

Γ. Μέγα

Γεωγραφία
τῆς
Ἑλλάδος

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Β
1315

Κυβερνητικός Οργανισμός Ἐκδόσεως Διδακτικῶν Βιβλίων Ἀθῆναι 1968

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ / Γ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΩΡΕΑ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΣΤ'

89

ΣΧΒ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΜΕΓΑ

Μέγας (Γεωργίου Α)

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΕΡΟΥΛΗΣ

Ελλάς - Γεωγραφία

ΟΕΔΒ

από το έτος 1988

ΕΛΛΑΣ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

(ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1968)

002
K15
ΣΤΕΒ
1315

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΠΩΣ ΜΑΘΑΝΟΜΕΝ ΑΥΤΗΝ

Συχνά κάμνετε περιπάτους και έκδρομὰς εἰς τὰς ἐξοχὰς γύρω ἀπὸ τὸν τόπον, ὅπου κατοικεῖτε. Κατὰ τοὺς περιπάτους αὐτοὺς βλέπετε λόφους καὶ κοιλάδας, ποτάμια καὶ λίμνας, δάση καὶ ἀγρούς. Κάποτε ἐπισκέπτεσθε καὶ κανὲν γειτονικὸν χωρίον ἢ γειτονικὴν πόλιν. Γνωρίζετε βέβαια καὶ διάφορα μέρη τῆς πόλεώς σας, π.χ. τὴν ἀγορὰν, τὸ ταχυδρομεῖον, τὸ δημαρχεῖον, μερικὰ ἐργοστάσια καὶ καταστήματα κ.τ.λ.

Τὰ μέρη αὐτὰ εἶναι πλησίον τῆς κατοικίας σας καὶ τὰ εἶδατε τόσον συχνά, ὥστε ἐμάθατε ἀκριβῶς καὶ ποῦ εἶναι καὶ τί εἶναι καὶ εἰς τί χρησιμεύουν. Ὅταν ἐμανθάνετε αὐτὰ τὰ πράγματα, ἐμανθάνετε Γεωγραφίαν· διότι ἡ Γεωγραφία διδάσκει τί ὑπάρχει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς, ποῦ κατοικοῦν ἄνθρωποι καὶ ποῖα εἶναι τὰ ἔργα καὶ ὁ βίος των, μὲ ὀλίγας λέξεις, ἡ Γεωγραφία μᾶς δίδει ἀκριβῆ γνώσιν τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς.

Ὁ καλύτερος λοιπὸν τρόπος διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν εἶναι νὰ βλέπωμεν μὲ τὰ μάτια μας τοὺς τόπους καὶ τὰ πράγματα.

Ἄλλ' ἡ Γῆ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπισκεφθῶμεν οἱ ἴδιοι ὅλους τοὺς τόπους τῆς. Διὰ τοῦτο διδασκόμεθα δι' αὐτοὺς ἀπὸ εἰκόνας καὶ χάρτας καὶ ἀπὸ περιγραφὰς ἄλλων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι τοὺς ἐπεσκέφθησαν. Θὰ γίνῃ δὲ τὸ μάθημά μας πολὺ εὐκολώτερον καὶ εὐχάριστον, ἂν προηγουμένως κάμωμεν ἐκδρομὰς εἰς τὰ περὶχωρὰ μας καὶ μὲ προσοχὴν παρατηρήσωμεν τοὺς τόπους καὶ τὰ πράγματα, τὰ ὅποια περιλαμβάνουν. Κάθε πέτρα, κάθε φυτὸν, κάθε στάλα βροχῆς ἔχουν τὸ καθένα κάτι νὰ μᾶς διηγηθῶν διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὅποιον ἐκτελοῦν εἰς τὸν κόσμον αὐτόν. Ὅταν δὲ ἐννοήσωμεν τὴν ἰδιαιτέραν μας πατρίδα, τὴν ὅποιαν βλέπομεν, θὰ δυνάμεθα νὰ ἐννοῶμεν καὶ τὰς χώρας, τὰς ὅποιαις δὲν βλέπομεν. Ἔτσι θὰ γνωρίσωμεν καὶ τὴν μεγαλυτέραν μας πατρίδα,

τὴν Ἑλλάδα, καὶ θὰ μάθωμεν καλύτερα νὰ τὴν ἐκτιμῶμεν καὶ νὰ τὴν ἀγαπῶμεν.

2. ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ

1. — Ὄταν ἐπιχειρῶμεν μίαν ἐκδρομὴν, πρέπει βέβαια νὰ γνωρίζωμεν ποῖον δρόμον θὰ ἀκολουθήσωμεν, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν μας. Ἀλλὰ μόνον αὐτὸ δὲν ἀρκεῖ. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν καὶ πόσῃν ἀπόστασιν ἔχομεν νὰ βαδίσωμεν.

Τὰς ἀποστάσεις τὰς μετροῦμεν μὲ τὸ μέτρον. 1000 μέτρα εἶναι 1 χιλιόμετρον.

Ὄταν βαδίζωμεν εἰς μίαν δημοσίαν ὁδὸν, βλέπομεν εἰς κάθε χιλιόμετρον ἓνα λίθον τοποθετημένον εἰς τὴν μίαν πλευρὰν τῆς ὁδοῦ. Κάθε λίθος ἔχει γραμμένον ἓναν ἀριθμόν, ὁ ὅποιος φανερώνει πόσα χιλιόμετρα ἀπέχει τὸ σημεῖον αὐτὸ ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου.

Εἰς τὰς σιδηροδρομικὰς ὁδοὺς τὴν ἀπόστασιν τοῦ ἑνὸς χιλιομέτρον τὴν ὑποδιαιροῦν καὶ εἰς διαστήματα 100 μέτρων.

Διὰ νὰ διατρέξωμεν πεζοὶ ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρον, χρειάζομεθα συνήθως 12 λεπτά. Ὡστε εἰς μίαν ὥραν διατρέχομεν 5 χιλιόμετρα.

Ἄν λοιπὸν γνωρίζωμεν πόσον ἀπέχει ἓνας τόπος ἀπὸ τὸ μέρος, ὅπου εὐρίσκόμεθα, ἢμποροῦμεν νὰ εἴπωμεν πότε θὰ φθάσωμεν εἰς αὐτόν. Καὶ ἀντιθέτως, ἀπὸ τὸν χρόνον, τὸν ὅποιον χρειάζομεθα, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς ἓνα τόπον, εὐρίσκομεν τὴν ἀπόστασιν του.

Ἀσκήσεις. — 1. Μέτρησε ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπόστασιν 100 μ. Ἐπειτα βάδισε εἰς τὴν ἀπόστασιν αὐτὴν καὶ συγχρόνως ἀρίθμησε τὰ βήματά σου. Πόσα βήματα χρειάζεσαι διὰ 100 μέτρα; Πόσα ἑκατοστὰ τοῦ μέτρον εἶναι τὸ βῆμά σου; — 2. Ὑπολόγισε τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ δύο δένδρων καὶ κατόπιν μέτρησέ τὴν πρῶτα μὲ τὰ βήματά σου καὶ ἔπειτα μὲ τὸ μέτρον. — 3. Πόσα λεπτά τῆς ὥρας χρειάζεσαι, διὰ νὰ βαδίσης κανονικῶς ἀπόστασιν ἑνὸς χιλιομέτρον εἰς τὴν δημοσίαν ὁδόν; — 4. Ὄρισε μὲ τὰ βήματά σου ἢ μὲ τὴν ὥραν τὴν ἀπόστασιν τῆς οἰκίας σου ἀπὸ τὸ σχολεῖον. — 5. Ὀνόμασε τόπους, οἱ ὅποιοι ἀπέχουν μιᾶς ὥρας ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν πατρίδα σου.

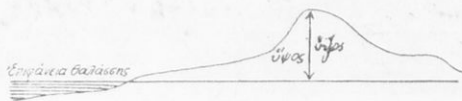
2. — Διὰ νὰ μετρήσωμεν μίαν ἐπιφάνειαν, μεταχειριζόμεθα ὡς μονάδα τὸ τετραγωνικὸν μέτρον, δηλ. ἐν τετράγωνον, τοῦ ὁποίου κάθε πλευρὰ ἔχει μήκος 1 μέτρον. Μεγαλύτερον μέτρον ἐπιφανείας εἶναι τὸ τετραγωνικὸν χιλιομέτρον, τοῦ ὁποίου κάθε πλευρὰ εἶναι 1 χιλιομέτρον.

Ἀσκήσεις.—1. Μετρήσατε τὸ μήκος καὶ τὸ πλάτος τῆς σχολικῆς αἰθούσης καὶ εὑρετε τὸ μέγεθος τῆς ἐπιφανείας.—2. Εὑρετε ὁμοίως τὴν ἐπιφάνειαν τῆς ἀλλῆς τοῦ σχολείου σας.

3. — Διὰ νὰ μετρήσωμεν τὸ ὕψος ἐνὸς κτιρίου, μεταχειριζόμεθα τὰ μέτρα μήκους. Τὸ ὕψος ὅμως ἐνὸς λόφου ἢ ἐνὸς βουνοῦ δὲν δύναμεθα νὰ τὸ εὑρωμεν, ἂν μετρήσωμεν μὲ τὴν μετροταινίαν τὴν ὁδόν, ἢ ὁποία ἀνέρχεται εἰς τὴν κορυφήν του. Διὰ νὰ τὸ εὑρωμεν, πρέπει νὰ φαντασθῶμεν μίαν γραμμὴν κάθετον ἀπὸ τὴν κορυφήν τοῦ βουνοῦ ἕως τὴν βάσιν του.

Ὡς βάσιν δι' ὅλα τὰ ὑψώματα τῆς Γῆς λαμβάνομεν τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.

Ἔτσι λέγομεν: ἡ κορυφή τοῦ Ὑμηττοῦ κεῖται 1027 μέτρα ὑψηλότερα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἢ

1. Τὸ ὕψος ἐνὸς βουνοῦ.

ἀπλῶς: ὁ Ὑμηττὸς ἔχει ὕψος 1027 μ. Ὁ Ὀλυμπος ἔχει 2918 μ.

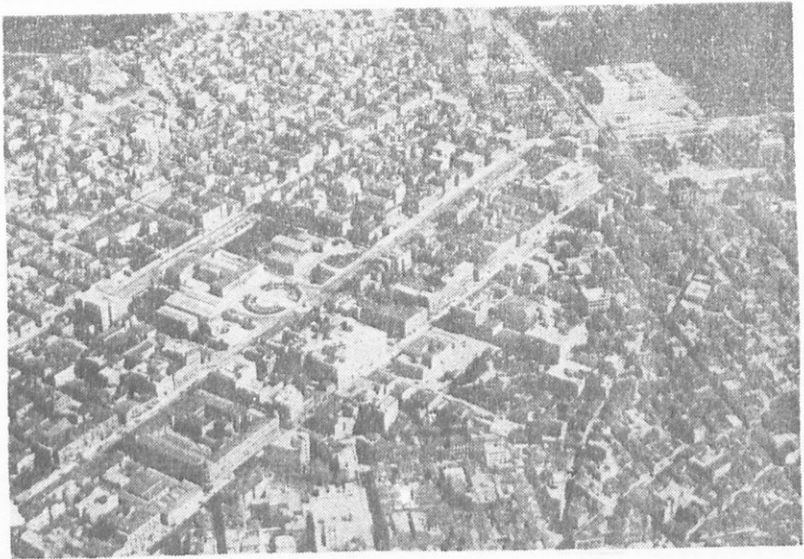
Εἰς τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς ἔχουν γραμμῆνον τὸ ὕψος ποῦ ἔχει ὁ σταθμὸς ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὸ λέγεται ὑψόμετρον. Ἐπίσης εἰς τὰς κορυφὰς πολλῶν βουνῶν εὑρίσκομεν γραμμῆνον εἰς πινακίδας τὸ ὑψόμετρον των.—Ποῖον εἶναι τὸ ὕψος τοῦ τόπου σας ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης;

3. ΕΙΚΟΝΕΣ ΚΑΙ ΧΑΡΤΑΙ

Διὰ νὰ γνωρίσωμεν τόπους καὶ χώρας, τὰς ὁποίας δὲν ἐπεσκέφθημεν, μεταχειριζόμεθα εἰκόνας καὶ χάρτας.

Αἱ εἰκόνας μᾶς δεικνύουν τὰ τοπία, ὅπως παρουσιάζονται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μας. Οἱ χάρται παρουσιάζουν μεγαλύτερα μέρη τῆς Γῆς· ἀλλ' αὐτοὺς δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τοὺς ἐννοήσωμεν ἀμέσως, διότι

περιέχουν σημεία και χρώματα, τὰ ὁποῖα πρέπει πρωτύτερα νὰ μάθωμεν νὰ ἐξηγῶμεν.

2. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου: Τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν.

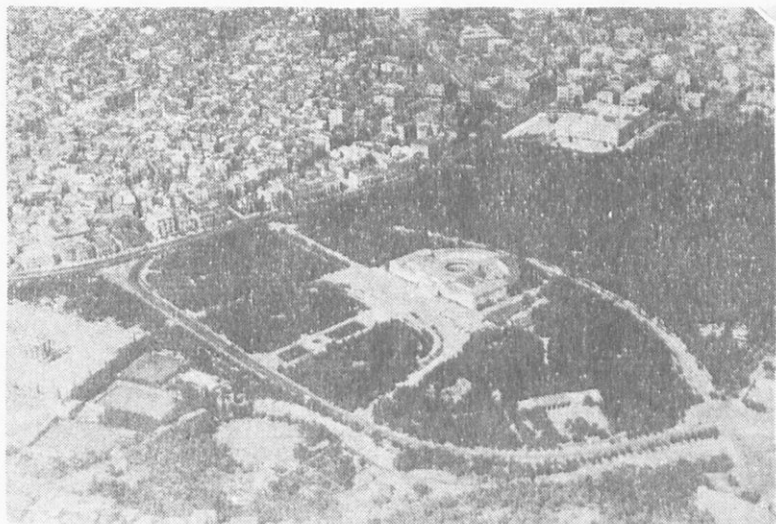
(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπηρείας Ἑλληνικῆς Ἐπιτομῆς)

1. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου. — Ἡ εἰκὼν 2 εἶναι φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου. Εἰς αὐτὴν βλέπομεν τὸ κεντρικὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, ὅπως τὸ βλέπουν οἱ ἀεροπόροι μας, πού πετοῦν ἐπάνω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Τὸ μεγάλο οἰκοδόμημα εἰς τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς εἰκόνος εἶναι τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα. Ἐμπρὸς ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ Μνημεῖον τοῦ Ἀγνωστοῦ Στρατιώτου καὶ ἡ πλατεῖα τοῦ Συντάγματος.

Ἀπὸ τὴν πλατεῖαν αὐτὴν ἀρχίζει ἡ ὁδὸς Σταδίου, ἡ ὁποία φέρει εἰς τὴν πλατεῖαν Ὀμονοίας. Ἀριστερὰ τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ μετὰ τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν εἶναι αἱ λεωφόροι Πανεπιστημίου καὶ Ἀκαδημίας. Τὰ τρία μεγάλα οἰκοδομήματα μετὰ τοὺς ὠραίους κήπους, πού φαίνονται μεταξὺ τῶν λεωφόρων αὐτῶν, εἶναι κατὰ σειρὰν ἡ Ἀκαδη-

μία, τὸ Πανεπιστήμιον καὶ ἡ Βιβλιοθήκη, ὠραιότατα κτίρια τῶν Ἀθηνῶν. Ὅπισω ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον εἶναι τὸ Δημοτικὸν Νοσοκομεῖον.

3. Φωτογραφία ἀπὸ ἀεροπλάνου: Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα καὶ τὸ Ζάππειον.

(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπηρείας Ὑπουργοῦ Συγκοινωνίας)

Τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα φαίνονται καὶ εἰς τὴν εἰκόνα 3. Παραπλευρῶς εἶναι ὁ Βασιλικὸς κήπος μετὰ τὸ Ζάππειον καὶ τοὺς στύλους τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός. Ἀριστερὰ τοῦ Ζαππείου εἶναι λεωφόρος Ἀμαλίας, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ πρὸς τὸν ἱερὸν βράχον τῆς Ἀκροπόλεως. Ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ Ζάππειον διέρχεται ἡ λεωφόρος Ὀλγας, ἡ ὁποία φέρει διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Ἰλισοῦ εἰς τὸ κατάλευκον Στάδιον.

Μὲ τὰς εἰκόνας αὐτὰς εἰς χεῖρας ἑνὸς ξένου θὰ ἠμποροῦσεν εὐκολὰ νὰ εὔρη τὸν δρόμον, διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν πλατεῖαν Ὀμονοίας, εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἢ εἰς τὸ Στάδιον. Θὰ ἐπερνοῦσεν ἀπὸ τὸ ὠραιότερον μέρος τῶν Ἀθηνῶν καὶ θὰ ἀνέβαινεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, διὰ νὰ θαυμάσῃ τὰ λείψανα τῆς τέχνης τῶν ἐνδόξων προγόνων μας.

4. Σχεδιάγραμμα τοῦ κεντρικοῦ μέρους τῶν Ἀθηνῶν.

2. Σχέδια. — Ὁ ξένος μας δὲν θὰ ἠμποροῦσεν εὐκόλα νὰ ἔχη εἰκόνας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀεροπλάνου· θὰ ἠμποροῦσεν ὅμως εἰς ἓν περίπτερον νὰ προμηθευθῇ ἓν σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ὅμοιον μὲ τὴν ἀνωτέρω εἰκόνα. Αὐτὴ δεικνύει τὰ μέρη τῶν Ἀθηνῶν, τὰ ὁποῖα εἶδομεν καὶ εἰς τὰς δύο φωτογραφίας. Εἶναι ὡς νὰ βλέπη κανεὶς καὶ πάλιν ἀπὸ ὑψηλά· ἀλλ' εἰς τὸ σχέδιον παριστάνονται μόνον αἱ βάσεις, μὲ τὰς ὁποίας τὰ διάφορα οἰκοδομήματα στηρίζονται εἰς τὴν γῆν.

Μὲ τὸ σχέδιον αὐτὸ ὁ ξένος μας θὰ ἠμποροῦσε πολὺ εὐκόλα νὰ ὑπάγῃ ἀπὸ τὸ ξενοδοχεῖόν του εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Τὸ σχέδιον

μάλιστα τὸν διευκολύνει περισσότερο, διότι εἰς αὐτὸ εἶναι σημειωμένα τὰ ὀνόματα τῶν ὁδῶν καὶ τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων, ἐνῶ εἰς μίαν φωτογραφίαν τοῦτο εἶναι ἀδύνατον. Ἐπειτα, εἰς μίαν φωτογραφίαν ὅλα δὲν φαίνονται ἐξ ἴσου καθαρὰ, ὅπως εἰς ἓν σχέδιον. Τὸ σχέδιον λέγεται ἀλλῶς καὶ **σ χ ε δ ι ο γ ρ ά φ η μ α**.

3. Κλίμαξ. — Ὅπως εἰς τὴν φωτογραφίαν, ἔτσι καὶ εἰς τὸ σχέδιον οἱ τόποι καὶ τὰ οἰκοδομήματα φαίνονται πολὺ μικρότερα ἀπὸ ὅ,τι πραγματικῶς εἶναι. Ἄν ὅμως ἡξεύρωμεν πόσας φορὰς μικρότερα παριστάνονται εἰς τὸ σχέδιον, ἡμποροῦμεν νὰ τὰ φαντασθῶμεν εἰς τὸ πραγματικὸν τῶν μέγεθος.

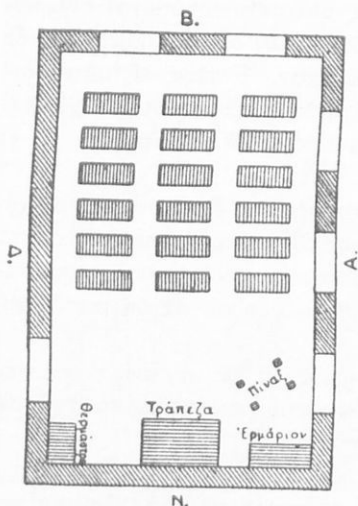
Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τοῦτο καλύτερον, ἄς ἴδωμεν π ῶ ς γ ί ν ε τ α ἰ ἔ ν σ χ ε δ ι ο ν. Καὶ πρῶτον ἄς κατασκευάσωμεν τὸ σχέδιον τῆς σχολικῆς μας αἰθούσης εἰς τὸν πίνακα.

Προηγουμένως πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν ποία εἶναι ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς αἰθούσης. Ποία εἶναι ἡ βορεῖα πλευρὰ; Ποῖον εἶναι τὸ μήκος κάθε πλευρᾶς; Εἰς ποίαν πλευρὰν καὶ εἰς ποίαν θέσιν εἶναι ἡ θύρα καὶ τὰ παράθυρα;

Θέτομεν τὸν πίνακα ὀριζοντίως εἰς τὸ πάτωμα τῆς αἰθούσης καὶ προσέχομεν, ὥστε αἱ δύο μακραὶ πλευραὶ του νὰ εἶναι ἐστραμμέναι ἢ μία πρὸς Βορρᾶν καὶ ἡ ἄλλη πρὸς Νότον. Ἐπειτα σημειῶμεν κάθε πλευρὰν τοῦ δωματίου εἰς τὸν πίνακα κατὰ τὴν διεύθυνσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὸ δωμάτιον.

Ἐπειδὴ ὁ πίναξ εἶναι πολὺ μικρότερος ἀπὸ τὸ πάτωμα, πρέπει νὰ μικρύνωμεν τὰς πλευρὰς εἰς τὸ ἰχνογράφημά μας. Κανονίζομεν π.χ. νὰ γίνῃ δέκα φορὰς μικρότερον. Τότε διὰ κάθε μέτρον σύρομεν γραμμὴν ἐνὸς δεκάτου τοῦ μέτρου. Ἄν δηλ. ἡ αἰθουσὰ μας ἔχη μῆκος 8 μέτρων καὶ πλάτος 6 μέτρων, κάμνομεν τὸ ἰχνογράφημά μας μὲ μῆκος 8 δεκάτων τοῦ μέτρου καὶ μὲ πλάτος 6 δεκάτων τοῦ μέτρου. Εἰς τὰς ἀναλόγους θέσεις ἀφήνομεν ἀνοίγματα διὰ τὴν θύραν καὶ διὰ τὰ παράθυρα. Τέλος ἰχνογραφοῦμεν τὴν ἔδραν καὶ τὰ θρανία, καὶ αὐτὰ μὲ μέγεθος τὸ δέκατον τοῦ πραγματικοῦ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅλα εἰς τὸ ἰχνογράφημά μας γίνονται 10 φορὰς μικρότερα ἀπὸ ὅ,τι πραγματικῶς εἶναι. Τότε λέγομεν: τὸ ἰχνογράφημα εἶναι κατασκευασμένον ὑ π ὸ κ λ ῖ μ α κ α σ μ ῖ κ ρ ὕ ν σ ε ω ς. Ἡ κλίμαξ αὕτη σημειῶνεται $1 : 10$ ἢ $1/10$.

5. Σχέδιον σχολικής αθούσης.

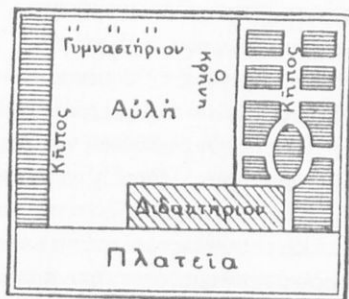
Τετράδιον τὸ σχολεῖόν μας μὲ ὄλην τὴν περιοχὴν του, πρέπει νὰ μικρύνωμεν ἀκόμη περισσότερον τὰς διαστάσεις τῶν γραμμῶν, διὰ νὰ χωρέσουν περισσότερα οἰκοδομήματα καὶ τόποι εἰς τὸ σχέδιόν μας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ σμίκρυνσις τῆς κλίμακος προχωρεῖ, ὥστε καὶ ὁλόκληρος πόλις ἠμπορεῖ νὰ χωρέσῃ εἰς ἓν τεμάχιον χάρτου. Εἰς τοὺς μεγάλους μάλιστα χάρτας ἡ πόλις μας καταντᾷ ἓνας μικρὸς μαῦρος κύκλος.

Διὰ νὰ γίνῃ λοιπὸν ἓν σχεδιογράφημα πόλεως, χρειάζεται πολὴ ἐργασία, διότι πρέπει μὲ προσοχὴν νὰ μετρηθοῦν ὅλοι οἱ δρόμοι καὶ τὰ οἰκοδομήματα, προτοῦ παρασταθοῦν εἰς τὴν θέσιν των. Τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν (εἰκὼν 4) ἔγινε μὲ κλίμακα 1 : 10 000 δηλαδὴ 1 μέτρον εἰς τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 10 000 μέτρων καὶ 1 ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου

Στηρίζομεν τώρα τὸν πίνακα ἔτσι, ὥστε ὁ Βορρᾶς νὰ ἔλθῃ πρὸς τὰ ἑπάνω. Τότε δεξιὰ μας θὰ εἶναι ἡ Ἀνατολή, ἀριστερὰ ἡ Δύσις καὶ κάτω ὁ Νότος.

Ἐν ἰχνογραφῆσωμεν τώρα τὴν αἴθουσαν καὶ εἰς τὸ τετράδιόν μας. Τὸ τετράδιον πάλιν εἶναι μικρότερον ἀπὸ τὸν πίνακα καὶ δι' αὐτὸ πρέπει νὰ μικρύνωμεν περισσότερον τὰς πλευράς. Διὰ κάθε μέτρον σύρομεν τώρα γραμμὴν ἑνὸς ἑκατοστοῦ τοῦ μέτρου καὶ ὅλα τὰ ἰχνογραφοῦμεν 100 φορὰς μικρότερα ἀπὸ τὸ πραγματικόν· ἡ κλίμαξ τώρα εἶναι 1 : 100.

Ἐν τώρα θελήσωμεν νὰ σχεδιάσωμεν εἰς τὸν πίνακα ἢ εἰς τὸ

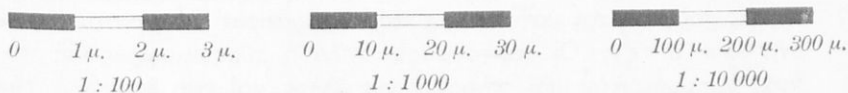

6. Σχέδιον σχολεῖου μὲ τὴν περιοχὴν του.

εις τὸ σχέδιον παριστάνει ἀπόστασιν 100 μέτρων εἰς τὴν πόλιν.

Ὡστε, ἂν γνωρίζωμεν τὴν κλίμακα μὲ τὴν ὁποίαν εἶναι χαραγμένον ἓν σχεδιογράφημα, εὐκόλως εὐρίσκομεν τὰς ἀποστάσεις τῶν τόπων, τοὺς ὁποίους παριστάνει. Ἡ κλίμαξ 1 : 1000 εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν κλίμακα 1 : 100, διότι κάθε ἀντικείμενον εἰς αὐτὴν παριστάνεται μικρότερον παρὰ εἰς τὴν κλίμακα 1 : 100. Ὅσον δὲ μικροτέρα εἶναι ἡ κλίμαξ ἑνὸς σχεδίου, τόσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ περιοχὴ, τὴν ὁποίαν παριστάνει.

Τὴν κλίμακα σμικρύνσεως τὴν παριστάνομεν ὡς ἑξῆς :

Ἀσκήσεις.—1. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τοῦ δωματίου σας ; Ποία εἶναι ἡ βορεῖα του πλευρᾶ ; ποία ἡ ἀνατολική ; Κάμετε τὸ σχέδιον τοῦ δωματίου σας μὲ κλίμακα 1 : 10.—2. Ποῖον εἶναι τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος τῆς ἀλλῆς σας ; Ποία εἶναι ἡ βορεῖα πλευρᾶ τῆς ; Εἰς ποῖον μέρος τῆς ἀλλῆς εἶναι ἡ οἰκία σας ; Κάμετε τὸ σχέδιον τῆς ἀλλῆς σας μὲ κλίμακα 1 : 100. Σημειώσατε εἰς αὐτὸ τὴν θέσιν τῆς οἰκίας. Διὰ νὰ τὴν τοποθετήσετε ἀκριβῶς εἰς τὸ σχέδιον, πρέπει πρωτύτερα νὰ μετρήσετε ἀκριβῶς μὲ τὸ μέτρον τὰς ἀποστάσεις καὶ νὰ τὰς ὑπολογίσετε μὲ τὴν ἰδίαν σμίκρονσιν, δηλαδὴ ὑπὸ τὴν ἰδίαν κλίμακα.—3. Μετρήσατε εἰς τὸ σχέδιον τῶν Ἀθηνῶν τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ Σταδίου καὶ εὑρετε μὲ τὴν κλίμακα τὸ πραγματικὸν τῆς μῆκος.

4. Χάρται.—Ἄν τὸ σχεδιογράφημα παριστάνῃ μεγάλο τμῆμα μιᾶς χώρας ἢ καὶ ὀλόκληρον χώραν, τότε λέγεται χάρτης γεωγραφικός. Ἡ ἐπάνω πλευρᾶ τοῦ χάρτου δεικνύει πάντοτε τὸν Βορρᾶν.

Οἱ χάρται, τοὺς ὁποίους μεταχειρίζομεθα διὰ νὰ μάθωμεν Γεωγραφίαν, ἔγιναν μὲ μικρὰν κλίμακα. Δι' αὐτὸ δεικνύουν μόνον τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Τὴν μορφήν μάλιστα τοῦ ἐδάφους (ὄρη, πεδιάδας κλπ.) τὴν δεικνύουν μὲ ὠρισμένα χρώματα·

π.χ. τὸ πράσινον χρῶμα παριστάνει τόπους χομηλοῦς, ἕως 200 μέτρα ἑπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης (χώρα πεδινή)· τὸ κίτρινον χρῶμα δεικνύει τόπους, τῶν ὁποίων τὸ ὕψος εἶναι ἀπὸ 200 ἕως 500 μέτρα (χώρα λοφώδης)· τέλος τὸ φαῖον χρῶμα δεικνύει τόπους, οἱ ὅποιοι περνοῦν τὰ 500 μέτρα κατὰ τὸ ὕψος (ὄρεινή χώρα). Ἄν τὰ ὄρη φθάνουν εἰς μεγάλα ὕψη, τότε ὅσα μέρη εἶναι ὑψηλότερα ἀπὸ 1500 μέτρα παριστάνονται μὲ μελανόφαιον ἢ ἐρυθρόφαιον χρῶμα, αἱ δὲ χιονοσκεπεῖς κορυφαὶ μὲ λευκόν.

Εἰς μίαν εἰκόνα τὸ ὕψος τῶν διαφόρων ἀντικειμένων καὶ ἡ στρογγυλότης των διακρίνονται προπάντων μὲ τὴν σκιάν, τὴν ὁποίαν ταῦτα ρίπτουν, ὅταν φωτίζονται ἀπὸ τὴν μίαν πλευράν. Ὅμοιως καὶ εἰς τοὺς χάρτας μας τὰ ὄρη καὶ αἱ ὄροσειραὶ δεικνύονται καὶ μὲ τὴν σκίασιν. Οἱ χαρτογράφοι δηλαδὴ σύρουν μικρὰς καὶ πυκνὰς γραμμάς, τὴν μίαν πλησίον τῆς ἄλλης, καὶ ἔτσι δεικνύουν τὴν διεύθυνσιν τῶν κλιτύων. Ὅσον ἀποτομωτέρα εἶναι ἡ κατωφέρεια τοῦ ὄρους, τόσοον πυκνότεραι καὶ βραχυτέραι εἶναι αἱ μικραὶ γραμμαί, τόσοον σκοτεινότερα φαίνεται ἡ θέσις τῆς ἐπὶ τοῦ χάρτου. Ἀντιθέτως τὰ ὀμαλὰ πλάγια φαίνονται φωτεινότερα.

Παρατήρησε τὸν χάρτην σου. Μὲ ποῖον χρῶμα παριστάνει τὰς θαλάσσας καὶ τὰς λίμνας; Δεῖξε μερικοὺς ποταμούς. Πῶς τοὺς διακρίνεις ἀπὸ τὰς γραμμάς τῆς συγκοινωνίας, δηλ. ἀπὸ τὰς ἀμαξιτὰς ὁδοὺς καὶ ἀπὸ τοὺς σιδηροδρόμους; Εἰς τὸ ἄκρον τῶν χαρτῶν ὑπάρχει καὶ ἐξήγησις τῶν σημείων, μὲ τὰ ὁποῖα σημειώνονται αἱ πόλεις, αἱ κωμοπόλεις καὶ τὰ χωρία.

Σημείωσις. Ἄν ἓνας γεωγραφικὸς χάρτης εἶναι σχεδιασμένος μὲ κλίμακα 1 : 100 000, τότε κάθε ἀπόστασις ἐπὶ τοῦ χάρτου εἶναι 100 000 φορὰς μικροτέρα ἀπὸ τὴν πραγματικότητα. Ἐπομένως, ὅταν ἡ κλίμαξ εἶναι 1 : 100 000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον· ὅταν ἡ κλίμαξ εἶναι 1 : 200 000, τότε τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. Καὶ γενικῶς: ὅσα ἑκατοντάδας χιλιάδων ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 ἑκατοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου εἰς τὴν πραγματικότητα.

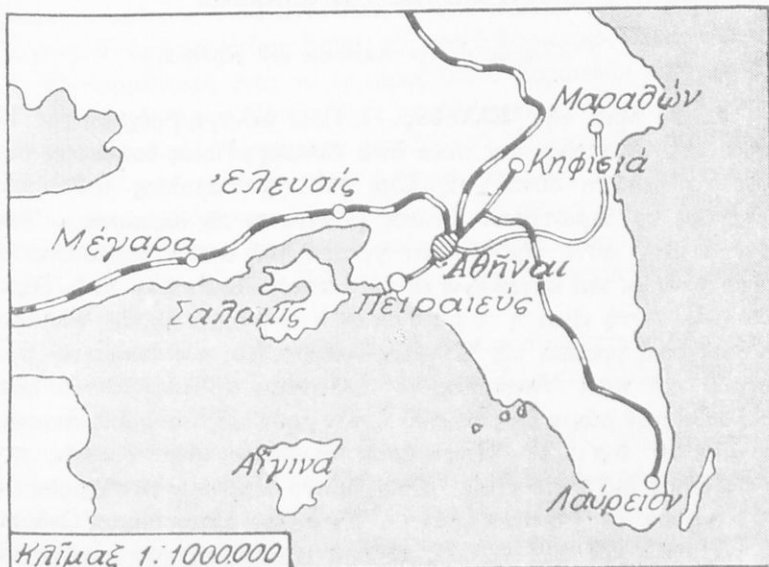
Με κλίμακα 1 : 1 000 000 τὸ ἓν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν πραγματικότητα μὲ 1 χιλιόμετρον, μὲ κλίμακα 1 : 2 000 000 τὸ ἓν χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου ἀντιστοιχεῖ μὲ 2 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα. Ὡστε: ὅσα ἑκατομμύρια ἔχει ὁ διαιρέτης τῆς κλίμακος, τόσα χιλιόμετρα παριστάνει τὸ 1 χιλιοστόμετρον ἐπὶ τοῦ χάρτου.

Αἱ συνηθέστεραι κλίμακες εἶναι αἱ ἑξῆς :

1 :	25 000,	1 ἑκατοστ. τοῦ χάρτου = 250 μ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	50 000,	1 » » » = 500 μ. » » »

1 :	100 000,	1 ἑκατοστ. τοῦ χάρτου = 1 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	200 000,	1 » » » = 2 χλμ. » » »
1 :	500 000,	1 » » » = 5 χλμ. » » »

1 :	1 000 000,	1 χιλιοστ. τοῦ χάρτου = 1 χλμ. εἰς τὴν πραγματικότητα
1 :	5 000 000,	1 » » » = 5 χλμ. » » »
1 :	10 000 000,	1 » » » = 10 χλμ. » » »

7. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

Ἀσκήσεις. — 1. Ὁ χάρτης τῆς σελίδος 15 δίδει τὸ σχῆμα τῆς Ἀττικῆς μὲ κλίμακα 1 : 1 000 000. Εἰς αὐτὸν εἶναι σημειωμένη ἡ θέσις τῶν Ἀθηρῶν, τοῦ Πειραιῶς, τῆς Ἐλευσίνος, τῶν Μεγάρων, τῆς Κηφισιάς, τοῦ Μαραθῶνος καὶ τοῦ Λαυρείου. Δεικνύονται ἐπίσης αἱ γραμμαῖ, τὰς ὁποίας ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος, ὡς καὶ ἡ ἀμαξιτὴ δὸς πρὸς τὸν Μαραθῶνα. Ποία εἶναι ἡ ἀπόστασις ἀπὸ τὰς Ἀθήνας α) ἕως τὴν Ἐλευσίνα καὶ β) ἕως τὸ Λαύρειον; — 2. Μέτρησε ἐπὶ τοῦ χάρτου τὴν ἀπόστασιν Ἀθηρῶν — Μαραθῶνος. Ὁ Σπύρος Λούης ἔτρεχε 14 χλμ. τὴν ὥραν! Εἰς πόσας ὥρας ἔτρεξε τὸν Μαραθῶνιον δρόμον; — 3. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἶναι τὸ Λαύρειον; Εἰς ποίαν ἢ Αἴγινα; — 4. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα. Μὲ ποῖον χροῶμα δεικνύει τὸ ἔδαφός της; Εἶναι πεδινὸν ἢ ὄρεινόν; — 5. Τί μῆκος παριστάνει εἰς τὴν πραγματικότητα 1 ἑκατοστόμετρον τοῦ χάρτου σου; Πόση εἶναι κατ' εὐθείαν ἡ ἀπόστασις μεταξὺ Ἀθηρῶν καὶ Χαλκίδος, μεταξὺ Ἀθηρῶν καὶ Θεσσαλονίκης κατὰ τὴν κλίμακα τοῦ χάρτου σου;

4. Ο ΧΑΡΤΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Ἀσκήσεις εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ χάρτου)

1. Τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος. — 1. Ποία πελάγη βρέχουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Ἀνατολᾶς καὶ ποία ἀπὸ Δυσμᾶς; Ποίας θαλάσσης μέρη εἶναι τὰ πελάγη αὐτά; — 2. Εὔρε ἐπὶ τῆς παραλίας τοῦ Ἰονίου πελάγους τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας). Ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸ τὴν ἐρυθρὰν γραμμὴν, ἡ ὁποία διευθύνεται ὡς τόξον πρὸς Α. καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀνατολικὸν στόμιον τοῦ Ἐβρου ποταμοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ ὀροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος. Ἡ ὀροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει, ἕως τοῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολᾶς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος. Ὅπου αὕτη ἀκολουθεῖ τὴν ράχιν ἐνὸς βουνοῦ ἢ τὸν ροῦν ἐνὸς ποταμοῦ, ἀποτελεῖ φυσικὸν ὄριον. Ὅπου ὁμως τὸ ἔδαφος εἶναι ὀμαλόν, π.χ. εἰς πεδιάδας, ἐκεῖ τοποθετοῦν λίθους, διὰ νὰ δεικνύουν τὸ σύνορον (ὀροσημα). — 3. Μὲ ποία κράτη ἡ Ἑλλὰς ἔχει κοινὰ ὄρια; Ὀνόμασε τὰ γειτονικά κράτη. — 4. Εὔρε τὰ κράτη αὐτά εἰς τὸν χάρτην τῆς Εὐρώπης. Ποία ἀπὸ τὰ κράτη αὐτά εἶναι μικρότερα τῆς Ἑλλάδος

καὶ ποῖς μεγαλύτερα ἀπὸ αὐτὴν ; — 5. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εὕρσκεται αὕτη ; — 6. Ποίας ἄλλας χώρας τῆς Ἑλλάδος γνωρίζεις ; Ὅρισε τὴν θέσιν ἐκάστης ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σου. — 7. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς Ἀθήνας, τὰς Πάτρας, τὸν Βόλον, τὰ Ἰωάννινα, τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Φλώριναν, τὰς Σέρρας, τὴν Καβάλαν, τὴν Ξάνθην, τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, τὴν Μυτιλήνην, τὴν Κέρκυραν, τὰ Χανιά.

2. Αἱ Ἑλληνικαὶ χώραι καὶ νῆσοι.—1. Εὗρε εἰς τὸν χάρτην τὰς κυριωτέρας ὄροσειράς καὶ τοὺς σπουδαιοτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνόμασέ τους. Ποῦ ὑπάρχουν μεγάλοι πεδιάδες ; — 2. Παρατήρησε τὴν διεύθυνσιν πού ἔχουν αἱ κυριώτεραι ὄροσειραὶ τῆς Ἑλλάδος. — 3. Τὸ Ἴόνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ποῦ εἰσχωροῦν βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ποίους κόλπους σχηματίζουν ; — 4. Εὗρε τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου.

Τὸ Ἴόνιον πέλαγος εἰς δύο σημεῖα εἰσχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὴν ξηρὰν καὶ σχηματίζει βαθεῖς κόλπους, τὸν Κορινθιακὸν καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Ἀπέναντί των, εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὑπάρχουν ἐπίσης βαθεῖς κόλποι, ὁ Σαρωνικὸς καὶ ὁ Μαλιακός.

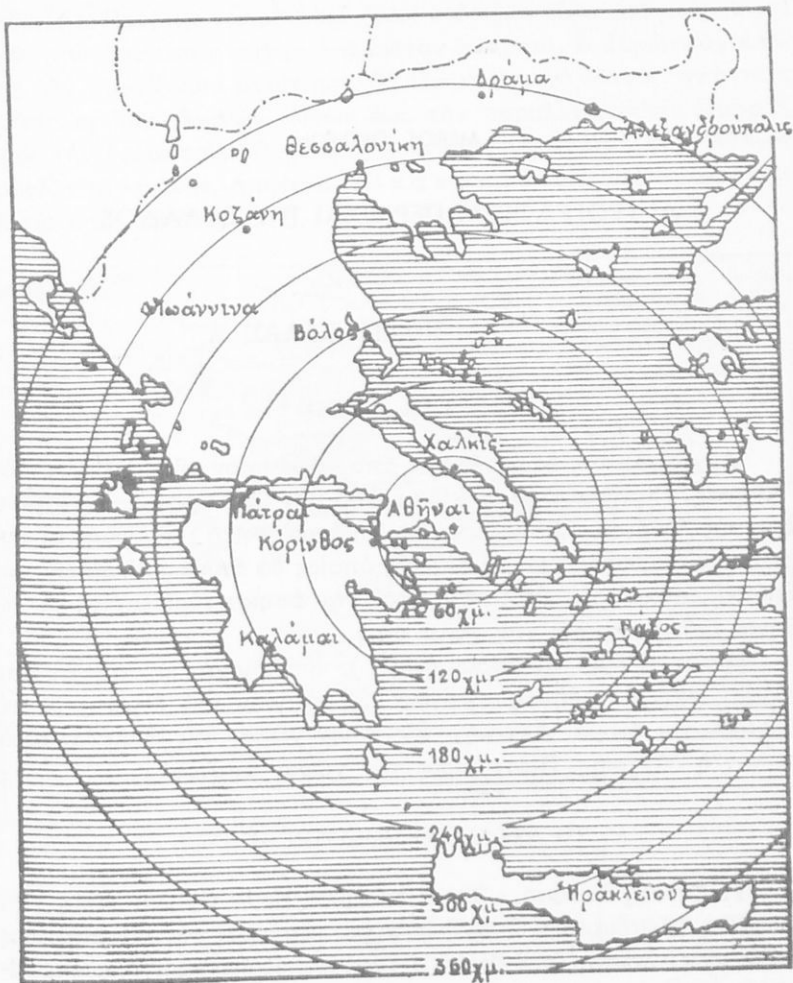
Ὁ Κορινθιακὸς ἀπὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ὁ Σαρωνικὸς ἀπὸ τὸ ἄλλο ἀποχωρίζουν πρὸς Νότον μίαν μεγάλην χερσόνησον, τὴν **Πελοπόννησον**. Καὶ βορειότερον μεταξὺ τοῦ Ἀμβρακικοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου στενεύει πάλιν ἡ ξηρὰ, ἀλλ' ὄχι τόσοσιν πολὺ, διότι εἰς τὸ μέσον ὑπάρχουν ὄρη ὑψηλά, τὰ Ἄγραφα καὶ ἡ Ὄθρυς. Καὶ ἐδῶ ὅμως χωρίζεται ἀπὸ τὸν κορμὸν τῆς χερσονήσου ἐν ἄλλο τμῆμα, ἡ **Στερεὰ Ἑλλάς**. Ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Στερεὰ ἀποτελοῦν τὰς **νοτίας χώρας τῆς Ἑλλάδος**.

Πρὸς Βορρᾶν τῆς γραμμῆς, ἡ ὁποία συνδέει τὸν Ἀμβρακικὸν μὲ τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ἐκτείνεται τὸ βόρειον τμῆμα τῆς Ἑλλάδος, ἡ **βορεία Ἑλλάς**.

Μία μακρὰ ὄροσειρά, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον (ἡ Πίνδος), διαιρεῖ τὴν βορείαν Ἑλλάδα εἰς δυτικὸν καὶ ἀνατολικὸν μέρος. Τὸ δυτικὸν μέρος περιλαμβάνει τὴν **Ἠπειρον**. Τὸ ἀνατολικὸν διὰ μιᾶς πλαγίας ὄροσειρᾶς (Χάσια-Καμβούνια-Πίερια — Ὀλυμπος) ὑποδιαίρεται εἰς τὴν **Θεσσαλίαν** καὶ τὴν **Μακεδονίαν**. Ἡ

Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς ἕως τὸν Νέστον ποταμόν. Πέραν αὐτοῦ ἀπλώνεται ἡ **Θράκη**.

Ἀσκήσεις. — 1. Μὲ ποίαν κλίμακα εἶναι σχεδιασμένος ὁ χάρτης σου τῆς Ἑλλάδος; Ποίαν ἀπόστασιν εἰς τὴν πραγματικότητα παριστάνει μῆκος ἐνὸς ἑκατοστομέτρου ἐπὶ τοῦ χάρτου σου; — 2. Εὔρε πόσον ἀπέχει ὁ τόπος σου ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. — 3. Οἱ κύκλοι εἰς τὸν ἀπέναντι χάρτην ἐγράφησαν μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου, πὸν ἀναλογεῖ μὲ 60, 120, 180, 240, 300 καὶ 360 χλμ. Ὅλοι ἔχουν τὸ ἴδιον κέντρον (τὰς Ἀθήνας) καὶ λέγονται *ὁμόκεντροι*. Μὲ τὴν βοήθειαν αὐτῶν εὐρίσκομεν τὴν ἀπόστασιν ἐνὸς τόπου ἀπὸ τὸ κέντρον αὐτό. Ἡ ἀπόστασις ὁμῶς ὑπολογίζεται κατ' εὐθεΐαν γραμμὴν (διὰ τοῦ ἀέρος). Ποῖαι ἀπὸ τὰς πόλεις, πὸν σημειῶνεται εἰς τὸν χάρτην αὐτόν, εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 60 χλμ. ἀπὸ τὰς Ἀθήνας; Ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 180 χλμ. καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ.; — 4. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην σου τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα. Μὲ κέντρον τὴν πατρίδα σου γράψε ὁμοκέντρον κύκλον μὲ ἄνοιγμα τοῦ διαβήτου 100, 200, 300 χλμ. Ποῖαι πόλεις εὐρίσκονται εἰς ἀπόστασιν 100 καὶ ποῖαι εἰς ἀπόστασιν 300 χλμ. ἀπὸ τὸν τόπον σου;

8. Χάρτης της Ελλάδος.

(Κλίμαξ : 1 : 6 000 000)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α΄. ΝΟΤΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η ΑΤΤΙΚΗ*

Ἀρχίζομεν τὰς ἐκδρομάς μας ἀπὸ τὸ κέντρον τῆς Ἑλλάδος, τὰς Ἀθήνας. Περιγράφει τὸ ταξείδιον ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν σου πατρίδα ἕως τὰς Ἀθήνας. [Σιδηροδρομικὴ (ἢ ἀτμοπλοικὴ) γραμμὴ, οἱ κυριώτεροι σταθμοί, ἡ χώρα διὰ τῆς ὁποίας θὰ διέλθετε, διάρκεια ταξείδιου, ἀπόστασις, διεύθυνσις πρὸς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται αἱ Ἀθῆναι ἐν σχέσει πρὸς τὴν πόλιν σας].

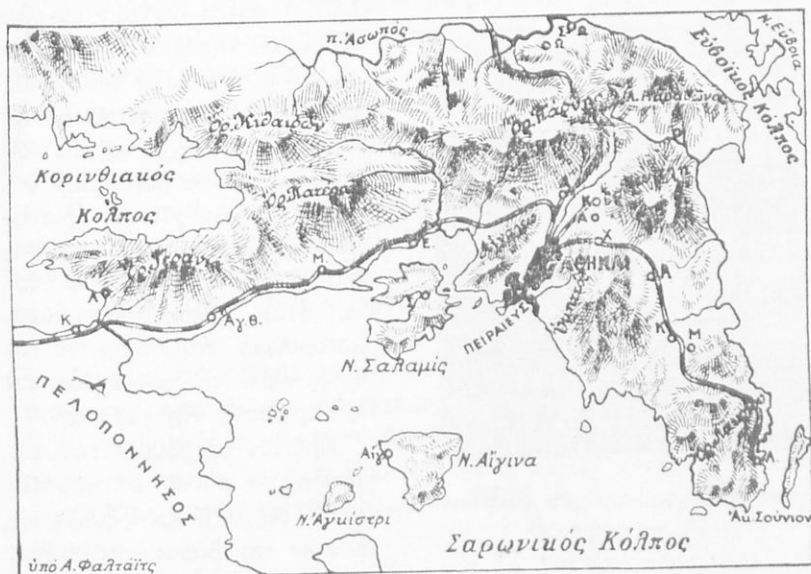
Ὅπως εἶδομεν ἀνωτέρω (εἰκ. 7), ἡ περιοχὴ, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται αἱ Ἀθῆναι, ἀποτελεῖ χερσόνησον καὶ λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖόν της ὄνομα Ἀττικὴ. Εἰς ποίαν χώραν τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκεται ἡ Ἀττικὴ; Ποῖον μέρος τῆς χώρας ἀποτελεῖ;

Α΄. ΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟΝ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

1. Γενικὴ ἀποψις.—Ὅταν ἰστάμεθα εἰς ἓν ὑψηλὸν μέρος τῶν Ἀθηνῶν, βλέπομεν ὅτι ὁ ὀρίζων γύρω μας πρὸς τὰς περισσοτέρας διευθύνσεις κλείεται ἀπὸ βουνὰ (Ὑμηττός, Πεντελικόν, Πάρνης, Αἰ-

* Ἡ ἐξέτασις τῆς Ἀττικῆς γίνεται διεξοδικῶς πρὸς παροχὴν τῶν ἀπαραίτητων θεμελιωδῶν γεωγραφικῶν ἐννοιῶν καὶ σχέσεων εἰς τοὺς μαθητάς. Αὕτη θὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν διδάσκοντα ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι καὶ ὡς ὑπόδειγμα, κατὰ τὸ ὅποιον οὗτος θὰ πραγματευθῇ τὴν φυσικὴν περιοχὴν, ἐν ἣ τὸ Γυμνάσιον. Ἐπιπροτιμήθη δὲ ἡ Ἀττικὴ, ἐπειδὴ ἀποτελεῖ μικρὰν καὶ εὐσύνοπτον γεωγραφικὴν περιοχὴν μὲ σαφεῖς τοὺς φυσικοὺς χαρακτήρας.

γάλεως). Πρὸς τὰ νοτιοδυτικά ὅμως ὁ ὀρίζων εἶναι ἀνοικτός, διότι πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν ἀπλώνεται θάλασσα, ὁ Σαρωνικός κόλπος. Ἄν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ ἴδωμεν ὅτι τὸ ἔδαφος, ἀπὸ τοῦς πρόποδας τῶν βουνῶν αὐτῶν ἕως τὴν παραλίαν, κλίνει ἐλαφρῶς πρὸς τὴν θάλασσαν. Ὡστε ὅλη ἡ ἔκτασις γύρω ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ὁμοιάζει μὲ λεκάνην, ἀποτελεῖ **Λεκανοπέδιον**, τὸ ὁποῖον ἔχει κλίσιν πρὸς τὰ Ν.Δ.

9. Χάρτης τῆς Ἀττικῆς.

(Κλίμαξ : 1 : 1 000 000)

Μία χαμηλὴ βουνοσειρὰ (τὰ Τουρκοβούνια) διασχίζει τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ΒΑ πρὸς ΝΔ καὶ καταλήγει εἰς σειρὰν λόφων (Λυκαβηττός, Ἀκρόπολις, Ἄρειος Πάγος, Πνύξ, λόφος τῶν Νυμφῶν ἢ τοῦ Ἀστεροσκοπείου, λόφος τοῦ Φιλοπάππου). Μερικὸι ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ὀνομαστοὶ ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους.

Ἡ βουνοσειρὰ αὐτὴ διαίρει τὸ Ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον εἰς δύο ἄνισα μέρη. Μεγαλύτερον εἶναι τὸ δυτικὸν μέρος, τοῦ ὁποῖου τὰ νερὰ μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Κηφισοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τὸ ὁποῖον εἶναι μικρότερον, ρεεὶ ὁ Ἰλισσὸς ποταμός. Καὶ οἱ

δύο αὐτοὶ ποταμοὶ χύνονται εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Φαλήρου. Θὰ ἐξετάσωμεν τὸν μεγαλύτερον ἀπὸ αὐτούς, τὸν Κηφισόν.

2. Ὁ Κηφισὸς ποταμὸς. Ἄν προχωρήσωμεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὴν Ἱερὰν ὁδόν, θὰ συναντήσωμεν τὴν γέφυραν τοῦ Κηφισοῦ.

Ἡ γέφυρα συνδέει τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ἡ κοίτη ὡς μία μεγάλη αὐλάξ, εἰς τὴν ὅποιαν ὁ ποταμὸς κυλίνει τὰ ὕδατά του. Συνήθως τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ εἶναι χαμηλὰ καὶ ἤσυχον εἰς τὴν κοίτην του. Ἄλλὰ μετὰ μίαν δυνατὴν βροχὴν γίνεται ὀρμητικὸν καὶ ὑψώνεται πολὺ. Τὰ σημεῖα, εἰς τὰ ὅποια τὸ ὕδωρ φθάνει, ὅταν γίνεται πλημμύρα, ἤμποροῦμεν καὶ τώρα νὰ τὰ διακρίνωμεν εἰς τὰς ὄχθας καὶ εἰς τὰς βάσεις τῆς γεφύρας.

10. Ἡ κοίτη τοῦ Κηφισοῦ καὶ τομὴ αὐτῆς.

Πρῶτον μετροῦμεν ἐπὶ τῆς γεφύρας τὸ πλάτος τοῦ ποταμοῦ. Μὲ ἓν μακρὸν ξύλον μετροῦμεν τὸ βάθος τῆς κοίτης του. Ἐπειτα παρατηροῦμεν τὴν διεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὅποιαν ρεεῖ ὁ ποταμὸς. Ἄν

τώρα σταθῶμεν μὲ τὸ πρόσωπον πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν, τότε δεξιὰ μας ἔχομεν τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀριστερά μας τὴν ἀριστερὰν ὄχθην.

Καθὼς εἶναι γνωστὸν, τὸ ὕδωρ ρεεῖ πάντοτε πρὸς τὰ κάτω. Ἐπομένως ἀπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ποταμοῦ εὐρίσκομεν καὶ τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους.

Παρατηροῦμεν τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ. Οὗτος ἀπὸ ἐδῶ ἕως τὰς ἐκβολὰς εἶναι εὐθύς· διότι κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔκαμαν εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ ποταμοῦ μεγάλα ἔργα, μὲ τὰ ὅποια ἐκανόνισαν τὴν κοί-

την του. Μὲ μηχανήματα δηλ. τὴν ἐβάθυναν καὶ τὴν ἐπλάτυναν. Ἔτσι τὸ πλάτος τῆς κοίτης ἔγινε 30 μέτρα καὶ τὸ ὕψος τῆς 8 μέτρα.

Πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν ὁμως, ὅπου δὲν ἔγιναν τοιαῦτα ἔργα, ὁ ροῦς τοῦ ποταμοῦ δὲν εἶναι εὐθύς· ἀλλοῦ στρέφεται ἑλαφρῶς δεξιὰ, ἀλλοῦ κάμπτει ἀποτόμως ἀριστερά.

Διευθυνόμεθα πρὸς μίαν ἀπὸ αὐτὰς τὰς καμπάς. Βλέπομεν ὅτι πρὸς τὴν μίαν ὄχθη τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ρεεῖ μὲ ὀρμὴν καὶ ἀναπηδᾷ μὲ ἀφρόν· ἐδῶ ὁ ποταμὸς ἀπέφαγε τὸν βράχον, ἀπέσπασε λίθους καὶ χῶματα καὶ τὰ παρέσυρε μακρὰν. Ἔτσι ἡ ὄχθη αὐτὴ ἔγινεν ἀ π ὀ κ ρ η μ ο ς.

Ἀντικρῦ, τοῦναντίον, τὸ ὕδωρ κινεῖται ἀργὰ καὶ δὲν ἔχει πλέον τὴν δύναμιν νὰ παρασύρῃ χαλίκια καὶ ἄμμον· ἐδῶ τὸ βάθος τοῦ ποταμοῦ εἶναι μικρότερον καὶ ἡ ὄχθη τοῦ ἔχει ἑλαφρὰν κλίσιν.

Προπάντων ὅταν εἶναι πλημμύρα, ὁ ποταμὸς κυλεῖ εἰς τὴν κοίτην του λίθους καὶ ἄλλα ὑλικά. Οἱ λίθοι αὐτοὶ συγκρούονται ὁ ἓνας μὲ τὸν ἄλλον, αἱ ἄκραι των τρίβονται καὶ ἔτσι οἱ λίθοι γίνονται στρογγύλοι. Τοὺς στρογγύλους αὐτοὺς λίθους τοὺς ὀνομάζομεν κ ρ ο κ ἄ λ α ς.

Γενικῶς, τὰ ὕδατα τὰ ὅποια ρέουν, ἔχουν μεγάλην δύναμιν· ἀποτρώγουν τὸ ἔδαφος καὶ μεταφέρουν χῶμα, ἄμμον καὶ κροκάλας εἰς μεγάλην ἀπόστασιν καὶ τὰ ἀποθέτουν εἰς τὰς ὄχθας ἢ τὰ ἐκφορτώνουν εἰς τὴν θάλασσαν. Προπάντων ἐν καιρῷ πλημμύρας παρασύρουν ὅ,τι εὐρέθῃ εἰς τὸν δρόμον των καὶ κάμνουν μεγάλην καταστροφήν.

3. Ἡ πεδιάς τοῦ Κηφισοῦ.—Τὸ ἔδαφος καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὄχθας τοῦ ποταμοῦ εἶναι ὀμαλὸν καὶ σχεδὸν ἐπίπεδον· ἀποτελεῖ πεδιάδα, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχουν ἀγροὶ σπαρμένοι, λαχανόκηποι καὶ ἑλαιῶνες.

Εἰς μερικὰ μέρη πλησίον τοῦ ποταμοῦ βλέπομεν μεγάλους λάκκους, σκαμμένους εἰς τὸ ἔδαφος. Ἔργαται ἐξάγουν ἀπὸ αὐτοὺς χῶμα (πηλὸν) καὶ μὲ αὐτὸ κατασκευάζουν κεραμίδια, πλίνθους καὶ πήλινα ἀγγεῖα.

Ἄν παρατηρήσωμεν τὰ τοιχώματα ἐνὸς ἀπὸ τοὺς λάκκους αὐτοὺς, ἠμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι

στρωμένον κανονικά, ὡς νὰ σχηματίζη στρώματα. Πόθεν προέρχεται τοῦτο ;

Ἐπισημασθέντες κατὰ τὸν κάτω ροῦν τοῦ δὲν ἔρρει πάντοτε εἰς τὴν σημερινὴν τοῦ κοίτην. Αὐτὴ, προτοῦ τὴν κανονίσουν, ἦτο ἀβαθὴς καὶ δι' αὐτὸ ὁ ποταμὸς συχνὰ ἤλλασσε διεύθυνσιν· ἄλλοτε δηλ. ἔρρει δεξιώτερα καὶ ἄλλοτε ἀριστερώτερα. Ὅταν λοιπὸν συνέβαινε νὰ πί-

11. Στρώματα τοῦ ἐδάφους εἰς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ.

πτουν συνεχεῖς καὶ ραγδαῖαι βροχαί, τὰ νερὰ ὑψώνοντο εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἐξεχείλιζαν ἀπὸ τὰς ὄχθας καὶ ἐπλημμυροῦσαν τὴν πεδιάδα. Ὅταν ὅμως τὰ θολὰ νερὰ ἠρεμοῦσαν, τότε ἡ λεπτὴ ἄμμος καὶ τὸ χῶμα, τὰ ὁποῖα περιεῖχαν, κατεκάθηντο καὶ ἐσχημάτιζαν παχὺ στρῶμα λάσπης (ἰ λ ὕ ν). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὀλόκληρος ἡ πεδιάς ἐστρώθη μὲ τὰς ὕλας αὐτάς, τὰς ὁποῖας ὁ ποταμὸς ἀπὸ χιλιάδων ἐτῶν ἀπέθεσεν εἰς αὐτήν. Δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔδαφος τῆς εἶναι στρωμένον κανονικά.

Τὰ στρώματα τοῦ ἐδάφους, τὰ ὁποῖα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον σχηματίζονται, τὰ λέγομεν *προσχωσεις*. Ὅταν τὸ ὕψος τῆς πεδιάδος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης εἶναι μικρὸν, τότε ἡ πεδιάς λέγεται *βαθύπεδος*.

4. — Πόθεν ὁ Κηφισὸς, καθὼς καὶ κάθε ποταμὸς, παραλαμβάνει τὸν πηλὸν καὶ τὴν ἄμμον καὶ τὰ χαλίκια, τὰ ὁποῖα ἀποθέτει εἰς τὴν κοίτην ἢ εἰς τὰς ὄχθας του; Καὶ πρῶτον, πόθεν τροφοδοτεῖται ὁ ποταμὸς;

Ἄν προχωρήσωμεν πρὸς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, θὰ συναντήσωμεν διαφόρους ρύακας, οἱ ὁποῖοι χύνονται εἰς αὐτόν, ἄλλοι ἀπὸ τὴν δεξιὰν καὶ ἄλλοι ἀπὸ τὴν ἀριστεράν του ὄχθην (Ποδονίφτης, Πράξι, Κεφαλάρη). Αὐτοὶ εἶναι οἱ *παραπόταμοι* τοῦ Κηφισοῦ.

Ἄν προχωρήσωμεν ἀκόμη πρὸς τὰ ἐπάνω, θὰ φθάσωμεν εἰς ἐν

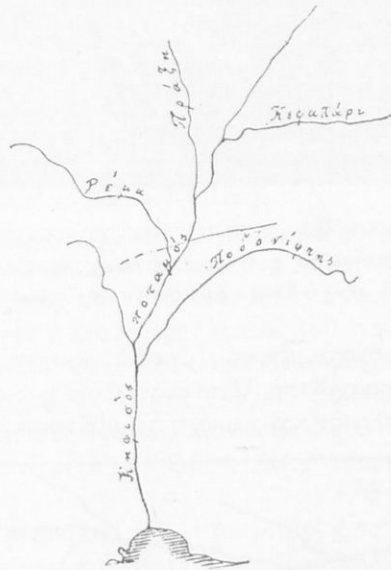
άπλουν ρυάκιον μεταξύ Πάρνηθος και Πεντελικού και τέλος εις την πηγήν του ποταμού. Ὅπως αἱ ρίζαι ἑνὸς δένδρου φέρουν τροφήν εις τὸν κορμόν, ἔτσι καὶ τὰ ρυάκια τροφοδοτοῦν τὸν ποταμόν.

Ὁ Κηφισὸς μὲ ὄλους τοὺς παραποτάμους του ἀποτελεῖ ἓν ποτάμιον σύστημα. Ὁ Ἰλισσοῦς ἐπίσης ἄλλο ποτάμιον σύστημα. Ὑψώματα τοῦ ἐδάφους, καὶ τὰ πλεόν μικρά, εἶναι ἡ αἰτία διὰ τὴν ὁποίαν ἓν ρυάκιον ρεῖ πρὸς τοῦτον, ἄλλο πρὸς ἑκείνον τὸν ποταμόν. Ὡστε τὰ ὑψώματα αὐτὰ χωρίζουν τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων κατὰ διάφορον διεύθυνσιν, ἀποτελοῦν δηλ. ὑδροκριτικὴν γραμμὴν μεταξὺ δύο ποταμίων συστημάτων (βλ. εἰκ. 13).

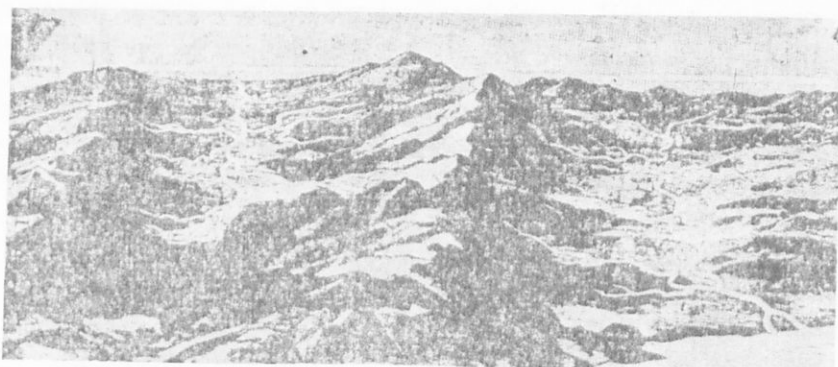
Ὅταν ὁμως βρέχη, σχηματίζονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους ἀναρίθμητα ἄλλα ρυάκια. Αὐτὰ, ἐνῶ κατέρχονται, ρέουν διαρκῶς μὲ μεγαλυτέραν ταχύτητα, ξεπλύνουν τὴν ἐπιφάνειαν καὶ παρασύρουν ἄμμους καὶ χόματα καὶ χαλίκια. Εἰς τὰ βουνὰ μάλιστα, ὅπου αἱ βροχαὶ εἶναι δυνατώτεραι καὶ ἡ κλίσις τοῦ ἐδάφους μεγαλυτέρα, τὰ ρυάκια εἶναι ταχύτερα καὶ ὀρμητικώτερα. Δι' αὐτὸ δὲν παρασύρουν μόνον ἄμμους καὶ λίθους, ἀλλὰ καὶ ἀποτρῶγουν τὸ ἔδαφος, διὰ τοῦ ὁποίου καταβαίνουν.

Καὶ τὰ ρυάκια αὐτὰ ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ. Δι' αὐτὸ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ μετὰ μίαν βροχὴν εἶναι πολὺ θολὰ, ἐν καιρῷ δὲ πλημμύρας συμπαρασύρουν πολλὰς καὶ βαρεῖας ὕλας.

Ἀπὸ ὅσα εἶδομεν, συμπεραίνομεν, ὅτι τὸ ἔδαφος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ βαθυπέδου ἀπὸ τὰ Πατήσια ἕως τὴν παραλίαν προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ Κηφισοῦ καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοῦς καὶ ἄμμους

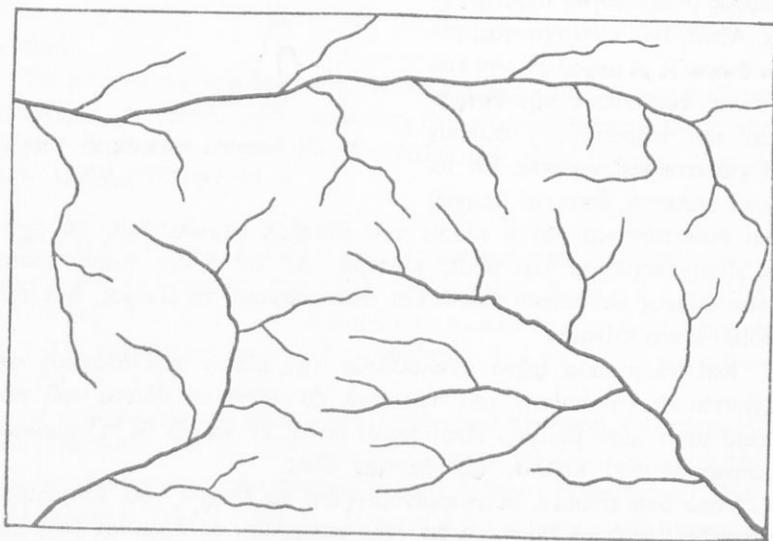

12. Ὁ Κηφισὸς ποταμὸς μὲ τοὺς παραποτάμους του.

13. Οί ποταμοί εις τήν εικόνα αὐτήν ρέουν πρὸς διάφορους διευθύνσεις. Ἡ κορυφογραμμὴ τοῦ ὄρους, ἢ ὅποια χωρίζει τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν αὐτῶν, ἀποτελεῖ τήν ὑδροκριτικὴν γραμμὴν μεταξύ δύο ποταμίων συστημάτων.

ἀνακατευμένοι. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος αὐτὸ ἐγεννήθη ἀπὸ προσχώσεις, λέγεται προσχωσιγενές. Τὸ ἔδαφος αὐτὸ εἶναι μαλακὸν καὶ περιέχει τὰ συστατικά, τὰ ὅποια χρειάζονται τὰ φυτά,

14. (Ἄσκησις). Σημείωσε τὰς ὑδροκριτικὰς γραμμὰς μεταξύ τῶν ποταμίων συστημάτων εἰς τὸ σχῆμα τοῦτο.

διὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν. Εἶναι γόνιμον ἔδαφος. Δι' αὐτὸ ὀλόκληρος ἡ πεδιάς καλλιεργεῖται καλῶς.

5. Κλίμα καὶ βλάστησις. Ἀσχολία τῶν κατοίκων. — Ἡ ὄροσειρὰ Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος προφυλάσσει ὀλόκληρον τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς ἀνέμους τοῦ Βορρᾶ. Διὰ τοῦτο ὁ χειμῶν εἶναι μαλακὸς καὶ ὄχι μόνον ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ, ἀλλὰ καὶ ἡ πορτοκαλέα καὶ ἡ λεμονέα (ἔσπεριδοειδῆ) καὶ τὰ φοινικοειδῆ, ποὺ εἶναι δένδρα θερμῶν χωρῶν, ἀντέχουν καὶ εὐδοκιμοῦν.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ λεκανοπέδιον εἶναι ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν· δι' αὐτὸ ἡ θαλασσία αὔρα, ἡ ὁποία κατὰ τὸ θέρος πνέει ἀπὸ τὸν Σαρωνικὸν (ὁ μπάτης), εἰσχωρεῖ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ μετριάζει τὴν ὑπερβολικὴν ζέστην (θ α λ ἄ σ σ ι ο ν κ λ ῖ μ α).

Αἱ βροχαὶ ὅμως, τὰς ὁποίας δέχεται τὸ λεκανοπέδιον, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ἀττικὴ, εἶναι ὀλιγοσταὶ καὶ κυρίως πίπτουν κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα. Τοῦτο προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἐξῆς λόγους :

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἐπικρατοῦν τὸν περισσότερον καιρὸν τοῦ ἔτους οἱ βόρειοι καὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι. Οἱ ἄνεμοι αὐτοὶ εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροὶ καὶ μόνον τὸν χειμῶνα φέρουν ὀλίγας βροχάς, σπανίως δὲ καὶ χιόνια. Κατὰ τὸ θέρος ὅμως, ὅτε πνέουν κανονικὰ καὶ ὀνομάζονται ἔ τ η σ ῖ α ἰ (μελέμια), εἶναι τόσοσιν ξηροὶ, ὥστε ἀπομακρύνουν κάθε ἴχνος ὑγρασίας.

Τὸ φθινόπωρον ἀρχίζουν νὰ πνέουν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ εἶναι ὑγροὶ. Τότε ἀρχίζει ἡ βροχερὰ ἐποχὴ, ἀλλὰ καὶ τότε βρέχει μόνον κατ' ἀραιὰ διαστήματα καὶ μὲ βροχὰς ραγδαίας. Ἐτσι τὰ περισσότερα νερὰ ρέουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἔδαφους καὶ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν.

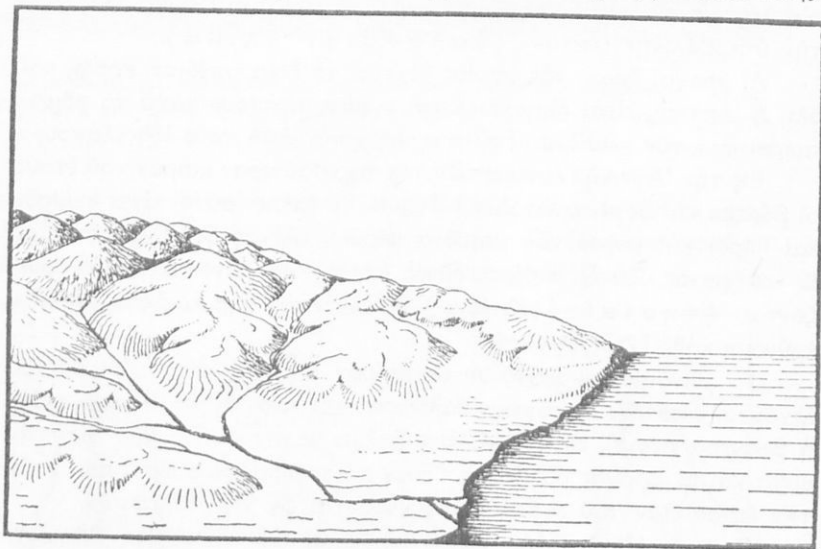
Ἔτσι ἡ Ἀττικὴ, καὶ ἰδίως τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, εἶναι ἀπὸ τὰς ξηροτέρας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ τῆς, μόνον ὅταν βρέχη, ἔχουν τὴν ὄψιν ποταμοῦ, κατὰ δὲ τὸ θέρος διατηροῦν πολὺ ὀλίγον ὕδωρ.

Διὰ τὸ πότισμα τῶν λαχανοκῆπων, τῶν ἀνθοκῆπων καὶ τῶν ἀμπέλων χρησιμοποιοῦν τότε τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἀντλοῦν ἀπὸ τὰ πηγὰδια τῆς πεδιάδος.

Ἡ θερμότης λοιπόν, τὸ κανονικὸν πότισμα καὶ ἡ ἐπιμελὴς καλλιέργεια συντελοῦν, ὥστε ἡ πεδιάς εἰς μεγάλην ἔκτασιν νὰ ὁμοιάζῃ μὲ καταπράσινον κῆπον. Δι' αὐτὸ καὶ

ὁ Βοτανικὸς κῆπος τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε πλησίον τοῦ Κηφισοῦ, εἰς αὐτὸν δὲ εὐρίσκομεν καὶ φυτὰ θερμότερων χωρῶν. Τὴν εὐφορίαν τοῦ ἔδάφους μαρτυροῦν καὶ αἱ πανύψηλοι λεῦκαι, αἱ ὁποῖαι σκιάζουσι τὴν Ἱεράν ὁδόν.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι αἱ ἀσχολίαι τῶν κοιτῶν τῆς πεδιάδος εἶναι κυρίως γεωργικαί. Μεγάλην ἔκτασιν καταλαμβάνουσι οἱ λαχανόκηποι καὶ οἱ ἀνθόκηποι, ἐπεὶ δὲ τὰ προϊόντα τῶν εὐρίσκουσι εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἡ ἄργιλος εἶναι ἀφθονος εἰς τὴν πεδιάδα, πολλὰ εἶναι ἐκεῖ τὰ κεραμοურγεῖα καὶ τὰ ἐργοστάσια τῆς ἀγγειοπλαστικῆς.

15. (Ἄσκησις). Παράστησε μὲ βέλη τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ὕδατος. Περιγράψτε τὴν κατὰ τὴν ἐξῆς σειρὰν: Θάλασσα, ἐξάτμισις, νέφη, βροχή, πηγὴ, ρυαξ, ποταμός, ἐκβολαί.

6. Τὰ ὑψηλὰ καὶ λοφώδη μέρη τοῦ λεκανοπεδίου.
Εἰς τὰ ἄκρα τοῦ βαθυπέδου τὸ ἔδαφος ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀνέρχεται, ὥστε εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ φθάνει τὰ 300 μέτρα ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Καὶ πρὸς μὲν τὴν Πάρνηθα ἀπλώνεται ὑψηλὴ πεδιάς, τὸ ὑψίπεδον τῶν Ἀχαρνῶν, πρὸς δὲ τὸ Πεντελικὸν ὁ τόπος ἔχει πολλοὺς λόφους. Οἱ λόφοι αὐτοῖ

σκεπάζονται άλλοι με ώραϊα πεῦκα και άλλοι με άγρους και κή-
πους όπωροφόρων δένδρων.

Διά να έννοήσωμεν τήν σύστασιν του έδαφους εις τά λοφώδη και
όρεινά μέρη, είναι ανάγκη να επισκεφθώμεν έν λατομείον.

Τό άπότομον τοίχωμα του λατομείου μάς δεικνύει μίαν τομήν
εις τήν κλιτύν του λόφου. Έπάνω υπάρχει λεπτόν στρώμα από
χώμα, εις τό όποϊον είναι άνακατευμένα χαλίκια και άμμος· είναι τό
χαλαρόν έδαφος, εις τό όποϊον βλαστάνουν τά φυτά (φυτικόν
έδαφος). Έποκάτω υπάρχει στερεός βράχος, από τόν όποϊον οί

16. Τομή του έδαφους πλησίον μιās όδου.

εργάται με σιδηρά εργαλεία έξάγουν λίθους, με τούς όποιους κτί-
ζομεν τās οικίās μος.

Τό μαλακόν χώμα, ό σκληρός βράχος, ή άμμος με τά χαλίκια
λέγονται πετρώματα.

Οί λίθοι τών λατομείων εις τά Τουρκοβούνια είναι άσβεστόλιθοι.
Είναι έν πέτρωμα, από τό όποϊον άποτελοῦνται και ή Πάρνης και
ό Αιγάλεως, καθώς και τά περισσότερα βουνά τής Έλλάδος.

Τό πέτρωμα αυτό έχει πολλούς πόρους και δέν συγκρατεί τό
ύδωρ, που άπορροφά τό έδαφος, αλλά τό αφήνει να κατασταλαζή

καί νά διαρρέη εἰς ὑπογείους αὐλακας καί εἰς καταβόθρας. Δι' αὐτό τὰ ἐδάφη, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐπάνω εἰς πετρώματα ἀσβεστολίθου, εἶναι ξηρά.

Ἐνῶ ἡ ἐποχὴ τῆς ξηρασίας εἰς τὴν Ἀττικὴν διαρκεῖ συνήθως 5 - 6 μῆνας, τὰ βουνά της στολιζονται κατὰ τὸ πλεῖστον μὲ ὠραία δάση ἀπὸ πεῦκα καί ἀπὸ θάμνους ἀειθαλεῖς (δάφνη, μυρτιά, σχῖνος, κουμαριά, ἀγριελαῖα κλπ.) ἡ Πάρνης μάλιστα ἀπὸ ὕψους 800 μέτρων καί ἄνω σκεπάζεται μὲ ὠραιότατον δάσος ἐλάτης, διότι τὰ δένδρα αὐτὰ ἀντέχουν εἰς τὴν ξηρασίαν.

Τὰ φυτὰ ὅμως, τὰ ὁποῖα καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους (λαχανικά, ἄνθη, ὄπωροφόρα), καθὼς καί αἱ ἄμπελοι, χρειάζονται πότισμα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ θέρους. Ἔχουν δὲ ἀνάγκη καί ἀπὸ λιπάσματα, διότι τὰ ἐδάφη τῆς Ἀττικῆς εἶναι ἀδύνατα, δηλαδή δὲν ἔχουν ἀρκετὰς θρεπτικὰς οὐσίας, ποὺ χρειάζεται τὸ φυτὸν διὰ τὴν τροφήν του.

Εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη τῆς Ἀττικῆς ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς ἀμπέλου, τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καί τῶν ὄπωροφόρων δένδρων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κλίμα εἶναι θερμὸν, ἡ γῆ ἀνταμεῖβει τὸν φιλόπονον καλλιεργητὴν. Παράγονται ὄπωρικά, σῦκα, σταφύλια, οἶνος, ἔλαιον, σανὸς καί ὀλίγα σιτηρά.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐννοοῦμεν, ὅτι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν χωρικῶν εἰς τὸ βόρειον καί βορειοανατολικὸν τμήμα τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ἡ ἀμπελοουργία, ἡ κηπουρικὴ καί ἡ γεωργία.

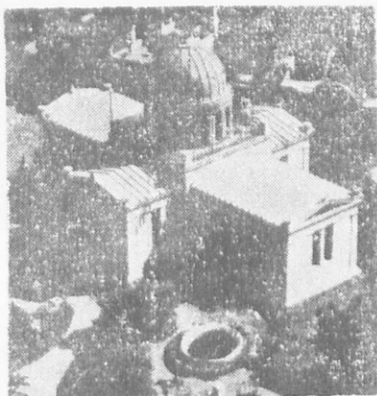
Διὰ τὰ προϊόντα των οἱ χωρικοὶ εὐρίσκουν εἰς τὰς Ἀθήνας καί τὸν Πειραιᾶ καλὴν ἀγοράν. Ἐπειδὴ δὲ αἱ πόλεις αὐταὶ χρειάζονται πολὺ γάλα, πρὸ πάντων διὰ τὰ παιδιὰ καί τοὺς ἀρρώστους, πολλοὶ τρέφουν ἀγελάδας μὲ ἐκλεκτὴν τροφήν (λάχανα, πίτυρα καί βαμβακόσπορον). Ὡστε πολλοὶ ἄνθρωποι ζοῦν ἀπὸ τὸ εἰσόδημα αὐτό, καθὼς καί ἀπὸ τὴν ὀρνιθοτροφίαν.

Τὸ κλίμα εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Πεντελικοῦ εἶναι ξηρὸν καί ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καί τὸ ὕψος τοῦ τόπου εἶναι ἀρκετὸν (300 μ. ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης) καί πηγαὶ ἀναβλύζουν πολλαὶ (Κεφαλᾶρι), δι' αὐτὸ καί τὸ θέρους εἶναι δροσερὸν καί ἡ βλάστησις πλουσία. Λόφοι στολισμένοι μὲ ὠραιότατα πεῦκα, κῆποι γεμάτοι ἄνθη, κερασεῖς καί ἄλλα ὄπωροφόρα δένδρα κάμνουν τὸ μέρος αὐτὸ

τὸ ὠραιότερον τῆς Ἀττικῆς. Δι' αὐτὸ ἐκεῖ ἀνεπτύχθησαν ὡς προάστεια τῶν Ἀθηνῶν ἡ **Κηφισιά**, τὸ **Ἀμαρούσιον**, τὸ **Ἡράκλειον** καὶ τὸ **Χαλάνδριον**. Καὶ πολλὰ θεραπευτήρια καὶ ἀναρρωτήρια ἐκτίσθησαν ἐκεῖ, καθὼς καὶ ἐπάνω εἰς τὴν Πάρνηθα.

7. Αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πειραιεύς.— Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τοῦ λεκανοπεδίου εὐρίσκονται αἱ **Ἀθῆναι**, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος.

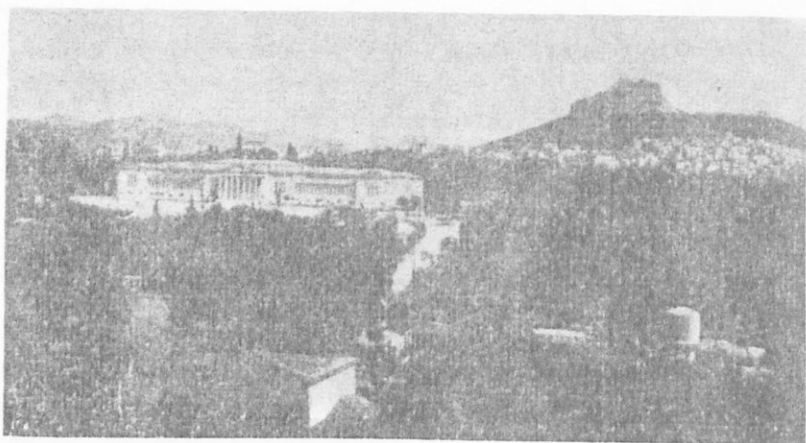
Ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ Λυκαβηττοῦ (ὑψοῦς 277 μ.) ἔχομεν θαυμασίαν ἄποψιν. Ὡς «θάλασσα ἀσόλευτος» ἀπλώνεται ἡ μεγάλη πόλις κάτω ἀπὸ καταγάλανον οὐρανόν. Μέσα ἀπὸ τὸ πέλαγος τῶν οἰκιῶν ἐξέχουν οἱ θόλοι καὶ τὰ κωδωνοστάσια τῶν ἐκκλησιῶν. Τὴν λευκότητα τῆς εἰκόνος μόνον μερικοὶ πράσινοι τόποι διακόπτουν· εἶναι ὁ Βασιλικὸς κήπος καὶ ὁ κήπος τοῦ Ζαπτείου, τὸ ἄλσος τῆς Ἀκροπόλεως, τὸ ἄλσος τοῦ πεδίου τοῦ Ἄρεως καὶ οἱ μικροί, ἀλλὰ ὠραιότατοι κήποι τοῦ Μουσείου καὶ τῶν διαφόρων πλατειῶν. Μερικὰ οἰκοδομήματα ἐπιβάλλονται μὲ τὸν ὄγκον των καὶ προσελκύουν ἰδιαιτέρως τὸ βλέμμα μας· διακρίνομεν τὰ Παλαιὰ Ἀνάκτορα, τὴν Ἀκαδημίαν, τὸ Πανεπιστήμιον, τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον, τὸ Μουσεῖον, τὸ Ἀρσάκειον, τὸ νοσοκομεῖον τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον κ.ἄ.

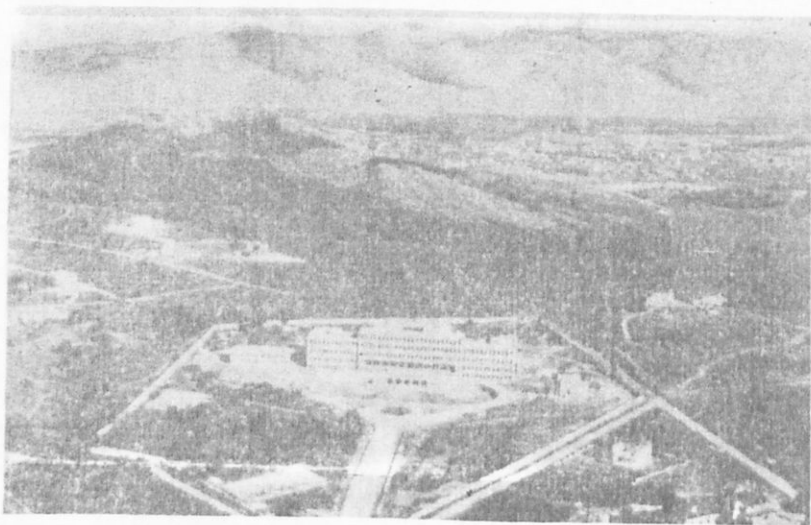
17. Τὸ Ἀστεροσκοπεῖον τῶν Ἀθηνῶν.
(Φωτ. Γολ. Ὑπηρ. Ὑπ. Σ/ρίας).

Στρέφομεν τώρα τὸ βλέμμα πρὸς Νότον. Πρὸς τὴν διεύθυνσιν αὐτὴν αἱ Ἀθῆναι ἔχουν σχεδὸν ἐνωθῆ μὲ τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον καὶ μὲ τὸν Πειραιᾶ.

Ὁ Σαρωνικὸς ἀντανακλᾷ τὸ φῶς καὶ λάμπει ὡς καθρέπτῃς. Πολλὰ εἶναι τὰ πλοῖα, πού αὐλακώνουν τὰ νερά του. Ἄλλα ἀναχωροῦν καὶ ἄλλα διευθύνονται εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς· μεταφέρουν ἐπιβάτας καὶ ἐμπορεύματα ἢ κάρβουνα καὶ διάφορα ὑλικά διὰ τὰ ἐργοστάσιά του.

18. Τὸ Ζάππειον μετὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βάθος.

19. Τὸ νέον κτίριον τοῦ Ἀρσακείου.

Εἶναι τὸ μεγαλύτερον καὶ ὠραιότερον ἐκπαιδευτήριον τῶν Ἀθηνῶν.

(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπηρεῖας Ἐπιχειρηματικῆς Συγκοινωνίας)

Νέφος καπνοῦ ὑψώνεται ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Διακρίνομεν τὰς καπνοδόχους τῶν ἐργοστασίων, ὅπου χιλιάδες ἐργατῶν ἐργάζονται.

Ἐν βλέμμα εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὸ σχέδιον τοῦ Πειραιῶς (εἰκ. 20) ἀρκεῖ, διὰ νὰ μᾶς δείξη, ποῖα πλεονεκτήματα ἔχει ἐκ φύσεως ὁ λιμήν του.

20. Σχεδιογράφημα τοῦ Πειραιῶς.

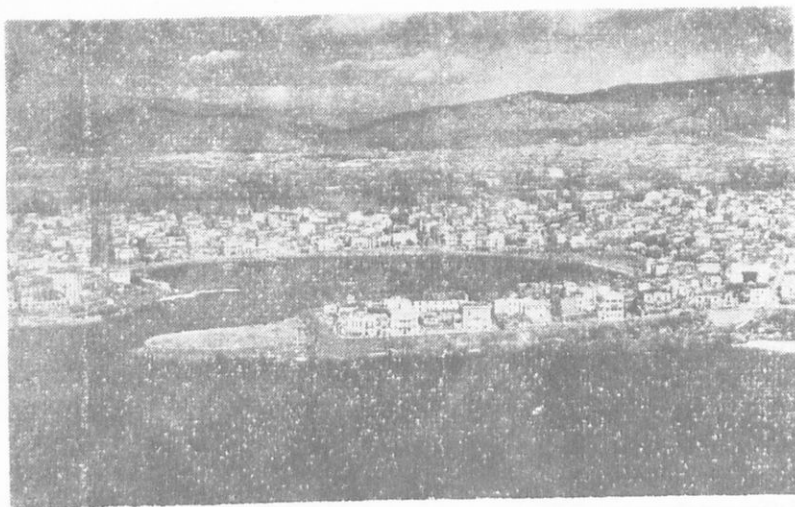
1) Εἶναι εὐρύχωρος καὶ ἀρκετὰ βαθύς, ὥστε εἰσπλέουν εἰς αὐτὸν καὶ μεγάλα πλοῖα.

2) Εἶναι ἀσφαλής, διότι τὰ γύρω ὑψώματα τὸν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς ἀνέμους. 3) Ἐχει ἐπικοινωνίαν μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ἑλλάδος, διότι τὰ βουνά, τὰ ὅποια περιβάλλουν τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν, ἀφήνουν μεταξύ των διόδους, διὰ τῶν ὁποίων διέρχονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ καὶ ὁδοὶ αὐτοκινήτων. (Εὔρε τὰς διόδους αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην).

4) Ἐχει θέσιν κεντρικὴν καὶ ἐπικοινωνεῖ κατὰ θάλασσαν μὲ ὅλας τὰς ἀκτὰς καὶ τὰς νήσους τῆς Ἑλλάδος.

5) Εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῶν θαλασσίων ὁδῶν, αἱ ὅποια φέρουν ἀπὸ τὴν δυτικὴν Μεσόγειον πρὸς τὸν Ἑλλησποντον καὶ τὴν διώρυγα τοῦ Σουέζ.

Ἀπὸ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐννοοῦμεν, διατὶ ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς ἔχει πολὺ μεγάλην κίνησιν. Κατὰ τὰ τελευταῖα μάλιστα ἔτη ἀπέκτησε καὶ μεγάλας ἀποθήκας καὶ ἀποβάθρας, ὥστε ἔγινεν ὁ μεγαλύ-

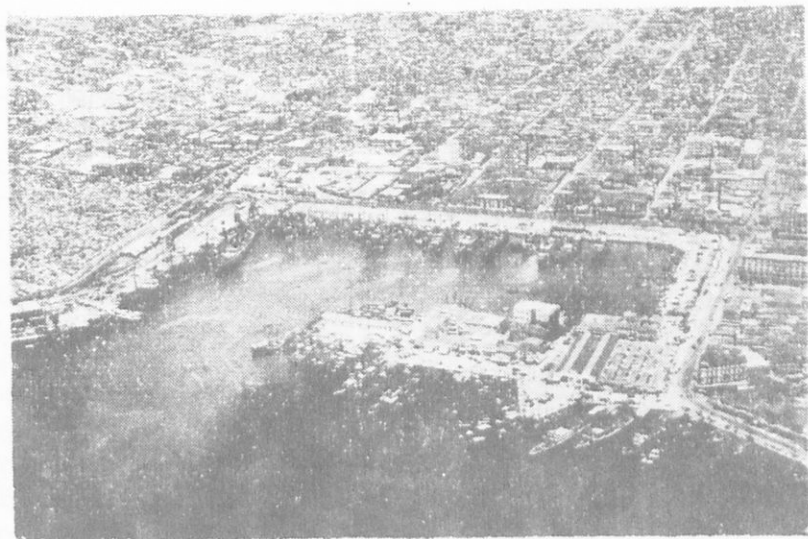
21. Ὁ Πειραιεύς, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.
Ἐμπρὸς ὁ λιμὴν τῆς Ζέας (Πασαλιμάνι)· ὀπίσω ὁ κεντρικὸς λιμὴν.

(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπηρείας Ὑπουργοῦ Συγκοινωνίας)

τερος ἐμπορικὸς μας λιμὴν. Εἶναι δὲ καὶ τὸ σπουδαιότερον βιομηχανικὸν κέντρον τῆς πατρίδος μας.

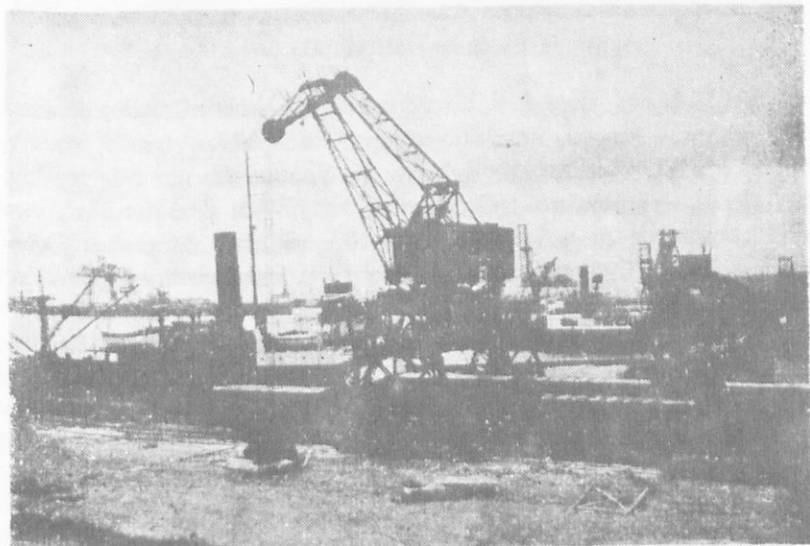
Τὸ ἡμισυ σχεδὸν ἀπὸ τὰ προϊόντα, τὰ ὅποια εἰσάγομεν ἀπὸ ξένους τόπους, συγκεντρώνονται εἰς τὸν Πειραιᾶ. Εἰς τὸν Πειραιᾶ εἶναι οἱ μεγαλύτεροι ἀλευρόμυλοι, καθὼς καὶ τὰ μεγαλύτερα μηχανουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται ἄροτρα, ἀντλίας καὶ ἄλλα σιδηρᾶ μηχανήματα. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἓνα μεγάλο ἐργοστάσιον χημικῶν λιπασμάτων διὰ τοὺς ἀγρούς, καθὼς καὶ βαμβακοκλωστήρια καὶ ὑφαντήρια, ὅπου κατασκευάζονται βαμβακερά, μάλλινα καὶ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ ὠραῖοι τάπητες. Ἐπίσης ὑπάρχουν ἐργοστάσια ζυμαρικῶν, σαπωνοποιίας, οἰνοπνευματοποιίας, ὑαλουργίας, καπνοῦ, σιγαρέτων κ. ἄ. Εἰς τὸ Νέον Φάληρον ὑπάρχουν μεγάλα μεταξουργεῖα.

Διπλῆ γραμμὴ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, τροχιόδρομοι καὶ ἀμαξιταὶ ὁδοὶ συνδέουν τὸν Πειραιᾶ μὲ τὰς Ἀθήνας. Ὁ σιδηρόδρομος φθάνει ὑπογείως μέσα εἰς τὸ κέντρον τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὴν Πλα-

22. Ὁ λιμὴν τῶν Ἀλῶν εἰς τὸν Πειραιᾶ.

Ἐκεῖ τὰ πλοῖα πλευρίζουν διὰ τὴν ἐπιβίβασιν καὶ ἀποβίβασιν τῶν ταξιδιωτῶν.

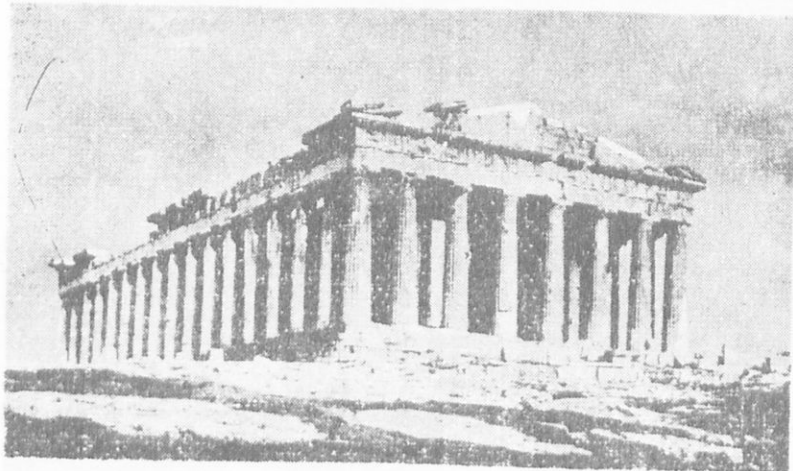
23. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μηχανήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξεβάθουν τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τεϊαν τῆς Ὀμοιοίας, καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ προάστεια Νέαν Ἰωνίαν καὶ Ἡράκλειον, ἔφθασε δὲ τὴν ἄνω καὶ ἕως τὴν Κηφισίαν.

Καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπάρχουν πολλὰ ἐργοστάσια, ὅπου κατασκευάζονται ὑφάσματα, τάπητες, ἔπιπλα, σιγαρέτα, πάγος, ζῦθος κτλ.

24. Ὁ Παρθενών, ναὸς τῆς Παρθένου Ἀθηνᾶς.

Αἱ Ἀθηναί, εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδος. Ὅπως δὲ κατὰ τὸν παλαιὸν καιρὸν, ἔτσι καὶ σήμερον αἱ Ἀθηναί εἶναι ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Τὸ Πανεπιστήμιον, τὸ Πολυτεχνεῖον καὶ ἄλλαι ἀνώταται σχολαὶ συγκεντρῶνουν εἰς τὰς Ἀθήνας σπουδαστὰς ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Ἔχουν δὲ ὠραίας οἰκοδομὰς, εὐθείας ὁδοὺς, πλατείας μὲ κήπους κλπ.

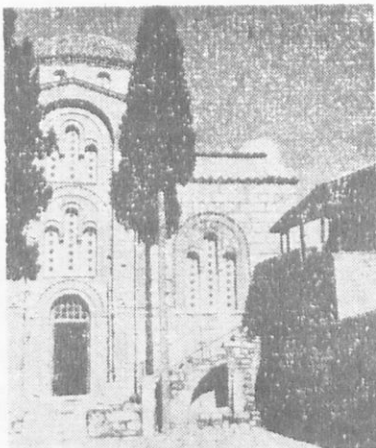
Ὡραῖα καὶ δροσερὰ εἶναι τὰ προάστεια καὶ αἱ ἐξοχαὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἡ Κηφισιά, τὸ Ἀμαρούσιον, τὸ Χαλάνδριον, τὸ Παλαιὸν καὶ τὸ Νέον Φάληρον, ἡ Γλυφάδα κλπ.

Μὲ τὴν κατασκευὴν τῆς τεχνητῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος αἱ Ἀθηναί καὶ ὁ Πειραιεὺς ἀπέκτησαν καὶ ἀφθονὸν καὶ καθαρῶτατον ὕδωρ.

Μέγα ἐργοστάσιον ἠλεκτροπαραγωγῆς χορηγεῖ εἰς τὰς δύο πόλεις ρεῦμα ἠλεκτρικὸν διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ τὴν κίνησιν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ παραγωγή τοῦ ἐργοστασίου τούτου δὲν ἦτο ἀρκετὴ, χορη-

γεϊται τώρα ρεύμα και από δύο νέα έργαστάσια, του 'Αλιβερίου και του Λάδωνος.

'Ετσι αϊ 'Αθηναί και ὁ Πειραιεύς με τὰ προάστειά των ἀνεπτύχθησαν εἰς δύο ἀπὸ τὰς πλέον πολιτισμέναις μεγαλοπόλεις τῆς Εὐρώπης. Ὁ πληθυσμὸς των ἀνέρχεται σήμερον εἰς 1 853 000, ἐνῶ πρὸ 100 περὶπου ἐτῶν μόλις ἔφθανε τὰς 14 000. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰς 'Αθήνας σφύζονται και τὰ σπουδαιότερα μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, πολλοὶ περιηγηταὶ ἔρχονται κατ' ἔτος, διὰ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν Ἀκρόπολιν και τὰ μουσεῖα.

25. Ἡ Μονὴ τοῦ Δαφνίου ἐπὶ τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἐλευσίνα. Εἶναι ἐν ἀπὸ τὰ ὠραιότερα βυζαντινὰ μνημεῖα τῆς Ἀττικῆς.

Β'. ΤΑ ἈΛΛΑ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΑ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

Ἐκτὸς τοῦ λεκανοπεδίου τῶν Ἀθηνῶν ὑπάρχουν εἰς τὴν Ἀττικὴν και ἄλλα λεκανοπέδια με μικρὰς ἐπίσης πεδιάδας.

Πρὸς Δυσμὰς εἶναι τὰ **λεκανοπέδια τῆς Ἐλευσίνας** και τῶν **Μεγάρων**, πρὸς τὰ ΒΑ ἡ **πεδιάς τοῦ Μαραθῶνος** και πρὸς Ἀνατολὰς ἡ **πεδιάς τῶν Μεσογείων**. Καὶ αὐτὰ εἶναι ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν και ἔχουν τὸ ἴδιον γλυκὺ κλίμα με τὸ Ἀθηναϊκὸν λεκανοπέδιον.

1. Ἡ **πεδιάς τῆς Ἐλευσίνας** με τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Θριάσιον πεδίον**. Ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν χωρίζεται διὰ τοῦ χαμηλοῦ ὄρους Αἰγάλεω, ἀλλὰ συγκοινωνεῖ με αὐτὴν διὰ τῆς διόδου τοῦ Δαφνίου.

Ἐπειδὴ ἡ νῆσος Σαλαμίς φράσσει τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνας, ἡ πεδιάς αὐτὴ εἶναι περισσότερον κλειστὴ και ἔχει θερμὸν θέρος.

Ὅπως εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Ἀθηνῶν ὁ Κηφισὸς, τοιοῦτοτρόπως και ἐδῶ ὁ **Σαρανταπόταμος** και οἱ ἄλλοι ρύακες ἐσκέπασαν

τὴν πεδιάδα μὲ παχὺ στρώμα γῆς. Ἐδῶ εὐδοκιμοῦν πολὺ τὰ σιτηρά. Δι' αὐτὸ τὸν παλαιὸν καιρὸν εἰς τὴν Ἐλευσίνα ὑπῆρχε μέγας ναός, ὅπου ἐλάτρευαν τὴν **Δήμητραν**, τὴν θεὰν τῆς γεωργίας. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ὁδός, ἡ ὁποία συνδέει τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν Ἐλευσίνα, ἐλέγετο **Ἱερά Ὀδός**. Μὲ τὸ ὄνομα δὲ αὐτὸ τὴν ὀνομάζομεν καὶ σήμερον.

26. Ἐργοστάσις τσιμέντων εἰς τὴν Ἐλευσίνα.
Ἄριστερὰ ἢ ἀποβάθρα, ὅπου οἱ σάκκοι φορτῶνται εἰς τὰ πλοῖα
καὶ μεταφέρονται εἰς διάφορα μέρη.

(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑπῆρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

Σήμερον ἡ Ἐλευσίς εἶναι βιομηχανικὴ πόλις μὲ 15.527 κατοίκους. Τὰ μεγάλα ἐργοστάσια τῆς παράγουν τσιμέντα, σάπωνας, οἶνους, οἰνοπνεύματα κ.ἄ.

Ἡ πεδιάς τῆς Ἐλευσίνοσ εἶναι σπουδαία καὶ διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εἰς αὐτὴν συναντῶνται αἱ ὁδοί, αἱ ὁποῖαι συνδέουσι τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν βόρειον Ἑλλάδα μὲ τὴν Πελοπόννησον.

2. Ἡ πεδιάς τῶν Μεγάρων εἶναι ἐπίσης ἐστραμμένη πρὸς τὴν θάλασσαν, τὸ δὲ ἔδαφός τῆς ἐσχηματίσθη ὁμοίως ἀπὸ προσχώσεις.

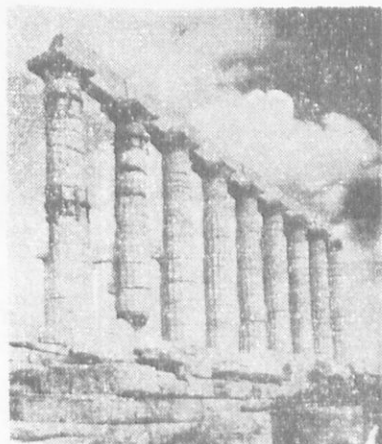
Ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία εἶναι ἐδῶ τὰ κυριώτερα φυτά. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀμπελοργίαν, τὰ δὲ **Μέγαρα** εἶναι γεωργικὴ πόλις μὲ 15 500 κατοίκους.

**3. Ἡ πεδιάς τοῦ Μαραθῶ-
νος** εἶναι μικρότερα, ἀλλ' ἐνδοξος διὰ τὴν νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ τάφος τῶν Μαραθωνομάχων, ποὺ ἔπεσαν τὸ 490 π.Χ. εἰς τὴν μάχην, σφύζεται ἀκόμη πλησίον τῆς παραλίας.

Ἡ ἀμπελοργία εἶναι καὶ ἐδῶ ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων. Ἄλλ' ὁ **Μαραθῶν** εἶναι μικρὸν χωρίον (2.167 κάτοικοι).

27. Μεγαρίτισσα.

28. Ἐρείπια ἀπὸ τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος εἰς τὸ Σούνιον.

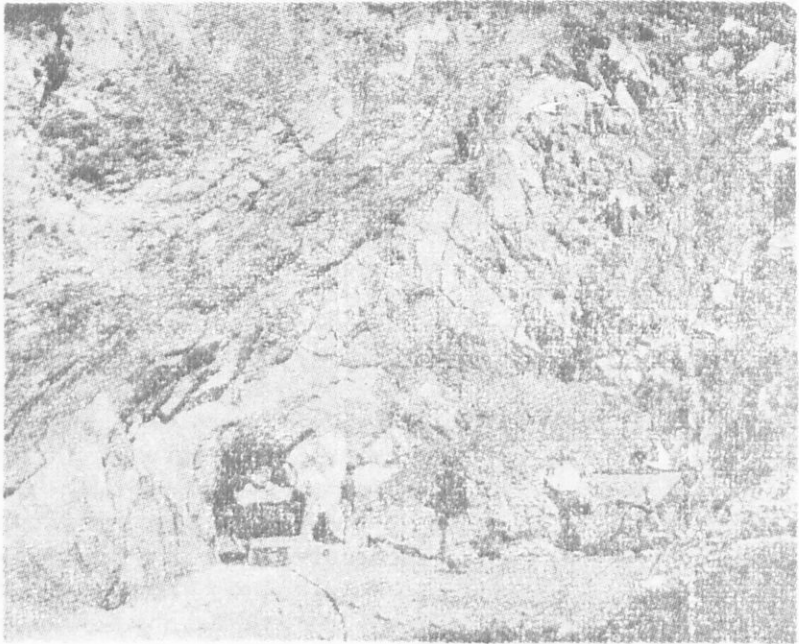
**4. Μεγαλύτερα καὶ εὐφορω-
τέρα** εἶναι ἡ **πεδιάς τῶν Μεσο-
γείων**, ἡ ὁποία ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Ὑμηττὸν ἕως τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς. Μὲ τὸ λεκανοπέδιον τῶν Ἀθηνῶν συγκοινωνεῖ διὰ τῆς διόδου, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ Ὑμηττοῦ καὶ τοῦ Πεντελικοῦ.

Τὸ ἔδαφος τῶν Μεσογείων, ὅπου εἶναι πεδινόν, προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις καὶ εἶναι ἀρκετὰ γόνιμον. Οἱ κάτοικοι τὸ καλλιεργοῦν μὲ μεγάλην ἐπιμέλειαν. Ὁλητὴ ἢ ἔκτασις εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλου, ἐλαίας καὶ ὄπωροφόρα δένδρα.

Περίφημοι είναι οί οινοί τοῦ **Μαρκοπούλου** (5.046) καί τῶν ἄλλων χωρίων τῆς Μεσογαίας (**Κορωπί, Λιόπεσι**).

Γ'. ΤΑ ΟΡΕΙΝΑ ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

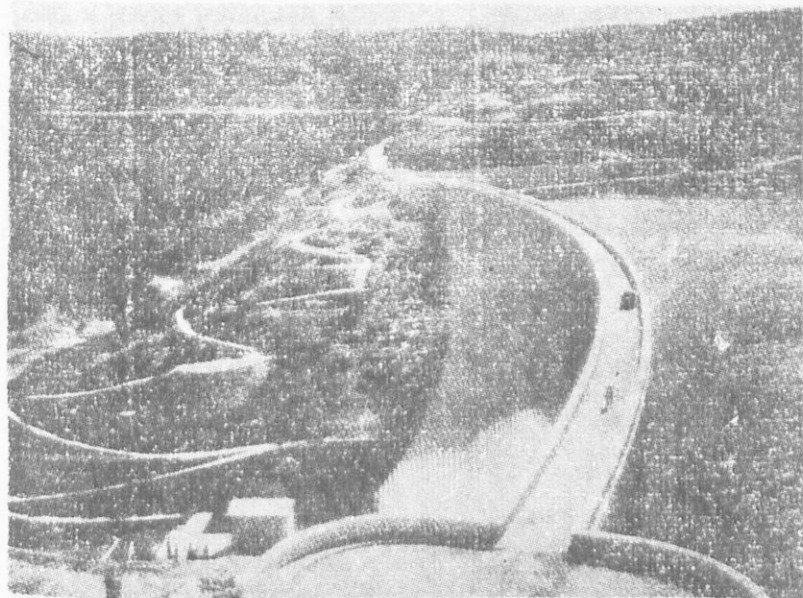
1. Ἡ Λαυρεωτική. —Τὸ νότιον μέρος τῆς Ἀττικῆς εἶναι ὄρεινόν καί καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον. Ἐκεῖ τὸν παλαιὸν καιρὸν ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ποσειδῶνος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον σήμερον σφάζονται δώδεκα κίνες.

29. Λαύρειον. Εἰσόδος εἰς μεταλλεῖον.

Τὰ βουνὰ τῆς Λαυρεωτικῆς δὲν εἶναι ὑψηλά. Τὰ πετρώματά των εἶναι κρυσταλλοσχιστώδη καί περιέχουν μεταλλεύματα μολύβδου, ψευδαργύρου, σιδήρου καί χαλκοῦ. Τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρείου ἦσαν ἀνέκαθεν τὰ πλουσιώτερα τῆς Ἑλλάδος. Ἐκεῖ εἰς τὰς ὑπογείους στοὰς οἱ ἐργάται σκάπτουν καί ἐξάγουν μεταλλεύματα. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι τοῦ Λαυρείου εἶναι σχεδὸν ὅλοι ἐργάται (6.553 κάτοικοι).

2. **Ἡ βόρεια Ἀττική.**—Πρὸς βορρᾶν τῆς πεδιάδος τοῦ Μα-
ραθῶνος ἡ χώρα εἶναι ὄρεινὴ (ἀρχαία **Διακρία**). Ἐδῶ ὑπάρχει ἡ
τεχνητὴ λίμνη, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ὑδρεύονται αἱ Ἀθῆναι καὶ ὁ Πει-
ραιεύς. Εἰς τὴν κοιλάδα δηλ. τοῦ **Χαράδρου** κατεσκεύασαν πρὸ ἑτῶν
ἕνα μεγάλο φράγμα· ἔτσι τὰ νερὰ τῆς βροχῆς σταματοῦν καὶ σχη-
ματίζουν τὴν τεχνητὴν λίμνην.

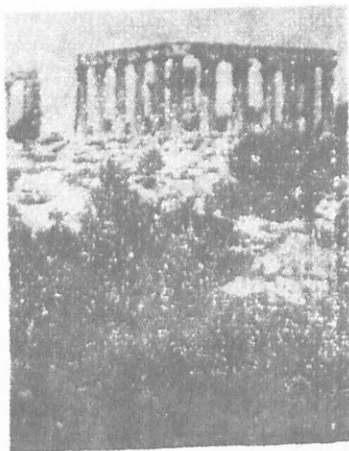

30. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος.
Ἐκτὸς ἐδῶ τὰ νερὰ διοχετεύονται μετὰ ὑπόγειον σήραγγα
εἰς Ἀθῆνας καὶ Πειραιᾶ.

Βορειότερον, πλησίον τοῦ Ὠρωποῦ, ὑπάρχουν ὄρυχεια, ὅπου
πολλοὶ ἐργάται ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἐξαγωγὴν λιγνίτου. Ὁ λιγνί-
της εἶναι εἶδος γαιάνθρακος, ὁ ὁποῖος χρησιμεύει διὰ τὴν θέρμανσιν
καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν σιδηροδρόμων καὶ τῶν μηχανῶν τῶν ἐργο-
στασίων.

Πολλοὶ ἐπίσης ἐργάζονται καὶ εἰς τὰ λατομεῖα τῆς Πεντέλης,
ὅπου ἐξάγουν λευκὰ μάρμαρα.

Τὰ λαμπρὰ οἰκοδομήματα τῶν Ἀθηναίων τὸν παλαιὸν καιρὸν, κα-

31. Αίγινα.
'Ο ναός τῆς Ἀφαίας.

θῶς καὶ σήμερον, τὰ ἔκτισαν μὲ
τὰ μάρμαρα τῆς Πεντέλης.

Δ' ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΣΑΡΩΝΙΚΟΥ

Εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνήκουν καὶ
αἱ νῆσοι Σαλαμῖς καὶ Αἴγινα.

Ἡ Σαλαμῖς (κοινῶς Κούλουρη) ἔχει σχῆμα κυκλικὸν καὶ κλείει ἀπὸ Νότου τὸν κόλπον τῆς Ἐλευσίνος. Ἡ εἴσοδος εἰς τὸν κόλπον γίνεται ἀπὸ τὰ δύο στενὰ ποῦ ὑπάρχουν, ἐν πρὸς τὴν Ἀττικὴν (στενὸν Κερατσινίου) καὶ ἄλλο πρὸς τὴν Μεγαρίδα (Πέραμα, πλάτ. 500 μ.). Εἰς τὸ στενὸν τοῦ Κερατσινίου τὸ 480 π.Χ. οἱ

32. Αὐλῶν (Κακοσάλεσι). Αἱ χωρικαὶ τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὰς πανηγύρεις χορεύουν εἰς τὰ προαίλια τῶν ναῶν ἢ εἰς ἀνοικτοὺς χώρους.
(Φωτογραφία Ν. Ζωγράφου)

Ἕλληνες ἐνίκησαν τὸν τριπλάσιον στόλον τοῦ Ξέρξου. Ἐδῶ εἶναι σήμερον ὁ ναύσταθμος τοῦ Βασιλικοῦ μας Ναυτικοῦ.

Ἡ νῆσος εἶναι σχεδὸν γυμνὴ ἀπὸ δάση. Τὰ μόνα προϊόντα τῆς εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὀλίγα σιτηρά. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς (17.073) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιεῖαν ἢ ἐργάζονται εἰς τὸν Βασιλικὸν Ναύσταθμον.

Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου (11.161 κάτοικοι) ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ στρατηγοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Ἡ **Αἴγινα** στολιζέται μὲ ὠραία δάση ἀπὸ πεῦκα καὶ εἶναι τόπος παραθερισμοῦ. Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιεῖαν σπόγγων, εἰς τὴν κατασκευὴν πηλίνων ἀγγείων καὶ εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν σιτηρῶν καὶ τῆς ἀμπέλου. Ἡ πρωτεύουσα τῆς Αἰγίνης ἔχει 5.000 κατοίκους, ὅλος δὲ ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀνέρχεται εἰς 6.092.

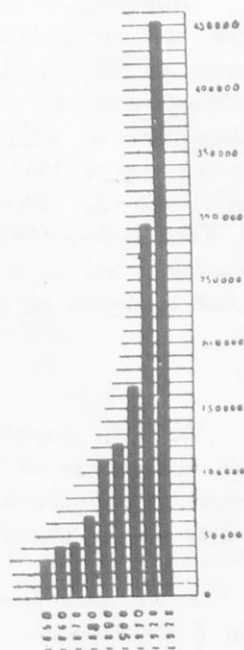
Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ

1. Ὅρια. Μορφή τοῦ ἐδάφους. — Ἡ

Ἀττικὴ ἀποτελεῖ τριγωνικὴν χερσόνησον, ἣ ὁποία πρὸς Βορρᾶν ἔχει ὡς ὄριον τὴν ὄροσειρὰν Κιθαιρῶνος - Πάρνηθος, πρὸς Νότον δὲ τελειώνει εἰς τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον.

Ἄλλαι μικρότεραι ὄροσειραὶ ἐκτείνονται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις (ἢ Πεντέλη ἀπὸ Δ πρὸς Α, ὁ Αἰγάλεως καὶ ὁ Ὑμηττὸς ἀπὸ Β πρὸς Ν). Αἱ ὄροσειραὶ αὐταὶ διαιροῦν τὴν Ἀττικὴν εἰς διάφορα λεκανοπέδια, τὰ ὁποία εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς τὴν θάλασσαν· ἀποτελοῦν μικρὰς πεδιάδας, τὰς ὁποίας διακρίνομεν μὲ τὰ ὀνόματα: τῶν Ἀθηνῶν, τῆς Ἐλευσίνας, τοῦ Μαραθῶνος, τῶν Μεσογείων καὶ τῶν Μεγάρων. Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς Ἀττικῆς ὑψώνονται τὰ ὄρη τῆς Λαυρεωτικῆς.

2. Ἡ θέσις καὶ αἱ φυσικαὶ καλλοναὶ

33. Πῶς ἠὔξησεν ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸ διάστημα 80 ἐτῶν.

τῆς Ἀττικῆς. — Ἡ Ἀττική φημίζεται διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῆς. Αἱ μαγευτικαὶ ἀκταί, ὁ γαλανὸς οὐρανός, τὰ χρώματα, μὲ τὰ ὅποια βάφονται κατὰ τὴν δύσιν τὰ βουνὰ τῆς, κάμνουν τὴν Ἀττικὴν μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιότερας περιοχὰς ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης.

Τὰ προϊόντα τῆς γεωργίας, τῆς ἀμπελοουργίας καὶ τῆς ὀρυκτωρυχίας εἰς τὴν Ἀττικὴν εἶναι ὀλίγα. Ἄρα ἡ Ἀττική δὲν ἔχει μεγάλον φυσικὸν πλοῦτον. Ἐχει ὅμως καλὴν γεωγραφικὴν θέσιν, δηλ. θέσιν κεντρικὴν καὶ σπουδαίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας καὶ διὰ τὸ ἐμπόριον ἔχει δὲ καὶ ἐξαιρετικὸν λιμένα εἰς τὸν Πειραιᾶ. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεπτύχθησαν αἱ μεγαλύτεραι πόλεις τῆς Ἑλλάδος, αἱ **Ἀθῆναι** καὶ ὁ **Πειραιεύς**.

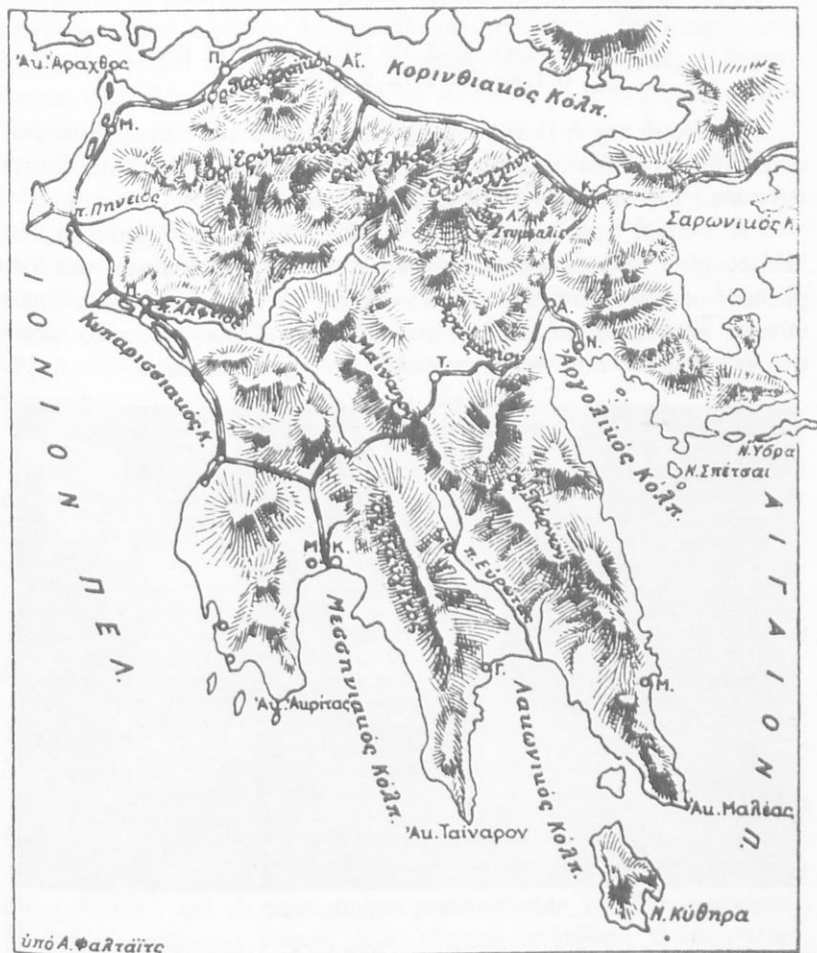
Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιαγράφησε τὴν Ἀττικὴν καὶ σημείωσε τὰ ὄρη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιότερας πόλεις τῆς. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηροδρομοὶ ἀπὸ τὰς Ἀθῆνας. — 3. Παρατήρησε εἰς τὸ σχῆμα 33, πῶς ἐμεγάλωσαν αἱ Ἀθῆναι εἰς τὸ διάστημα 80 ἐτῶν. Πόσος ἦτο ὁ πληθυσμὸς τῶν τὸ 1850, τὸ 1900 καὶ τὸ 1928; Μεταξὺ ποίων ἐτῶν ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἀθηναίων ἐμεγάλωσε περισσότερον; Ξεῦρεις διατί; — 4. Κατὰ τὸ ἔτος 1961 εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς κατέπλευσαν 9934 ἀτμόπλοια καὶ εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης 1498. Πόσα ἀτμόπλοια ἀναλογοῦν εἰς ἐκάστην ἡμέραν;

2. Η ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

Ἀπὸ τὴν παραλίαν τοῦ Φαλήρου, ὅταν ὁ ὀρίζων εἶναι καθαρὸς, ἠμποροῦμεν νὰ διακρίνωμεν τὰ ἀπέναντι βουνὰ τῆς Πελοποννήσου. Πρὶν διευθυνθῶμεν πρὸς τὴν Πελοπόννησον, ὡς παρατηρήσωμεν εἰς τὸν χάρτην.

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν ἰδιαίτεραν πατρίδα σου εὐρίσκειται ἡ Πελοπόννησος; — 2. Ποῖα πελάγη περιβρέχουν τὴν Πελοπόννησον; Ποῖος κόλπος τὴν ἀποχωρίζει ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν καὶ ποῖος ἀπὸ τὴν ἄλλην Στερεὰν Ἑλλάδα; Ποίους ἄλλους κόλπους σχηματίζουν τὰ πελάγη αὐτὰ εἰς τὴν Πελοπόννησον; — 3. Ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας

χερσονήσους και τὰ κυριώτερα ἀκρωτήρια. — 4. Ποῖα νῆσοι ἐδρῖσκονται πλησίον τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου; — 5. Μὲ τί ὁμοιάζει τὸ σχῆμα τῆς Πελοποννήσου; — 6. Ἐδρε εἰς τὸν χάρτην τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου και τὸν πορθμὸν τοῦ Ρίου. — 7. Ποῖα εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ἡ μορφή τοῦ ἐδάφους τῆς Πελοποννήσου; Ποῦ

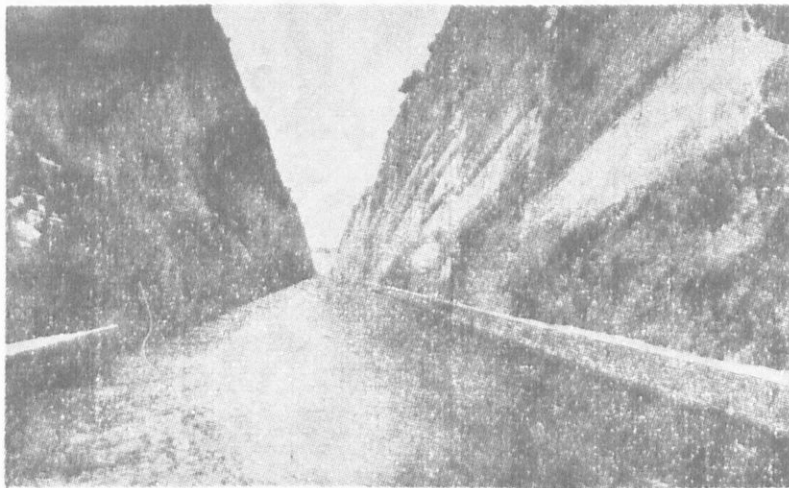
34. Χάρτης τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ κλίμακα 1 : 2 000 000

ὁ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη; — 8. Ὀνόμασε τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Πελοποννήσου. Ποῖον εἶναι τὸ ὕψος των ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς περιοχῆς σας; — 9. Ὀνόμασε τοὺς μεγαλύτερους ποταμοὺς τῆς Πελοποννήσου. Πόθεν πηγάζει ἕκαστος καὶ ποῦ ἐκβάλλει; — 10. Ποῦ ὑπάρχον λίμναι; — 11. Ποίους τόπους τῆς Πελοποννήσου γνωρίζεις ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν; Ποίας πόλεις; Ἐυρέ τας εἰς τὸν χάρτην.

Α'. ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ ΚΑΙ Ο ΙΣΘΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τὸ ὄνομα τῆς ἡ Πελοπόννησος ἔλαβεν ἀπὸ ἕνα πανάρχαιον βασιλέα τῆς, τὸν Πέλοπα. Μὲ τὴν τομὴν δὲ τοῦ Ἴσθμου ἔγινε πράγματι ν ἦ σ ο ς, ἐνῶ πρωτύτερα ἦτο μόνον κατ' ὄνομα.

Ἡ τ ο μ ῆ τοῦ Ἴσθμου ἔγινε τὸ 1893. Ἐσκαφαν δηλαδὴ εἰς τὸν Ἴσθμόν μίαν βαθεῖαν αὐλάκα (δ ι ὠ ρ υ γ α) καὶ ἤνωσαν τὸν Σαρωνικὸν μὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ἐτσι τὰ πλοῖα, τὰ ὁποῖα πρωτύτερα ἔπρεπε νὰ κάμνουν τὸν γῦρον τῆς Πελοποννήσου, τώρα περνοῦν ἀμέσως ἀπὸ τὴν μίαν θάλασσαν εἰς τὴν ἄλλην.

35. Ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου.

Τὸ μῆκος τῆς διώρυγος εἶναι 6.300 μέτρα, τὸ πλάτος τῆς 25 μ. καὶ τὸ βάθος τῆς 8 μ. (κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης).

Ἡ κίνησις εἰς τὴν διώρυγα εἶναι μεγάλη. Ὑπελογίσθη, ὅτι κάθε ἡμέραν περνοῦν ἀπὸ ἐκεῖ περίπου 20 ἀτμόπλοια καὶ 4 ἰστιοφόρα.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ὅπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὄρειον. Ἄν προσέξωμεν καλύτερον, θὰ διακρίνωμεν, ὅτι αἱ ὄροσειραὶ τῆς εἰς μὲν τὸ κεντρικὸν καὶ δυτικὸν μέρος διευθύνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ, εἰς δὲ τὸ ἀνατολικὸν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἄνατολάς.

Εἰς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου ὑψώνονται τρία μεγάλα ὄρη, ὁ **Ἐρύμανθος**, τὰ **Ἀροάνια** (Χελμός) καὶ ἡ **Κυλλήνη**. Αἱ κορυφαὶ των φθάνουν εἰς ὕψη 2.200 - 2.300 μέτρων. Ἀπὸ τὰ ὄρη αὐτὰ διακλαδίζονται πρὸς Βορρᾶν μὲν τὸ **Παναχαϊκὸν** (Βοδιάς), πρὸς Νότον δὲ δύο ὄροσειραὶ, τὸ **Ἀρτεμίσιον** καὶ τὸ **Μαίναλον**. Αἱ ὄροσειραὶ αὐταὶ περικλείουν μεταξύ των ἕν ὑψηλὸν ὄροπέδιον. Ὡς συνέχειά των εἶναι νοτιώτερον ὁ **Πάρνων**, ὁ ὁποῖος ἀπολήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται **Μαλέας**.

Πρὸς Δυσμᾶς τῶν ὄρέων αὐτῶν ἐκτείνεται μία ἄλλη ὄροσειρά, ἡ ὁποία ἀρχίζει μὲ τὸ **Λύκαιον** καὶ τὰ **Νόμια** ὄρη καὶ τελειώνει μὲ τὸν **Ταύγετον**. Τὸ ὄρος αὐτὸ ἔχει τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τῆς Πελοποννήσου (2400 μ.) καὶ καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Ταίναρον**.

Τέλος, χαμηλὰ ὄρη (**Ἰθώμη**, **Μαθίας**) ὑψώνονται εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν χερσόνησον, τὴν Μεσσηνιακὴν. Αὕτη καταλήγει εἰς τὸ ἀκρωτήριον **Ἀκρίτας**.

Τὰ ὄρη τῆς βορειοανατολικῆς Πελοποννήσου (**Ἀραχναῖον**, **Δίδυμον**) εἶναι χαμηλὰ καὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἄνατολάς.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν σειραὶ ἀπὸ ὑψηλὰ ὄροπέδια (τῆς Τριπόλεως, τῆς Μεγαλοπόλεως).

Χαμηλαὶ πεδιναὶ ἐκτάσεις ὑπάρχουν εἰς τὰ βορειοδυτικὰ παράλια (Ἡλεία) καὶ εἰς τοὺς μυχοὺς τῶν κόλπων τῆς Πελοποννήσου. Ἐκεῖ σχηματίζονται μικραὶ, ἀλλ' εὐφοροὶ πεδιάδες: ἡ Ἀργολικὴ, ἡ Λακωνικὴ καὶ ἡ Μεσσηνιακὴ. Τέλος στενὴ παραλιακὴ λωρὶς ἐκτείνεται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ ἙΑλφειός. Ἄλλοι σχετικῶς μεγάλοι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι ὁ Πηνεϊός καὶ ὁ Πάμισος. Οἱ ποταμοὶ αὗτοὶ ρέουν εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου. Ἀντιθέτως, ὁ ἙΙναχος ποταμὸς, ὁ ὁποῖος ρεεῖ εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, ἔχει τόσον ὀλίγα ὕδατα, ὥστε δὲν κατορθώνει νὰ φθάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν.

Γενικῶς ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Πελοποννήσου, καθὼς καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, μόλις φθάνει τὸ ἡμισυ τοῦ ὕδατος, τὸ ὁποῖον πίπτει εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἐν δηλ. ἀφήσωμεν ἀνοικτὰ εἰς τὸ ὑπαιθρον δύο ἐντελῶς ὁμοια δοχεῖα, ἓν εἰς τὸ Ναύπλιον καὶ ἄλλο εἰς τὴν Κυπαρισσίαν, τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον θὰ μοζευθῆ καθ' ὅλον τὸ ἔτος, εἰς μὲν τὸ πρῶτον δοχεῖον θὰ ἔχη ὕψος 50 ἑκατοστῶν τοῦ μέτρου, εἰς δὲ τὸ δευτερον 92 ἑκατοστῶν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐρίσκομεν, ὅτι τὸ ἐτήσιον μέσον ὕψος βροχῆς

εἰς τὰς Ἀθήνας	εἶναι	40	ἑκατοστὰ	τοῦ	μέτρου
» τὸ Ναύπλιον	»	50	»	»	»
» τὴν Τρίπολιν	»	80	»	»	»
» τὰς Καλάμας	»	84	»	»	»
» τὴν Κυπαρισσίαν	»	92	»	»	»
» τὴν Δημητσάναν	»	110	»	»	»
» τὴν Ζάκυνθον	»	112	»	»	»
» τὴν Κέρκυραν	»	120	»	»	»

Ἀπὸ ποίους λόγους προέρχεται τοῦτο;

Εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸν χειμῶνα φυσοῦν πότε οἱ βόρειοι ἢ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι καὶ πότε οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι. Οἱ πρῶτοι εἶναι ψυχροὶ καὶ ξηροί· οἱ δεύτεροι, οἱ ὁποῖοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, εἶναι ὑγροὶ καὶ φέρουν βροχάς. Αἱ ὑψηλαὶ ὁμως ὄροσειραί, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ, ἀναγκάζουν τοὺς νοτιοδυτικούς καὶ τοὺς νοτίους ἀνέμους νὰ ἀνέλθουν ὑψηλότερα. Ἐνῶ λοιπὸν ἀνέρχονται, φθάνουν εἰς ψυχρότερα στρώματα ἀέρος καὶ ψύχονται· ἐκεῖ οἱ ὑγρα-

τμοί των συμπυκνώνονται, υγροποιούνται και πίπτουν ως βροχή. Δι' αυτό γενικῶς εἰς τὰ βουνὰ πίπτουν περισσότεραι βροχαὶ καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγὰς των εἰς αὐτά. Ἄλλ' ὅταν τὰ νέφη περάσουν ἐπάνω ἀπὸ τὰς ὄροσει-

36. Πῶς σχηματίζεται ἡ βροχὴ εἰς τὰ βουνά.

ρὰς καὶ φθάσουν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα, τότε δὲν ἔχουν πλέον ἀρκετὴν ποσότητα ἀπὸ ὑδρατμούς.

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλὰς ἔχει μεγαλυτέρους ποταμούς καὶ πλουσιωτέραν βλάστησιν, ἐνῶ ἡ ἀνατολικὴ εἶναι πτωχοτέρα. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν ποταμῶν εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πολὺ σπουδαιότερα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικὴν.

Μᾶς εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ ποταμοὶ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν ὑλῶν, τὰς ὁποίας συμπαράσφουρον ἀπὸ τὸ ἔδαφος, τὸ ἐκφορτῶνουν εἰς τὰς ἐκβολὰς των καὶ με αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπεκτείνου τὴν παραλίαν. Ἔτσι ὁ Ἄλφειὸς ἐσχημάτισεν εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν μεγάλην ἀμμόδη ἑκτασιν, τὴν λιμνοθάλασσαν τῆς Ἀγουλινίτσης. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὰ ἀβαθῆ νερὰ οἱ ἰχθύες ἀποθέτου ἡσυχῶς καὶ ἀσφαλῶς τὰ αὐγά των καὶ ἐν γένει ζοῦν με ἄνεσιν, αἱ λιμνοθάλασσαι εἶναι τὰ καταλληλότερα μέρη διὰ τὴν ἰχθυοπαραγωγὴν. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν Ἀγουλινίτσαν ὑπάρχει ἰχθυοτροφεῖον, ὅπου φαρεύου κεφάλους, χέλια καὶ ἄλλα ψάρια εἰς μεγάλας ποσότητας.

Ἐκτὸς αὐτοῦ, οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Πελοποννήσου με τὰς πλημμύρας των ἐσκέπασαν τὰ χαμηλὰ μέρη, ὅσα ἦσαν πλησίον εἰς τὰς ὄχθας των, με ἄφθονον ἰλύν. Ἔτσι ἐδημιούργησαν ἐκεῖ εὐφορα βαθύπεδα.

Δ'. ΚΛΙΜΑ

Οἱ νότιοι καὶ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι ἐρχονται ἀπὸ τὴν Μεσόγειον, δὲν φέρου μόνον βροχὰς εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἔχου ἐπίδρασιν εὐνοϊκὴν εἰς τὸ κλίμα τῶν παραλίων μερῶν τῆς.

Ὅταν λουώμεθα εἰς τὴν θάλασσαν, παρατηροῦμεν, ὅτι τὰ νερὰ θερμαίνονται ὑπὸ τοῦ Ἡλίου ἀργότερα παρὰ ἡ ξηρὰ, ἀλλὰ καὶ ἀρ-

γότερα ψύχονται. Δι' αυτό και οί άνεμοι, οί όποιοι έρχονται από την θάλασσαν, είναι δροσεροί μέν κατά τό θέρος, θερμοί δέ κατά τόν χειμώνα: ώστε τά παράλια μέρη έχουν γενικώς δροσερόν θέρος και γλυκύν χειμώνα. Τοιοῦτο κλίμα λέγεται **θαλάσσιον**.

Τό έσωτερικόν όμως τής Πελοποννήσου δέν είναι άνοικτόν πρός την θάλασσαν, διότι άπ' όλα τά μέρη τό περιβάλλουν ύψηλά βουνά. Αύτά έμποδιζουν τούς θαλασσίους άνέμους νά φθάσουν εις τό έσωτερικόν τής χώρας και νά μετριάσουν τό ψύχος του χειμώνος και την ζέστην του θέρους. Δι' αυτό ο χειμών εκεί είναι πολύ ψυχρός, θά ήτο δέ και τό θέρος πάρα πολύ θερμόν, αν δέν ήσαν τά όροπέδια του έσωτερικού πολύ ύψηλά (650 - 700 μέτρα επάνω από την επιφάνειαν τής θαλάσσης). Όταν ένας τόπος έχη τόν μέν χειμώνα ψυχρόν, τό δέ θέρος θερμόν, λέγομεν, ότι έχει κλίμα ή **πειρωτικό**.

Από όσα ειπομεν συμπεραίνομεν τά εξής :

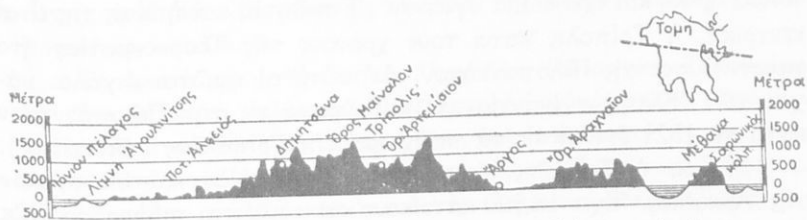
1) Όσον πλησιέστερα πρός την θάλασσαν είναι ένας τόπος, τόσον θερμότερον χειμώνα και δροσερώτερον θέρος έχει και 2) όσον ύψηλότερα από την επιφάνειαν τής θαλάσσης κείται ένας τόπος, τόσον ψυχρότεροζ είναι.

Η Πελοπόννησος λοιπόν, αν και βρέχεται όλόγυρα από θάλασσαν, δέν έχει εις όλα τά μέρη της τό ίδιον κλίμα. Τό κλίμα όμως, δηλ. ή θερμότης, οί άνεμοι και ή ύγρασία, έχει μεγάλην επίδρασιν εις την βλάστησιν τών φυτών, έπομένως και εις τās άσχολίας και εις την ζωήν τών ανθρώπων· δι' αυτό θά εξετάσωμεν χωριστά την κεντρικήν και χωριστά τās παραλιακάς ζώνας τής Πελοποννήσου.

Ε'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

1. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

*Όρη ύψηλά περιβάλλουν την κεντρικήν Πελοπόννησον από όλας τās πλευράς της. Και τά μέν βόρεια όρη (Έρύμανθος, Άροάνια, Κυλλήνη) κλείουν την κεντρικήν Πελοπόννησον από Βορρά, ώς νά αποτελοῦν τείχος άδιαπέραστον. Τά όρη όμως, τά όποια ύψώνονται εις τās άλλας πλευράς της (Άρτεμίσιον, Πάρνων, Ταύγετος, Νόμια), αφήνουں μεταξύ των χαμηλάς διόδους. Από τās διόδους αυτές διέρχονται αι όδοί τής συγκοινωνίας (σιδηρόδρομοι, άμαξιται όδοί).

37. Κάθετος τομή τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ Δ. πρὸς Α.

Ἡ κεντρικὴ Πελοπόννησος μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Ἄρκαδια**. Εἶναι χώρα ὑψηλὴ. Τὸ Μαίναλον ὄρος, τὸ ὁποῖον ἐκτείνεται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, χωρίζει τὴν Ἄρκαδιαν εἰς δύο λεκάνες : τὴν **λεκάνην τῆς ἀνατολικῆς Ἄρκαδίας** καὶ τὴν **λεκάνην τῆς δυτικῆς Ἄρκαδίας**.

1. Ἡ **λεκάνη τῆς ἀνατολικῆς Ἄρκαδίας** ἀποτελεῖ ὑψηλὸν ὄροπέδιον, τὸ **ὄροπέδιον τῆς Τρίπολεως** (ὕψος 650 - 700 μ. ἑπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Τὸ ὄροπέδιον αὐτὸ δὲν ἔχει διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ τὰ ὕδατά του ἄλλοῦ μὲν σχηματίζουν ἔλη καὶ λίμνας (**Στυμφαλῖς**), ἄλλοῦ δὲ βυθίζονται εἰς καταβόθρας, δηλαδὴ εἰς χάσματα τῆς Γῆς καὶ ρέουν ὑπογείως. Ἔτσι ἡ λίμνη, τὴν ὁποῖαν τὰ ὕδατα ἐσχημάτιζαν ἄλλοτε εἰς τὴν **Φενεόν**, ἀπεξηράνθη. Διότι τὰ ὕδατά της μὲ τὴν πίεσιν τῶν ἥνοιξαν τὴν καταβόθραν, ἡ ὁποία εἶχε φραχθῆ. Τώρα τὰ νερὰ ρέουν ὑπογείως καὶ χύνονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ **Λάδωνος** ποταμοῦ. Καὶ τούτου δὲ τὰ ὕδατα χάνονται μέσα εἰς καταβόθρας καὶ πάλιν ἀναφαίνονται παρακάτω.

Καθὼς εἶπομεν, τὸ ὄροπέδιον ἔχει τραχὺν χειμῶνα. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὴν Τρίπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ κάτω ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ διαφορὰ τῆς θερμοκρασίας μεταξὺ θέρους καὶ χειμῶνος εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη (βαθμοὶ 18), δι' αὐτὸ οὔτε ἡ λεμονέα, οὔτε ἡ ἐλαία ἤμποροῦν νὰ ἀνθέξουν. Εὐδοκιμοῦν ὁμως τὰ σιτηρὰ, ἡ ἄμπελος καὶ τὰ γεώμηλα. Προπάντων φημίζονται τὰ κρασιά τῆς Τεγέας.

Ἐπειδὴ τὸ ὄροπέδιον εἶναι ἀρκετὰ ὑψηλόν, τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ πολλοὶ πηγαίνουν εἰς τὴν Τρίπολιν πρὸς παραθερισμόν. Ἡ **Τρίπολις** εἶναι κτισμένη εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πρόποδας τοῦ Μαι-

νάλου ὄρους καὶ ἔχει κλίμα ὑγιεινόν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρικὴ, ἡ Τρίπολις κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἦτο πρωτεύουσα τῆς Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸ αἱ πρῶται μεγάλαι μάχαι τῶν Ἑλλήνων ἐναντίον τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ 1821 ἔγιναν εἰς τὰ περὶχωρα τῆς Τριπόλεως (Βαλτέτσι).

Σήμερα ἡ Τρίπολις εἶναι κέντρον ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν τῆς Ἀρκαδίας. ἔχει 18.500 κατοίκους καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ Ἄργος καὶ μὲ τὰς Καλάμας. Δρόμοι ἀμαξιτοὶ τὴν συνδέουν μὲ τὰς κυριωτέρας κωμοπόλεις τῆς Ἀρκαδίας καὶ μὲ τὴν Σπάρτην.

2. Ἡ δυτικὴ Ἀρκαδία εἶναι πολὺ ὄρεινὴ (ὄρη τῆς Γορτυνίας) καὶ μόνον μίαν στενὴν καὶ μακρὰν λεκάνην περικλείει, τὴν **λεκάνην τῆς Μεγαλόπολεως**. Αὕτη διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ εἶναι χαμηλοτέρα ἀπὸ τὴν προηγουμένην (ὕψος 500 μ.). Τὰ ὕδατα τῆς λεκάνης αὐτῆς μαζεύονται εἰς τὴν κοίτην τοῦ Ἄλφειου· ἔτσι εὐρίσκουν διέξοδον μεταξὺ τῶν βουνῶν τῆς Ἀνδριτσαίνης καὶ χύνονται εἰς τὸ Ἰόνιον πέλαγος.

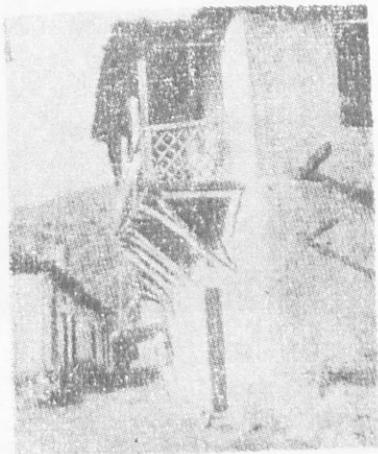
Ἄλλοτε ἡ λεκάνη αὐτὴ ἦτο βυθὸς λίμνης καὶ δι' αὐτὸ τὸ ἔδαφός τῆς ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοῦς καὶ ἄμμου. Καὶ ἐδῶ παράγονται σιτηρὰ καὶ οἶνοι. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Μεγαλόπολις** (2.235

38. Δημητσάνα, ἡ ἱστορικὴ κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας.

κάτ.), ή όποία εύρίσκεται εις τό μέσον τής σιδηροδρομικήσ γραμμής Τριπόλεωσ - Καλαμῶν.

Τά όρεινά μέρη τής δυτικῆσ Ἀρκαδίασ (έπαρχίασ **Γορτυνίασ**) δέν έχουν άρκετά καλλιεργήσιμα μέρη. Δι' αυτό πολλοί από τούσ κατοίκουσ άποδημούν εις άλλασ πόλεις και επιδίδονται εις τασ τέχνας και τό εμπόριον. Ἀπό τασ πολλασ κώμασ τής Γορτυνίασ άναφέρονται τά **Λαγκάδια** (1.917 κάτ.) και τήν **Δημητσάναν** (1.300), ή όποία εύρίσκεται εις ύψοσ 1 000 μ. και είναι πατρίς του έθνομάρτυροσ Πατριάρχου Γρηγορίου του Ε' και του Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανου. Αύτη ειχεν επί Τουρκοκρατίασ περίφημον Σχολήν με μεγάλην βιβλιοθήκην, κατά τόν ιερόν δε Ἀγῶνα ειχε 14 πυριτιδομύλουσ, οί όποιοί ειργάζοντο νυχθημερόν, διά νά έφοδιάζουσ πυρίτιδα εις τούσ Ἑλληνασ που έπολέμουσ.

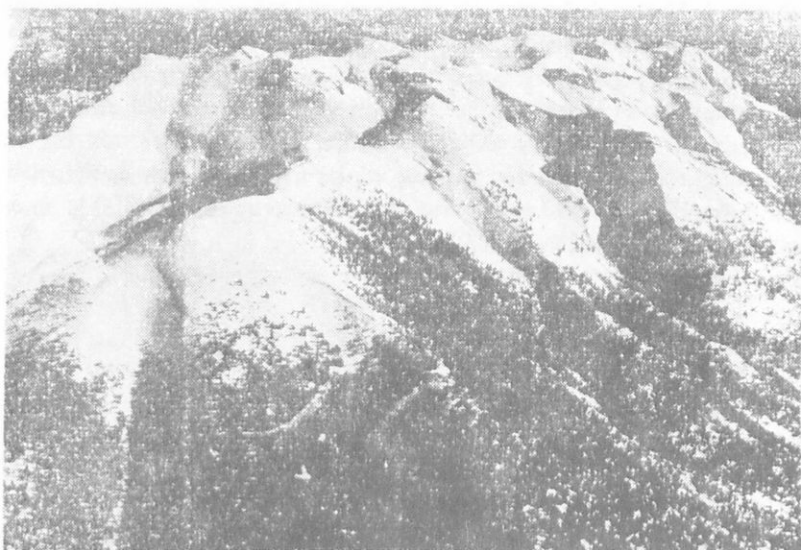

39. Δρόμοσ εις έν χωρίον τής Ἀρκαδίασ (τά Μαγούλιανα) με ώραίουσ έξώστας.

3. Τά όρη τής Ἀρκαδίασ.

Τά βόρεια Ἀρκαδικά όρη (Ἐρύμανθοσ ή Ὀλωνόσ, Ἀροάνια ή Χελμόσ, Κυλλήνη ή Ζήρια) άποτελοῦν ένα συμπαγή όγκον. Κατά τό πλείστον άποτελοῦνται από άσβεστόλιθον και παρουσιάζουσ άποτόμουσ κλιτῦσ και βαθείασ χαράδρασ και βάραθρα. Εις μίαν άπότομον κλιτύν του Χελμου μία πηγή πίπτει από ύψοσ 200 μέτρων ώσ καταρράκτησ (ύδατα τής **Στυγόσ**, κοινῶσ Μαυρονέρι).

Γενικῶσ τά όρη τής Ἀρκαδίασ δέχονται πολλασ βροχασ και δι' αυτό είναι γεμάτα από πηγασ και από δάση. Εις τά χαμηλότερα μέρη (έωσ ύψοσ 700 μέτρων) φυτρώνουσ ή πεύκη, ή κυπάρισσοσ και ή βαλανιδέα. Ἀπό 700 μ. έωσ 900 μ. εύδοκιμεί ή δρυσ και ή καστανά. Τέλοσ από 900 μ. έωσ 1900 μ. τά δάση άποτελοῦνται μόνον από έλάτην, όξυάν και ύψηλήν πεύκην (ή πεύκην Αύστριακήν). Πέραν από τήν ζώνην αύτήν τό ψύχοσ είναι τόσον δριμύ, ώστε κανέν

40. Ὁ Χελμὸς χιονισμένος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(Φωτογραφία Τοπογραφικῆς Ὑψηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

δένδρον δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῆ (Ἀλπικὴ ζώνη).

Περίφημον εἶναι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν τὸ δάσος τῶν ἑλατῶν τῆς **Βυτίνης**, ὅπου εἰς ὕψος 1200 μ. ὑπάρχει σανατόριον.

Τὰ δάση αὐτὰ παρέχουν εἰς τοὺς κατοίκους ξυλείαν δι' οἰκοδομήν καὶ διὰ καύσιμον ὕλην. Ἀλλὰ καὶ βοσκήν διὰ τὰ ποίμνια παρέχουν τὰ ὄρη τῆς Ἀρκαδίας, καθὼς καὶ τῆς ἄλλης Πελοποννήσου. Δι' αὐτὸ πολλὰ πρόβατα καὶ αἴγες βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἄφθονα εἰς τὸν τόπον τὰ μαλλιά, αἱ γυναῖκες ὑφαίνουν τάπητας (χαλιά, ἀντρομίδες), τοὺς ὁποίους πωλοῦν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Εἰς τὴν Τρίπολιν μάλιστα ὑπάρχουν ἐργοστάσια φανελλοποιίας.

2. Η ΔΥΤΙΚΗ ΚΑΙ ΒΟΡΕΙΑ ΠΑΡΑΛΙΑ

Γύρω ἀπὸ τὸ ὄρεινόν αὐτὸ κέντρον αἱ ἄκται τῆς Πελοποννήσου πρὸς μὲν τὸ Αἰγαῖον εἶναι στεναὶ καὶ ἀπόκρημνοι, πρὸς δὲ τὸ

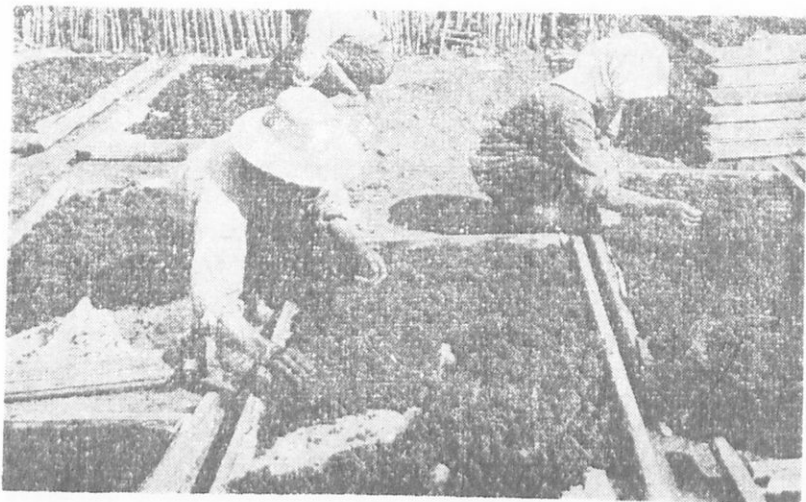
Ίόνιον είναι πλατεΐαι και χαμηλαί. Θά εξετάσωμεν πρώτον τὰ δυτικά και τὰ βόρεια παράλια.

1. Ἡ δυτικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου περιλαμβάνει χαμηλὰς πεδιάδας, αἱ ὅποια εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν και πρὸς τοὺς ΝΔ ἀνέμους, ἔχουν δὲ διὰ τοῦτο κλίμα θαλάσσιον και κανονικὰς και ἀφθόνους βροχὰς. Χιῶν σπανιώτατα πίπτει, διότι τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου προφυλάσσουν τὰ πεδινὰ αὐτὰ μέρη ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς βορείους ἀνέμους. Δι' ὅλα αὐτὰ ἡ βλάστησις εἰς τὴν πλευρὰν αὐτὴν τῆς Πελοποννήσου εἶναι πλουσιωτάτη. Προπάντων εἰς τὴν Μεσσηνίαν και εἰς τὴν Ἡλείαν ὑπάρχουν ὠραιότατα δάση ἀπὸ δάφνας και πικροδάφνας, μύρτους, σχίνους, ρεΐκια, σπάρτα και ἄλλους θάμνους.

Τὸ ἔδαφος εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς ἀποτελεῖται ἀπὸ πηλοὺς και ἄμμους εἶναι προσχωσιγενὲς και ποτίζεται ἀπὸ μεγάλους σχετικῶς ποταμοὺς (Πηνειὸς και Ἀλφειὸς εἰς τὴν Ἡλείαν, Πάμισος εἰς τὴν Μεσσηνίαν). Δι' αὐτὸ αἱ πεδιάδες αὐταὶ εἶναι εὐφορώταται και κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια και σταφίδαμπέλου, ἐλαιῶνας και κήπους ὀπωροφόρων δένδρων και λαχανικῶν. Ἀρκετὰς ὁμως ἐκτάσεις καταλαμβάνουν και οἱ ἀγροὶ τοῦ σίτου. Εἰς μερικὰ μέρη τῆς Μεσσηνίας, ὅπου ὁ Πάμισος πλημμυρίζει, παράγονται ὄρυζα και βάμβαξ. Τόσον δὲ γλυκὺ εἶναι τὸ κλίμα εἰς τὴν Μεσσηνίαν, ὥστε εὐδοκιμοῦν ἐκεῖ και φυτὰ θερμῶν χωρῶν, καθὼς ὁ φοῖνιξ και ἡ βανανέα. Μερικὰ μάλιστα ἔτη, ὠριμάζουν και οἱ καρποὶ τῶν. Ὡστε ὀλόκληρος ἡ Μεσσηνία ὁμοιάζει μὲ θαυμασίον κῆπον.

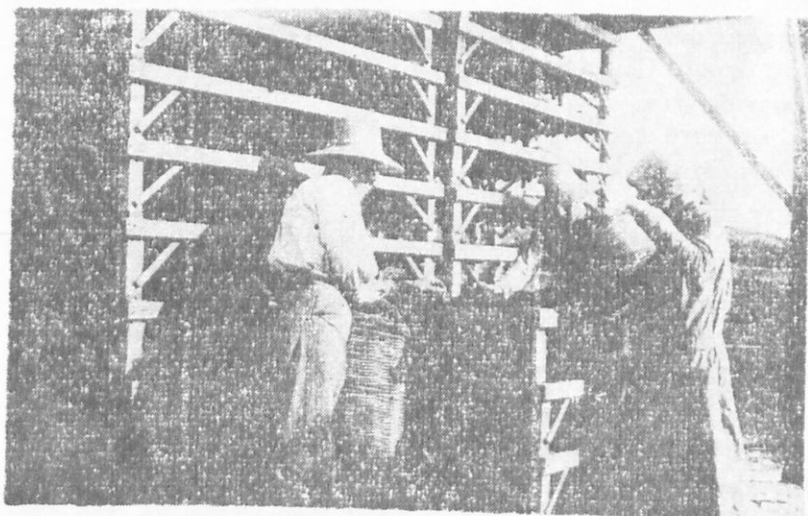
Πλουσία εἶναι ἡ βλάστησις και εἰς τὴν Ἡλείαν, ὅπου ἐπίσης ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τῆς σταφίδαμπέλου. Ὑπάρχουν ὁμως ἐκεῖ και μεγάλα λιβάδια, ὅπως εἰς τὴν **Ἀμαλιάδα** και εἰς τὴν **Μανωλάδα**, ὅπου τρέφονται ἀγελάδες και ἄλλα μεγάλα ζῶα, φημίζεται δὲ τὸ βούτυρον και τὸ γιαούρτι τῆς Μανωλάδας.

2. Εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου (**Κορινθία, Αἰγιάλεια, Ἀχαΐα**) ἡ παραλία εἶναι χαμηλή, ἀλλ' ὄχι και πλατεΐα· ἀποτελεῖ παραλιακὴν λωρίδα, ἡ ὅποια εἶναι κατάφυτος ἀπὸ σταφίδαμπέλου και ἐλαίας. Εἰς τὴν περιοχὴν μάλιστα τοῦ Αἰγίου και

41. "Απλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξήρανσιν εἰς ἓνα ἄλωνι.

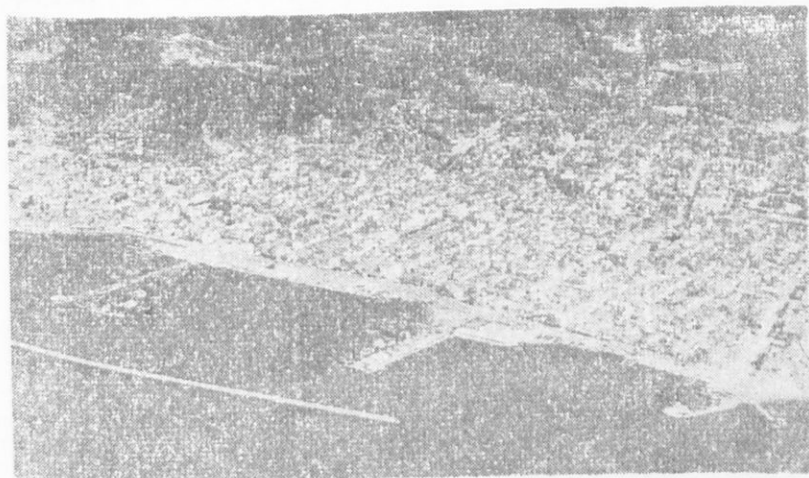
(Φωτογραφία Α. Σ. Ο.)

42. Ἄλλοι ἀπλώνουν τὴν σταφίδα κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα
διὰ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπὸ τὴν βροχὴν.

τῆς Κορίνθου παράγεται ἡ καλύτερα σταφίς (κορινθιακὴ). Ἐκεῖ παράγεται καὶ ξανθὴ σουλτανίνα, τὴν ὁποῖαν πωλοῦν καὶ νωπὴν ὡς σταφυλὴν.

Ὅλη λοιπὸν ἡ παραλία τῆς Πελοποννήσου πρὸς Δυσμὰς τοῦ Ἴσθμοῦ ἕως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Παμῖσου ἀποτελεῖ ἓνα συνεχῆ καὶ ἀπείρατον ἀμπελῶνα σταφίδος, μέσα εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι φυτευμένοι καὶ ἔλαιαι καὶ πορτοκαλεῖαι καὶ συκαῖ.

43. Αἱ Πάτραι καὶ ὁ λιμὴν των ἀπὸ ἀεροπλάνου.

Ὁ κεντρικὸς λιμὴν προφυλάσσεται μὲ ἓνα μεγάλον κυματοθραύστην.

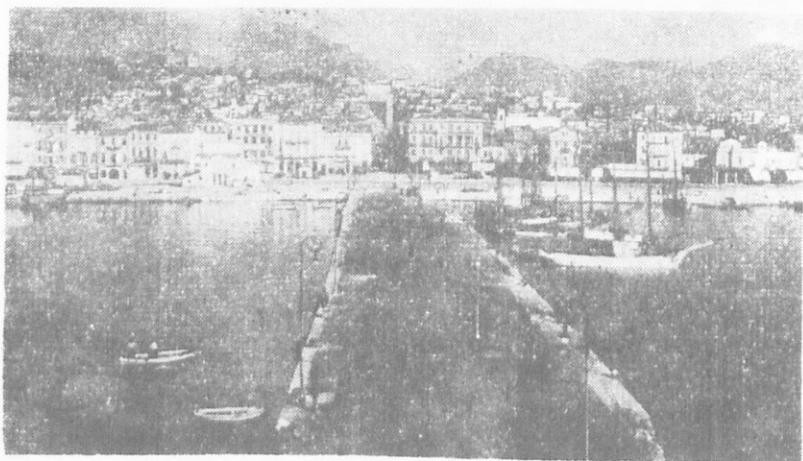
(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

3. Ἡ σταφίς εἶναι τὸ κύριον προϊόν τῆς Πελοποννήσου. Εἰς κανὲν ἄλλο μέρος τοῦ κόσμου, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ περὶχωρα τῆς Σμύρνης, δὲν γίνονται τόσον καλαὶ σταφίδες. Δι' αὐτὸ ἡ κορινθιακὴ σταφίς πωλεῖται εἰς ξένας χώρας (Ἀγγλίαν, Ὀλλανδίαν, Γερμανίαν) εἰς πολὺ καλὴν τιμὴν.

Ὁ Αὐγούστος εἶναι ὁ μὴν τῆς ζωηροτέρας κινήσεως καὶ ἐργασίας εἰς τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Πελοποννήσου· τότε οἱ παραγωγοὶ τρυγοῦν καὶ ξηραίνουν τὴν σταφίδα, οἱ δὲ ἔμποροι τὴν μαζεύουσι εἰς ἀποθήκας. Κατόπιν τὴν συσκευάζουσι εἰς κιβώτια καὶ σάκ-

κους, τὴν φορτῶνουν εἰς πλοῖα καὶ τὴν ἐξάγουν εἰς ξένας ἀγορὰς (ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον).

Κύριοι λιμένες ἐξαγωγῆς τῆς σταφίδος εἶναι αἱ **Πάτραι**, αἱ **Καλάμαι**, τὸ **Αἴγιον** καὶ τὸ **Κατάκωλον**. (Ὅρισατε τὴν θέσιν των ἐπὶ τοῦ χάρτου). Ἐπειδὴ ὅμως ὅλη ἡ σταφὶς μας δὲν ἐξοδεύεται εἰς τὰς ξένας ἀγορὰς, δι' αὐτὸ εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἴγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ὑπάρχουν ἐργοστάσια, ὅπου ἀπὸ τὴν σταφίδα παράγουν οἰνόπνευμα καὶ ποτά.

44. Ἀποψὶς τῶν Πατρῶν ἀπὸ τὸν λιμένα.

4. Ἄλλα ἐκλεκτὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ σῦκα, αἱ ἐλαῖαι καὶ τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ σταφύλια. Καὶ αὐτὰ, προπάντων τὰ σῦκα καὶ τὰς ἐλαίας τῶν Καλαμῶν, τὰ ἐξάγουν καὶ τὰ πωλοῦν καὶ εἰς ξένους τόπους.

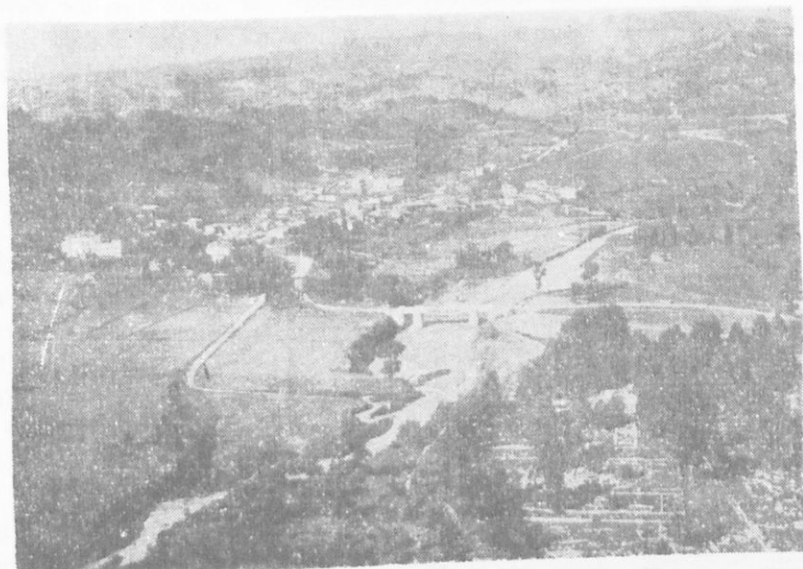
Εἰς τὴν Μεσσηνιακὴν πεδιάδα ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ μορεῶνες. Μὲ τὰ φύλλα τῆς μορέας οἱ κάτοικοι τρέφουν μεταξοσκώληκας καὶ παράγουν μέταξαν. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς Καλάμας ὑπάρχουν μεταξουργεῖα, ὅπου κατασκευάζονται μεταξωτὰ ὑφάσματα.

Εἰς τὰς Πάτρας καὶ εἰς τὸ Αἴγιον λειτουργοῦν καὶ ἐργοστάσια χαρτοποιίας, διότι ἔχουν ἄφθονα νερά (Γλαῦκος, Σελινοῦς), τὰ

ὅποια χρειάζονται διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου. Τὸ ὕλικόν ὁμως τὸ φέρουν ἀπὸ ξένους τόπους, ὅπου ὑπάρχουν μεγάλα δάση. Ἐκεῖ μὲ μηχανήματα κόπτουν τὰ ξύλα, τὰ δὲ πριονίδια τὰ ἀλέθουν εἰς τὸ νερό καὶ τὰ μεταβάλλουν εἰς πολτόν. Ἀπὸ τὸν πολτόν αὐτὸν γίνεται τὸ χαρτί, εἰς τὸ ὁποῖον γράφομεν. Τὸ χαρτί τῶν τετραδίων μας εἶναι ἀπὸ τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου.

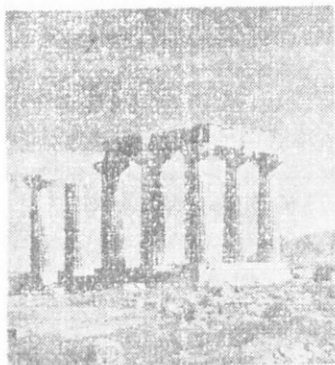
Ἀπὸ ὅσα εἵπομεν, ἐννοοῦμεν, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι εἰς τὰς Πάτρας, εἰς τὰς Καλάμας, εἰς τὸ Αἶγιον καὶ εἰς τὸν Πύργον ἀσχολοῦνται μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν· διὰ τοῦτο αἱ πόλεις αὐταὶ ἔχουν πολλοὺς κατοίκους (**Πάτραι** 95.364, **Καλάμαι** 38.211, **Πύργος** 20.558, **Αἶγιον** 17.762 κατοίκους).

5. Αἱ **Πάτραι** εἶναι μία ἀπὸ τὰς ἐμπορικωτέρας καὶ ὠραιότερας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Ἐχει καλὴν ρυμοτομίαν καὶ μέγα ἐργοστάσιον, τὸ ὁποῖον κινεῖται μὲ τὰ ὕδατα τοῦ ποταμοῦ **Γλαύκου** καὶ

45. Ἡ Ὀλυμπία, ἀπὸ ἀεροπλάνου. Δεξιὰ τὰ εἱρεῖπια ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους ναοὺς, εἰς τὸ μέσον ὁ Κλάδεος, παραπόταμος τοῦ Ἀλφειοῦ.

(Φωτογραφ. Τοπογρ. Ὑπερ. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

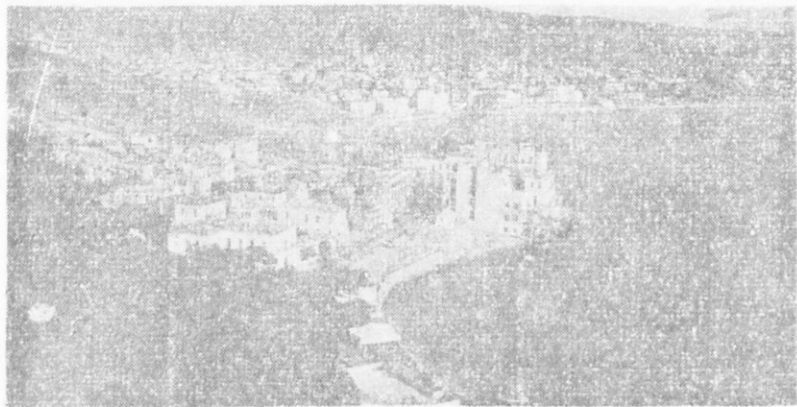
46. Ἐρείπια ἀπὸ ἕνα ναὸν
τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου.
(Φωτογρ. Μ. Χρυσάκη)

παράγει ἠλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ τὸν φωτισμὸν καὶ διὰ τὴν κίνησιν. Ἔχει καὶ μεγάλον τεχνητὸν λιμένα, εἰς τὸν ὁποῖον προσεγγίζουν καὶ ξένα πλοῖα. Δι' αὐτὸ ἔχει κατ' εὐθείαν συγκοινωνίαν καὶ μὲ ξένα μέρη.

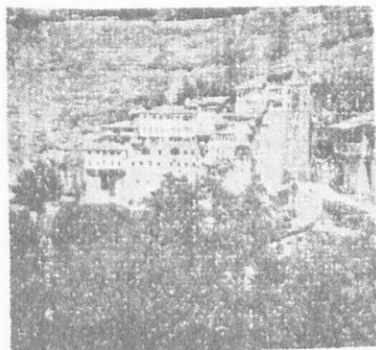
Τεχνητὸς καὶ ἄρκετὰ εὐρύχωρος εἶναι καὶ ὁ λιμὴν τῶν **Καλαμῶν**· εἶναι ὁ δεύτερος λιμὴν τῆς Πελοποννήσου κατὰ τὴν κίνησιν. Δύο λεωφόροι συνδέουσι τὸν λιμένα μὲ τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἀπέχει 1.500 μέτρα ἀπὸ τὴν παραλίαν.

Ὁ Πύργος εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον μεγάλῃς σταφιδοφόρου πεδιάδος

καὶ ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν θάλασσαν· δι' αὐτὸ ἔχει ὡς ἐπίγειον τὸ **Κατάκωλον**, μὲ τὸ ὁποῖον συνδέεται μὲ διακλάδωσιν τοῦ σιδηροδρόμου. Ἄλλῃ διακλάδωσις ἀπὸ τὸν Πύργον διευθύνεται πρὸς Ἀνατολὰς καὶ τελειώνει εἰς ἕν κατάφυτον τοπίον. Ἐκεῖ εἶναι ἡ ἀρχαία Ὀλυμπία, ὅπου τὸν παλαιὸν καιρὸν ἐγίνοντο οἱ Ὀλυμπικοὶ ἀγῶνες. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ὀλυμπίας φυλάσσονται ὠραίοι-

47. Τὸ Λουτράκι. Ἀπὸ τὰ ἀνοίγματα τῶν βράχων ἀναβλύζουν θερμὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ἔχουν λαματικὴν δύναμιν (πηγαὶ λαματικά).

48. Τὸ Μέγα Σπήλαιον, παλαιὸν μοναστήριον, κτισμένον εἰς τὰ τοιχώματα ἑνὸς βράχου. Ἐκῆ τὸν Ἰούλιον τοῦ 1934 καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου.

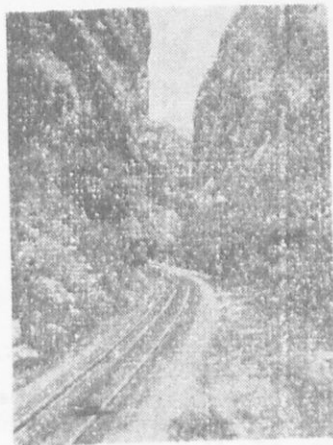
θέατρα κλπ.). Αὐτὰ μαρτυροῦν, ὅτι ἡ Κόρινθος τὸν παλαιὸν καιρὸν ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. Ἀπέναντι τῆς Κορίνθου, εἰς τὸν Ἴσθμόν, ἀνεπτύχθη τὸ **Λουτράκι**, ὡς ὠραία λουτρόπολις.

* Ἄλλα κέντρα παραγωγῆς σταφίδος εἶναι ἡ **Σικωνία (Κιάτο)** (6.069 κάτ.) καὶ τὸ **Ξυλόκαστρον** (4.266) εἰς τὴν Κορινθίαν, ἡ **Ἀμαλιάς** (15.468), ἡ **Γαστούνη** (4.360) καὶ τὰ **Λεχαινὰ** (3.120) εἰς τὴν Ἠλείαν, ἡ **Κυπαρισσία** (4.602), οἱ **Γαργαλιάνοι** (6.637) καὶ τὰ **Φιλιατρά** (6.753) εἰς τὴν Τριφυλίαν, ἡ **Μεσσήνη** ἢ **Νησί** (8.249), ἡ **Πύλος** (2.434) τὸ **Μελιγαλά** (2.000) καὶ τὸ **Ζευγολατιὸ** εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἄλλαι μεγάλαι γεωργικαὶ κωμοπόλεις.

Ἐν γένει ἡ Μεσσηνία, ἡ Ἠλεία καὶ τὰ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, ἕνεκα τῆς εὐφορίας τοῦ ἐδάφους των, ἔχουν πολλὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις, εἶναι αἱ πυκνότερον κατοικημένα καὶ

τατα ἀγάλματα, τὰ ὅποια εὐρέθησαν ἐκεῖ, καθὼς ὁ Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους καὶ ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου.

Κέντρον παραγωγῆς καὶ συσκευασίας σταφίδος εἶναι καὶ ἡ **Κόρινθος** (16.000), ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ ὄνομα τῆς ἡ κορινθιακῆ σταφίς. Ἡ πόλις κεῖται πλησίον τοῦ Ἴσθμοῦ. Τὸ 1928 κατεστράφη τελείως ἀπὸ σεισμούς καὶ ἐκτίσθη ἐκ νέου με ἀντισεισμικὰς οἰκοδομάς. Ἡ Παλαιὰ Κόρινθος ἀπέχει μίαν ὥραν ἀπὸ τὴν παραλίαν καὶ ἔχει πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα (ναοὺς, ἀγοράς,

49. Ὁ ὁδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρυτῶν.

π λ ο υ σ ι ώ τ ε ρ α ι ἀπὸ ὅλας ἀπὸ τὰς ἄλλας χώρας τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς τὰ βόρεια ὁμως τῆς Πελοποννήσου ὑπάρχει μία ὄρεινὴ περιοχὴ, ἣ ὅποια εἶναι μὲν πτωχὴ, ἀλλ' ὀνομαστὴ εἰς τὴν νέαν μας ἱστορίαν· εἶναι ἡ περιοχὴ τῶν **Καλαβρύτων** μὲ τὰς ἱεράς Μονὰς τοῦ Μεγάλου Σπηλαιίου καὶ τῆς Ἀγίας Λαύρας, ἀπὸ ὅπου ἤρχισεν ὁ ἀγὼν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους μας. Διότι πρῶτοι οἱ Καλαβρυτινοὶ εἰς τὴν Μονὴν τῆς Ἀγίας Λαύρας ἐκήρυξαν τὴν 25 Μαρτίου 1821 τὴν Ἐπανάστασιν καὶ πρῶτα τὰ Καλάβρυτα ἠλευθερώθη-

50. Ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας.

σαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Δι' αὐτὸ πολλοὶ σήμερον ἐπισκέπτονται τὴν Μονὴν αὐτὴν, ὅπου φυλάσσεται τὸ λάβαρον τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος.

Τὸ ταξεῖδι ἕως τὰ Καλάβρυτα γίνεται μὲ τὸν ὁδοντωτὸν σιδηρόδρομον, ὁ ὅποιος ἀρχίζει ἀπὸ τὸ **Διακοφτό** (πλησίον τοῦ Αἰγίου)· ἀπὸ ἐκεῖ ἕως τὴν Μονὴν συνεχίζεται μὲ τὸ αὐτοκίνητον. Εἶναι δὲ καὶ ἡ θέσις, ὅπου εὐρίσκεται ἡ Μονή, μαγευτικὴ.

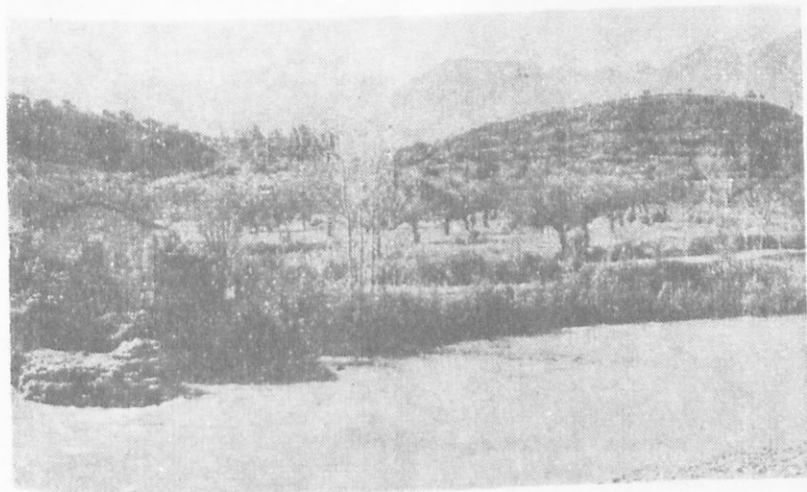
Ἱστορικὴ εἶναι καὶ ἡ περιοχὴ τῆς **Πύλου** εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς Μεσσηνίας. Ἐκεῖ εἶναι τὸ **Μανιάκι**, ὅπου ὁ ἀτρόμητος Παπαφλέσσας ἔπεσε τὸ 1825 μὲ τοὺς τριακοσίους του, ὅπως ὁ Λεω-

νίδας εἰς τὰς Θερμοπύλας. Εἰς τὸν εὐρύχωρον δὲ λιμένα τῆς Πύλου οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Ρωσίας κατέστρεψαν τὸν στόλον τοῦ Ἰμβραήμ καὶ τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Τὴν κίνησιν τοῦ ἐμπορίου εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς Πελοποννήσου διευκολύνει ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὴν Κόρινθον προχωρεῖ πρὸς τὰς Πάτρας καὶ διὰ τοῦ Πύργου φθάνει εἰς τὰς Καλάμας. Ἄλλη πάλιν γραμμὴ διασχίζει τὴν Πελοπόννησον διαγωνίως. Αὐτὴ συνδέει τὴν Κόρινθον καὶ τὰς Καλάμας διὰ τῆς Τριπόλεως. Καθὼς δὲ εἶδομεν, καὶ βοηθητικαὶ γραμμαὶ συνδέουν μερικοὺς τόπους μὲ τὰς κυρίας σιδηροδρομικὰς γραμμάς, καθὼς τὰ Καλάβρυτα, τὴν Ὀλυμπίαν, τὸ Κατάκωλον, τὴν Κυπαρισσίαν κλπ. Ὡστε ἡ Πελοπόννησος ἔχει καλὴν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν· ἔχει δὲ καὶ πυκνὴν συγκοινωνίαν μὲ αὐτοκίνητα.

3. Η ΝΟΤΙΑ ΠΛΕΥΡΑ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ὁ Ταῦγετος ἀπὸ τὸ ἓν μέρος καὶ ὁ Πάρνων ἀπὸ τὸ ἄλλο περιβάλλουν τὴν πλατεῖαν κοιλάδα, εἰς τὴν ὁποῖαν ρεεῖ ὁ Εὐρώτας ποταμός. Ἡ κοιλὰς αὐτὴ διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ καὶ ἀ-

51. Ἡ κοιλάς τοῦ Εὐρώτα μὲ τὸν Ταῦγετον εἰς τὸ βάθος.

ποτελεῖ συνέχειαν τῆς λεκάνης τῆς Μεγαλοπόλεως. Καί αὐτῆς τὸ ἔδαφος ἐγίνεν ἀπὸ προσχώσεις. Ἐπειδὴ δὲ εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τοὺς νοτίους ἀνέμους, ἔχει θαλάσσιον κλίμα καὶ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας, μορεῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας.

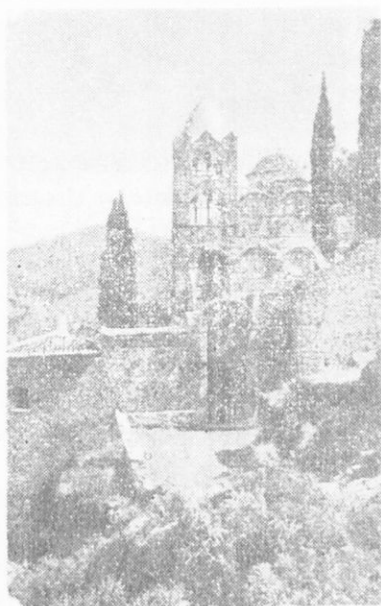
Κέντρον τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ **Σπάρτη**. Ἡ σημερινὴ πόλις εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Σπάρτης καὶ ἔχει 10.412 κατοίκους. Ἐχει λαμπρὰν ρυμοτομίαν καὶ ὠραίους κήπους. Ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἀπέκτησεν ἀκόμη σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν καὶ μόνον δύο αὐτοκινητικὰ γραμμὰ τὴν συνδέουν μετὰ τὴν Τρίπολιν καὶ μετὰ τὰς Καλάμας καὶ μετὰ τὸ δίκτυον τῶν σιδηροδρόμων τῆς Πελοποννήσου.

Ἐνῶ δὲ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν **Σπάρτην** ὀλίγα μόνον ἴχνη ἔμειναν, ὄχι μακρὰν ἀπὸ αὐτῆν, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ταυγέτου σφύζεται ὀλόκληρος νεκρὰ πόλις μετὰ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων τῆς καὶ τὰς ὠραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς. Εἶναι ὁ **Μυστρᾶς**, ἡ δοξασμένη

52. Ὁ Μυστρᾶς. Εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ λόφου εἶναι τὸ κάστρον, εἰς τὰς κλιτῆς τὰ σπίτια καὶ τὰ παλάτια τῶν ἀρχόντων.

(Φωτογραφία « Σφίγξ »)

53. Ἡ Παντάνασσα, θαυμασία ἐκκλησία τοῦ Μυστρά.

πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου τοῦ Μορέως.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς εὐφόρου πεδιάδος ὑπάρχουν ὠραιότατα χωρία. Τὰ προϊόντα των, προπάντων τὸ ἔλαιον, ἐξάγονται ἀπὸ τὸ **Γύθειον** (5.000 κάτ.), τὸν κύριον λιμένα τῆς Λακωνίας.

Ἡ περιοχή τοῦ Ταυγέτου λέγεται ἰδιαιτέρως **Μάνη**. Ἄν καὶ εἶναι πετρώδης, ἔχει πολλὰ μικρὰ χωρία. Ταῦτα εὐρίσκονται κατὰ τὸ πλεῖστον ὑψηλά, δηλαδὴ ἐπάνω εἰς βαθμίδας τοῦ ὄρους. Ἐκεῖ εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία. Τὸ ἔλαιον μάλιστα τῆς Μάνης εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ βουνὰ τῆς Μάνης εἶναι ἀπόκρημνα, οἱ Τοῦρκοι ποτὲ δὲν ἐπάτησαν τὴν Μάνην καὶ

54. Μάνη. Ἀπὸ τοὺς παλαιότερους χρόνους οἱ Μικηῆται κτίζουσι τὰ σπίτια των ὡς πύργους.

55. Δρόμος εις τὸ Γύθειον.

οἱ Μανιάται ἐζησαν ἐλεύθεροι καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος εἶναι ἄγονον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἀναγκάζονται νὰ ξενιτεύωνται, διὰ νὰ εὕρουν ἐργασίαν. Μεγαλυτέρα κωμόπολις εἶναι ἔδω ἢ Ἄρεόπολις (834).

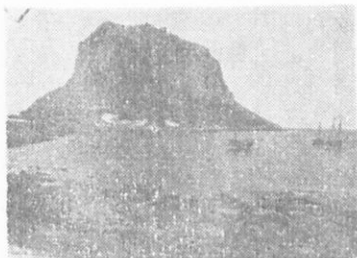
4. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΑΡΑΛΙΑ

Πρὸς τὸ Αἰγαῖον αἱ ἄκται τῆς Πελοποννήσου, καθὼς εἴπομεν, εἶναι ἀπόκρημνοι καὶ στεναί· ἐπειδὴ δὲ τὰς κτυποῦν οἱ ΒΑ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι εἶναι ψυχροί, ἔχουν τὸν χειμῶνα κάπως τραχύν. Δι' αὐτὸ

ἡ σταφιδάμπελος ἔδω δὲν εὐδοκιμεῖ. Ἡ ἔλαια ὁμως, ἡ ὅποια εὐδοκιμεῖ καὶ εἰς πτωχὰ ἀκόμη ἔδάφη, καλλιιεργεῖται εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀργολίδος καὶ τῆς Κυνουρίας καὶ ἕως ὕψος 800 μέτρων ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Προπάντων τὸ λάδι τοῦ **Κρανιδίου** φημίζεται διὰ τὴν ποιότητά του, καθὼς καὶ τὰ κρασιά καὶ τὰ ὄπωρικά τοῦ **Ἄστρους** καὶ τοῦ **Λεωνιδίου**. (Εὔρε τὰς πόλεις αὐτὰς εἰς τὸν χάρτην). Νοτιώτερον ἡ **Μονεμβασία** εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν βραχώδη νησίδα. Μία λιθίνη γέφυρα τὴν συνδέει μὲ τὴν ἀπέναντι ξηράν.

Μόνον μία πεδιάς ὑπάρχει εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Πελοποννήσου καὶ αὐτὴ μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης, ἡ **Ἀργολικὴ**. Ὅπως εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀργολίδα, ἡ ξηρασία διαρκεῖ πολλοὺς μῆνας. Τότε χρησιμοποιοῦν διὰ τὸ πότισμα ὕδατα τῶν φρεάτων.

Κύρια προϊόντα τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος εἶναι ὁ σῖτος, ὁ κᾶπνός, τὰ λαχανικά, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ πεπόνια (ἀργίτικα). Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχει ἀφθονία λαχανικῶν καὶ ὄπωρικῶν, εἰς τὸ **Ἄργος** (16.712 κάτ.) καὶ εἰς τὸ **Ναύπλιον** (8.918) ὑπάρχουν ἐργοστάσια, ὅπου τὰ συσκευάζουν εἰς κυτία καὶ ἔτσι τὰ συντηροῦν νωπὰ (συντηρημένα ἢ τροφά, κονσέρβες). Εἰς ἄλλα ἐργοστάσια τῶν πό-

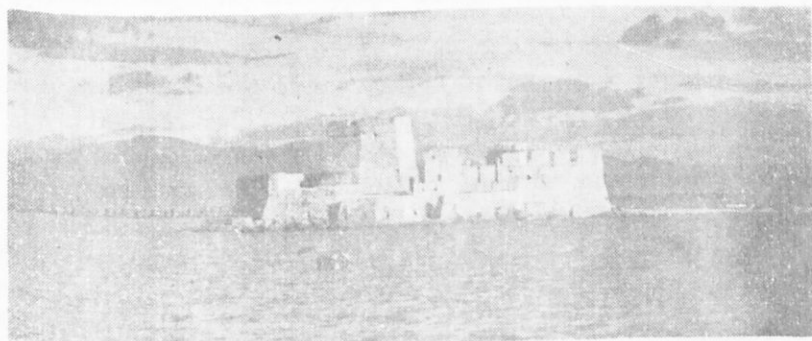

56. Μονεμβασιά.

λεων αὐτῶν ἐπεξεργάζονται τὰ φύλλα τοῦ καπνοῦ καὶ κατασκευάζουν σιγαρέτα. Ὅπου λοιπὸν ὑπάρχει ἀφθονία ἐνὸς προϊόντος, ἐκεῖ ἀναπτύσσεται καὶ βιομηχανία αὐτοῦ. (Π.χ. φανελοποιία Τριπόλεως, μεταξουργία Καλαμῶν, οἰνοπνευματοποιία Πατρῶν καὶ Πύργου, ἐπεξεργασία καπνοῦ καὶ λαχανικῶν εἰς τὸ Ἄργος

καὶ εἰς τὸ Ναύπλιον).

Ἡ Ἄργολις ἔχει καὶ πολλὰ ἀξιοθέατα μέρη, καθὼς τὰς **Μυκήνας** καὶ τὴν **Τίρυνθα**, ὅπου ὑπάρχουν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα, τὴν **Ἐπίδαυρον** μὲ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸ ὠραῖον θέατρον τῆς κ.ἄ. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ξένοι ἐπισκέπτονται τὰ μέρη αὐτά. Ἐχει δὲ καὶ τόπους, οἱ ὅποιοι ἐδοξάσθησαν κατὰ τὴν

57. Τὸ Μπούρτζι, φρούριον Βενετικόν, κτισμένον εἰς μίαν νησίδα εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ναυπλίου.

μεγάλην Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν, καθὼς τὰ **Δερβενάκια**, τὰς στενὰς διόδους μεταξὺ Ἄργους καὶ Κορίνθου, ὅπου ὁ Κολοκοτρῶνης κατέστρεφεν ἕνα μέγαν Τουρκικὸν στρατὸν (1822). Τέλος τὸ **Ναύπλιον** μὲ τὰ Βενετικά του φρούρια (Ἀκροναυπλία, Μπούρτζι, Παλαμῆδι) ὑπῆρξεν ἡ πρώτη πρωτεύουσα τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

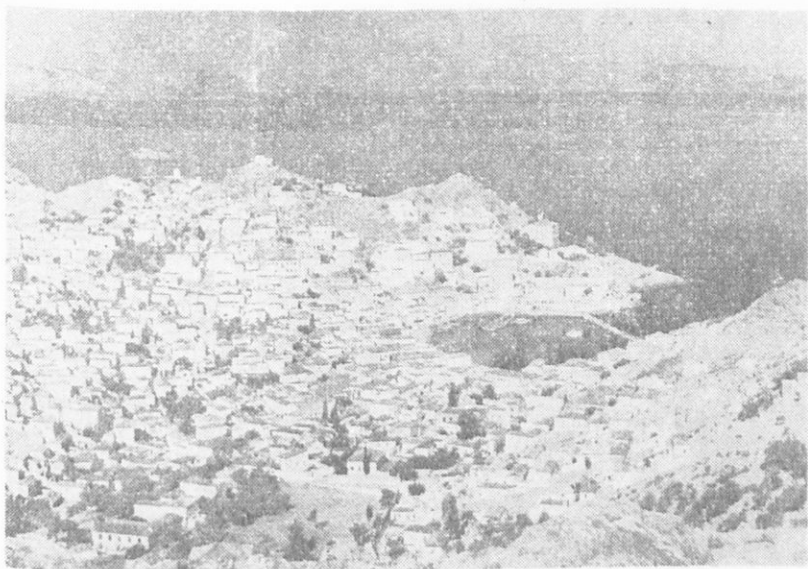
Τὰ προϊόντα τῶν ἀγρῶν, τῶν λιβαδίων καὶ τῶν δασῶν, τὰ ὁποῖα ἐπεξεργάζεται ἡ βιομηχανία, λέγονται πρῶτα ὕλαι ἢ ἀκατέργαστα προϊόντα. Αὐτὰ οἱ παραγωγοὶ ἢ οἱ ἔμποροι τὰ μεταφέρουν ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς παραγωγῆς εἰς τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας. Οἱ βιομήχανοι εἰς τὰ ἐργοστάσια τῶν τὰ μεταβάλλουν εἰς βιομηχανικὰ προϊόντα, κατόπιν δὲ τὰ ἀποστέλλουν παντοῦ πρὸς πώλησιν.

Ἡ μεταφορὰ τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν προϊόντων τῆς βιομηχανίας γίνεται μὲ τοὺς σιδηροδρόμους, μὲ τὰ πλοῖα, μὲ τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ ἄλλα μέσα τῆς συγκοινωνίας. Ἡ ἀγορὰ καὶ ἡ πώλησις καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἀκατεργάστων καὶ τῶν κατεργασμένων προϊόντων ἀποτελοῦν τὸ ἔμποριον.

Ἡ ποσότης τοῦ σίτου, ἡ ὁποία παράγεται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ ὄροπέδια τῆς Πελοποννήσου, καὶ μὲ τὴν καλυτέραν ἐσοδείαν, δὲν ἐπαρκεῖ νὰ θρέψῃ ὀλόκληρον τὸν πληθυσμὸν τῆς. Διότι οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ὑπερβαίνουν τὸ ἕν ἑκατομμύριον. Δι' αὐτὸ οἱ ἔμποροι εἰσάγουν σῖτον καὶ ἄλευρα ἀπὸ ἄλλα μέρη. Αἱ Πάτραι μάλιστα καὶ αἱ Καλάμαι ἔχουν καὶ μεγάλους ἀλευρομύλους. Αἱ πόλεις αὐταί, καθὼς καὶ τὸ Γύθειον καὶ τὸ Ναύπλιον, εἶναι λιμένες εἰσαγωγικοῦ ἔμπορίου. Εἶναι δὲ καὶ λιμένες ἐξαγωγικοῦ ἔμπορίου, διότι ἐκεῖ οἱ ἔμποροι φορτώνουν τὴν σταφίδα, τὰ σῦκα, τὸ ἔλαιον κ.τ.λ. καὶ τὰ ἐξάγουσιν εἰς ξένους τόπους πρὸς πώλησιν.

Ζ' ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Πλησίον τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Ἀργολίδος εἶναι δύο νῆσοι μικραὶ μὲν καὶ ἄγονοι, ἀλλ' ἐνδοξόταται εἰς τὴν ἱστορίαν: ἡ **Ἵδρα** καὶ αἱ **Σπέτσαι**. Αὐταί, μαζί μὲ μίαν ἄλλην μικρὰν νῆσον τοῦ Αἰγαίου, τὰ **Ψαρά**, ἠγωνίσθησαν τὸ 1821 μὲ τὰ καράβια τῶν ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Ἡ **Ἵδρα** (2.546 κάτ.) εἶναι πατρίς τοῦ Μιαούλη, τοῦ Σαχτούρη, τοῦ Κουντουριώτη καὶ ἄλλων ἀγωνιστῶν τῆς Ἐπαναστάσεως. Αἱ **Σπέτσαι** (3.314 κάτ.) εἶναι πατρίς τῆς Μπουμπουλίνας, τῶν Ἀναργύρων κ.ἄ. Οἱ κάτοικοι τῶν σήμερα ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀλιείαν τῶν σπόγγων.

58. Ἡ Ὑδρα. Ἡ μεγάλη οἰκοδομὴ εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον τοῦ λιμένος εἶναι ἡ οἰκία τῶν Κουντουριωτῶν.

Η' ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Ἡ Πελοπόννησος, καθὼς καὶ ὅλη ἡ Ἑλλάς, εἶναι διηρημένη εἰς νομοὺς. Αὐτὸ γίνεται διὰ τὰ διευκολύνεται ἡ διοίκησις τοῦ τόπου. Κάθε νομὸς ἔχει μίαν πρωτεύουσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδρεύει εἰς ἀντιπρόσωπος τῆς Κυβερνήσεως, ὁ νομάρχης. Αὐτὸς ἐπιβλέπει, διὰ τὰ τηρῆται ἡ τάξις καὶ ἡ ἀσφάλεια εἰς ὅλον τὸν νομόν.

Ἡ Πελοπόννησος διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς ἑπτὰ νομοὺς: 1) νομὸς Ἀργολίδος με πρωτεύουσαν τὸ Ναύπλιον· 2) νομὸς Κορινθίας με πρωτεύουσαν τὴν Κόρινθον· 3) νομὸς Ἀρκαδίας με πρωτεύουσαν τὴν Τρίπολιν· 4) νομὸς Λακωνίας με πρωτεύουσαν τὴν Σπάρτην· 5) νομὸς Μεσσηνίας με πρωτεύουσαν τὰς Καλάμας· 6) νομὸς Ἠλείας με πρωτεύουσαν τὸν Πύργον καὶ 7) νομὸς Ἀχαΐας με πρωτεύουσαν τὰς Πάτρας.

Θ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Μορφή του εδάφους	<p>*Ο ρ η : Παναχαϊκόν, *Ερύμανθος (*Ωλονός), *Αροάνια (Χελμός), Κυλλήνη (Ζήρια), *Αρτεμίσιον, Μαίναλον, Πάρνον (Μαλεβός), Λύκαιον, Νόμια όρη, Ταύγετος (2.400), *Ιθώμη, Μαθίας, *Αραχναίον, Δίδυμον.</p> <p>*Ο ρ ο π έ δ ι α : Τριπόλεως, Μεγαλοπόλεως.</p> <p>Π ε δ ι ά δ ε ι ς : *Η τής *Ηλείας, του *Αργους, τής Λακωνίας, τής Μεσσηνίας.</p>					
Ποταμοί	*Αλφειός, Πηνειός, Πάμισος, Εύρώτας, *Ιναχος, Σελινοῦς.					
Λίμναι	Στυμφαλίς, *Αγουλινίτσης.					
Γεωργική παραγωγή του έτους 1961	Είδη καλλιέργειας	Καλλιεργούμενοι έκτάσεις εις στρέμματα		Βάρος τής παραγωγής εις μετρικούς τόννους		
	Σιτηρά	2.660.000		230.000		
	*Ορυζα	12.500		5.195		
	*Όσπρια	218.000		10.600		
	Γεώμηλα	153.000		140.000		
	Λαχανικά	275.000		—		
	Καπνός	40.000		2.655		
	Βάμβαξ	70.000		10.200		
	*Άμπελοι (δι' οίνουποίησιν) ...	375.000		170.000		
	Σταφιδάμπελοι	500.000		177.000		
	*Εσπεριδοειδή (πορτοκάλια, λεμόνια, μανδραρίνια)	177.000		240.000		
	*Ελαίαι (δι' έλαιοποίησιν) ...	1.040.000		450.000		
	*Ελαιον	—		65.000		
Κτηνοτροφία: *Αριθμός ζώων έτους 1961	Βόες και άγελάδες	*Ίπποι	*Ημίονοι	Πρόβρατα	Αίγες	Χοίροι
	50.000	70.000	57.000	1.300.000	830.000	118.000
Διοικητική διαίρεσις	*Επιφάνεια εις τ.χλμ.	Πληθυσμός *		Αί σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εις χιλιάδας)		
		έν δλω	κατά τ.χλμ.			
Νομός *Αργολίδος	2.214	90.145	40,7	Ναύπλιον 9, *Αργος 17, Κρανίδιον 4, *Υδρα 2,5, Σπέτσαι 3,5.		

* *Ο πληθυσμός σημειοῦται κατά τά στοιχεία τής απογραφής 19/3/1961

Νομοί	Ἐπιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὄλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Νομὸς Κορινθίας	2.289	112.505	49,1	Κόρινθος 16, Σικυωνία (Κιάτο) 6, Ξυλόκαστρον 4.
Νομὸς Ἀρκαδίας	4.419	135.042	30,6	Τρίπολις 18,5, Μεγαλόπολις 2,5, Δημητσάνα 1,3, Λαγκάδια 2, Λεωνίδιον 3,3.
Νομὸς Λακωνίας	3.636	118.661	32,6	Σπάρτη 10,5, Μολαΐοι 2,5, Γύθειον 5, Ἀρέοπολις, Οἴτυλον.
Νομὸς Μεσσηνίας	2.991	211.970	70,9	Καλάμαιοι 38, Μεσσήνη 8, Γαργαλιάνοι 6,5, Φιλιατρά 6,7, Κυπαρισσία 5, Πύλος 2,5, Μεθώνη 1,5, Κορώνη 2.
Νομὸς Ἠλείας	2.681	188.861	70,4	Πύργος 20, Ἀμαλιάς 15, Γαστούνη 4, Λεχαινὰ 3, Κατάκωλον, Ἀνδρίτσεια 2.
Νομὸς Ἀχαΐας	3.209	239.206	74,5	Πάτραι 95, Αἶγιον 18, Καλάβρυτα 2.
*Ὄλη ἡ Πελοπόννησος	21.439	1.096.390	43	

Ἀσκήσεις. — 1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς Πελοποννήσου καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸ τὰ ὄρη, τοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς σπουδαιότερας πόλεις. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν — α) ἀπὸ τὴν Κόρινθον, β) ἀπὸ τὸ Ἄργος, γ) ἀπὸ τὸν Πύργον. — 3. Ἀπὸ ποίας πόλεις τῆς Πελοποννήσου θὰ διέλθης, ἂν ταξειδεύσης ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἕως τὴν Ὀλυμπίαν; — 4. Μὲ ποίας πόλεις τῆς παραλίας ἔχει συγκοινωνίαν ἡ Τρίπολις; — 5. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Πελοποννήσου κατὰ πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει ἡ κάθε μία. — 6. Ποῖον πλοῦν ἐπρεπε νὰ ἀκολουθήσουν τὰ πλοῖα, διὰ νὰ ταξειδεύσουν ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ εἰς τὰς Πάτρας, προτοῦ γίνῃ ἡ διώρυξ τῆς Κορίνθου; — 7. Κατ' ἔτος διέρχονται διὰ τῆς διώρυγος τῆς Κορίνθου περίπου 7.300 ἀτμόπλοια καὶ 1460 ἰστιοφόρα. Πόσα ἀναλογοῦν τὴν ἡμέραν; — 8. Ποῖος νομὸς εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα; — Ἐξήγησε τὴν αἰτίαν τούτου. — 9. Ἐδρε εἰς τὸν πίνακα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς Πελοποννήσου πόσοι μετρικοὶ τόνοι ἐλαίου παρήχθησαν εἰς τὴν

Πελοπόννησον κατά τὸ ἔτος 1961 καὶ ποῖον ποσὸν εἰσέπραξαν οἱ παραγωγοὶ μὲ τιμὴν ἐλαίου 18 δραχμὰς κατὰ χιλιόγραμμον, δηλ. κατὰ κιλόν; (1 τόννος = 1000 κιλά). Εὔρε τὴν ἀξίαν τῆς παραγωγῆς καὶ διὰ τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ λοιπὰ εἶδη. — 10. Ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰγῶν τῆς Πελοποννήσου τὸ 1937 ἦτο 1.020.000. Τώρα ἔχομεν ἐλάττωσιν κατὰ 200.000. Ποῖον τὸ ὄφελος;

3. Η ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

(Ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)

Ἡ Ἀττικὴ, τὴν ὁποίαν ἐξητάσαμεν προηγουμένως, εἶναι ἐν μέρει τῆς **Στερεᾶς Ἑλλάδος**. Τώρα θὰ ἐξετάσωμεν τὴν ὑπόλοιπον Στερεὰν Ἑλλάδα, ἡ ὁποία ἐκτείνεται βορείως τῆς ὀροσειρᾶς Κιθαίρων-Πάρνηθος.

1. Ὅρισε τὴν θέσιν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἐν σχέσει πρὸς τὴν Πελοπόννησον. — 2. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὸν ὄρος Ὀθρυν. — 3. Μέτρησε μὲ τὴν κλίμακα τὴν ἀπόστασιν μεταξὺ Μαλιακοῦ καὶ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. — 4. Ποῖα μέρη τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκονται πρὸς βορρᾶν τῆς γραμμῆς αὐτῆς; — 5. Ποία μεγάλη νῆσος εὐρίσκεται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Στερεᾶς καὶ ποῖος κόλπος τὴν χωρίζει ἀπὸ αὐτήν; — 6. Ποῖοι κόλποι ὑπάρχουν εἰς τὴν νοτιάν παραλίαν τῆς Στερεᾶς; — 7. Ὀνόμασε τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς Στερεᾶς καὶ σύγκρινέ τα μὲ τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς περιφερείας σου. — 8. Ποῦ ὁ χάρτης δεικνύει πεδινὰ μέρη καὶ ποῖος ποταμὸς ρέει εἰς καθένα ἀπὸ αὐτὰ; Ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἕκαστος καὶ πρὸς ποίαν διεύθυνσιν ρέει; — 9. Ὀνόμασε τὰς μεγαλύτερας λίμνας τῆς Στερεᾶς. — 10. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὸν Μαραθῶνα, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Σαλαμίνα, τὰς Πλαταιάς, τοὺς Δελφούς. Τί γνωρίζεις διὰ τοὺς τόπους αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἱστορίαν;

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς ἐκτείνεται πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἕως τὴν Ὀθρυν καὶ ἕως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Τὴν ὠνόμασαν δὲ **Στερεὰν**, ἐπειδὴ εἰς τὰς ἀρχὰς τὰ σύνορά μας ἔφθαναν ἕως τὴν Ὀθρυν καὶ ἦτο ἡ μόνη «στερεὰ»· τὰ ἄλλα μέρη τοῦ Κράτους ἦσαν νῆσοι.

Ὑψηλαὶ ὀροσειραὶ καταλαμβάνουν ὀλόκληρον τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς. Αὐταὶ διευθύνονται ἀπὸ βορρᾶ πρὸς νότον καὶ

ἔχουν διάφορα ὀνόματα : **Ἄγραφα, Τυμφρηστός, Βαρδούσια, Γκιώνα, Παρνασσός**. Αἱ ὄροσειραὶ αὐταὶ διαιροῦν τὴν Στερεάν Ἑλλάδα εἰς ἀνατολικὸν καὶ δυτικὸν τμήμα. Θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὴν ἀνατολικὴν καὶ κατόπιν τὴν δυτικὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

Α'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ὅπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης, τὸ ἔδαφος τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὄρεινόν, ἀλλ' ἔχει καὶ ἄρκετὰ πεδινὰ μέρη. Αἱ ὄροσειραὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν παραλλήλους γραμμὰς. Τὰ ὀνόματά των εἶναι : **Ὄθρυς, Οἴτη, Καλλιδρομον, Παρνασσός, Ἐλικῶν, Κιθαιρῶν, Πάρνης**. Εἶναι ὄρη σχιστολιθικὰ καὶ ἀσβεστολιθικὰ. Χαμηλότεραι ὄροσειραὶ ἐκτείνονται καὶ κατὰ μῆκος τῆς παραλίας τοῦ Εὐβοικοῦ κόλπου (βουνὰ τῆς **Ἀταλάντης**).

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν πλατεῖαι κοιλάδες καὶ πεδιάδες : ἡ **κοιλὰς τοῦ Σπερχειοῦ**, ἡ **κοιλὰς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ**, ἡ **πεδιάς τῆς Λεβαδείας**, ἡ **πεδιάς τῶν Θηβῶν** καὶ ἡ **κοιλὰς τῆς Ἀμφίσσης**.

Ἀπὸ τοὺς τόπους αὐτοὺς μόνον δύο κοιλάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν, ἡ κοιλὰς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ ἡ τῆς Ἀμφίσσης. Αἱ πεδιάδες ὁμως τῆς Λεβαδείας καὶ τῶν Θηβῶν, καθὼς εἶναι περιτριγυρισμέναι ἀπὸ βουνὰ, ὁμοιάζουν μὲ λεκάνας. Δι' αὐτὸ τὰ νερὰ τοῦ Κηφισοῦ ἄλλοτε δὲν εὕρισκαν διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἐγέμιζαν ὀλόκληρον τὴν λεκάνην τῆς **Κωπαΐδος**. Πρὸ ἐτῶν ὁμως ἔσκαψαν κάτω ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς παραλίας μίαν σήραγγα καὶ ἀπὸ τότε τὰ νερὰ τοῦ ποταμοῦ χύνονται εἰς τὴν θάλασσαν. Ἔτσι ἀπεξήραν ὀλόκληρον τὴν λεκάνην. Νοτιώτερον ὁμως, εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Θηβῶν, ὑπάρχουν δύο μικραὶ λίμναι, ἡ **Υλίκη** καὶ ἡ **Παραλίμνη**.

Ἄν τώρα παρατηρήσωμεν τὴν διάταξιν, ποὺ ἔχουν αἱ πεδιάδες καὶ αἱ κοιλάδες τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς, βλέπομεν ὅτι εὕρισκονται εἰς μίαν σειρὰν, ἡ ὁποία διακόπτεται ἀπὸ χαμηλὰ ὑψώματα. Ἔτσι ἦτο εὐκόλον νὰ στρώσουν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν, διὰ νὰ συνδέσουν τὴν Ἀττικὴν καὶ τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν βορείαν Ἑλλάδα. Τὸ μεγαλύτερον ἐμπόδιον ἦτο εἰς τὰ βόρεια, μεταξὺ τῆς κοι-

λάδος του Βοιωτικού Κηφισού και της κοιλάδος του Σπερχειού. Διά να διέλθη λοιπόν από εκεί ο σιδηρόδρομος, ήνοιξαν εις το βουνόν μίαν μεγάλην σήραγγα, τήν σήραγγα του Μπράλλου (μήκος 2.110 μ.).

Ο σιδηρόδρομος αυτός είναι η κυρία γραμμή της συγκοινωνίας εις τήν ανατολικήν Ἑλλάδα. Τήν γραμμήν δὲ αὐτήν τήν συναντᾷ εις τὸ χωρίον Μπράλλον καὶ ἡ ἀμαξιτὴ ὁδός, ἡ ὁποία ἔρχεται ἀπὸ τήν Ἄμφισσαν.

2. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Ἡ παραλιακὴ γραμμὴ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὀδοντωτή, ὡσάν δαντέλλα. Ἡ θάλασσα δηλ. εἰσχωρεῖ βαθέως εἰς τήν ξηράν καὶ σχηματίζει κόλπους μὲ ἀρίστους φυσικοὺς λιμένας. Διότι καὶ ὁ Εὐβοϊκὸς καὶ ὁ Κορινθιακὸς εἶναι σχεδὸν κλειστοὶ κόλποι καὶ προφυλάσσονται ἀπὸ τὰς τρικυμίας.

Δυστυχῶς ὀλίγοι μόνον ἀπὸ τοὺς λιμένας αὐτοὺς ἀπέκτησαν σημασίαν διὰ τὸ ἐμπόριον (Ἰτέα, Στυλὶς). Διότι τὰ βουνά, τὰ ὁποῖα ὑψώνονται κατὰ μήκος τῆς παραλίας τοῦ Εὐβοϊκοῦ, τήν ἀποκλείουν ἀπὸ τὰς πεδιάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ. Μόνον δὲ ὅπου καταλήγουν ὁδοὶ συγκοινωνίας ἀπὸ τὸ ἐσωτερικόν, ἐκεῖ ἡμπορεῖ νὰ ἀναπτυχθῇ λιμὴν ἐμπορικὸς.

3. ὙΔΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ

Ὅπως ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆς Πελοποννήσου, ἔτσι καὶ ἡ ἀνατολικὴ Στερεὰ εἶναι ἐκτεθειμένη εἰς τοὺς ξηροὺς καὶ ψυχροὺς βορειοανατολικοὺς ἀνέμους. Δι' αὐτὸ καὶ αὐτὴ δέχεται ὀλίγας βροχάς, ἀλλὰ πάντοτε περισσοτέρας ἀπὸ τήν Ἀττικὴν (ὕψος βροχῆς κατ' ἔτος εἰς τήν Λαμίαν 60 ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, εἰς τὰς Ἀθήνας 40 ἑκατοστὰ). Ἐπειδὴ δὲ τὰ βουνά τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι ὑψηλότερα καὶ σκεπάζονται τὸν χειμῶνα μὲ πολλὰ χιόνια, δι' αὐτὸ καὶ οἱ ποταμοὶ τῆς εἶναι πλουσιώτεροι εἰς ὕδατα.

Τὸ κλίμα ὅμως τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς πρὸς Βορρᾶν τῆς Πάρηθος εἶναι τραχύ. Διότι αἱ πεδιάδες τῆς, καθὼς εἶδομεν, εἶναι ἀποκλεισμέναι ἀπὸ τήν θάλασσαν. Ἔτσι οἱ θαλάσσιοι ἀνεμοὶ δὲν φθάνουν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, διὰ νὰ μετριάσουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος

καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ πεδινὰ μέρη ὁ χειμὼν εἶναι ψυχρὸς καὶ τὸ θέρους θερμὸν (ἡ π ε ι ρ ω τ ι κ ὸ ν κ λ ῖ μ α).

4. Αἱ Διαφοροὶ Περιοχαὶ τῆς Ἀνατολικῆς Στερεᾶς

1. Αἱ νοτιώτεροι **πεδιάδες τῶν Θηβῶν** καὶ τῆς **Τανάγρας** ἔχουν μαῦρο χῶμα καὶ εἶναι εὐφοροί. Συχνὰ τὸν χειμῶνα τὸ χιόνι σκεπάζει τὰς πεδιάδας· αὐτὸ προφυλάσσει τὰ σπαρτὰ ἀπὸ τὸν παγερὸν βορρᾶν. Παράγονται ἄφθονα σιτηρά, ὄσπρια, οἶνος καὶ ἔλαιον. Δι' αὐτὸ αἱ **Θῆβαι** εἶναι πόλις γεωργικὴ, τὴν ὁποίαν περιβάλλουν κῆποι καὶ ἄμπελοι (15.780 κάτ.). Εἶναι κτισμένη εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων Θηβῶν. Εἰς τὰ νοτιοδυτικά των σφύζονται τὰ ἑρείπια τῶν **Πλαταιῶν**, ὅπου οἱ ἀρχαῖοί μας πρόγονοι ἐνίκησαν τὰς μυριάδας τῶν Περσῶν, ποῦ ἤλθαν διὰ νὰ τοὺς ὑποδουλώσουν (479 π. Χ.).

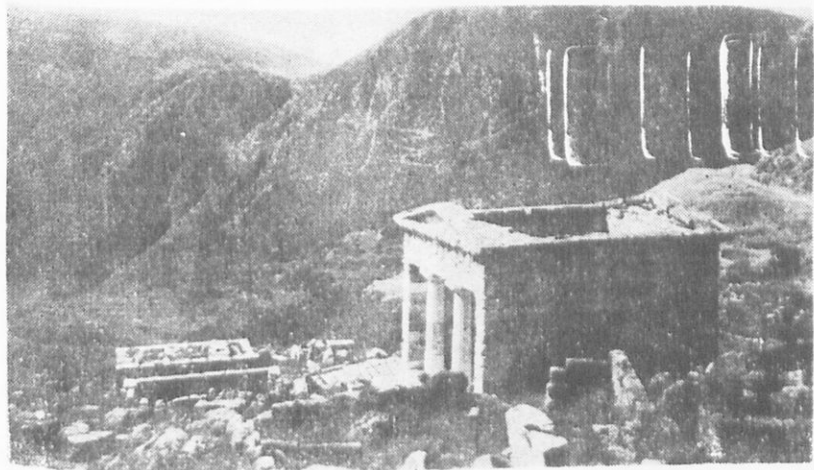
2. Ἡ **πεδιάς τῆς Λεβαδείας**. — Ὁ **Βοιωτικὸς Κηφισὸς** πηγάζει ἀπὸ τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ εἶναι πλούσιος εἰς νερά. Ἀφότου τὰ νερά του εὔρον διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν, ὀλόκληρος ἡ λεκάνη τῆς Κωπαίδος καλλιεργείται. Τὸ χῶμά της εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Προέρχεται ἀπὸ τὸ σάπισμα τῶν φύλλων καὶ κλάδων, τὰ ὁποῖα τὰ νερά μετέφερον ἀπὸ τὰ γύρω δάση καὶ τὰ ἀπέθετον εἰς τὸν πυθμένα τῆς λίμνης. Τώρα ὄλη ἡ ἔκτασις ποτίζεται μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὸν ποταμὸν· παράγει δὲ ἄφθονον βαμβάκι, λαχανικά, καπνὸν καὶ σιτηρά.

Διὰ τὴν κατεργασίαν τοῦ βάμβακος ὑπάρχουν εἰς τὴν **Λεβάδειαν** πολλὰ ἐργοστάσια. Αἱ μηχαναὶ των κινοῦνται μὲ τὴν δύναμιν ποῦ ἔχουν τὰ νερά, ὅταν πίπτουν ἀπὸ ὕψος· διότι μία μεγάλη πηγὴ (Ἔρκυνα) περνᾷ ἀπὸ τὸ μέσον τῆς πόλεως. Εἰς τὰ ἐργοστάσια αὐτὰ ἐκκοκκίζουν τὸ βαμβάκι καὶ τὸ στοιβάζουν εἰς δέματα. Εἰς ἄλλα ἐργοστάσια τὸ κλώθουν εἰς νήματα καὶ μὲ αὐτὰ ὑφαίνουν βαμβακερὰ ὑφάσματα. Ἡ Λεβάδεια εὐρίσκεται εἰς ὠραίαν τοποθεσίαν καὶ εἶναι ἡ σπουδαιότερα πόλις τῆς περιφερείας, μὲ 12.600 κατοίκους.

Ὀλόκληρον τὸ μέρος αὐτό, ἀπὸ τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Κιθαιρῶνα ἕως τὸν Παρνασσόν, λέγεται μὲ τὸ ἀρχαῖόν του ὄνομα **Βοιωτία**.

3. Ἡ **κοιλὰς τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ (Βορεία Φωκίς)**. — Πρὸς βορρᾶν τῆς Λεβαδείας ὁ σιδηρόδρομος ἀκολουθεῖ τὴν κοιλιάδα

του Κηφισοῦ. Ἀριστερὰ ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν ὁ Παρνασσός, δεξιὰ ἀπλώνονται τὰ βουνὰ τῆς Ἀταλάντης. Ἔτσι ἡ κοιλάς αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν μόνην διάβασιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς τὴν Βοιωτίαν. Ὡστε ἐκεῖνος πού κατέχει τὴν δίοδον αὐτὴν γίνεται κύριος καὶ ὅλης τῆς Βοιωτίας καὶ ἠμπορεῖ ἀπὸ αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ καὶ πρὸς τὴν νοτίαν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους πολλαὶ μάχαι ἔγιναν εἰς τὴν Βοιωτίαν (Πλαταιαί, Λεῦκτρα, Χαιρώνεια, στρατηγικὴ θέσις).

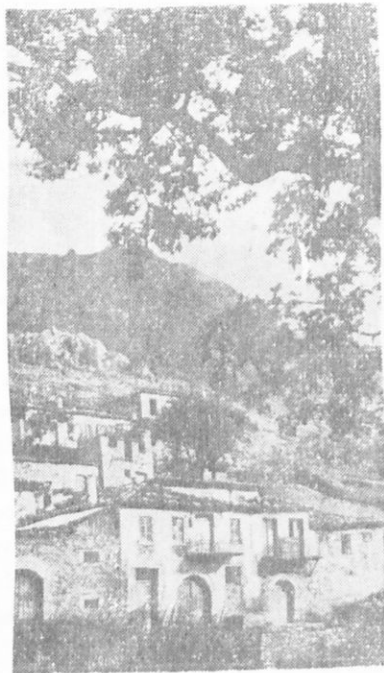

60. Δελφοί. Ὁ θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων.

Ἡ περιφέρεια γύρω εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ ὀνομάζεται **Βορεία Φωκίς**. Καθὼς προχωροῦμεν μὲ τὸν σιδηροδρομὸν, συναντῶμεν ἀριστερὰ τὴν **Δαύλειαν** (2.110 κάτ.), τὴν **Τιθορέαν** (Κηφισοχώρι, 1.830 κάτ.), τὴν **Ἀμφίλειαν** (Δαδί, 3.111 κάτ.). Εἶναι κωμοπόλεις γεωργικαί. Οἱ κάτοικοί των ἐκτὸς τῶν σιτηρῶν καλλιεργοῦν καὶ τὸν καπνόν. Γεωργικὴ κωμόπολις εἶναι καὶ ἡ **Ἀταλάντη** (4.552 κάτ.) εἰς τὴν γειτονικὴν **Λοκρίδα**. Ἀπὸ ἐκεῖ περνᾷ ἡ νέα ἐθνικὴ ὁδός, ἡ ὁποία συνδέει τὰς Ἀθήνας μὲ τὴν Λαμίαν.

4. Ἡ **κοιλάς τῆς Ἀμφίσσης (Νοτία Φωκίς)** εἶναι ἐστραμμένη πρὸς τὸν Κορινθιακόν. Τὰ ὑψηλὰ ὄρη, τὰ ὅτιαι τὴν περιβάλλ-

λουν (Παρνασσός, Γκιώνα), τήν προφυλάσσουν ἀπό τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Δι' αὐτὸ ἔχει κλίμα γλυκὺ. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ ἔδαφός τῆς ἐσχηματίσθη ἀπὸ προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ Ὑλαίθου, ὀλόκληρος ἡ ἔκτασις εἶναι κατὰφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας.

61. Ἀράχοβα.

Αἱ ἐλαῖαι τῆς Ἀμφίσσης εἶναι ὀνομασταί. Ἡ Ἀμφίσσα (Σάλωνα, 6.100 κάτ.) εὐρίσκεται εἰς τὸ βάθος τῆς πεδιάδος καὶ ἔχει ὡς ἐπίνειον τὴν Ἰτέαν (2.850 κάτ.). Εἰς τὸ βόρειον ἄκρον τῆς κοιλάδος εἶναι ἡ Γραβιά μετὸ ὀνομαστὸν Χάνι, ὅπου ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδροῦττος μετὰ 120 ἄνδρας ἐσταμάτησε πολὺν στρατὸν τῶν Τούρκων. Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ κόλπου τῆς Ἰτέας εἶναι τὸ Γαλαξειδίον (1.535 κάτ.), τὸ ὁποῖον εἶχεν ἄλλοτε ἀξιόλογον ναυτικόν.

Ἀπὸ τὴν Ἰτέαν ὁδὸς ἀμαξιτὴ φέρει εἰς τὴν δυτικὴν πλαγιὰν τοῦ Παρνασσοῦ. Ἐκεῖ εἰς μίαν προεξοχήν, ἐπάνω ἀπὸ μίαν βραχῶδη χαράδραν εἶναι οἱ Δελφοὶ μετὰ ἐρείπια τοῦ ἀρχαίου Μαντείου. Ὅπως εἰς τὴν Ὀλυμπίαν, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς Δελφοὺς συνηθροίζοντο

οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοί μας διὰ νὰ λατρεύσουν τὸν Θεὸν Ἀπόλλωνα καὶ νὰ ἀγωνισθοῦν εἰς τὸ στάδιον (Δελφικοὶ ἀγῶνες). Ἀνατολικώτερον εἰς ὕψος 940 μ. εἶναι ἡ Ἀράχοβα (3.056 κάτ.) ἐν μέσῳ ἀμπελώνων. Ἐδῶ ὁ Καραϊσκάκης τὸ 1826 κατέκοψε 2.000 Ἀλβανούς καὶ ἔστησε πυραμίδα μετὰ τὰς κεφαλὰς των.

Ἀπὸ ἐδῶ πολλοὶ περιηγηταὶ ἀναβαίνουν εἰς τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τοῦ Παρνασσοῦ (ὕψος 2.460 μ.) διὰ νὰ θαυμάσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ἀνοικτὸν ὀρίζοντα καὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Ὑψηλός, ἀπομονωμένος καὶ ἀπότομος μετὰ τὴν χιονισμένην κορυφὴν του ὁ Παρ-

62. Ὁ Παρνασσὸς χιονισμένος, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑψηρ. Ὑπογρ. Συγκοινωνίας)

νασσὸς ὑψώνεται μὲ μεγαλοπρέπειαν. Αἱ πλαγιάι του εἶναι δασώδεις. Εἰς τὴν ὑψηλοτέραν ζώνην κυριαρχεῖ ἡ ἐλάτη, ἀλλ' ὑψηλότερα ἀπὸ 1800 μέτρα δὲν ὑπάρχουν δένδρα. Εἰς τὰς πλαγιάς τοῦ βουνοῦ καὶ εἰς τὰ χλοερά του λιβάδια βόσκουν πολλὰ ποίμνια καὶ εἶναι ἐκλεκτὸς ὁ τυρὸς τοῦ Παρνασσοῦ.

Τὰ ἄλλα βουνὰ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς εἶναι χαμηλότερα. Δένδρον τῶν δασῶν εἰς αὐτὰ εἶναι ἡ π ε ὕ κ η. Ἀπὸ αὐτὴν συλλέγεται χυμὸς, ἡ ρ η τ ί ν η. Ἄλλ' οἱ συλλογεῖς ἀπὸ πλεονεξίαν πληγῶνουν τὰ δένδρα βαθύτερον ἀπὸ ὅ,τι πρέπει καὶ τὰ καταστρέφουν.

5. Ἡ κοιλάς τοῦ Σπερχειοῦ (Φθιώτις). — Ὁ σιδηρόδρομος, ἀφοῦ ἀφήσῃ τὴν κοιλάδα τοῦ Κηφισοῦ, περνᾷ τὴν σήραγγα τοῦ Μπράλλου καὶ ἀρχίζει νὰ κατέρχεται τὰς ἀποκρήμους

63. Μία πλαγιά τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὕψος 1200 μ. μὲ ὄραϊ. ελατα.

64. Βασκόπουλο τοῦ Παρνασσῶ.
(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

πλαγιάς τῆς Οἴτης. Ἐτσι φθάνει εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σπερχειοῦ.

Ὁ Σπερχειὸς πηγάζει ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς κεντρικῆς Στερεᾶς καὶ ἔχει πολλὰ νερά. Μὲ τὰς προσχώσεις του ἐπεκτείνει συνεχῶς τὴν παραλίαν. Ἐτσι τὸ στενὸν τῶν Θερμοπυλῶν, ἐνῶ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Λεωνίδου εἶχε πλάτος 50 βημάτων, σήμερον ἀπλώνεται εἰς 3.500 μ. Σχηματίζει ὁμως καὶ πολλὰ ἔλη, ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων τὸ κλίμα εἰς τὴν πεδιάδα εἶναι ἀνθυγιεινόν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Θερμοπύλας ἐγιναν ἀνασκαφαὶ εἰς τὸν λόφον, ὅπου ἔπεσεν ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους του καὶ εὐρέθησαν βέλη, καθὼς καὶ ὅστ' αὐτῶν ἠρώων.

Τὸ ἔδαφος τῆς πεδιάδος εἶναι εὐφορώτατον. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον, τὸν καπνόν, τὸν βάμβακα, τὰ πεπόνια καὶ τὰ ὄπωροφόρα.

Πόλις, ὅπου συγκεντρώνονται τὰ προϊόντα τῆς περιοχῆς, εἶναι ἡ **Λαμία** (21.500). ἔχει ἐργοστάσια ὑφαντικῆς καὶ κατεργασίας καπνοῦ. Εἰς αὐτὴν ὑπάρχει ὁ τάφος τοῦ Ἀθανασίου Διάκου, ὁ ὁποῖος ἔπεσεν ἡρωϊκῶς τὸ 1821 εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας (Σπερχειοῦ).

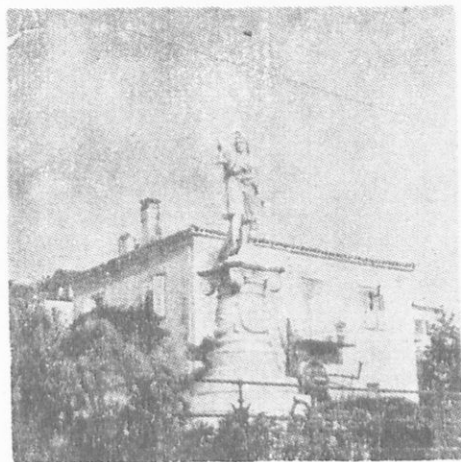
Ἐπίγειον τῆς Λαμίας εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον εἶναι ἡ **Στυλὶς** (4.670 κάτ.). Μία διακλάδωσις τοῦ Λαρισσαϊκοῦ σιδηροδρόμου φθάνει ἕως αὐτὴν (Λιανοκλάδι - Λαμία - Στυλὶς).

Ἀραβόσιτος καὶ καπνὸς εἶναι τὰ προϊόντα καὶ τοῦ ὑψηλοῦ

65. Τὸ σπίτι, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος, εἰς τὴν Ἄνω Μουσουνίταν τῆς Παρνασσίδος.

όροπεδίου τῆς ᾽Οθρυς. Τὸ χαμηλότερον μέρος του σχηματίζει τὴν λίμνην **Ἐυνιάδα**. Ἐκεῖ ἔγιναν μεγάλαι ἐργασίαι, διὰ τῶν ὁποίων ἀπεξήραναν τὸ μέρος καὶ τὸ ἔκαμαν κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Κέντρον τῆς περιφερείας αὐτῆς εἶναι ὁ **Δομοκός** (2.020 κάτ.).

66. Ὁ ἀνδρῆς τοῦ ᾽Αθανασίου Διάκου εἰς τὴν Λαμίαν.

Ἀσκήσεις. — 1. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσης, ἂν ταξειεύσης σιδηροδρομικῶς ἀπὸ τὰς ᾽Αθήνας ἕως τὴν Λαμίαν; — 2. Ποία εἶναι ἡ συντομωτέρα ὁδὸς ἀπὸ τὰς ᾽Αθήνας πρὸς τοὺς Δελφούς; — 3. Πῶς θὰ ταξειεύσης ἀπὸ τὴν ᾽Αμφισσαν ἕως τὴν Λαμίαν; — 4. Σύγκρινε τὰς ἐκβολὰς τοῦ Σπερχειοῦ καὶ τοῦ Βοιωτικοῦ Κηφισοῦ. — 5. Παρακολούθησε εἰς τὸν χάρτην τοὺς δύο αὐτοκινητοδρόμους, οἱ ὁποῖοι συνδέουν τὰς ᾽Αθήνας μὲ τὴν Λαμίαν. Ποῖαι πόλεις εἶναι ἐνδιάμεσοι; Ποῦ αἱ ὁδοὶ αὐταὶ συναντῶνται μὲ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν; — 6. Πρὸς ποίας διευθύνσεις ἀναχωροῦν οἱ σιδηροδρόμοι ἀπὸ τὸ Λιανοκλάδι;

Β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ Η ΔΥΤΙΚΗ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

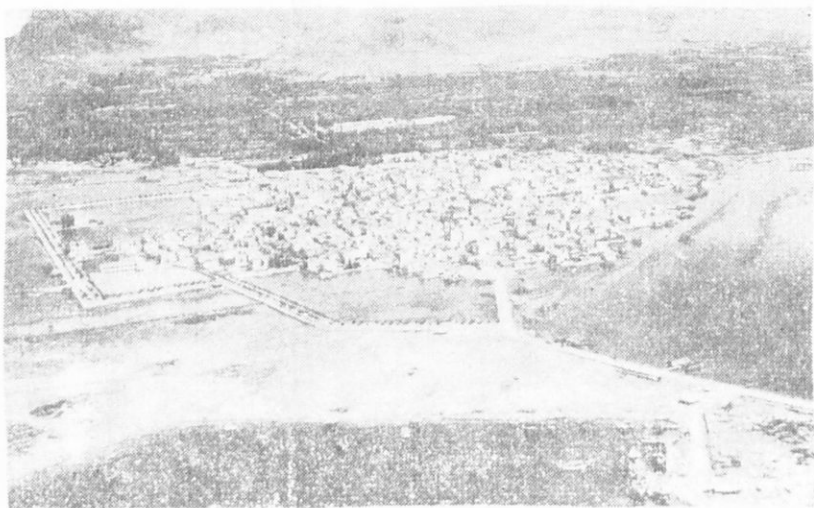
Ἡ κεντρικὴ Στερεὰ εἶναι χώρα τελείως ὄρεινῆ. Τὰ ὄρη της εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημνα καὶ προχωροῦν ἀπότομα ἕως τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ **Γκιώνα**· ἡ κορυφὴ της φθάνει εἰς τὸ ὕψος 2.500 μέτρων. Τῶν ἄλλων ὄρεων αἱ κορυφαὶ περνοῦν τὰ 2.000 μέτρα: **Ἄγραφα** 2.430 μ., **Τυμφρηστός** (Βελούχι) 2.319 μ., **Οἶτη** 2.150 μ., **Κόραξ** (Βαρδούσια) 2.480 μ., **Καλιακούδα** 2.000 μ. Εἶναι βουνὰ δύσβατα, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ ποταμοὶ **Εὔηνος** (Φίδαρης) καὶ **Δάφνος** (Μόρνος) ἤνοιξαν στενὰς καὶ βαθεῖας χαράδρας.

*Έτσι σχηματίζονται εκεί στενόμακροι νησίδες, αί όποϊαι φράσσουν τόν κόλπον άπό τήν θάλασσαν καί τόν μεταβάλλουν εϊς λιμνοθάλασσαν.

70. Τό Αϊτωλικόν, κτισμένον εϊς μίαν νησίδα τής λίμνης,
 ὅπως φαίνεται άπό άεροπλάνον.
 (Φωτογραφία Τοπογρ. Ύληρ. Ύλουρρ. Συγκοινωνίας)

λασσαν. Δι' αυτό καί πολύ μικρά πλοϊα δέν ήμποροϋν νά εϊσπλεύσουν εκεί. Εϊναι ὁμως ή λιμνοθάλασσα αύτή άπό τά πλουσιώτερα

71. Τό Μεσολόγγι, άπό άεροπλάνον.
 (Φωτογραφία Τοπογρ. Ύληρ. Ύλουρρ. Συγκοινωνίας)

Ιχθυοτροφείά μας. Μά καλαμωτάς εϊναι χωρισμένη εϊς μεγάλα τετράγωνα, μέσα εϊς τά όποϊα εϊναι κλεισμένα τά ψάρια (κέ-

φαλοι, λαυράκια, τσιπουρές). Είναι δὲ φημισμένοι καὶ τὸ αὐγοτάραχον, πού ἐξάγεται ἀπὸ τοὺς κεφάλους.

Εἰς μέρος πολὺ ἀβαθὲς τῆς λιμνοθαλάσσης ὑπάρχουν ἀλυκαί. Ἐκεῖ τὸ νερὸ τῆς θαλάσσης ἐξατμίζεται καὶ ἀπομένει τὸ ἄλας, τὸ ὁποῖον χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὴν μαγειρικήν. Δι' αὐτό, ἂν καὶ τὸ

72. Τὸ Ἡρῶν, τόπος κατάφυτος ἐξω ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, ὅπου εἶναι θαμμένοι τὰ ὄσθα τῶν ἡρώων, πού ἔπεσαν κατὰ τὴν Ἑξοδὸν τὸ 1826. Ἀριστερὰ εἶναι ὁ τάφος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.

(Φωτογρ. Τοπογρ. Ὑληρ. Ὑλουρ. Συγκοινωνίας)

ἔδαφος γύρω εἰς τὸν κόλπον εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ ἔλη, ὑπάρχουν ἐδῶ ἀξιόλογοι πόλεις· τὸ ἐνδοξον **Μεσολόγγι** (11.270 κάτ.) καὶ τὸ **Αἰτωλικὸν** 3.450 κάτ.). Οἱ κάτοικοί των ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν ἀλιείαν καὶ εἰς τὴν παραγωγὴν ἁλατος. Κατ' ἔτος τὴν 10ην Ἀπριλίου Ὑπουργοὶ καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι πηγαίνουν μὲ πολεμικά τοῦ Στόλου μας εἰς τὸ Μεσολόγγι, διὰ νὰ παρευρεθοῦν εἰς τὸ μνημόσυνον τῶν ἡρώων, πού ἔπεσαν κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογγίου τὸ 1826.

Εἰς τὸ Μεσολόγγι ὑπάρχουν καὶ οἱ τάφοι τοῦ ἥρωος Μάρκου Μπότσαρη καὶ τοῦ φιλέλλητος λόρδου Βύρωνος.

Ὅπως ἡ λιμνοθάλασσα τοῦ Μεσολογγίου, ἔτσι καὶ ὁ Ἀμβρακικὸς κόλπος φημίζεται διὰ τὰ ψάρια του. Καὶ γενικῶς οἱ κόλποι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὅσοι εἶναι κλειστοὶ καὶ ἔχουν μικρὸν βάθος (Εὐβοϊκός, Κορινθιακός, Ἀμβρακικός), ἔχουν πολλὰ ψάρια. Ἡ ἀλιεῖα λοιπὸν καὶ ἡ ναυτιλία ἀποτελοῦν τὴν σπουδαιότεραν ἀσχολίαν τῶν κατοίκων τῶν παραλίων μερῶν.

3. ΓΑΤΑ ΚΑΙ ΚΛΙΜΑ. ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Ὅπως εἰς τὴν Πελοπόννησον, τοιοῦτοτρόπως καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα τὸ δυτικὸν τμήμα ἔχει περισσοτέρας βροχὰς ἀπὸ τὸ ἀνατολικόν. Τὸ ἐτήσιον μέσον ὕψος βροχῆς εἶναι:

Μεσολόγγιον :	70	ἑκατοστὰ	τοῦ	μέτρου
Ἀγρίνιον :	90	»	»	»
Βόνιτσα :	100	»	»	»

Δι' αὐτὸ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν καὶ οἱ ποταμοὶ ἔχουν πολλὰ νερά καὶ ἡ βλάστησις εἶναι πλουσία.

Ὁ Ἀχελῷος (Ἀσπροπόταμος) εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. Μὲ τὰ πολλὰ νερά του ποτίζει τὴν Αἰτωλικὴν πεδιάδα, τὴν ὁποίαν διασχίζει λοξῶς καὶ πολλὰς φορὰς πλημμυρίζει. Μὲ τὴν ἀφθονο ἰλύν, τὴν ὁποίαν ἐκφορτῶνει εἰς τὰς ἐκβολὰς του, ἤνωσε τὰς Ἐχινάδας νήσους μὲ τὴν ξηρὰν καί, καθὼς εἶπομεν, φράσσει ὅλον ἐν περισσότερον τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τοῦ Μεσολογγίου.

Καὶ τὸ κλίμα τῆς δυτικῆς Στερεᾶς εἶναι εὐνοϊκώτερον διὰ τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς ἀνατολικῆς. Ἡ μακρὰ σειρὰ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα διασχίζουν τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς ΝΑ, προφυλάσσει τὴν δυτικὴν Στερεάν ἀπὸ τοὺς ψυχροὺς καὶ βορειοανατολικοὺς ἀνέμους. Δι' αὐτὸ εἰς τὰς πεδινὰς ἐκτάσεις τῆς Αἰτωλίας, καθὼς καὶ εἰς τὰ παράλια, εὐδοκίμει ἡ ἐλαία. Εἰς τὴν παραλίαν μάλιστα τῆς Ναυπάκτου καλλιεργεῖται καὶ ἡ σταφιδάμπελος.

Τὸ ἔδαφος τῆς Αἰτωλικῆς πεδιάδος εἶναι εὐφορον, ἐπειδὴ προέρχεται ἀπὸ τὰς προσχώσεις τοῦ ποταμοῦ. Εἰς τὰ

παραποτάμια μέρη επικρατεί ή καλλιέργεια του άραβοσίτου και τών όσπρίων. Άλλά τó κύριον προϊόν τής Αίτωλικής πεδιάδος είναι ó καπνός. Ούτος είναι έξαιρετικής ποιότητας και εύρισκε καλήν άγοράν. Δι' αυτό τά έργοστάσια έπεξεργασίας καπνών ύπάρχουν εις τó **Άγρίνιον**, τó όποιον είναι κέντρον όλης τής περιοχής (24.760 κάτ.).

Αί όρειναι περιοχαι τής δυτικής και τής κεντρικής Στερεάς έχουν βαρύν χειμώνα. Αί πλούσιαι όμως βροχαι και ή άφθονος χιών, ή όποια πίπτει εις τά βουνά, βοηθούν τήν ανάπτυξιν τών δένδρων. Δι' αυτό μεγάλα δάση σκεπάζουν τά πλάγια και τās ράχεις τών βουνών. Τά δένδρα των και έδω είναι διάφορα αναλόγως του ύψους τής όρεινης ζώνης. Έπικρατούν ή δρυς, ή όξύα και ή έλάτη.

Όπου τά δάση είναι πολυ πυκνά, εκεί οι δασονόμοι όρίζουν ποια δένδρα πρέπει νά κοπούν, δια νά άραιώση τó δάσος. Άπό αυτά οι ύλοτόμοι κατασκευάζουν δοκους και σανίδας δια τήν οικοδομίαν και δια τήν κατασκευήν επίπλων. Τότε έπιτρέπεται και ή ξύλευσις. Άπό τούς κλάδους τών δένδρων οι κάτοικοι τών όρεινών μερών έχουν ξύλα και κάρβουνα δια κάυσιμον ύλην. Έπειδή όμως εις τήν όρεινήν περιοχήν λείπουν οι κατάλληλοι δρόμοι, οι κάτοικοι δέν έκμεταλλεύονται, όσον πρέπει, τά δάση των.

Δια τήν μεταφοράν τής ξυλείας χρησιμεύει κυρίως τó ρεύμα του Άχελφού· ρίπτουν δηλαδή τά ξύλα εις τόν ποταμόν και αφήνουν νά τά παρασύρη τó ρεύμα. Αυτό τά φέρει κάτω εις τά πεδινά μέρη.

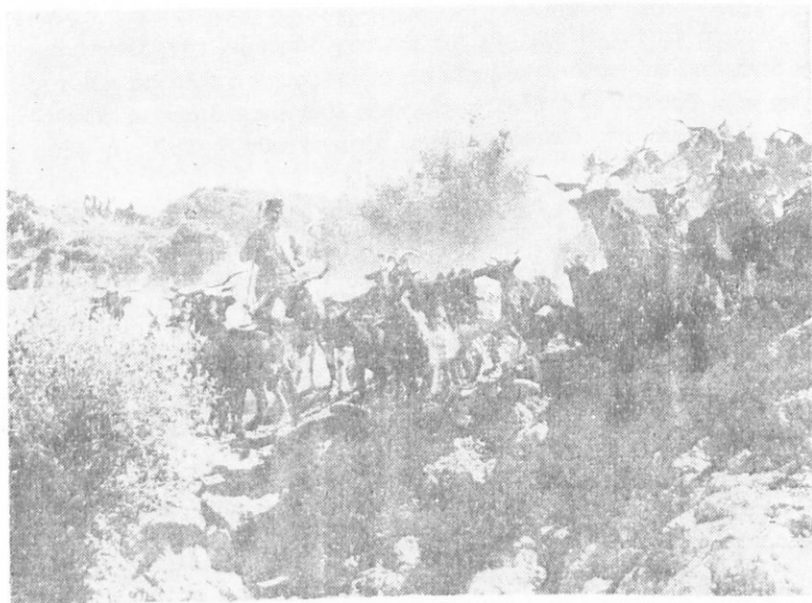
Εις τήν **Άκαρνανίαν** (κοινώς Ξηρόμερον), ή όποια είναι πλησίον τής θαλάσσης και έχει κλίμα ύγρόν, εκτείνονται δάση βαλανιδέας. Έπειδή δέ τά βαλανιδια είναι άριστη τροφή δια χοίρους, πολλαι άγέλαι χοίρων τρέφονται εις τά Άκαρνανικά όρη και εις τó Μακρυνόρος. Κέντρα τής κτηνοτροφίας αύτης είναι ό **Άστακός** (3465 κάτ.), ή **Βόνιτσα** (3000 κάτ.) και ή **Άμφιλοχία** (Καρβασαράς 5400 κάτ.).

Όστε τά δάση δέν στολίζουν μόνον τά βουνά, δέν έξυγιάινουν μόνον τόν τόπον, αλλά φέρουν και καλόν εισόδημα εις μεγάλην τάξιν άνθρωπων.

Ἡ κυρία ὁμως ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὄρεινῆς Στερεᾶς εἶναι ἡ κτηνοτροφία αἰγῶν καὶ προβάτων καὶ ἡ γαλακτοκομία· διότι τὰ ὄροπέδια καὶ αἱ ράχεις τῶν βουνῶν παρέχουν τροφήν ἀρκετὴν διὰ μικρὰ ζῶα. Ὅταν τὴν ἀνοιξιν τὰ χιόνια λειώνουν, τότε οἱ βοσκοὶ ἀφήνουν τὰ χειμαδιὰ καὶ ἀναβαίνουν εἰς τὸ βουνόν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλουσία βοσκή διὰ τὰ ποιμνιά των.

Τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας εἶναι πολλὰ (γάλα, τυριά,

73. Γυρισμός εἰς τὸ μαντρί.

(Φωτογρ. Χαρισιάδη)

βούτυρα, ἔρια, σφάγια, δέρματα). Ἄλλ' αὐτὰ δὲν ἐπαρκοῦν νὰ συντηρήσουν πυκνὸν πληθυσμόν. Δι' αὐτὸ αἱ ὄρειναι περιοχαὶ τῆς Στερεᾶς εἶναι ἀραιότερα κατοικημένα, καὶ μόνον μικραὶ κωμοπόλεις ἀνεπτύχθησαν ἐκεῖ. Τοιαῦται εἶναι : τὸ **Καρπενήσιον** (ὕψος 1000 μ. 3.500 κάτ.) ἢ **Γρανίτσα**, ὁ **Προυσός** καὶ ἡ **Φουρνὰ** εἰς τὴν Εὐρυτανίαν, τὸ **Λιδωρίκιον** (1.300 κάτ.) καὶ τὸ **Εὐπάλιον** (1.000 κάτ.) εἰς τὴν Δωρίδα, ὁ **Ἀστακός** (3.500 κάτ.), ἡ **Ἀμφιλοχία** (5.400 κάτ.) καὶ ἡ **Βόνιτσα** (3.000 κάτ.) εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν.

Γ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς διαιρεῖται διοικητικῶς εἰς ἕξ νομούς: 1) τὸν νομὸν Ἀττικῆς με πρωτεύουσαν τὰς Ἀθήνας, 2) τὸν νομὸν Βοιωτίας με πρωτεύουσαν τὴν Λεβάδειαν, 3) τὸν νομὸν Φθιώτιδος με πρωτ. τὴν Λαμίαν, 4) τὸν νομὸν Φωκίδος με πρωτ. τὴν Ἀμφισσαν, 5) τὸν νομὸν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας με πρωτ. τὸ Μεσολόγγιον καὶ 6) τὸν νομὸν Εὐρυτανίας με πρωτ. τὸ Καρπενήσιον.

Δ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΣΤΕΡΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Μορφὴ τῆς ξηρᾶς	<p>Ὅρη: Ἀγραφα, Τυμφρηστός, Κόραξ ἢ Βαρδούσια, Γκιώνο (2.500 μ.), Παρνασσός, Ὄθρυς, Οἶτη, Καλλίδρομον, Ἐλικών, Κιθαιρών, Πάρνης, Πεντελικόν, Ὑμηττός, Αἰγάλεως, Γεράνεια, Παναιτωλικόν, Ἀράκυνθος, Μακρυνόρος, Ἀκαρνανικὰ Ὅρη.</p> <p>Πεδιὰδες: τοῦ Σπερχειοῦ, τῆς Κωπαίδος, τῶν Θηβῶν, τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Μαραθῶνος, τῆς Μεσογαίας, τῆς Ἐλευσίνας, τῶν Μεγάρων, ἡ Αἰτωλική.</p>					
Ποταμοί	Σπερχεῖος, Βοιωτικὸς Κηφισός, Ἀχελῷος, Εὐηνος, Μόρνος					
Λίμναι	Τριχωνίς, Ἀμβρακία, Ὀζηρός, Ὑλίκη, Παραλίμνη.					
	Εἶδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμενα ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικοὺς τόννους			
Γεωργικὴ παραγωγὴ τῆς Στερεᾶς (μετὰ τῆς Εὐβοίας) τοῦ ἔτους 1961	<p>Σιτηρὰ</p> <p>*Ὄρυζα</p> <p>*Ὄσπρια</p> <p>Γεώμηλα</p> <p>Λαχανικὰ</p> <p>Καπνός</p> <p>Βάμβαξ</p> <p>*Ἀμπελοὶ, (οἰνάμπελοὶ)</p> <p>Σταφιδάμπελοὶ</p> <p>*Ἐσπεριδοειδῆ (λεμόνια, πορτοκάλια, μανδαρinia)</p> <p>*Ἐλαῖαι</p> <p>*Ἐλαιὸν</p>	<p>2.600.000</p> <p>62.800</p> <p>290.000</p> <p>75.000</p> <p>100.000</p> <p>153.000</p> <p>534.000</p> <p>400.000</p> <p>400</p> <p>30.000</p> <p>700.000</p> <p>—</p>	<p>265.000</p> <p>22.000</p> <p>18.750</p> <p>58.000</p> <p>—</p> <p>11.000</p> <p>63.500</p> <p>155.000</p> <p>1.640</p> <p>60.000</p> <p>250.000</p> <p>31.000</p>			
*Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες καὶ ἀγελάδες	*Ἴπποὶ	*Ἡμίονοι	Πρόβρατα	Αἴγες	Χοῖροι
	90.000	60.000	51.000	1.570.000	950.000	80.000

Διοικητική διαίρεσις	Ἐπιφά- νεια εἰς τ.χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὄλῳ	κατὰ τ.χλμ.	
Νομὸς Ἀττικῆς	3.808	2.058.000	541	Συγκρότημα Ἀθηνῶν — Πειραιῶς 1.853. Δῆμος Ἀθηναίων 628, Πειραι- ωτῶν 251, Κηφισιά 14, Ἀ- μαρούσιον 20, Π. Φάληρον 22, Ἐλευσίς 15,5, Μέγαρα 15,5.
Νομὸς Βοιωτίας	3.211	114.256	35,6	Λεβάδεια 13 , Θῆβαι 5,7 Ὀρχομε- νός 5,3 Τανάγρα 2, Ἀράχο- βα 3.
Νομὸς Ἰωβιτιδος	4.368	160.035	36,6	Λαμία 21,5 , Στυλίδες 4,7 Ὑπάτη 08 Σπερχεῖας 2,7, Ἀταλάντη 4,5, Ἀμφίκλεια 3,1 Δομοκός 2.
Νομὸς Φωκίδος	2.121	47.850	22,6	Ἀμφίσσα 6, Ἰτέα 2,8 Λιδωρίκιον 1,300, Γαλαξείδιον 1,5, Δε- σφίνα 2,4.
Νομὸς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας	5.447	237.738	43,6	Μεσολόγγιον 11,2 , Ἀγρίνιον 24,7 Ναύπακτος 7, Ἀμφιλοχία 5,4, Βόνιτσα 3, Ἀστακός 3,5 Αἰτω- λικόν 3,5, Θέρμον 2.
Νομὸς Εὐρυτανίας	2.045	39.716	19,4	Καρπενήσιον 3,5 , Φουρνά 1,2.
Ὅλη ἡ Στε- ρεὰ Ἑλλάς	20.996	2.657.595	122,6	

Ἀσκήσεις. — 1. Πῶς θὰ μεταβῆς ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Καρπενήσιον ; — 2. Ποίαν ὁδὸν θὰ ἀκολουθήσῃς, διὰ τὴν μεταβῆς γρηγορώτερα ἀπὸ τὰς Ἀθήνας εἰς τὸ Ἀγρίνιον ; — 3. Κατάταξε τὰς κυριωτέρας πόλεις τῆς Στερεᾶς κατὰ τὸν πληθυσμὸν καὶ σημείωσε εἰς ποῖον νομὸν ἀνήκει ἐκάστη. — 4. Ἡ Ἀττικὴ καὶ ἡ Βοιωτία ἔχουν ἔκτασιν 6940 τ. χλμ. Ὁ πληθυσμὸς των κατὰ μὲν τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1920 εὗρέθη 634.000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928 ἦτο 1.033.000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1940 ἦτο 1.394.000, κατὰ δὲ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1961 ἦτο 2.172.500. Πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τ. χλμ. κατὰ τὰς τέσσαρας ἀπογραφάς ; — 5. Ποῖος ἀπὸ τοὺς νομοὺς τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου εἶναι πυκνότερα κατοικημένος καὶ ποῖος ἀραιότερα καὶ διατί ; — 6. Παράβαλε τὴν παραγωγὴν τῆς Στερεᾶς μετὰ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου ὡς πρὸς τὰ σιτηρά, τὸν καπνὸν καὶ τὴν σταφίδα.

Β'. ΒΟΡΕΙΑ ΕΛΛΑΣ

1. Η Η Π Ε Ι Ρ Ο Σ

1. Εἶρε εἰς τὸν χάρτην τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος (ἀπέναντι τῆς Κερκύρας) καὶ ἀκολούθησε ἀπὸ αὐτὸ τὴν ὄρθοθετικὴν μας γραμμὴν πρὸς τὴν Ἀλβανίαν. Ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ εἰς ποίαν λίμνην καταλήγει; — 2. Ποῖαι ὄροσειραὶ ὀρίζουν τὴν Ἡπειρον πρὸς Ἀνατολὰς καὶ ἀπὸ ποίας χώρας τὴν χωρίζουν; — 3. Ποῖα τὰ ὀνόματα τῶν ὑψηλοτέρων κορυφῶν τῆς Πίνδου; Σύγκρινε τὸ ὕψος των μὲ τὸ ὕψος τῶν βουνῶν τοῦ τόπου σου. — 4. Ποῖοι ποταμοὶ ἔχουν τὰς πηγὰς των εἰς τὰς δυτικὰς πλαγιάς τῆς Πίνδου καὶ ποίαν διεύθυνσιν λαμβάνει ἕκαστος; Εἰς ποῖον κόλπον χύνεται ὁ Ἄραχθος καὶ εἰς ποῖον ὁ Ἀῶος; — 5. Ποίους ἄλλους ποταμοὺς ἔχει ἡ Ἡπειρος καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἕκαστος; — 6. Ποίαν μορφήν ἔχει κατὰ τὸν χάρτην τὸ ἔδαφος τῆς Ἡπείρου; Ποῦ εἶναι πεδινόν; — 7. Μὲ ποῖον μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος δυνατὸν νὰ ὁμοιάζῃ ἡ Ἡπειρος κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὰ ὕδατα;

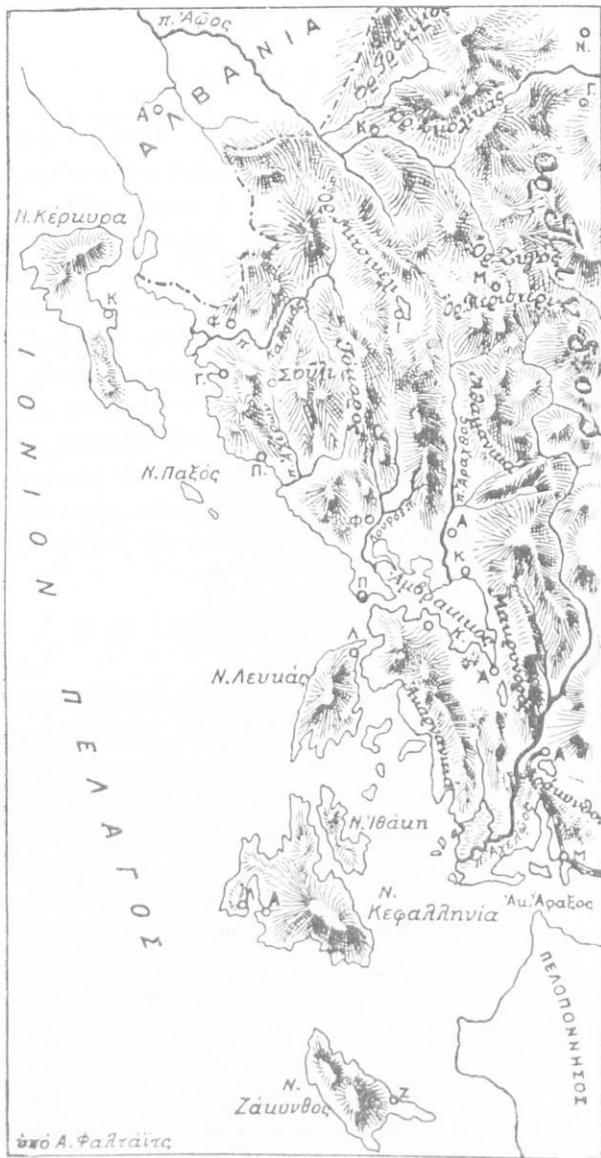
Α'. ΟΡΙΑ

Ἡ Ἡπειρος ἀπλώνεται πρὸς Δυσμὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν ἕως τὸν κόλπον τῆς Αὐλῶνος. Τὸ βόρειον ὅμως τμήμα της, ἂν καὶ ἔχει Ἑλληνικὸν πληθυσμόν, τὸ κατέχει ἡ Ἀλβανία.

Ὡς σύνορον μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Ἀλβανίας θεωροῦμεν τὴν γραμμὴν, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἀπὸ τὸ ἀκρωτήριον Στῦλος καὶ τελειώνει εἰς τὴν λίμνην Πρέσπαν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ Πίνδος μὲ τὰς ὄροσειράς της καταλαμβάνει ὀλόκληρον τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ἡπείρου. Αἱ ὄροσειραὶ της ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον· ὁμοιάζουν μὲ ὑψηλὰ τείχη, τὰ ὁποῖα χωρίζουν τὴν Ἡπειρον ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Μακεδονίαν καὶ ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν. Τὸ μόνον σημεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ διαβῇ ἀπὸ τὴν μίαν πλευρὰν εἰς τὴν ἄλλην, εἶναι ἡ ράχης τοῦ Ζυγοῦ. Ἡ ράχης αὕτη εὑρίσκεται πλησίον τοῦ Μετσόβου εἰς ὕψος 1650 μέτρων.

Τὰ ὄρη τῆς Πίνδου εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἔχουν διάφορα ὀνόματα: **Βόιον** ἢ **Γράμμος**, **Σμόλικας**, **Τύμφη**, **Λάκμος** ἢ **Περιστέρι**, **Ἄθαμανικά** ἢ **Τζουμέρκα**. Τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν ἔχει ὁ Σμόλικας, ὁ ὁποῖος φθάνει εἰς ὕψος 2600 μέτρων.

Τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον ἔχουν καὶ αἱ ἄλλαι ὄροσειραὶ, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἢ μία πλησίον τῆς ἄλλης καὶ γεμίζουν ὅλην τὴν Ἑπείρον. Τὰ ὀνόματά των εἶναι: **Πάπιγγον**, **Μιτσικέλι**, **Τόμαρος**, **Σουλιώτικα**, **Νεμέρτζικα**, **Κεραύνια**.

Ὁροπέδιον ὑπάρχει μόνον μεταξύ Τομάρου καὶ Μιτσικελίου, τὸ **ὄροπέδιον τῶν Ἰωαννίνων**, τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται εἰς ὕψος 500 μ. ἑπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης. Εἰς τὸ βαθύτερον αὐτοῦ μέρος τὰ νερὰ σχηματίζουν λίμνην, ἡ ὁποία λέγεται **Παμβώτις**. Τὰ νερὰ τῆς χύνονται ὑπογείως εἰς τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ **Θυάμιδος** ἢ **Καλαμᾶ**. Πεδιάδα ἡ Ἑπείρος ἔχει μόνον εἰς τὰ νότια, τὴν **Ἀμβρακικὴν** ἢ **πεδιάδα τῆς Ἄρτης**.

Ἡ Ἑπείρος λοιπὸν κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν δυτικὴν Στερεάν. Ὅπως δὲ ἐκείνη, ἔτσι καὶ ἡ Ἑπείρος δὲν ἔχει ἀνοικτὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα· δι' αὐτὸ συγκοινωνεῖ μὲ αὐτὴν μόνον διὰ θαλάσσης καὶ δι' ἀέρος μὲ τὸ ἀεροπλάνον. Τελευταίως κατεσκευάσθη μία μεγάλη ὁδός, ἡ ὁποία συνέδεσε τὰ Ἰωάννινα μὲ τὴν Καλαμπάκαν διὰ τοῦ Μετσόβου. Δυστυχῶς καὶ ἡ ἐσωτερικὴ συγκοινωνία τῆς Ἑπείρου εἶναι δύσκολος, διότι ἔχει δύο μόνον ἀξιόλογους ὁδοὺς· ἡ μία συνδέει τὴν Πρέβεζαν μὲ τὰ Ἰωάννινα καὶ μὲ τὴν Κόνιτσαν καὶ ἡ ἄλλη τὰ Ἰωάννινα μὲ τὴν Ἠγουμενίτσαν.

Γ'. Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἄν ἐξαιρέσωμεν τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον, ἡ παραλία τῆς Ἑπείρου δὲν ἔχει μεγάλους κόλπους. Δι' αὐτὸ καλοὶ λιμένες ὑπάρχουν μόνον εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ, ὁ λιμὴν τῆς Πρεβέζης, καὶ βεβαίως εἰς τὴν Ἠγουμενίτσαν καὶ εἰς τοὺς Ἁγίους Σαράντα.

Οἱ ποταμοὶ **Ἀραχθός** καὶ **Δοῦρος** ἐκφορτώνουν εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον πολλοὺς ἄμμους καὶ χρώματα. Δι' αὐτὸ ὑπάρχουν ἐκεῖ λιμνοθάλασσαι (**Λογαροῦ**, **Τσουκαλιοῦ**), αἱ ὁποῖαι εἶναι μεγάλα ἰχθυοτροφεῖα.

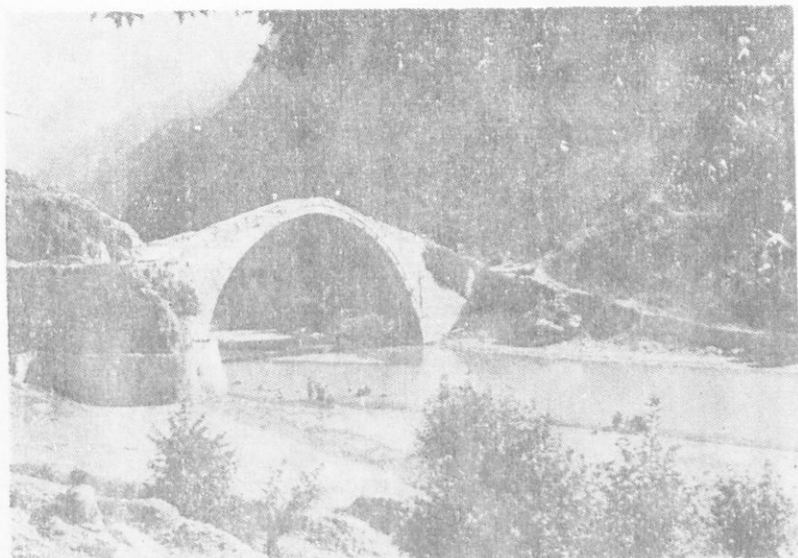

75. Ἡ κορυφή τοῦ ὄρους Λάκμου (Περιστέρι) ὕψ. 2292 μ.

(Φωτογραφία Γ. Παπαρθόδου)

Α'. ΑΙ ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

1. Ἡ ὄρεινὴ χώρα καὶ τὸ κεντρικὸν ὄροπέδιον. — Τὰ ὄρη τῆς Ἠπείρου εἶναι, ὅπως καὶ εἰς τὴν δυτικὴν Στερεάν, ἀσβεστολιθικά ἢ σχιστολιθικά. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ Ἠπειρος δέχεται, ὅπως καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά, πολλὰς βροχὰς (ἄνω τοῦ 1 μέτρου κατ' ἔτος), τὰ βουνὰ τῆς ἔχουν πολλὰς πηγὰς καὶ σκεπάζονται μὲ πυκνὰ

76. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτσας.

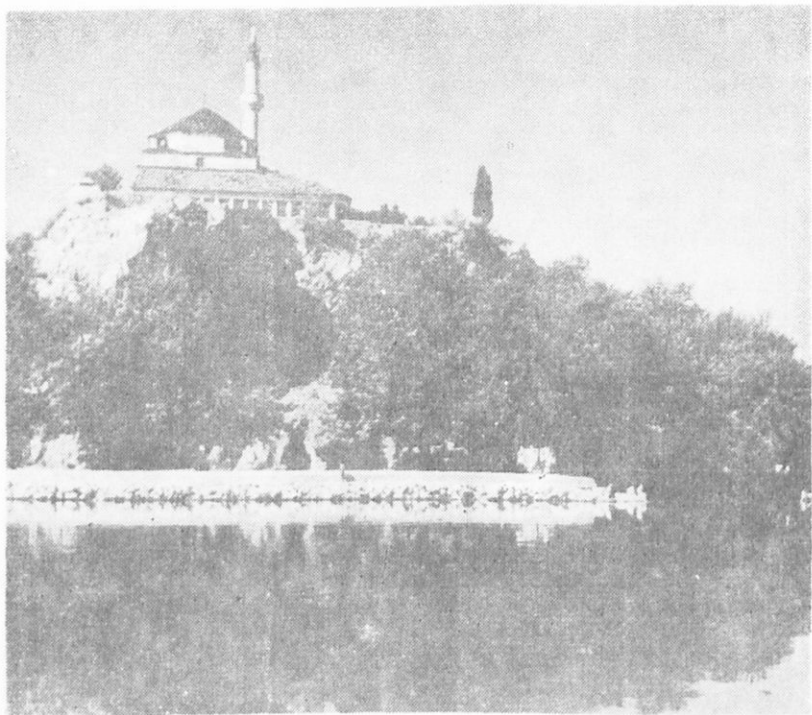
δάση. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ τῆς Ἠπείρου εἶναι πολλοὶ καὶ ὀρμητικοί· τὸν περισσότερον μάλιστα καιρὸν εἶναι ἀδιάβατοι.

Οἱ ποταμοὶ αὐτοὶ ἤνοιξαν εἰς τὰ βουνὰ στενάς καὶ βαθείας χαράδρας, εἰς τὰς ὁποίας τὰ νερὰ κρημνίζονται μὲ βοήν. Ὁ Ἀχέρων μάλιστα, ὁ ὁποῖος διασχίζει τὰ βραχώδη βουνὰ τοῦ Σουλίου, τρέχει μὲ τόσῃν βοήν καὶ θόρυβον εἰς τὰς ἀποτόμους καὶ σκοτεινὰς φάραγγας τῶν βουνῶν, ὥστε οἱ ἀρχαῖοί μας πρόγονοι ἐπίστευον, ὅτι ἐδῶ ἦτο ἡ εἴσοδος τοῦ Ἄδου.

Ἐπειδὴ τὰ ὄρη τῆς Ἠπείρου εἶναι ὑψηλά, ὁ χειμὼν εἰς τὴν ὄρεινὴν Ἠπειρον εἶναι τραχύς. Δι' αὐτὸ ἀναπτύσσονται ἐδῶ τὰ δένδρα τῶν ὑψηλῶν ζωνῶν, δηλ. ἡ δρυς, ἡ ἐλάτη, ἡ ὄξυα, καὶ ἡ

ύψηλή πεύκη. Δασώδης είναι προπάντων η περιοχή της **Κονίτσας**, όπου τὰ 35% τοῦ ἐδάφους είναι δασωμένα.

Εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Πίνδου ὑπάρχουν 46 χωρία, τὰ **Ζαγοροχώρια**. Εἶναι χωμένα μέσα εἰς δάση ἀπὸ καστανέας καὶ δρυῖς. Οἱ κάτοικοί των, καθὼς καὶ τοῦ **Μετσόβου**, ζοῦν ἀπὸ τὴν ὑλοτομίαν καὶ ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ εἰσοδήματα ἀπὸ τὰς

77. Τὰ Ἰωάννινα, μὲ τὸν λόφον τοῦ τζαμίου.

ἀσχολίας αὐτὰς εἶναι ὀλίγα, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους των ἄλλοτε ἐξενιτεύοντο εἰς μακρυνούς τόπους. Ἐκεῖ προώδευαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἐπλούτιζαν, ἀλλὰ δὲν ἐλησμόνουν τὴν πατρίδα. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς, καθὼς ὁ Ἀβέρωφ, ὁ Τοσίτσας, ὁ Στουρνάρας, ἀφήκαν τὰς περιουσίας των εἰς τὸ Ἔθνος. Ἀπὸ δωρεὰς τοῦ Ἀβέρωφ ἐκτίσθη τὸ λευκὸν Στάδιον τῶν Ἀθηνῶν καὶ κατεσκευάσθη τὸ δοξασμένον θω-

ρηκτὸν τοῦ στόλου μας, ὁ « Ἀβέρωφ ». Ἀπὸ δωρεὰς τοῦ Τοσίτσα καὶ τοῦ Στουρνάρα ἐκτίσθη τὸ Μετσόβιον Πολυτεχνεῖον κ.τ.λ.

Τὸ κεντρικὸν ὄροπέδιον εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν γεωργίαν. Παράγει σιτηρά, οἶνον καὶ ὄπωρικά. Εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ ὄροπέδιου, εἰς τὰς ὄχθας τῆς Παμβώτιδος λίμνης εἶναι κτισμένα τὰ Ἰωάννινα (35.000 κάτ.). Εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν διασταυρῶνται ὁδοὶ ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς χώρας. Δι' αὐτὸ τὰ Ἰωάννινα συγκεντρῶνουν τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν ὁλοκλήρου τῆς Ἠπείρου. Ἔχουν δὲ καὶ μίαν περίφημον σχολήν, τὴν Ζωσιμαίαν Σχολήν, εἰς τὴν ὁποίαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἐδίδαξαν πολλοὶ σοφοὶ διδά-

78. Καλύβα σαρακατσάνικη. Οἱ Σαρακατσάνοι μας εἶναι σκορπισμένοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν ἕως τὰ βόρεια τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ ζοῦν μὲ τὰ ποιμνιά των ζώων νομαδικήν.

79. Σαρακατσάνισσες μὲ τὴν ῥόκαν.

σκαλοὶ. Τότε καὶ ἡ τέχνη (κεντητική, ἀργυροχοϊκή, ἀρχιτεκτονική) ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν. Ἐξῆς εἰς τὰ Ἰωάννινα ἔζησεν ὁ διαβόητος τύραννος τῆς Ἠπείρου Ἀλῆ Πασᾶς.

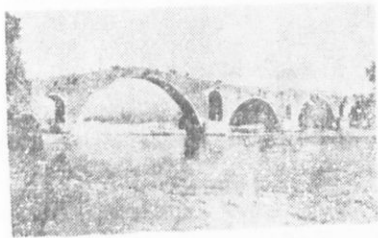
Πρὸς τὴν παραλίαν τοῦ Ἰονίου τὰ βουνὰ εἶναι χαμηλά. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κλίμα εἶναι γλυκὺ (θαλάσσιον), εὐδοκίμει ἐκεῖ ἡ ἐλαία. Εἰς τὰς ἐλώδεις ἐκτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀπλώνονται εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν Καλαμᾶ καὶ Ἀχέροντος, οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὸν ἀραβόσιτον καὶ τὴν ὄρυζαν. Σπουδαιότεραι κωμοπόλεις εἶναι ἐδῶ οἱ **Φιλιάται** καὶ ἡ **Πα-**

ραμυθιά πλησίον τοῦ ὄρου τῆς Ἠγουμενίτσας, ἡ **Πάργα** καὶ τὸ **Μαργαρίτιον** νοτιώτερον. Πρὸς Ἀνατολὰς αὐτῶν ὑψώνονται τὰ

ἀπόκρημα βουνὰ τοῦ **Σουλίου**. Ἐκεῖ οἱ Σουλιῶται ἐζησαν ἐλεύθεροι ὡς ὀρεινὸς πολεμικὸς λαὸς καὶ ὑπερήσπισαν τὴν ἐλευθερίαν των γενναίως ἐναντίον τῶν ἐπιθέσεων τοῦ Ἑλλήνου πασᾶ.

Ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς ὀρεινῆς Ἡπείρου εἶναι ἡ κτηνοτροφία. Χιλιάδες προβάτων καὶ αἰγῶν βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν. Δι' αὐτὸ τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας (τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ σφάγια) εἶναι τὰ μόνα ποὺ περισσεύουν εἰς τὸν τόπον καὶ γίνεται ἐξαγωγή αὐτῶν ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Πρεβέζης καὶ τῶν Ἀγίων Σαράντα.

2. Ἡ πεδιάς τῆς Ἄρτας. — Οἱ ποταμοὶ Ἄραχος καὶ Λούρος μὲ τὰ χῶματα καὶ τὴν ἄμμον, ποὺ μεταφέρουν, ἐσχημάτισαν βορείως τοῦ Ἀμβρακικοῦ εὐφορωτάτην πεδιάδα. Ἡ πεδιάς αὐτὴ εἶναι ἀνοικτὴ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔχει γλυκὺν χειμῶνα. Δι' αὐτὸ εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαιῶνας καὶ πορτοκαλεῶνας, παράγει δὲ σιτηρὰ, ἰδίως ἀραβόσιτον καὶ κριθὰν. Ἄλλοτε εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη ἐσχηματίζοντο πολλὰ ἔλη καὶ ἐπεκράτει εἰς τὴν πεδιάδα ἡ ἐλονοσία. Τελευταίως ἐγίναν ἐκεῖ μεγάλα ἔργασια μὲ τὰς ὁποίας ἐκάνονισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ ἀπεξήραναν τὰ ἔλη.

80. Τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτας.

Αἱ σπουδαιότεραι πόλεις εὐρίσκονται εἰς τὰ ἄκρα τῆς πεδιάδος: ἡ Ἄρτα (16.900 κάτ.) πλησίον τοῦ Ἀράχθου μὲ τὸ περίφημον γεφύρι καὶ τὰς ὠραίας βυζαντινὰς ἐκκλησίας τῆς, ἡ Φιλιππιάς (3.000 κάτ.), πλησίον τοῦ Λούρου καὶ ἡ Πρέβεζα (11.172) εἰς τὸ στόμιον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἡ πόλις ἀποτελεῖ καὶ τὸν κυριώτερον ἐμπορικὸν λιμένα τῆς νοτιῆς Ἡπείρου, διότι εἶναι τὸ τέρμα τῆς μεγάλης ὁδοῦ, ἡ ὁποία διασχίζει τὴν χώραν ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον. Πρὸς Βορρᾶ τῆς Φιλιππιάδος εἶναι τὸ Μπιζάνι, ὅπου ὁ στρατὸς μας μὲ ἀρχιστράτηγον τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον ἐνίκησε τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1913 τοὺς Τούρκους καὶ ἠλευθέρωσε τὰ Ἰωάννινα.

3. Ἡ Βόρειος Ἡπειρος. — Τὸ βόρειον τμήμα τῆς Ἡπείρου δὲν διαφέρει ἀπὸ τὴν ἄλλην Ἡπειρον οὔτε κατὰ τὴν φύσιν τῆς χώ-

ρας οὔτε κατὰ τὸν χαρακτήρα τῶν κατοίκων. Καὶ τὴν Βόρειον Ἠπειρον ὁ στρατὸς μας τὴν ἠλευθέρωσε τὸ 1912, καθὼς καὶ τὴν νότιον Ἠπειρον. Οἱ Βορειοηπειῶται μάλιστα ἠγωνίσθησαν καὶ μόνοι των γενναίως διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Ἄλλ' αἱ μεγάλαι Δυνάμεις τὸ 1921 παρεχώρησαν τὴν Βόρειον Ἠπειρον εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἔτσι αἱ περιφέρειαι Ἀργυροκάστρου, Δελβίνου, Λεσκοβικίου καὶ Χειμάρρας εὐρίσκονται τώρα ἔξω ἀπὸ τὰ Ἑλληνικὰ σύνορα.

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ νοτία Ἠπειρος διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν νομὸν Ἄρτης μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἄρταν· 2) τὸν νομὸν Πρεβέζης μὲ πρωτεύουσαν τὴν Πρέβεζαν· 3) τὸν νομὸν Ἰωαννίνων μὲ πρωτεύουσαν τὰ Ἰωάννινα· 4) τὸν νομὸν Θεσπρωτίας μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἡγουμενίταν.

ΣΤ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	Ὀ ρ η: Βόιον, Σμόλικας (2.630 μ.), Τύμφη, Λάκμος, Ἀθαμανικά, Πάπιγγον, Μιτσικέλι, Τόμαρος, Σουλιώτικα, Νεμερτζικά, Κεραῦνια. Ὀ ρ ο π έ δ ι ο ν: Ἰωαννίνων. Π ε δ ι ά σ: Ἀμβρακική ἢ τῆς Ἄρτης.
Ποταμοὶ	*Αραχθός, Λοῦρος, Ἀχέρων, Θύαμις ἢ Καλαμάς, Ἀῶος.
Λίμναι	Παμβώτις.

		Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικοὺς τόνους
Γεωργικὴ παραγωγὴ ἔτους 1961	Σιτηρὰ.....	642.000	265.000
	*Ὄρυζα.....	23.300	5.650
	*Ὄσπρια.....	140.500	5.650
	Γεώμηλα.....	28.600	13.000
	Λαχανικά.....	48.000	—
	Καπνὸς.....	15.300	1.290
	Βάμβαξ.....	79.000	8.000
	*Ἀμπέλοι.....	27.500	4.735
	*Ἐσπεριδοειδῆ.....	70.000	95.000
	*Ἐλαῖαι.....	107.000	30.000
	*Ἐλαῖον.....	—	4.500

Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες καὶ ἀγελάδες	Ἴπποι	Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	52.000	25.000	10.500	780.000	370.000	20.000
Διοικητικὴ διαίρεσις	Ἐπιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)		
		ἐν ὄλφ	κατὰ τ. χλμ.			
Νομὸς Ἰωαννίνων	4.990	155.326	31,1	Ἰωάννινα 35, Κόνιτσα 3,5, Μέτσοβον 3, Δελβινάκι 1,1		
Νομὸς Ἄρτης	1.612	82.630	51,3	Ἄρτα 16,9		
Νομὸς Πρεβέζης	1,086	62.523	57,6	Πρέβεζα 11,2 Φιλιππιάς 3, Πάργα 1,6		
Νομὸς Θεσπρωτίας	1,515	52.125	34,4	Ἰγουμενίτσα 3,2 Φιλιάται 3, Παραμυθιά 2,8 Μαργαρίτιον 1.		
Σύνολον	9.203	352.604	38,3			

Ἀσκήσεις.— 1. Κάμε ἐν σχεδιάγραμμα τῆς Ἠπείρου καὶ τοποθέτησε εἰς αὐτὸ τὰς σπουδαιότερας πόλεις. — 2. Ποίαν ὁδὸν θὰ ἀκολουθήσῃς, ἂν ταξειδεύσῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως τὰ Ἰωάννινα; — 3. Εὔρε πόσοι κάτοικοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χλμ. εἰς τὴν Ἠπείρου καὶ σύγκρινε τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἠπείρου μὲ τὸν πληθυσμὸν τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου.

2. Η Θ Ε Σ Σ Α Λ Ι Α

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὸν τόπον σας εὐρίσκεται ἡ Θεσσαλία; — 2. Ποῖα ὄρη περιβάλλον ὀλόγυρα τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα; — 3. Ποῖος κόλπος ἀνοίγεται εἰς τὰ ΝΑ τῆς Θεσσαλίας καὶ ποίαν χερσόνησον ἀποχωρίζει πρὸς Ἀνατολάς; — 4. Ποῖος ποταμὸς διαρρέει τὴν πεδιάδα καὶ ποῖοι εἶναι οἱ μεγαλύτεροι παραπόταμοί του; Διὰ ποίας κοιλάδος ἐκβάλλει οὗτος εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον; — 5. Ποῖον εἶναι τὸ ὄνομα τῆς λίμνης εἰς τὰ ΝΑ τῆς πεδιάδος; — 6. Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν Λάρισαν, τὰ Τρίκαλα, τὴν Καρδίτσαν, τὸν Βόλῳν, τὴν Ἐλασσόνα καὶ ὄρισε τὴν θέσιν των.

Α'. ΟΡΙΑ ΚΑΙ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ Θεσσαλία ἀπλώνεται πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Πίνδου ἀπὸ τὴν Ὀθρυν ἕως τὰ ὄρη Χάσια, Καμβούνια καὶ Πιέρια. Τὰ ὄρη αὐτὰ ἀποτελοῦν τὸ βόρειον ὄριον τῆς Θεσσαλίας. Ἄλλη σειρά ὄρων (Ὀλυμπος, Κίσσαβος, Μαυροβούνι, Πήλιον) ἐκτείνεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Θεσσαλίας. Ὡστε ὄρη ὑψηλὰ περιβάλλουν τὴν Θεσσαλίαν ἀπὸ ὄλας τὰς πλευράς.

Ἡ Πίνδος ὑψώνει ἐμπόδιον ἀδιάβατον πρὸς τὴν Ἥπειρον. Ἐπίσης τὰ ὄρη τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλίαν τελείως ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ ὄρεινοι ὁμως βραχίονες, οἱ ὁποῖοι τὴν περιβάλλουν ἀπὸ Βορρᾶ καὶ ἀπὸ Νότου, ἀφήνουν χαμηλὰς διαβάσεις. Δι'

81. Κάθετος τομὴ Ἡπείρου καὶ Θεσσαλίας ἀπὸ Δ. πρὸς Α.

αὐτῶν ἡ Θεσσαλία συγκοινωνεῖ πρὸς νότον μὲ τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν καὶ πρὸς Βορρᾶν μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Καὶ εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ἡ Θεσσαλία διασχιζέται ἀπὸ μίαν χαμηλὴν βουνοσειράν. Αὐτὴ ἔχει διεύθυνσιν ἀπὸ τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ καὶ χωρίζει τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα εἰς δύο μέρη: τὴν **πεδιάδα τῶν Τρικκάλων** καὶ τὴν **πεδιάδα τῆς Λαρίσης**.

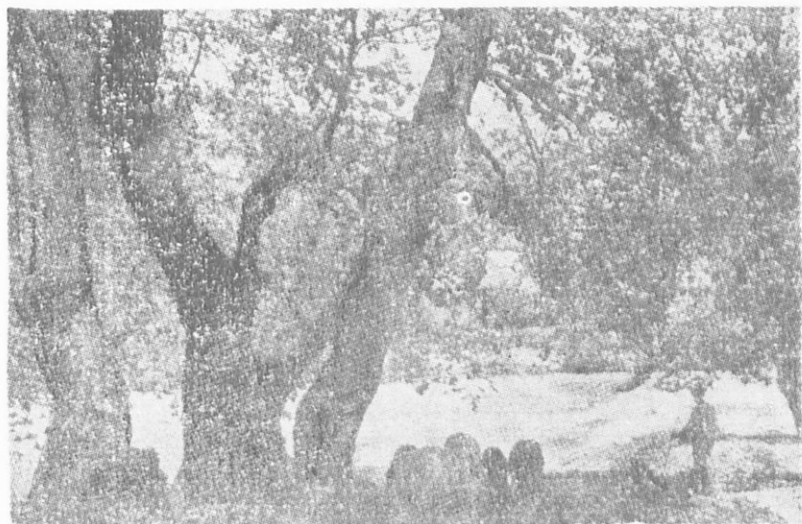
Θὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα καὶ κατόπιν τὰ ὄρεινά μέρη, πού εἶναι γύρω εἰς αὐτήν.

Β'. Η ΘΕΣΣΑΛΙΚΗ ΠΕΔΙΑΣ

Ἡ Θεσσαλία ὁμοιάζει μὲ μεγάλην λεκάνην, διότι ἀπὸ ὄλα τὰ μέρη τὴν περιβάλλουν βουνά. Δι' αὐτὸ τὰ νερά, τὰ ὁποῖα τώρα μαζεύονται ὄλα εἰς τὴν κοίτην τοῦ **Πηνειοῦ**, ἄλλοτε παρέμεναν ἐντὸς τοῦ λεκανοπεδίου καὶ ἐσχημάτιζαν λίμνην. Ἄλλ' ὅταν τὰ νερά ὑψώθησαν ἄρκετὰ καὶ ἔφθασαν ἕως τὸ χαμηλότερον σημεῖον, πού ἦτο μεταξὺ Ὀλύμπου καὶ Κισσάβου, ἤρχισαν νὰ χύνωνται ἀπὸ ἐκεῖ πρὸς

Καθώς εἶδομεν, τὰ βουνὰ τῆς παραλίας ἀποκλείουν τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ ἡ πεδιάς ἔχει κλίμα ἠπειρωτικόν, δηλ. ἔχει χειμῶνα πολὺ ψυχρὸν καὶ θέρος πολὺ θερμὸν. Τὸ θερμόμετρον κατὰ τὸ θέρος δεικνύει μερικὰς φορὰς καὶ ἄνω τῶν 40 βαθμῶν.

Τοιοῦτο κλίμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Πράγματι ὁ σῖτος, ἡ κριθή, ὁ ἀραβόσιτος εὐδοκίμοι ἂν πολὺ εἰς τὴν Θεσσαλικὴν πεδιάδα, καθὼς καὶ τὰ γεώμηλα καὶ ὁ

83. Τὰ Τέμπη. Ὡραία πλατάνια σκεπάζουν τὰς ὄχθας τοῦ Πηνειοῦ.

(Φωτογραφία Ν. Ζωγράφου)

καπνός. Εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Τρικκάλων, ἡ ὁποία ἔχει περισσότερα νερά, ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀραβοσίτου, τῶν ὀσπριῶν καὶ τῶν λαχανικῶν. Εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Λαρίσης ἐπικρατεῖ ὁ σῖτος.

Πολλὴν καταστροφὴν εἰς τὰ σπαρτὰ φέρει συχνὰ ἓνας ἄνεμος τοπικός, ὁ λίβας· δηλαδή ἄνεμος δυνατὸς φυσᾶ ἀπὸ τὰ γύρω βουνά· ὅσον κατέρχεται, τόσον περισσότερον θερμαίνεται καὶ γίνεται καυστικός καὶ ἐπιβλαβὴς εἰς τὰ φυτά. Δι' αὐτὸ ὅσον πρωιμώτερα ὠριμάζει ὁ σῖτος, τόσον ὀλιγώτερον κινδυνεύει ἀπὸ τὸν ἄνεμον αὐτόν.

* Ἄλλοτε ὁ θερισμὸς ἐγένετο μόνον μὲ τὸ δρέπανον καὶ ἐχρεία-

ζοντο πολλὰι χιλιάδες ἐργατῶν, διὰ νὰ θερίσουν τὸν ἀπέραντον κάμπου. Ὅταν ἡ ἐσοδεία ἦτο καλή, δὲν ἐπρόφθαιναν νὰ συναΐξουν τὸν καρπὸν καὶ τὰ δεμάτια πολλὰκίς ἐσάπιζαν εἰς τὰ ἀλώνια.

Σήμερον ὑπάρχουν θεριστικὰὶ μηχαναὶ καὶ με αὐτὰς ὁ θερισμὸς γίνεται καὶ γρηγορώτερα καὶ εὐθηνότερα. Ὑπάρχουν καὶ ἀλωνιστικὰὶ μηχαναὶ, με τὰς ὁποίας τὸ σιτάρι χωρίζεται ἀπὸ τὸ ἄχυρον καὶ ἀπὸ τὰ σκύβαλα. Τέλος με ἄλλας μηχανὰς ὀργώνουν καὶ σπείρουν καλύτερα. Τώρα καὶ τὰ χωράφια οἱ γεωργοὶ δὲν τὰ ἀφήνουν πλέον χέρσα, ἀλλὰ τὰ δυναμώνουν με λιπάσματα. Ἔτσι καὶ αὐξάνουν τὴν παραγωγὴν των καὶ τὴν καλυτερεύουν.

Εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ **Ἀλμυροῦ** εὐδοκιμεῖ πολὺ ὁ καπνός, εἰς δὲ τὰς περιοχὰς τοῦ **Τυρνάβου** καὶ τῆς **Καλαμπάκας** ἡ μορέα. Ὡστε τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος τῆς Θεσσαλίας εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν. Δι' αὐτὸ ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῆς πεδιάδος.

Ἄλλοτε ὅλη ἡ πεδιάς ἦτο κτῆμα ὀλίγων πλουσίων. Οἱ χωρικοὶ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα ὡς κολλῆγοι. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας ἀπεζημίωσε τοὺς ἰδιοκτῆτας καὶ ἐμοίρασε τοὺς ἀγροὺς εἰς τοὺς χωρικοὺς.

Ἡ Θεσσαλία εἶναι ἀπὸ τὰς εὐφορωτέρας πεδιάδας μας, ἀλλ' εἶχε πολλὰ ἔλη. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος ἠγωνίσθη νὰ ἀποξηράνη τὰ ἔλη καὶ νὰ προφυλάξη τὰ χαμηλὰ μέρη ἀπὸ τὰς πλημμύρας τοῦ Πηνειοῦ. Με τὰς ἐργασίας αὐτὰς, καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν σιτηρῶν ἠύξησε καὶ ὁ τόπος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν ἐλονοσίαν.

Γ'. ΑΙ ΟΡΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

Εἰς τὸ ΒΑ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας ὑψώνεται ὁ **Ὀλυμπος**, τὸ ὑψηλότατον ὄρος τῆς Ἑλλάδος (2.918 μ.). Εἰς τὰς κορυφὰς του τὰ χιόνια δὲν λειώνουν ποτέ· ἐπειδὴ δὲ συνήθως τὰ σύννεφα τὰς σκεπάζουν, ὡς νὰ τὰς κρύπτουν εἰς τὸν οὐρανόν, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐπίστευαν, ὅτι εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν του ἦτο ἡ κατοικία τῶν θεῶν. Δάση ἐλάτης καὶ ὀξύας σκεπάζουν τὰς ράχεις καὶ τὰς πλαγιάς τοῦ ὄρους, ἐνῶ εἰς τὰς γυμνὰς κορυφὰς του ἔχουν τὰς φωλεὰς των οἱ ἀετοί. Ἐδῶ εἶχαν καὶ τὰ λημέρια των οἱ περιφήμοι κλέφτες τοῦ Ὀλύμπου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

Εἰς τὰ ἄκρα τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος καὶ εἰς τὰ γύρω βουνὰ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν κτηνοτροφίαν. Προπάντων εἰς τὴν Πίνδον ὑπάρχουν ἀνάμεσα εἰς τὰ δάση πλούσιαι βοσκαί, εἰς τὰς ὁποίας νομάδες ποιμένες βόσκουν τὰ ποιμνιά των. Τυριά, βούτυρον, μαλλιά καὶ δέρματα παράγει ἡ Θεσσαλικὴ κτηνοτροφία πολλά.

Εἰς τὸ ΒΔ ἄκρον τῆς Θεσσαλίας, πλησίον τῆς Καλαμπάκας, ὑπάρχουν ὑψηλοὶ καὶ ἀπότομοι βράχοι μὲ παράδοξα σχήματα. Λέγονται **Μετέωρα**. Ἐπάνω εἰς αὐτὰ ὑπῆρχαν ἄλλοτε 21 βυζαν-

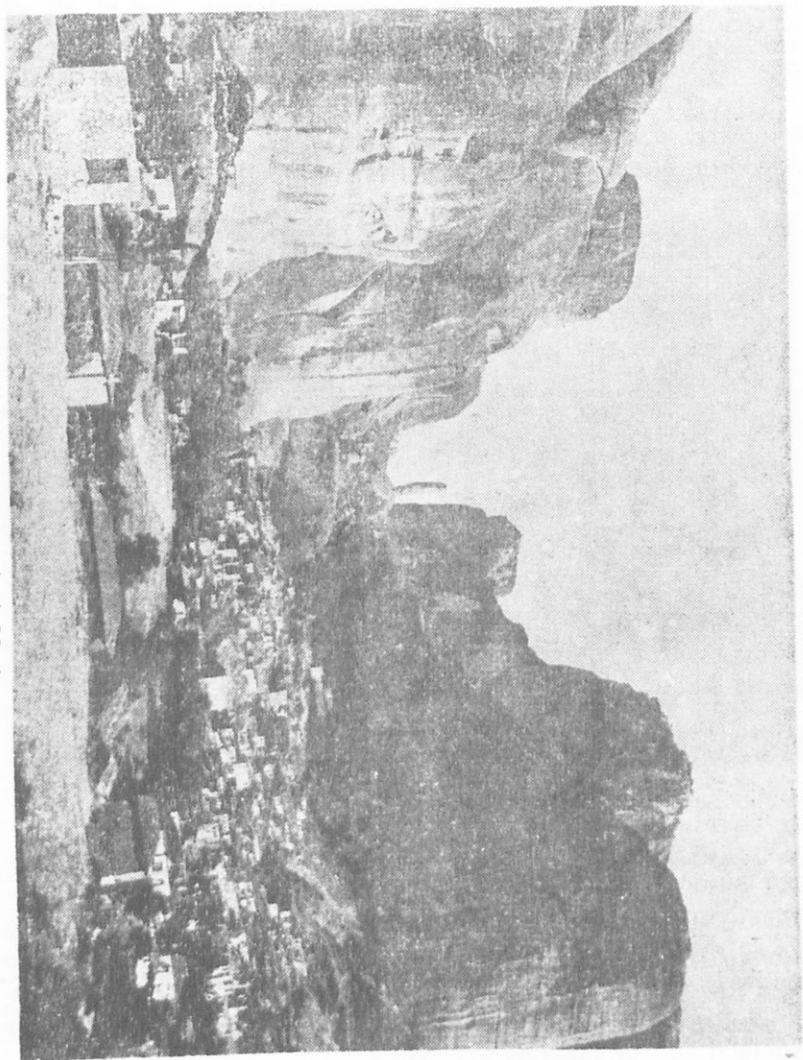

84. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη.

τινὰ μοναστήρια. Σήμερον διατηροῦνται μόνον 4 καὶ πολλοὶ ἐπισκέπτονται τὴν Μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος, ποῦ εἶναι ἔπάνω εἰς τὸν ὑψηλότερον βράχον. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὸν ἐγένετο ἄλλοτε μὲ ἀνεμόσκαλαν ἢ μὲ δίκτυον, τὸ ὁποῖον ἀνέσυρον οἱ μοναχοὶ μὲ τὴν ἀνέμην. Σήμερον ἀναβαίνουν μὲ κλίμακας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν σκαλισθῆ εἰς τὸν βράχον.

Εἰς τὴν κτηνοτροφίαν ἀσχολοῦνται καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Ἐπιδαύρου, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὰ νότια τοῦ Κισσάβου. Τὰ Ἐπιδαύρια, ἡ ὁποία εὑρίσκεται εἰς τὰ νότια τοῦ Κισσάβου. Τὰ Ἐπιδαύρια,

85. Ἡ Κολοσσάνα καὶ τὰ Μετέωρα.

πού είναι εις τὴν βορείαν πλευρὰν τοῦ βουνοῦ, ὠνομάσθησαν ἔτσι ἀπὸ τὰ πολλὰ τῶν ἀμπέλια. Τὴν φήμην τῶν ὁμῶς τὴν ἀπέκτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας μὲ τὴν κατεργασίαν τῶν νημάτων, τὰ ὁποῖα ἐπώλουν εἰς ξένους τόπους. Διότι εἶχον τέλειον συνεταιρισμόν, ὁ ὁποῖος ἐφρόντιζε διὰ τὴν προμήθειαν ὑλικῶν καὶ διὰ τὴν πώλησιν τῶν προϊόντων. Καὶ τὰ ὠραῖα σπίτια τῶν Ἀμπελακίων χρονολογοῦνται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν.

Ἡ χερσόνησος **Μαγνησία** ἔχει γλυκὺ θαλάσσιον κλίμα. Δι' αὐτὸ τὸ **Πήλιον** εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη του εἶναι κατάφυτον

86. Ἡ Ἁγία Κυριακὴ τῆς Ζαγορᾶς.

(Φωτογραφία Κ. Μακοῆ)

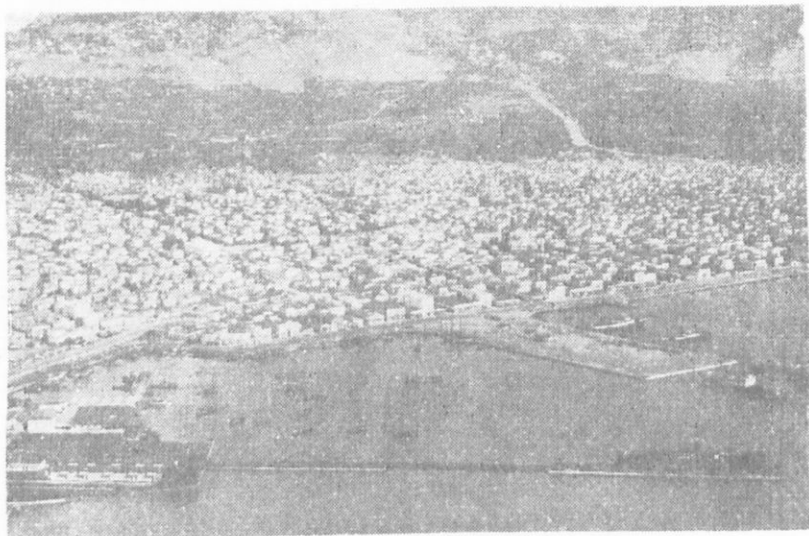
ἀπὸ ἐλαίας, εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα ἀπὸ κήπους μὲ μηλέας, κερασεῖας καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα. Τὰ πλάγια τοῦ θαυμασίου αὐτοῦ βουνοῦ καλλιεργοῦνται. Δι' αὐτὸ ὑπάρχουν ἐπάνω εἰς τὸ βουνὸ 24 μεγάλα καὶ ὠραιότατα χωριά (Μακρυνίτσα, Πορταριά, Μηλέαι, Ζαγορά, Τσαγκαράδα, Λεχώνια, Κισσός κ.τ.λ.).

Δ'. ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Κέντρα ὅπου συγκεντρώνονται τὰ Θεσσαλικά προϊόντα εἶναι ἡ **Λάρισα** (55.391 κάτ.), τὰ **Τρίκχαλα** (27.876 κάτ.), ἡ **Καρδίτσα**

(23.700), ο **Βόλος** (67.430), ο **Άλμυρός** (6.000), ο **Τύρναβος** (10.800), ή **Έλασσών** (6.500) και ή **Καλαμπάκα** (4.640).

Ἡ **Λάρισα** εὐρίσκεται εἰς θέσιν κεντρικὴν καὶ ἦτο ἀνέκαθεν ἡ πρωτεύουσα τῆς Θεσσαλίας. Ἄλλ' ὁ **Βόλος**, ἂν καὶ εἶναι νέα πόλις, ἀπέκτησε μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν κίνησιν, διότι ἔχει ὠραῖον λιμένα καὶ συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὰς σπουδαιοτέρας πόλεις τῆς Θεσσαλίας, καθὼς καὶ μὲ τὰ χωρία τοῦ Πηλίου Λεχώνια καὶ Μηλέας.

87. Ὁ Βόλος καὶ ὁ λιμὴν του, ὅπως φαίνεται ἀπὸ ἀεροπλάνου.

(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπηρε. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

Εἶναι πόλις ὠραία καὶ ἔχει σπουδαίαν βιομηχανίαν. Τὰ ἐργοστάσια του κατασκευάζουν ὑφάσματα, τιμμένα, γεωργικὰ ἐργαλεῖα, σιγάρα κ.τ.λ. Πρὸς Δυσμὰς τοῦ Βόλου εἶναι ἡ κωμόπολις **Βελεστίων** (2.950 κάτ.), ἡ ὁποία μὲ τὸ ἀρχαῖόν της ὄνομα λέγεται **Φεραί**. Εἶναι πατρίς τοῦ ἔθνομάρτυρος Ρήγα τοῦ Φεραίου.

Ὅλιγον ἔξω ἀπὸ τὸν Τύρναβον διήρχετο ἄλλοτε ἡ γραμμὴ τῶν συνόρων μας. Ἄλλ' ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τὸ 1912 διέσπασε τὴν γραμμὴν αὐτὴν καὶ ἐνίκησε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ στενὰ τοῦ **Σαρανταπό-**

ρου. Αὐτὴ ἦτο ἡ πρώτη νίκη τοῦ στρατοῦ μας, μετὴν ὁποῖαν ἠλευθερώθη ἡ Δυτικὴ Μακεδονία (9 Ὀκτωβρίου 1912).

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ Θεσσαλία διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν **νομὸν Λαρίσης** μετὰ πρωτεύουσαν τὴν Λάρισαν, 2) τὸν **νομὸν Μαγνησίας** μετὰ πρωτεύουσαν τὸν Βόλον, 3) τὸν **νομὸν Καρδίτσης**, μετὰ πρωτεύουσαν τὴν Καρδίτσαν καὶ 4) τὸν **νομὸν Τρικκάλων** μετὰ πρωτεύουσαν τὰ Τρίκαλα.

ΣΤ'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

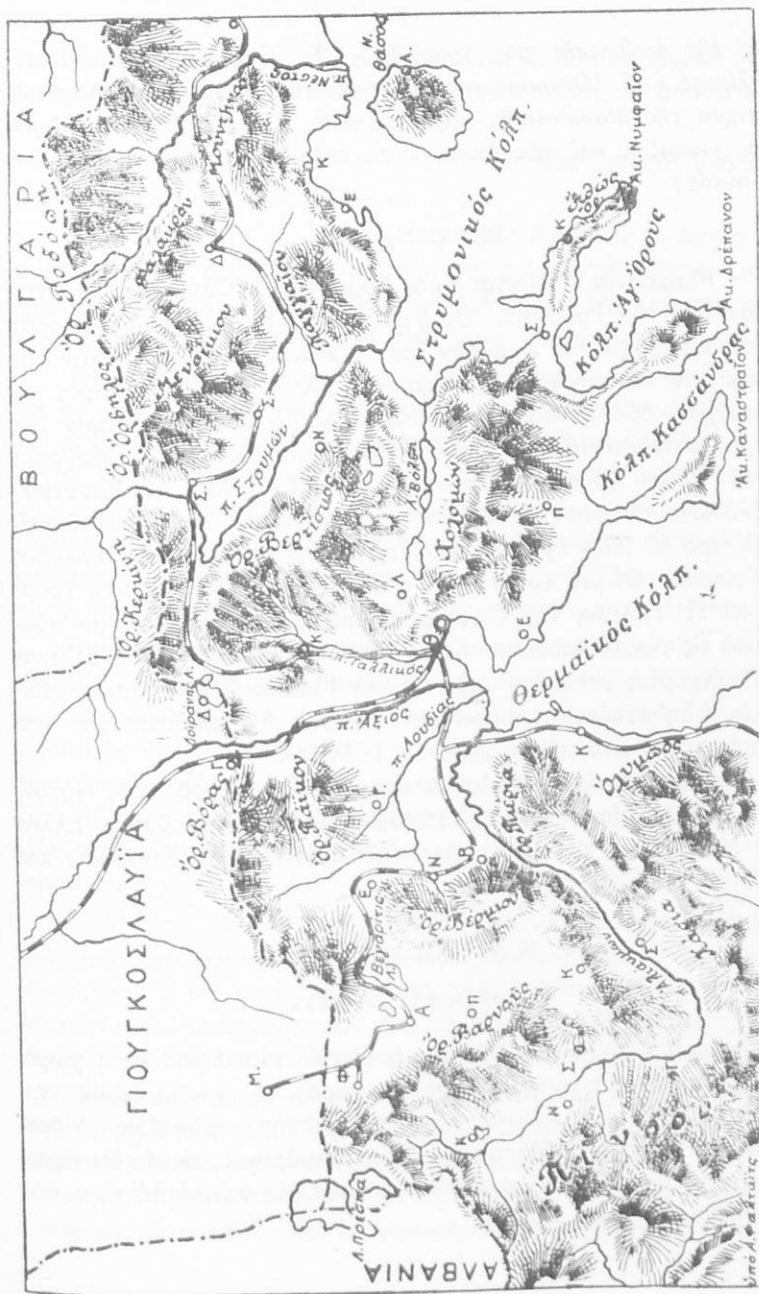
	Εἶδη καλλιέργειας		Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικοὺς τόνους		
	Γεωργικὴ Παραγωγὴ τῆς Θεσσαλίας τοῦ ἔτους 1961	Σιτηρὰ	—	2.965.000	450.000	
	* Ὄρυζα	—	—	—		
	* Ὄσπρια	165.000	—	10.500		
	Γεώμηλα	32.500	—	20.000		
	Λαχανικά	78.000	—	—		
	Καπνὸς	44.000	—	4.500		
	Βάμβαξ	280.000	—	35.000		
	* Ἀμπέλοι (οἰνάμπέλοι)	108.000	—	37.000		
	Σταφιδάμπέλοι	—	—	—		
	* Ἐσπεριδοειδῆ	3.150	—	6.700		
	* Ἐλαίαι (δι' ἐλαιοποίησης) ..	225.000	—	56.500		
	* Ἐλαιὸν	—	—	4.860		
'Αριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες καὶ ἀγελάδες	* Ἴπποι	* Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
		125.000	52.500	22.000	1.660.000	445.000
Διοικητικὴ διαίρεσις	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)		
		ἐν ὄλφ	κατὰ τ. χλμ.			
Νομὸς Λαρίσης	5.555	237.776	42,8	Λάρισα 55,4 Ἁγία 3, Τύρναβος 11, Ἐλασσών 6,5, Φάρσαλα 6,4 Δεσκάτη 4,7 Λιβάδι 3,5, Τσαρίτσανη 2,7		

Διοικη- τική διαίρεσις	Ἐπιφά- νεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὄλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Νομός Μαγνησίας	2,602	162.285	62,4	Βόλος 67, Ζαγορά 3, Ἄλμυρος 6, Νέα Ἁγγιάλος 3,2, Ἅγιος Γεώργιος 3,5, Βελεστίων 3
Νομός Καρδίτσης	2.576	152.550	59,2	Καρδίτσα 23,7 Μουζάκιον 3, Σο- φάδες 4,7 Παλαμᾶς 6.
Νομός Τρικκάλων	3,338	142,780	42,8	Τρίκαλα 27,9 Καλαμπάκα 5,8
Σύνολον	14.071	695.391	49,4	

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιογράφησε τὴν Θεσσαλίαν καὶ σημείωσε τὸν ροῦν τοῦ Πηνειοῦ. Τοποθέτησε τὰς κυριώτερας πόλεις. — 2. Παράστησε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι α) ἀπὸ τὴν Λάρισσαν καὶ β) ἀπὸ τὸν Βόλον. — 3. Ποίαι πόλεις θὰ συναντήσης, ἂν ταξιδεύσης ἀπὸ τὴν Λαμίαν ἕως τὴν Καλαμπάκαν; — 4. Διατὶ ἡ Θεσσαλία ἔχει ἓνα μέγαν ποταμὸν καὶ ἡ Ἡπειρος πολλοὺς; — 5. Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Θεσσαλίας μὲ μίαν ἀπὸ τὰς χώρας πρὸ ἐξήτάσαμεν. — 6. Εὔρε τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τετραγωνικὸν χιλιόμετρον.

3. Η ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. Ποῖα ὄρη χωρίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν; Ποῖα ἀπὸ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Ἀλβανίαν; — 2. Ποία χώρα εὐρίσκεται πρὸς Α τῆς Μακεδονίας καὶ ποῖος ποταμὸς ἀποτελεῖ ὄριον μεταξὺ των; — 3. Ποῖοι μέγαν ποταμοὶ διασχίζουν τὴν Μακεδονίαν ἀπὸ Β. πρὸς Ν. καὶ ἀπὸ ποῦ πηγάζει ἕκαστος; — 4. Εὔρε τὴν λίμνην Πρέσπαν καὶ ἀκολούθησε εἰς τὸν χάρτην τὴν ὀρθοετικὴν γραμμὴν μας πρὸς τὴν Νοτιοσλαβίαν καὶ πρὸς τὴν Βουλγαρίαν ἕως τὸν Νέστον ποταμὸν. Ἀπὸ ποίαν ἄλλην λίμνην διέρχεται ἡ γραμμὴ αὐτὴ καὶ ποίαι κορυφογραμμὰς ἀκολουθεῖ; — Ποῦ γίνεται ἡ συνάντησις τῶν συνόρων Ἑλλάδος καὶ Νοτιοσλαβίας α) μὲ τὰ Ἀλβανικὰ καὶ β) μὲ τὰ Βουλγαρικὰ; — 5. Ὀνόμασε τὰ κυριώτερα ὄρη τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας — 6. Ποῖοι ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς τῆς ἔχουν τὰς πηγὰς των

88. Χάρτης τῆς Μακεδονίας ὑπὸ κλίμακα 1 : 2 000 000

ἐντὸς τῆς ὀρθοετικῆς μας γραμμῆς; — 7. Ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας λίμνας. — 8. Ὀνόμασε τοὺς κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς Μακεδονικῆς παραλίας. — 9. Ποίαι πόλεις τῆς Μακεδονίας γνωρίζεις καὶ πῶς ἤμπορεῖς νὰ ταξειδέυῃς ἀπὸ τὸν τόπον σου ἕως αὐτάς;

ΕΚΤΑΣΙΣ. ΟΡΙΑ

Ἡ Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ὀλύμπου, ἀπὸ τὴν Πίνδον ἕως τὴν Ροδόπην. Ὡς ὄριον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν ἡ Μακεδονία ἔχει τὸν **Σκάρδον** καὶ τὸ **Ρῖλον** ὄρος. Ἄλλ' ὅλην τὴν Μακεδονίαν δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὸ βόρειον μέρος τῆς τὸ κατέχουν δύο ἄλλα κράτη, ἡ Νοτιοσλαβία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ὡς σύνορον μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος χρησιμεύουν αἱ κορυφογραμμαὶ τῶν ὄρεων **Βόρας**, **Κόζακον**, **Κερκίνη** (Μπέλες) καὶ **Βροντοῦ**.

*Ἄλλοτε εἰς τὴν Μακεδονίαν κατῴκουν καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι. Ἄλλὰ πρὸ 40 ἐτῶν ἐγένετο ἀνταλλαγὴ πληθυσμῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας. Οἱ μὲν Τοῦρκοι τῆς Μακεδονίας ἐπῆγαν εἰς τὴν Τουρκίαν, οἱ δὲ Ἕλληνες τῆς Τουρκίας ἤλθαν καὶ ἐγκατεστάθησαν προπάντων εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Βουλγαρίας μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἔτσι ὁ Ἕλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς ἐπέκυωσε. Σήμερον ἡ Μακεδονία μας ἔχει δύο περίπου ἑκατομμύρια ψυχῶν (1.890.000).

Δύο ὄροσειραί, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον, ἡ μία τοῦ **Βερμίου** καὶ ἡ ἄλλη τοῦ **Βερτίσκου**, διαιροῦν τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν εἰς τρία μέρη: τὴν Δυτικὴν, τὴν Κεντρικὴν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

Α'. Η ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ὅπως ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ Δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὄρεινῆ. Τὰ ὄρη τῆς σχηματίζουν δύο σειράς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν μὲ τὴν Πίνδον. Εἰς τὴν πρώτην σειρὰν εἶναι τὰ ὄρη **Βαρνοῦς** (Περιστέρη), **Σινιάτσικον** καὶ **Μπούρινος**, εἰς τὴν δευτέραν δὲ σειρὰν τὰ ὄρη **Βόρας** καὶ **Βέρμιον**. Εἶναι ὄρη ὑψηλά· τὰ περισσότερα ὑπερβαίνουν τὰ 2.000 μ.

Μεταξύ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν καὶ τῆς Πίνδου ὑπάρχουν ὑψηλὰ λεκανοπέδια. Καὶ αὐτὰ εὐρίσκονται εἰς δύο σειράς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἴδιαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὄρη.

Εἰς τὴν πρώτην σειράν, ἡ ὁποία εὐρίσκεται μεταξὺ Πίνδου καὶ Βαρνοῦντος, εἶναι τὰ ἑξῆς λεκανοπέδια :

1) Ἡ **λεκάνη τῆς Βρυγηίδος** ἢ τῆς **Πρέσπας**, ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς ὕψος 850 μέτρων καὶ ὄλη σχεδὸν ἀποτελεῖ λίμνην· 2) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Ὁρεστιάδος**, ὅπου ἡ λίμνη τῆς Καστορίας (ὕψος 620 μ.) καὶ 3) ἡ **λεκάνη τοῦ Ἄνω Ἀλιάκμονος**.

Εἰς τὴν δευτέραν σειράν, ἡ ὁποία εὐρίσκεται μεταξὺ Βαρνοῦντος καὶ Βερμίου, ὑπάρχουν εὐρυχωρότερα λεκανοπέδια, τὰ ἑξῆς : 1) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Πελαγονίας** ἢ **τοῦ Μοναστηρίου** (ὕψος 600 μ.), τοῦ ὁποίου μικρὸν μόνον μέρος, πλησίον τῆς Φλωρίνης, ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ μεγαλύτερον μέρος εὐρίσκεται εἰς τὴν Νοτιοσλαβίαν· 2) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Ἑορδαίας** ἢ **τῆς Πτολεμαίδος**, ὅπου εἶναι ἡ **Βεγορίτις** ἢ **λίμνη τοῦ Ὀστρόβου** καὶ ἡ λίμνη τοῦ **Ἀμυνταίου** καὶ 3) τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Κοζάνης**.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ὁμοιάζουν μὲ τὰ Ἀρκαδικά. Ὅπως εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἔτσι καὶ ἐδῶ τὰ χαμηλὰ μέρη των σκεπάζονται ἀπὸ νερὰ καὶ σχηματίζουν ὠραιότατας λίμνας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν καθαρῶτατα νερὰ καὶ πολλὰ ψάρια. Ὅπως ἐκεῖ ἡ Φενεός, ἔτσι καὶ ἐδῶ ἡ Πρέσπια καὶ ἡ Βεγορίτις χύνονται εἰς καταβόθρας. Ὅταν τὰ ὑπόγεια αὐτὰ ἀνοίγματα κλείουν, τότε ἡ ἐπιφάνεια τῶν λιμνῶν ὑψώνεται· ὅταν πάλιν μὲ τὸν καιρὸν ἀνοίγουν, τότε τὰ νερὰ κατέρχονται.

Ἄλλ' ὅπως εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεγαλοπόλεως τὰ ὕδατα τοῦ Ἀλφειοῦ κατῶρθωσαν νὰ ἀνοίξουν δίοδον ἀνάμεσα εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἀνδριτοσαίνης καὶ νὰ χυθοῦν εἰς τὸ Ἴόνιον, ἔτσι συνέβη καὶ εἰς τὴν λεκάνην τοῦ Ἀλιάκμονος. Καὶ ἐδῶ τὰ ὕδατα ἤνοιξαν δίοδον μεταξὺ Βερμίου καὶ Περίων καὶ ἐχύθησαν εἰς τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Τὰ λεκανοπέδια τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον κλειστά· ἄλλ' εἰς πολλὰ μέρη ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν βουνῶν στεναὶ διαβάσεις. Αὐταὶ διευκολύνουν τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν λεκανοπεδίων. Τὴν διεύθυνσιν δέ, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ σειραὶ τῶν λεκανοπεδίων, ἀκολουθοῦν καὶ αἱ γραμμαὶ τῆς συγκοινωνίας, δηλαδὴ

διευθύνονται από τὰ ΝΑ πρὸς τὰ ΒΔ (ὁδὸς Λαρίσσης - Κοζάνης - Ἀμυνταίου, ὁδὸς Γρεβενῶν - Καστορίας - Φλωρίνης).

Ἄπο τὴν δίοδον, ἡ ὁποία ὑπάρχει μεταξύ Βόρα καὶ Βερμίου διέρχεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ Θεσσαλονίκης-Φλωρίνης. Μία ἄλλη γραμμὴ συνέδεσε τὴν Κοζάνην μὲ τὸ Ἀμύνταιον.

2. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΒΛΑΣΤΗΣΙΣ. ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

Ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία εὐρίσκεται βορειότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας καὶ ἐπειδὴ τὰ λεκανοπέδιά της πρὸς Δυσμὰς τῶν Πιερίων καὶ τοῦ Βερμίου εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπομακρυσμένα ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὸ κλίμα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρὸν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ ὄροπέδιά της εἶναι ἀνοικτὰ πρὸς Βορρᾶν, οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι τότε ἐπικρατοῦν, εἰσορμοῦν καὶ φέρουν ἀφθόνουσ χιόνας. Ἔνεκα τούτου ἡ θερμοκρασία εἰς τὰ ὄροπέδια τῆς Κοζάνης καὶ τῆς Φλωρίνης κατέρχεται 15 καὶ 18 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τότε αἱ λίμναι παγώνουν, τὸ δὲ χιόνι γίνεται αἰτία νὰ διακόπτῳνται συχνὰ αἱ συγκοινωναί. Ὡστε ἡ Δυτικὴ Μακεδονία ἔχει κλίμα ἡπειρωτικόν. Τὸ θέρος ὁμως, ἔνεκα τοῦ ὕψους τῶν ὄρεων καὶ τῶν ὄροπεδίων, δὲν εἶναι πολὺ θερμὸν καὶ δὲν μένει χωρὶς βροχᾶς. Δι' αὐτὸ ἡ Δυτ. Μακεδονία ἔχει περισσότερα ὕδατα ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Τὰ ὄρη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας στολίζονται μὲ πυκνὰ δάση. Δασώδεις εἶναι προπάντων αἱ περιοχαὶ Γρεβενῶν, Καστορίας καὶ Σερβίων, καθὼς καὶ τὸ Βέρμιον. Τὰ δάση τῶν ἀποτελοῦνται κυρίως ἀπὸ δρυῶν, καστανέας, ὄξυας, ἔλατα καὶ ὑψηλὰ πεῦκα. Δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν ὄρεινῶν μερῶν καταγίνονται μὲ τὴν ὑλοτομίαν καὶ τὴν παρασκευὴν ξυλανθράκων.

Μέσα εἰς τὰ δάση τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας ζοῦν πολλὰ ἄγρια ζῶα: ἀλώπεκες, λύκοι, ἄρκτοι, κουνάβια, ἀγριοχοῖροι, καθὼς καὶ λαγοί, ἔλαφοι κ.τ.λ.

Τὰ ὄρη τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας παρέχουν καὶ τροφὴν διὰ μικρὰ ζῶα. Δι' αὐτὸ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ κτηνοτροφία προβάτων καὶ αἰγῶν καὶ ἡ γαλακτοκομία. Περίφημα εἶναι τὰ μανούρια τῆς **Βλάστης**, τὸ βούτυρον καὶ τὰ κασέρια τοῦ **Καταφυγίου**, τῆς **Σιατίστης** καὶ τῶν χωρίων τῶν **Γρεβενῶν**.

Εἰς τὰ ὄροπέδια καὶ εἰς τὰς κοιλάδας οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν καὶ μὲ τὴν ἀμπελοργίαν. Σίτος, ἀραβόσιτος, βρίζα καὶ φασόλια παράγονται κυρίως εἰς τὰς ὑψηλὰς πεδιάδας τῆς **Πτολεμαΐδος** καὶ τῆς **Φλωρίνης**, καπνὸς δὲ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος. Περίφημον εἶναι τὸ ἥλιαστὸ κρασί τῆς Σιατίστης.

Ἐκτὸς τῶν ὀπωροφόρα εὐδοκίμουσιν αἱ μηλέαι, αἱ ἀπιδέαι, αἱ καρυδέαι καὶ αἱ καστανέαι. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος εὐδοκίμεϊ καὶ ἡ μορέα καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βομβυκοτροφία.

3. Π Ο Λ Ε Ι Σ

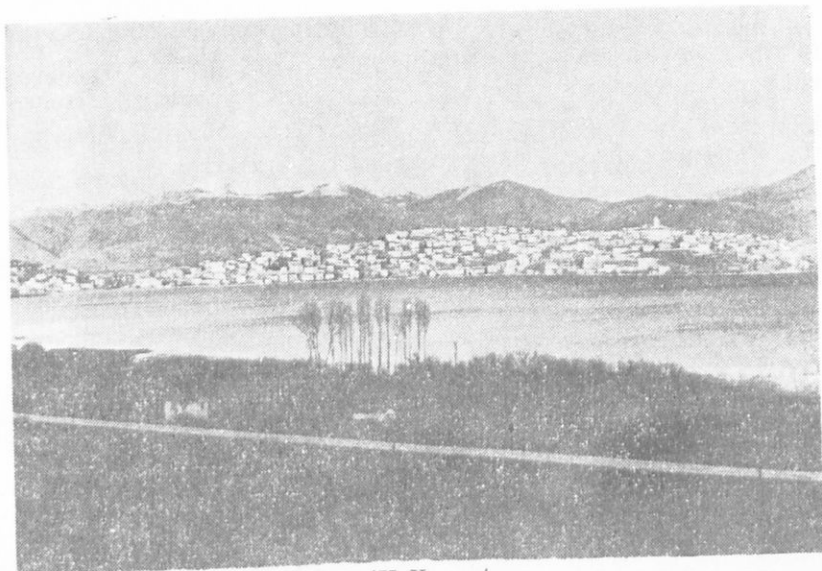
Ἐπειδὴ ἡ Δυτικὴ Μακεδονία εἶναι χώρα ὄρεινῆ, δι' αὐτὸ εἶναι ἀραιὰ κατοικημένη καὶ αἱ πόλεις, ποὺ ἀνεπτύχθησαν εἰς αὐτὴν, εἶναι μικραὶ. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων εἶναι ἡ

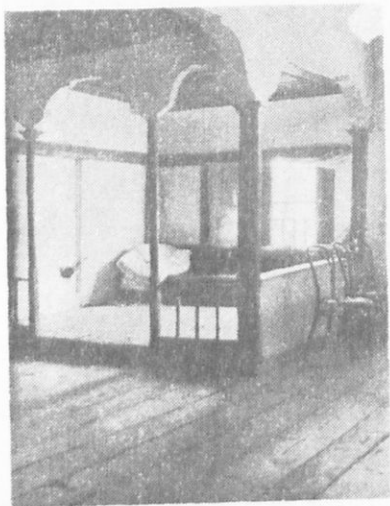
89. Ἡ Φλώρινα.

Κοζάνη (21.500 κάτ.) ἡ **Πτολεμαΐς** (12.737 κάτ.) τὸ **Ἀμύνταιον** (Σόροβιτς) καὶ ἡ **Φλώρινα** (12.000), εἰς δὲ τὴν δυτικὴν σειρὰν τῶν λεκανοπεδίων τὰ **Γρεβενά** (6.900), ἡ **Σιάτιστα** (4.700) καὶ ἡ **Καστοριά** (10.200). Τέλος εἰς τὸ κάτω μέρος τοῦ Ἀλιάκμονος εἶναι αἱ κωμοπόλεις **Σέρβια** (4.000) καὶ **Βελβενδός** (4.200).

Ἡ **Κοζάνη** εὐρίσκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν δύο σπουδαίων ὁ-

90. Ἡ Καστορία.

91. Ἐσωτερικὸν ἀρχοντικοῦ
σπιτιοῦ τῆς Καστοριάς.

δῶν: τῆς ὁδοῦ Λαρίσσης - Ἀμυνταίου καὶ τῆς ὁδοῦ Καστορίας - Βεροίας, ἔχει δὲ κλίμα ὑγιεινὸν (ὑψόμετρον 730). δι' αὐτὸ εἶναι σπουδαῖον ἐμπορικὸν κέντρον. Ὁμοίως ἡ **Φλώρινα** εἶναι κέντρον πλουσίας γεωργικῆς περιφέρειας, ἀνεπτύχθη δὲ ὡς ἐμπορικὴ πόλις, διότι ἔχει σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἡ **Καστορία** εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν χερσόνησον, - τὴν ὁποίαν βρέχουν τὰ νερά τῆς λίμνης. Εἶναι πόλις παλαιὰ μὲ ὠραίους βυζαντινοὺς ναοὺς καὶ παλαιὰ ἀρχοντικά σπιτία, προώδεψε δὲ μὲ τὴν βιομηχανίαν τῶν γουναρικῶν. Τὰ ψάρια τῆς λίμνης εἶναι

πολλά καὶ νόστιμα (πέρκες, αὐγοτάραχον) καὶ τὰ ψαρεύουν μὲ πλατιά μονόξυλα. Πλησίον τῆς Καστορίας εἶναι τὸ χωρίον **Στάτισσα**, ὅπου ὁ Παῦλος Μελᾶς ἔπεσε διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς Μακεδονίας. Νοτιώτερον ἢ **Σιάτισσα** εἶναι κτισμένη εἰς ὕψος 950 μ., ἤκμασε δὲ ἄλλοτε μὲ τὴν ἀμπελουργίαν καὶ τὴν γουναρικήν καὶ μὲ τὸ ἐμπόριον.

92. Ἡ Σιάτισσα.

Καὶ αὐτὴ, καθὼς καὶ ἡ Κοζάνη, ἔχει παλαιὰ ἀρχοντικά μὲ ὠραῖα ξυλόγλυπτα.

Τέλος εἰς τὰ βόρεια λεκανοπέδια ἀνεπτύχθησαν ὡς κέντρα ἐμπορικὰ τὸ **Μοναστήριον** καὶ ἡ **Κορυτσά**· ἀλλ' αἱ πόλεις αὐταὶ ἀνήκουν εἰς τὰ γειτονικά κράτη.

Β'. Η ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΞΗΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΡΑΛΙΑΣ

Ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία ἐκτείνεται πρὸς Δυσμᾶς τοῦ Βερμίου ἕως τὸ ὄρος Βερτίσκον. Τὴν βορείαν τῆς πλευρᾶν ἀποτελοῦν τὰ ὄρη **Κόζακον**, **Πάϊκον** καὶ **Κερκίνη**, τὰ ὅποια διεθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολᾶς.

Όπως δεικνύει ο χάρτης, η Κεντρική Μακεδονία περιλαμβάνει: 1) το βαθύπεδο της Θεσσαλονίκης, 2) την πέριξ όρεινη χώρα και 3) την Χαλκιδική χερσόνησον.

Η δυτική παραλία του Θερμαϊκού είναι όμαλή και δεν έχει λιμένας. Καλός φυσικός λιμνήν υπάρχει μόνον εις το βάθος του Θερμαϊκού κόλπου, ο λιμνήν της Θεσσαλονίκης. Άλλ' οί ποταμοί Άξιός και Άλιάκμων με τας άφθόγους ύλας, τας όποίας έκφορτώνουν εις τας έκβολάς των, θα άπέκλειον τήν είσοδον του λιμένος. Δι' αυτό τελευταίως με τεχνικά έργα μετέθεσαν τας έκβολάς του Άξιού δυτικώτερον.

Ο Θερμαϊκός κόλπος έχει μικρόν βάθος (20 - 30 μ.) και φημίζεται διά τὰ πολλά ψάρια του, καθώς και ο Στρυμονικός κόλπος.

2. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

α) Το βαθύπεδο της Θεσσαλονίκης.

Το μεγάλο αυτό βαθύπεδο είναι δημιούργημα τών ποταμών

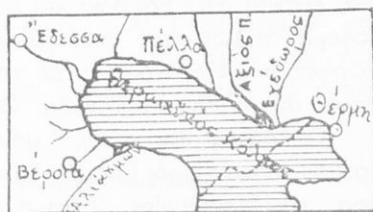
93. Αί έκβολαι του Άξιού. Είς τήν φωτογραφίαν διακρίνονται τὰ δύο στόμια, με τὰ όποία χύνεται ο ποταμός εις τήν θάλασσαν.

Ἄξειοῦ καὶ Ἀλιάκμωνος. Εἰς παλαι-
 οτάτην δηλ. ἐποχὴν, ἑκατὸν πε-
 ρίπου ἔτη πρὸ τοῦ Μεγάλου Ἀ-
 λεξάνδρου, ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος
 ἔφθανε βαθύτερον ἕως τὰ σημε-
 ρινὰ Γιαντισὰ.

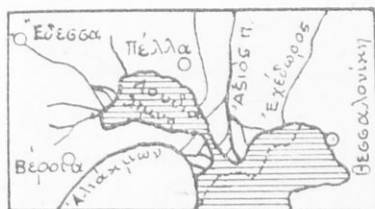
Ἡ ἀρχαία Πέλλα, τῆς ὁ-
 ποίας τὰ εἰρηστικά σφύζονται ἐκεῖ
 πλησίον, ἦτο παράλιος πόλις.
 Ἄλλ' ὁ Ἄξιός καὶ ὁ Ἀλιάκμων
 μὲ τὰς προσχώσεις των ἐπεξέτει-
 ναν τὴν παραλίαν καὶ μόνον μία
 λίμνη ἐξηκολούθει νὰ σχηματίζε-
 ται εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πεδιά-
 δος, ἡ λίμνη τῶν Γιαντισῶν.

Συχνὰ ἡ λίμνη καὶ οἱ πο-
 ταμοὶ ἐπλημμυροῦσαν καὶ ἄφη-
 ναν πολλὰ νερὰ εἰς τὴν πεδιάδα.
 Αὐτὰ ἐλίμναζαν καὶ ἔκαμναν ἀκα-
 τοικήτους μεγάλας ἐκτάσεις.

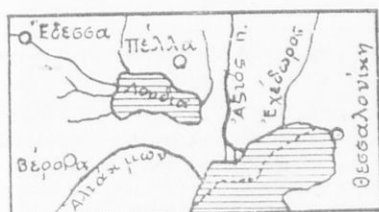
Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὸ
 Κράτος μας ἔκαμεν εἰς τὰ μέρη
 ἐκεῖνα μεγάλα ὑδραυλικά ἔργα. Οἱ
 μηχανικοὶ ἔκανόνισαν τὴν κοίτην
 τῶν ποταμῶν καὶ τὴν ἐβάθυναν,
 ἤνοιξαν διώρυγας καὶ ἔτσι ἀπεξή-
 ραναν τὰς λίμνας καὶ ἐπροφύλαξαν
 τὴν πεδιάδα ἀπὸ τὰς πλημμύρας.
 Τώρα μὲ αὐλάκια ἀπὸ τὰς διώρυ-
 γας ὅλη αὐτὴ ἡ ἐκτασις ποτιζέται
 κανονικῶς. Μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ 1.250.
 000 στρέμματα ἔγιναν καλλιεργή-
 σιμα. Ὅπου πρὶν ἐπρασίניζαν στά-
 σιμα νερὰ, τώρα ἡ γῆ σπείρεται
 καὶ κυματίζουν σπαρτά. Ἄγροί μὲ
 σιτάρια καὶ καλαμπόκια καὶ σιγά-

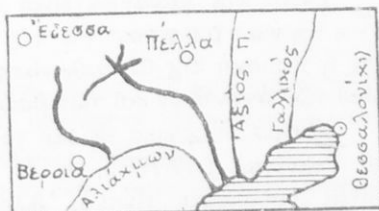
Περὶ τὸ 500 π.χ.

Περὶ τὸ 100 π.χ.

Περὶ τὸ 500 μ.χ.

ΜΕΤΑ ΤΑ ἈΠΟΞΗΡΑΝΤΙΚΑ ἔργα

94. Ὁ Θερμαϊκὸς κόλπος ἄλλοτε
 καὶ τώρα.

μια, φυτεΐται ἀπὸ βαμβάκι καὶ καπνόν, κῆποι μὲ λαχανικὰ καὶ ὄπωροφόρα ἀπλώνονται παντοῦ καὶ μόνον αἱ κόκκιναι στέγαι τῶν χωρίων, πού ἐξεφύτρωσαν μὲ τὴν φροντίδα τοῦ Κράτους μας, διακόπτουν αὐτὴν τὴν πρασινάδα. Ὁ κάμπος πράγματι μετεμορφώθη.

Ὁ Ἄξιός δὲν ποτίζει μόνον τὴν πεδιάδα, ἀλλ' ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν· διότι ἡ κοιλάς του προχωρεῖ ἕως τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας. Ἔτσι ὁ σιδηρόδρομος, ὁ ὁποῖος ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην, ἀκολουθεῖ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἄξιου καὶ φθάνει

εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

Ἐνα μόνον κακὸν φέρει εἰς τὴν πεδιάδα ἡ μακρὰ κοιλάς τοῦ Ἄξιου: τὴν ἀφήνει ἀνοικτὴν εἰς τὸν ψυχρὸν βορρᾶν. Ὁ Βαρδάρης, ὅπως λέγεται ἐκεῖ ὁ ὄρμητικὸς βορρᾶς, ξηραίνει τὴν πεδιάδα καὶ βλάπτει τὰς φυτείας τοῦ κάμπου. Δι' αὐτὸ τὸ βαθύπεδον, ἂν καὶ εἶναι ἐστραμμένον πρὸς τὴν θάλασσαν, ἔχει ψυχρὸν τὸν χειμῶνα καὶ τὸ κλίμα του πλησιάζει περισσότερον

95. Ὁ Ἄξιός ἀποτελεῖ καὶ δρόμον φυσικὸν πρὸς Βορρᾶν. Διότι ἕνας ἄλλος ποταμὸς (ἡ Μοράβα) πηγάζει σχεδὸν ἀπὸ τὸ ἴδιον μέρος καὶ διευθύνεται πρὸς Βορρᾶν.

πρὸς τὸ ἠπειρωτικόν· εἶναι ὁμως μαλακώτερον ἀπὸ τὸ κλίμα τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας.

Ἐκτὸς τῆς γεωργίας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἡ κτηνοτροφία. Μὲ τὰς ἐκτεταμένας καὶ πλουσίας βοσκάς τῆς ἡ περιοχῆ τῆς Θεσσαλονίκης ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν κτηνοτροφίαν τῶν ἀγελάδων καὶ τῶν βοῶν, καθὼς καὶ εἰς τὴν πτηνοτροφίαν.

Κέντρα γεωργικὰ εἰς μὲν τὸ βόρειον τμήμα τῆς πεδιάδος εἶναι τὰ **Γιαντισὰ** (19.700), εἰς δὲ τὸ νότιον τμήμα, τὸ ὁποῖον λέγεται Ρουμλούκι, εἶναι ἡ **Ἀλεξάνδρεια** (Γιδᾶς 6.200). Αἱ γυναῖκες τοῦ Ρουμλουκιῦ φοροῦν ὠραίαν Μακεδονικὴν ἐνδυμασίαν μὲ ὑψηλὸν κεφαλόδεσμον ὡς περικεφαλαίαν.

Πλησίον εἰς τὰ Γιαντισὰ εἶναι τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας Πέλλης,

ὅπου ἐγενήθη ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος. Εἰς τὰ ὑψώματα τῶν Γιανιτσῶν εἶχον ὀχυρωθῆ τὸ 1912 οἱ Τοῦρκοι, ποὺ ὑπερήσπιζον τὴν Θεσσαλονίκην. Ἀλλ' ὁ στρατός μας με ἀρχιστράτηγον τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντῖνον κατέλαβε τὰ ὑψώματα αὐτὰ καὶ ἤνοιξε τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

β) Τὰ ὄρεινά μέρη τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας

1. Γύρω εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλονίκης ὑψώνονται βουνά. Τὰ βουνὰ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς (Βέρμιον, Βόρας, Πάϊκον, Πιέρια)

96. Καταρράκτης Ναούσης.
(Φωτογραφία Ὀδοιπορ. Συλλόγου)

97. Καταρράκτης Ἐδέσσης.
(Φωτογραφία Ζωγράφου)

εἶναι δασώδη καὶ ἔχουν πολλὰς πηγὰς με ἄφθονα νερά. Δι' αὐτὸ οἱ πρόποδες τῶν βουνῶν αὐτῶν εἶναι κατάφυτοι ἀπὸ ἀμπέλια, ἀπὸ λαχανοκήπους καὶ κήπους ὀπωροφόρων δένδρων.

Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Βερμίου, ἐν μέσῳ καταπρασίνων κήπων, ὑπάρχουν τρεῖς ὠραῖαι πόλεις : ἡ **Βέρροια** (25.765 κάτ.), ἡ **Νάουσα** (15.500) καὶ ἡ **Ἐδεσσα** (15.500). Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς φημίζεται διὰ τὰ ἐκλεκτά της προϊόντα· ἡ Ἐδεσσα διὰ τὰ κεράσια καὶ τὰ στα-

φύλια της, ή Νάουσα διὰ τὰ κρασιά της, ή Βέροια διὰ τὰ καρπούζια καί τὰ λαχανικά της. Καί αἱ τρεῖς ὁμως φημίζονται περισσότερο διὰ τὰ προϊόντα τῆς βιομηχανίας των, διὰ τὰ νήματα καί τὰ ὑφάσματα των, τὰ ὅποια εἶναι ἐφάμιλλα μέ τὰ Εὐρωπαϊκά. Εἶναι κυρίως βιομηχανικαί πόλεις, διότι τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ των ἀπασχολεῖται εἰς τὰ ἐργοστάσιά των.

Ἐψηλὰς καπνοδόχους δὲν βλέπεις εἰς τὰς πόλεις αὐτάς. Διότι αἱ

98. Ἡ Ἔδεσσα. Ὁ ποταμὸς Ἐδεσσαῖος ρεεῖ διὰ μέσου τῆς πόλεως.

μηχαναὶ τῶν ἐργοστασίων των δὲν κινοῦνται, ὅπως ἀλλοῦ, μέ ἀτμόν, ἀλλὰ μέ τὴν δύναμιν ποῦ ἔχει τὸ νερόν, ὅταν πίπτῃ ἀπὸ ὕψος. Ὁ Ἐδεσσαῖος μάλιστα ποταμὸς (Βόδας) σχηματίζει ἕξ ὠραίους καταρράκτας. Ὅπως ὑπελόγησαν, μέ τὴν δύναμίν των θὰ ἤμποροῦσαν νὰ ἠλεκτροφωτίσουν ἀπὸ ἐκεῖ τὴν Θεσσαλονίκην καί ὅλας τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας.

Ἡ Ἔδεσσα εὐρίσκεται ὑψηλὰ εἰς τὸν αὐχένα, ὃ ὅποῖος ἐνώνει τὰ ὄρη Βέρμιον καί Βόραν. Δι' αὐτὸ καί ὁ σιδηρόδρομος, ὃ ὅποῖος συνδέει τὴν Θεσσαλονίκην μέ τὴν βορειοδυτικὴν Μακεδονίαν, διέρχεται

ἀπὸ αὐτὴν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις εἶναι ὀχυρά, διὰ τοῦτο ἡ Ἔδεσσα ὑπῆρξεν ἡ ἀρχαιοτάτη πρωτεύουσα τοῦ Μακεδονικοῦ βασιλείου.

2. Νοτιώτερον εἰς τὴν στενὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ ἡ **Κατερίνη** (29.064 κάτ.) ἔχει μεγάλον ἐμπόριον καυσοξύλων καὶ ξυλανθράκων, διότι ἡ περιοχὴ τῆς, καθὼς καὶ τῆς Ναούσης, εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον δασώδεις περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος. Ἀπὸ ἐκεῖ οἱ σιδηρόδρομοί μας προμηθεύονται στρωτῆρας διὰ τὰς γραμμὰς των. Πλησίον τῆς Κατερίνης ὑπάρχουν μεγάλαι ἀλυκαί.

Ἄν προχωρήσωμεν νοτιώτερον, φθάνομεν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου. Ἐκεῖ τὸ **Λιτόχωρον** (5.000 κάτ.) εἶναι κέντρον παραθερισμοῦ. Ἀπὸ ἐκεῖ ξεκινοῦν καὶ ὅσοι θέλουν νὰ ἀναβοῦν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὑψηλοτέρου ὄρους τῆς Ἑλλάδος.

3. Βορειότερον τὰ ὄρη Βόρας καὶ Παΐκον σχηματίζουν μίαν πλατεῖαν λεκάνην, ἡ ὁποία μὲ τὸ ἀρχαῖον τῆς ὄνομα λέγεται **Ἀλμωπία**. Τὰ βουνὰ αὐτὰ τὴν προφυλάσσουν ἀπὸ τοὺς Βορείους ἀνέμους, ἐπειδὴ δὲ ἔχει καὶ ἄφθονα νερά, ὅλη ἡ περιοχὴ εἶναι εὐφορωτάτη. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν προπάντων τὸν βάμβακα καὶ τὴν μορέαν. Κέντρον τῆς περιοχῆς εἶναι ἡ **Ἀρδέα** (Σούμπσκοκον, 3.222 κάτ.).

Ἡ μορέα εὐδοκιμεῖ πολὺ καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀξιοῦ, ἀνατολικῶς τοῦ Παΐκου ὄρους, ὅπου εἶναι ἡ **Γουμένιτσα** (5.000 κάτ.). Δι' αὐτὸ εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς, ὅπως βορειότερον εἰς τὴν **Γευγελὴν** καὶ τὴν **Δοϊράνην**, τρέφουν μεταξοσκώληκας. Ἄλλ' αἱ δύο τελευταῖαι πόλεις ἀνήκουν εἰς τὴν Σερβίαν.

4. Ἀνατολικῶς τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ ἕως τὰ ὄρη Κερκίνη καὶ Βερτίσκον ἡ χώρα εἶναι λοφώδης. Αἱ κοιλάδες καὶ οἱ λόφοι δὲν εἶναι εὐφοροί. Δι' αὐτὸ μόνον μικραὶ πόλεις ὑπάρχουν ἐδῶ, ὁ **Λαγκαδᾶς** (6.740 κάτ.), ὅπου ὑπάρχουν θερμοπηγαί, καὶ τὸ **Κιλκίς** (11.000 κάτ.). Τὸ **Κιλκίς**, καθὼς καὶ ὁ **Λαχανᾶς**, ἐν χωρίον εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ ὄρους Βερτίσκου, εἶναι ὀνομαστὰ εἰς τὴν νεωτέραν ἱστορίαν μας, διότι ἐκεῖ ὁ στρατός μας ἐνίκησε τὸ 1913 τοὺς Βουλγάρους καὶ ἠλευθέρωσε τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν.

5. Εἰς τὸ νοτιοδυτικὸν ἄκρον τοῦ βαθυπέδου εὐρίσκεται ἡ **Θεσσαλονίκη**, ἡ «νύμφη τοῦ Θερμαϊκοῦ». Εἶναι πόλις παλαιά, διότι ἐκτίσθη τὸ 315 π.Χ. Ἐπειδὴ δηλ. ἡ Πέλλα, ἡ ὁποία εἶχε γί-

νει πρωτεύουσα τῆς Μακεδονίας, εἶχεν ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὴν θάλασσαν μὲ τὰς προσχώσεις τῶν ποταμῶν καὶ δὲν ἤμποροῦσε πλέον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς λιμὴν, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Κάσσανδρος ἔκτισε μίαν νέαν πόλιν εἰς τὴν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ. Τὴν ὠνόμασε δὲ Θεσσαλονίκη, ἀπὸ τὸ ὄνομα τῆς συζύγου του, ἡ ὁποία ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἔγινεν εὐθὺς ἡ κυριώτερα πόλις τῆς Μακεδονίας. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρικὴ καὶ ὁ λιμὴν τῆς ἐξαιρετός, ἡ

99. Ἡ Θεσσαλονίκη (ἀπὸ ἀεροπλάνου). Ἐμπρὸς ἀριστερὰ ὁ Λευκὸς Πύργος εἰς τὸ βᾶθος ὁ λιμὴν μὲ τὸν κυματοθραύστην.

Θεσσαλονίκη ἤκμασε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἀργότερα. Κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς μάλιστα χρόνους ἦτο ἡ δευτέρα πόλις τῆς αὐτοκρατορίας μετὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχε μεγάλα τείχη καὶ πύργους καὶ ὠραιότατους ναοὺς. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοῦς, καθὼς ἡ Ἁγία Σοφία, οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ἡ Παναγία τῶν Χαλκῶν, σφῶζονται ἀκόμη καὶ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν.

Καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας ἡ Θεσσαλονίκη ἔξη-

κολούθησε νὰ εἶναι ἡ σπουδαιότερα πόλις τῆς Μακεδονίας. Τότε ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν καὶ πολλοὶ Ἑβραῖοι ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν.

Τὸ 1912 ἡ Θεσσαλονίκη ἐγίνε πάλιν Ἑλληνική. Τὴν 26 Ὀκτωβρίου, ἑορτὴν τοῦ πολιούχου Ἁγίου Δημητρίου, ὁ στρατὸς μας εἰσήλθεν εἰς τὴν πόλιν.

Τὸ 1917 τρομερὰ πυρκαϊὰ κατέστρεψε τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς πόλεως. Τότε ἐκάη καὶ ὁ περικαλλὴς ναὸς τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἀργότερα ἡ πόλις ἐκτίσθη ἐπὶ νέου σχεδίου καὶ ἀπέκτησε πλατείας ὁδοὺς, κήπους καὶ ὠραίας οἰκοδομὰς.

Ἔτσι ἡ Θεσσαλονίκη ἐγίνε μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας καὶ μεγαλυτέρας πόλεις μας. Εἶναι ἡ τρίτη πόλις τοῦ Κράτους κατὰ πληθυσμὸν (377.061 κάτοικοι) καὶ συγχρόνως ὁ δεῦτερος ἐμπορικὸς μας λιμὴν μετὰ τὸν Πειραιᾶ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θέσις τῆς εἶναι κεντρικὴ, σιδηρόδρομοι ἀναχωροῦν πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ τὴν συνδέουν μὲ ὅλα τὰ μέρη τῆς

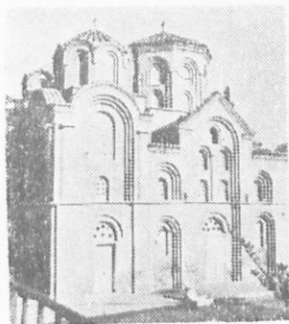

100. Ὁ Λευκὸς Πύργος, ἕως τὸν ὅποιον ἔφθαναν τὰ τείχη ποὺ περιέβαλλον τὴν Θεσσαλονίκην.

Μακεδονίας καὶ μὲ τὴν Σερβίαν.

Εἰς τὸν λιμένα τῆς Θεσσαλονίκης ὑπάρχει καὶ ἐλευθέρη ζώνη· ἐκεῖ δηλ. οἱ ἔμποροι ἤμποροῦν νὰ ἐκφορτώουν καὶ νὰ ἀποθηκεύουν τὰ ἐμπορεύματά των, ὅσα προορίζονται διὰ τὴν Σερβίαν ἢ δι' ἄλλας ξένας χώρας. Καὶ ἐμπορικὴ ἔκθεσις γίνεται εἰς Θεσσαλονίκην κάθε Σεπτέμβριον.

Ἡ Θεσσαλονίκη ἐκτὸς τῆς ἐμπορικῆς ἔχει καὶ σπουδαίαν βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἔχει ἓνα ἀπὸ

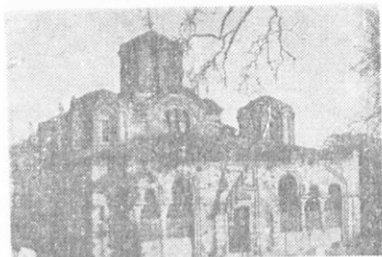
101. Ἡ Παναγία Χαλκῆων τῆς Θεσσαλονίκης.

τοὺς τελειότερους ἀλευρομύλους τῆς χώρας μας, μηχανουργεῖα, νηματοργεῖα, ὑφαντουργεῖα, ἐργοστάσια καπνοῦ, ζυμαρικῶν καὶ

βυρσοδεψεία. Μὲ τὸ Πανεπιστήμιον δὲ καὶ τὰς ἄλλας σχολὰς τῆς ἔγινε καὶ πνευματικὸν κέντρον τῆς βορείας Ἑλλάδος.

γ) Ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνησος.

Ὅπως δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ χερσόνησος αὐτὴ εἶναι πολὺ ὄρεινή. Τὰ ὄρη **Χολομών** καὶ **Χορτιάτης** διευθύνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ μὲ τὰς διακλαδώσεις των γεμίζουν ὅλην τὴν χερσόνησον. Τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὰ ὄρη ἔχουν καὶ αἱ λίμναι **Βόλβη** καὶ **Λαγκαδᾶ**, οἱ ὅποιοι ὁμοιάζουν μὲ μεγάλας τάφρους.

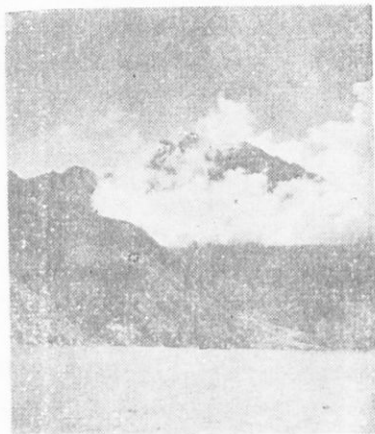
102. Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι, ὠραιότατος βυζαντινὸς ναὸς τῆς Θεσσαλονίκης.

Αἱ τρεῖς ὅμως μικρότεροι χερσόνησοι, εἰς τὰς ὁποίας ἀπολήγει ἡ Χαλκιδική, ἐκτείνονται ἀπὸ ΒΔ πρὸς ΝΑ. Καὶ οἱ δύο κόλποι, ποὺ

σχηματίζονται μεταξύ των (**Σιγγιτικὸς** καὶ **Τορωναιὸς** ἢ τῆς **Κασσάνδρας**) ἔχουν τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν μὲ τὸν Θερμαϊκὸν κόλπον.

Στενοὶ ἰσθμοὶ ἐνώνουν τὰς χερσονήσους αὐτὰς μὲ τὸν κορμὸν τῆς Χαλκιδικῆς. Ὁ ἰσθμὸς μάλιστα τῆς ἀνατολικωτέρας χερσονήσου εἶναι τόσο στενός, ὥστε ὁ Ξέρξης, ὅταν ἐξεστράτευσεν ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, τὸ 480 π.Χ., τὸν ἔκοψε διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν στόλον του.

Εἰς τὸ νότιον ἄκρον τῆς χερσονήσου αὐτῆς ὑψώνεται πανύψηλος ὁ Ἅθως (2.000 μ.). Λέγεται καὶ Ἅγιον Ὄρος, ἐπεὶ εἰς τὰς κλιτύς του ὑπάρχουν εἰκοσιένα μεγάλα μοναστήρια. Ταῦτα ἐκτίσθησαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἔπο-

103. Ὁ Ἅθως ἢ τὸ Ἅγιον Ὄρος ὑψώνεται ὡς τεράστιος κῶνος. (Φωτ. Τοπ. Ὑψηρ. Ὑπ. Συγκ.)

χήν και έχουν σπουδαίας βιβλιοθήκας. Ἐκεῖ σήμερον ζοῦν 2.690 μοναχοί, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητον κοινότητα καὶ ἔχουν κέντρον τὰς **Καρυάς** (429 κάτ.).

Τὸ κλίμα τῆς Χαλκιδικῆς εἶναι θαλάσσιον. Δι' αὐτὸ εἰς τὰ παράλια μέρη εὐδοκιμεῖ ἡ ἐλαία, τὰ δὲ βουνὰ τῆς στολιζονται μὲ ὠραία δάση. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ χερσονήσος εἶναι πολὺ ὄρεινῆ, ἀκόμη δὲν ἀπέκτησε καλοὺς δρόμους καὶ τὰ δάση τῆς δὲν χρησιμοποιοῦνται, ὅσον πρέπει.

Ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει ὑπὸ τὸ ἔδαφός τῆς ὄρυκτά. Εἰς τὰ ἀνατολικά τοῦ Χολομῶντος ὑπάρχει μεταλλεῖον σιδηροπυρίτου καὶ μολύβδου (**Ἰσβορος**), εἰς δὲ τὰ δυτικά ὑπάρχουν ὄρυχεῖα λευκολίθου καὶ χρωμίου.

Τὸν παλαιὸν καιρὸν ἡ Χαλκιδικὴ εἶχε πολλὰς καὶ σπουδαίας πόλεις. Μία ἀπὸ αὐτάς, τὰ **Στάγειρα**, ἦσαν πατρίς τοῦ φιλοσόφου Ἀριστοτέλους, δύο ἄλλαι, ἡ **Ὀλυθος** καὶ ἡ **Ποτίδαια**, ὑπῆρξαν ἀξιόλογοι πόλεις.

Σήμερον ἡ Χαλκιδικὴ ἔχει μόνον χωρία καὶ μερικὰς κωμοπόλεις. Σπουδαιότερα εἶναι ὁ **Πολύγυρος** (4.000 κάτ.), ὁ ὅποιος εὑρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς χερσονήσου καὶ εἶναι πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ Χαλκιδικῆς.

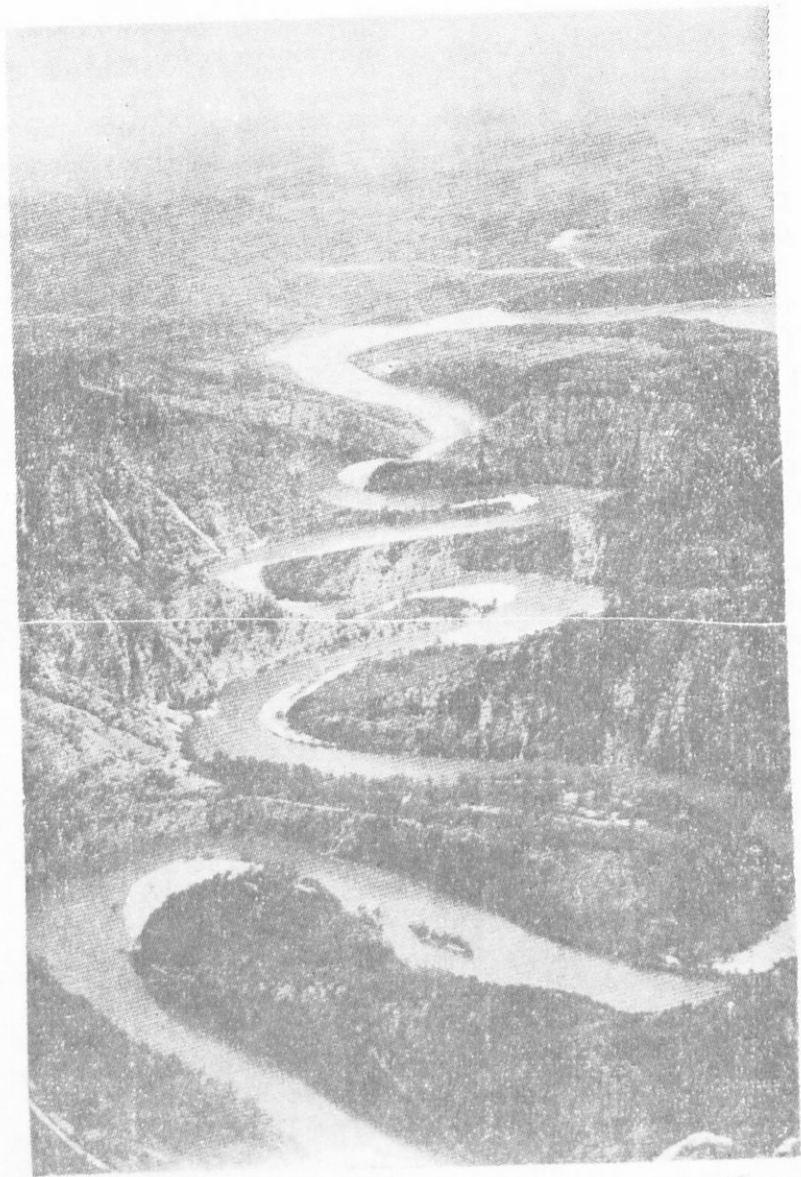
Γ'. Η ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

1. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΑ

Ὅπως εἰς τὴν Κεντρικὴν, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν αἱ ὄροσειραὶ ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς. Εἰς τὰ βόρεια ἐκτείνεται ἡ **Κερκίνη** (Μπέλες), τὸ **Μενοίκιον**, τὸ **Φαλακρὸν** καὶ ὁ **Μούντζινος**, εἰς τὰ νότια δὲ τὸ **Παγγαῖον** καὶ τὸ χαμηλὸν ὄρος **Σύμβολον**.

Μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν αὐτῶν ὑπάρχουν δύο λεκανοπέδια: τὸ **λεκανοπέδιον τῶν Σερρῶν** καὶ τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Δράμας**. Αἱ λοφοσειραὶ ὅμως, ποὺ ὑψώνονται μεταξὺ των, εἶναι χαμηλαὶ καὶ ἡ συγκοινωνία δὲν ἐμποδίζεται, ὁ δὲ σιδηρόδρομος προχωρεῖ εὐκόλως ἀπὸ τὸ ἐν λεκανοπέδιον πρὸς τὸ ἄλλο.

Ἐπειδὴ τὸ Παγγαῖον καὶ τὸ Σύμβολον ὄρος ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῆς παραλίας, τὰ ὕδατα τῶν λεκανοπεδίων δὲν εὑρισκόν ἐλευθέραν διέξοδον πρὸς τὴν θάλασσαν. Δι' αὐτὸ ἐσχημάτιζον εἰς μὲν

104. Ὁ Νέστος. Τοὺς ἐλιγμούς τοῦ ποταμοῦ ἀκολουθεῖ ὁ σιδηρόδρομος.
Τὸ θέγμα εἶναι θαυμάσιον.
(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπηρεῖας Ἰστανβουλῆς, Συγκοινωνίας)

τὴν ἀνατολικὴν πεδιάδα τὰ μεγάλα ἔλη τῶν Φιλίππων, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν πεδιάδα τὴν στενόμακρον λίμνην **Κερκινίτιν** (ἢ τ' **Ἀχινοῦ**). Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ Στρυμὼν καὶ ὁ Ἀγγίτης, οἱ ὅποιοι ἐχύνοντο εἰς τὴν λίμνην αὐτὴν, συχνὰ ἐπλημμύριζον, τὰ νερὰ ἐσκέπαζον ὀλόκληρον τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν καὶ κατέστρεφον συχνὰ τοὺς κόπους τῶν γεωργῶν.

Εὐτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγιναν καὶ ἐδῶ μεγάλα ἔργα, ὅπως καὶ εἰς τὴν Κεντρικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ ἐκανόνισαν τὴν κοίτην τῶν ποταμῶν καὶ ἀπεξήραναν τὰ ἔλη καὶ τὰς λίμνας. Τώρα οἱ ποταμοὶ ἀντὶ νὰ καταστρέφουν, ποτίζουν τὰς πεδιάδας, αἱ ὅποιοι εἰς εὐφορίαν εἶναι μοναδικαί. Ἐδῶ οἱ ἄγροὶ σπεύρονται δύο φοράς τὸ ἔτος, τὸ δὲ ὕψος τοῦ ἀραβοσίτου φθάνει τὰ τέσσαρα μέτρα. Πλήθος χωρίων συναντῶμεν τώρα καὶ εἰς τὰς πεδιάδας αὐτὰς καὶ παντοῦ ἐπικρατεῖ κίνησις καὶ ζωὴ.

Ὅπως ὁ Ἀξιός, ἔτσι καὶ ὁ Στρυμὼν ἔχει τὰς πηγὰς του εἰς τὰ βόρεια τῆς Μακεδονίας, εἰς τὸ Βουλγαρικὸν ἔδαφος. Καὶ αὐτός, διὰ νὰ χυθῆ εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἤνοιξε στενὰς φάραγγας ἀνάμεσα εἰς τὰ βουνὰ (στενὰ Κρέσνας καὶ Κλειδίου ἢ Ροῦπελ). Δι' αὐτὸ ἡ κοιλὰς του ἀποτελεῖ φυσικὴν ὁδὸν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου, ἀλλὰ μόνον μία ἀμαξιτὴ ὁδὸς ὑπάρχει ἕως τώρα εἰς αὐτὴν.

Καὶ ὁ **Νέστος** εἶναι μέγας ποταμὸς καὶ σχηματίζει μίαν ἀπὸ τὰς ὠραιότερας κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ἄλλ' ἐπειδὴ αἱ ὄροσειραὶ τῆς Ροδόπης κλείουν τὴν κοιλάδα αὐτὴν πρὸς Βορρᾶν, δὲν ἔχει σημασίαν διὰ τὰς συγκοινωνίας. Μὲ τὰς προσχώσεις του ὁμως ὁ Νέστος ἐσημάτισεν εἰς τὰς ἐκβολὰς του ἓνα μέγαλο καὶ εὐφορον βαθύπεδον.

2. ΚΛΙΜΑ ΚΑΙ ΚΑΛΙΕΡΓΕΙΑ

Ἄν καὶ δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, τὰ λεκανοπέδια τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας ἔχουν ἠπειρωτικὸν κλίμα· διότι, ὅπως εἴπομεν, τὰ βουνὰ τῆς παραλίας τὰ ἀποκλείουν ἀπὸ τὴν θάλασσαν.

Τὸ ἔδαφός των εἰς τὰ χαμηλὰ μέρη προέρχεται ἀπὸ προσχώσεις· τὸ χῶμά των εἶναι μαῦρο καὶ παχύ. Ἐδῶ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν σιτηρὰ, ὄσπρια, γεώμηλα, βάμβακα καὶ σησάμιον. Εἰς παραγωγὴν βάμβακος ἡ πεδιάς τῶν Σερρῶν ἔρχεται τρίτη μετὰ τὰς πεδιάδας Λεβαδείας καὶ Θεσσαλονίκης. Εἰς τοὺς λοφώδεις τόπους καὶ εἰς τοὺς

πρόποδας τῶν βουνῶν ἐπικρατεῖ ἡ καλλιέργεια τοῦ καπνοῦ.

Ὁ καπνὸς θέλει πολλὰς φροντίδας. Ἡ ἐργασία ἀρχίζει τὸν Φεβρουάριον· τότε σπείρουν τὸν σπóρον εἰς τὰς πρασιάς, τὸν δὲ Μάϊον μεταφυτεύουν τὰ φυτάρια εἰς τὰ χωράφια κατὰ κανονικὰς γραμμὰς. Ἐπειδὴ ταῦτα χρειάζονται ποτίσματα καὶ τακτικὰ σκαλίσματα, πολλοὶ ἐργάται ἀπασχολοῦνται, ἕως ὅτου τὸ φυτὸν ἀναπτυχθῆ καὶ βγάλῃ φύλλα.

105. Ἡ Καβάλα, μία ἀπὸ τὰς ὠραιότερας πόλεις τῆς πατρίδος μας.
(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπ. Υπογρ. Συγκοινωνίας)

Τὸν Ἰούνιον τὰ φύλλα ἀρχίζουν νὰ κιτρινίζουν καὶ πρῶτα τὰ κάτω φύλλα. Τότε ἀρχίζει ἡ συγκομιδὴ. Κάθε πρωὶ ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιὰ ξεκινοῦν διὰ τὰ καπνοχώραφα. Ἐκεῖ παρατάσσονται ἔμπρὸς εἰς τὰ φυτὰ καὶ ἀρχίζουν νὰ κόπτουν τὰ φύλλα, ποὺ ἐκιτρίνισαν. Κατόπιν τὰ ἀρμαθιάζουν καὶ τὰ ἐκθέτουν πρῶτα εἰς σκιερὸν μέρος καὶ ἔπειτα εἰς τὸν ἥλιον, διὰ νὰ ξηραθοῦν.

Τὰ ἀνώτερα φύλλα εἶναι μικρότερα καὶ καλύτερας ποιότητος.

Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ μάζευμα τῶν φύλλων, τὰ ξεχωρίζουν κατὰ ποιότητος εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰ συσκευάζουν εἰς δέματα, διὰ νὰ πωληθοῦν τὸν Ἰανουάριον ἢ Φεβρουάριον. Τότε ἀρχίζουν πάλιν αἱ προετοιμασίαι διὰ τὴν καλλιέργειαν. Ἔτσι καθ' ὅλον τὸ ἔτος αἱ ἐργασίαι διὰ τὸν καπνὸν δὲν παύουν.

Ὁ καπνὸς τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὸν ζητοῦν πολὺ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀνεπτύχθησαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν τρεῖς πόλεις: αἱ **Σέρραι** (40.000 κάτ.), ἡ **Δράμα** (32.200) καὶ ἡ **Καβάλα** (44.520).

Αἱ **Σέρραι** κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκοκρατίας εἶχον περίφημα σχολεῖα, ἦσαν κέντρον Ἑλληνικῆς παιδείας. Οἱ Βούλγαροι, οἱ ὅποιοι κατεῖχον πρὸ ἐτῶν τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν, ἔκαυσαν τὰς Σέρρας δύο φορές (1913 καὶ 1917). Ἀπὸ τότε ἡ πόλις ἐκτίσθη μὲ νέον σχέδιον καὶ ἔγινε πάλιν ἡ ὠραιότερα πόλις τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας.

Ἡ **Δράμα** ἔχει πλουσίας πηγὰς καὶ μεγάλας καπνοφυτεῖας. Ἔχει δὲ καὶ ἀεροδρόμιον.

Ἡ **Καβάλα** εἶναι τὸ σπουδαιότερον καπνικὸν κέντρον τῆς Ἑλλάδος· διότι τὸ κλίμα τῆς εἶναι πολὺ εὐνοϊκὸν διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τὴν ἀποθήκευσιν τῶν καπνῶν. Εἶναι δὲ καὶ ὁ σπουδαιότερος λιμὴν διὰ τὴν ἐξαγωγὴν τῶν Μακεδονικῶν καπνῶν. Τελευταίως ἀπέκτησε τεχνητὸν λιμένα.

*Ἄλλαι μικρότεραι πόλεις εἶναι ἡ **Νιγρίτα** (10.000 κάτ.), τὸ **Σιδηρόκαστρον** (8.200), ἡ **Ἐλευθερούπολις** (Πράβι 5.500), τὸ **Δοξᾶτον** (4.500), ἡ **Προσωτσάνη** (5.000) καὶ ἡ **Χρυσούπολις** (5.780) εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Νέστου. Τὸ Σιδηρόκαστρον ἔχει σπουδαίαν θέσιν διὰ τὰς συγκοινωνίας, διότι εὐρίσκεται εἰς τὴν ἔξοδον τῆς κοιλάδος τοῦ Στρυμόνος, ἡ ὁποία φέρει πρὸς τὴν Βουλγαρίαν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ Ἑλληνικὴ Μακεδονία ἔχει περίπου 1.890.000 κατοίκους. Ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς δώδεκα νομούς: 1) τὸν νομὸν **Κοζάνης**, 2) τὸν νομὸν **Καστορίας**, 3) τὸν νομὸν **Φλωρίνης**, 4) τὸν νομὸν **Πέλλης**, 5) τὸν νομὸν **Ἡμαθίας**, 6) τὸν

νομόν Πιερίας, 7) τὸν νομόν Κιλκίς, 8) τὸν νομόν Θεσσαλονίκης, 9) τὸν νομόν Χαλκιδικῆς, 10) τὸν νομόν Σερρῶν, 11) τὸν νομόν Δράμας καὶ 12) τὸν νομόν Καβάλας.

Ἡ πρωτεύουσα κάθε νομοῦ σημειώνεται εἰς τὸν πίνακα (σελ. 133) μὲ παχύτερα στοιχεῖα.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Μορφὴ τοῦ ἐδάφους	<p>Ὁ ρ ῆ : Γράμμος (2.520 μ.), Βόιον, Βαρνοῦς (2.330 μ.), Βίτσι, Σινιάτσικον, Μπούρινος, Βόρας (2.500 μ.), Βέρμιον (2.000 μ.), Χάσια, Καμβούνια, Πιέρια, Ὀλυμπος (2.918 μ.), Κερκίνη (2.000 μ.), Μενοίκιον, Φαλακρόν, Μούντζινοσ, Βερτίσκος, Χορτιάτης, Χολομών, Κερδύλλιον, Παγγαῖον, Σύμβολον, Ἄθωσ (2.000 μ.).</p> <p>Ὁ ρ ο π ἔ δ ι α : τῶν Δεσσαρητικῶν λιμνῶν, τῆς Ὁρεστιάδος, τῆς Πελαγονίας, τῆς Πτολεμαίδος.</p> <p>Β α θ ῦ π ε δ α : τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν, τῆς Δράμας.</p>						
Ποταμοί	Ἄλιακμων, Ἄξιός, Στρυμῶν, Νέστος, Ἐχέδωρος.						
Λίμναι	Βρυγηῆς (Πρέσπια), Βεγορίτις (Ὀστρόβου), Καστορίας, Δοϊράνης, Βόλβη, Λαγκαδά.						
	Εἶδη καλλιέργειας	Καλλιεργούμεναι ἑκτάσεις εἰς στρέμματα	Βάρωσ τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικοῦς τόννουσ				
Γεωργικὴ παραγωγὴ τοῦ ἔτους 1961	Σιτηρὰ	5.690.000	1.155.000				
	*Ὄρυζα	120.000	49.000				
	*Ὄσπρια	387.000	30.000				
	Γεώμηλα	92.000	73.000				
	Λαχανικά	195.000	—				
	Καπνὸσ	672.000	47.000				
	Βάμβαξ	1.068.000	164.000				
	*Ἀμπελοί (οἰνάμπελοί)	256.000	70.000				
	Σταφιδάμπελοί	—	—				
	*Ἐσπεριδοειδῆ	243	240				
	*Ἐλαῖαι	145.000	28.000				
	*Ἐλαῖον	—	4.345				
Κτηνοτροφία. Ἀριθμὸσ ζώων ἔτους 1961	Βόεσ καὶ ἀγελάδεσ	*Ἴπποί	*Ἡμίονοί	Πρόβρατα	Αἴγεσ	Χοῖροί	
	500.000	102.000	46.000	2.155.000	1.010.000	160.000	

Νομοί	Έπιφάνειαι εις τ. χλμ.	Πληθυσμός		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εις χιλιάδας)
		έν όλω	κατά τ. χλμ.	
Κοζάνης	5,733	190.835	33,3	Κοζάνη 21,5 , Γρεβενά 7, Σιάτιστα 4,7 Πτολεμαίς 12,7 Σέρβια 4, Βελβενδός 4,2
Καστορίας	1,685	47,487	28,2	Καστορία 10,2 *Αργος *Ορεστικόν 4,3
Φλωρίνης	1,863	67.356	36,2	Φλώρινα 12 , *Αμύνταιον 3,8
Πέλλης	2.506	133.224	53,2	* Έδεσσα 15,5 , Γιανιτὰ 19,7, *Αρδέα 3,2 Σκύδρα 3, Πέλλα 2.
*Ημαθίας	1.699	114.515	67,4	Βέροια 25,8 Νάουσα 15,5, *Αλεξάνδρεια (Γιδά) 6.2
Πιερίας	1,548	97.700	63,1	Κατερίνη 29 , Λιτόχωρον 5, Αιγίνιον 4, Κολινδρός 4, Πλατύ 2.
Κιλκίς	2,597	102.812	39,6	Κιλκίς 11 , Γουμένισσα 5, *Αξιούπολις 3,5, Πολύκαστρον 3,8 Εύζωνοι 3,5.
Θεσσαλονικίης	3.560	544.394	152,9	Θεσσαλονίκη 378 , Λαγκαδάς 6,7 Σοχός 4.
Χαλκιδικίης	2,945	79.850	27,1	Πολύγυρος 3,5 *Αρναία 2,5, Συκέα 2,5, *Ιερισσός 2,5, Νέα Μουδανιά 2,5, Κασσάνδρα 2.
Σερρών	3.987	248.041	62,2	Σέρραι 40 , Νιγρίτα 10, Σιδηρόκαστρον 8,2 Ζίχνα 4, Νέον Πετρίτσιον 3,5, *Αλιστράτη 3,5, Πρώτη 3.
Δράμας	3.468	121.006	34,9	Δράμα 32,2 , Δοξατόν 4,5, Προσωτσάνη 5,3
Καβάλας	2.109	140.750	66,7	Καβάλα 44,5 *Ελευθερούπολις (Πράβιον) 5,5, Χρυσούπολις 6, Λιμενάρια Θάσου 2, Κρηνίδες 3.
*Άγιον *Όρος	336	2.690	8	Καρυαί .
*Όλη ή Μακεδονία	34.036	1,890.660	55,5	

Ἀσκήσεις. — 1. Σχεδιαγράφησε τὴν παραλιακὴν γραμμὴν τῆς Μακεδονίας καὶ σημείωσε εἰς αὐτὴν τὰς παραλίους πόλεις. — 2. Δεῖξε μὲ βέλη τὰς διευθύνσεις, πρὸς τὰς ὁποίας ἀναχωροῦν οἱ σιδηρόδρομοι ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην. — 3. Ποῖαι πόλεις τῆς Μακεδονίας συνδέονται σιδηροδρομικῶς μὲ τὴν Θεσσαλονίκην; — 4. Διὰ τί ὁ σιδηρόδρομος Θεσσαλονίκης — Σερρῶν κάμνει τόσον μεγάλην καμπὴν; — 5. Ποίας πόλεις θὰ συναντήσης, ἂν ταξειδεύσης μὲ τὸ αὐτοκίνητον ἀπὸ τὴν Λάρισαν ἕως τὴν Φλώριναν; — 6. Πῶς θὰ ὑπάγης ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὴν Καστορίαν; Ἀπὸ ποίας πόλεις θὰ διέλθης; — 7. Εἰς ποίους τόπους τῆς Μακεδονίας ἔγιναν μεγάλαι μάχαι κατὰ τοὺς πολέμους τοῦ 1912 καὶ 1913; — 8. Εἶδε τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ ὀλοκλήρου τῆς Μακεδονίας. Σύγκρινε τὴν Μακεδονίαν μὲ τὴν Στερεὰν καὶ μὲ τὴν Θεσσαλίαν μαζί: α) ὡς πρὸς τὸν πληθυσμόν, β) ὡς πρὸς τὴν παραγωγὴν σιτηρῶν καὶ καπνῶν καὶ γ) ὡς πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν.

4. Η Θ Ρ Α Κ Η

1. Ποῖος ποταμὸς χωρίζει τὴν Θράκην ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν; — 2. Ἀκολούθησε τὴν γραμμὴν τῶν συνόρων μας ἀπὸ τὸ σημεῖον, ὅπου διασταυρῶνεται μὲ τὸν Νέστον ποταμόν, ἕως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἐβρου. Περιέγραψε κατὰ τὸν χάρτην τὴν διεύθυνσιν τῆς συνοριακῆς αὐτῆς γραμμῆς. Ὁ Ἐβρος διαιρεῖ τὴν Θράκην εἰς ἀνατολικὴν καὶ δυτικὴν. — 3. Ποία εἶναι ἡ μορφὴ τοῦ ἐδάφους τῆς δυτικῆς Θράκης κατὰ τὸν χάρτην; — 4. Εἶδε εἰς τὸν χάρτην τὴν Τσατάλτζαν.

Α'. ΘΕΣΙΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΙΣ

Ἡ Θράκη ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Νέστου ἕως τὴν Προποντίδα καὶ ἕως τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ὡς φυσικὸν ὄριον πρὸς Βορρᾶν ἔχει τὸν ΑἼμον. Εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, ἀλλὰ

ἔχει τὸν μεγαλύτερον ποταμὸν καὶ τὴν μεγαλυτέραν πεδιάδα τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου.

Καὶ τὴν Θράκην ὅλην δὲν τὴν κατέχει σήμερον ἡ Ἑλλάς. Τὴν

106. Χάρτης τῆς δυτικῆς Θράκης Κλίμαξ (1 : 2 000 000).

βορείαν Θράκην (Ἐνατολικὴν Ρουμελιάν) πρὸ πολλῶν ἐτῶν τὴν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι καὶ τὴν ἔκαμαν Βουλγαρικὴν. Τὴν νοτιάν Θράκην ἕως τὴν Τσατάλτζαν τὴν ἀπηλευθέρωσεν ὁ στρατὸς μας κατὰ τὸν Παγκόσμιον Πόλεμον (1919), ἀλλ' ἡ Ἐνατολικὴ Θράκη

ἐπανῆλθεν εἰς τὴν Τουρκίαν, ὅταν ἡ Ἑλλὰς ἔχασε τὴν νίκην εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν (1922). Ἔτσι μόνον ἡ νοτιοδυτικὴ Θράκη εἶναι σήμερον Ἑλληνική, ὃ δὲ Ἔβρος εἶναι τὸ πρὸς Ἀνατολὰς σύνορον τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην κατοικοῦν καὶ ἄρκετοι Τοῦρκοι. Οὗτοι παρέμειναν, ἐπειδὴ καὶ οἱ Ἕλληνες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηρέθησαν ἀπὸ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους ὁμοιάζει μὲ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν. Καὶ ἐδῶ αἱ ὄροσειραι (**Ροδόπη**, **Ἴσμαρος**) ἐκτείνονται ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ σχηματίζουν μεταξὺ τῶν ἐν λεκανοπέδιον, τὸ **λεκανοπέδιον τῆς Κομοτηνῆς**.

Πρὸς Ἀνατολὰς τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ **Ἔβρος** ποταμός. Ὁ μεγάλος αὐτὸς ποταμὸς ἔρχεται ἀπὸ τὰ βόρεια τῆς Θράκης. Δι' αὐτὸ ἡ κοιλὰς του ἀποτελεῖ σπουδαίαν ὁδόν, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ καὶ ὁ σιδηρόδρομος Ἀλεξανδρουπόλεως - Ἀδριανουπόλεως.

Ἡ παραλία τῆς δυτικῆς Θράκης ἀκολουθεῖ τὴν διεύθυνσιν, πού ἔχουν καὶ αἱ ὄροσειραί, καὶ εἶναι ὁμαλή. Μόνον εἰς ἓν μέρος εἰσχωρεῖ ἡ θάλασσα καὶ σχηματίζει τὸν κόλπον τοῦ **Πόρτο Λάγου**. Ἡ εἴσοδος του εἶναι στενὴ, ἐπειδὴ δὲ πολλὰ ποτάμια χύνονται εἰς αὐτὸν καὶ κάμνουν προσχώσεις, ὃ κόλπος μετεβλήθη εἰς λιμνοθάλασσαν. Ἐκεῖ ὑπάρχει πλούσιον ἰχθυοτροφεῖον.

Γ'. ΦΥΣΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ

1. Ἡ περιοχὴ τῆς Ροδόπης. — Εἰς τοὺς νοτίους πρόποδας τῆς Ροδόπης ἀπλώνεται μία πλατεῖα πεδιάς, ἡ ὁποία ἔχει τὸ ἴδιον ἔδαφος μὲ τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ τὸ ἴδιον κλίμα (ἠπειρωτικόν). Δι' αὐτὸ καὶ ἐδῶ παράγεται ἡ ἴδια ἐκλεκτὴ ποιότης καπνοῦ (μυρωδάτος) καὶ οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν καπνῶν.

Μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν καπνῶν ἀκμάζουν ἡ **Ξάνθη** (26.377 κάτ.) καὶ ἡ **Κομοτηνὴ** (28.355). Προπάντων φημίζονται τὰ καπνὰ τῆς Ξάνθης, τὰ ὁποία εἶναι περιζήτητα. Ἄλλ'

107. Μερική άποψη τής Ξάνθης.

ή περιοχή τής Κομοτηνής είναι εύφορωτάτη και παράγει πολλά σιτηρά (σίτον, σίκαλιν, κριθήν), λαχανικά και όπωρικά. Αί πόλεις αὐται εὐρίσκονται ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς Θεσσαλονίκης - Ἀλεξανδρουπόλεως, ἔχουν δὲ συγκοινωνίαν καὶ μὲ τὸν λιμένα τοῦ Πόρτο-Λάγου. Καὶ ἀπὸ τὰ δάση τῆς Ροδόπης ἐξάγουν πολλήν ξυλείαν.

2. Ἡ περιοχή τοῦ Ἐβρου. —

Εἰς τὸ Θρακικὸν βαθύπεδον ὁ Ἐβρος ἔκαμε βαθεῖας προσχώσεις. Τὸ ἔδαφος τοῦ εἶναι στρωμένον μὲ μαλακὴν καὶ εὐφορον γῆν. Αἱ προσχώσεις αὐταὶ ἐξακολουθοῦν, ἐπειδὴ δὲν διηυθετήθη ἀκόμη ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ. Ἀπὸ τὰς συχνὰς δὲ πλημμύρας μένουσι μεγάλαὶ ἐκτάσεις πλησίον τοῦ Ἐβρου ἀκαλλιέργητοι.

Τὸ κλίμα εἰς τὰ παράλια εἶναι θαλάσσιον, εἰς μέρη μάλιστα

108. Χωρική τοῦ Διδυμοτείχου ζυγίζει μὲ ἐγχώριον ξυλίνην ζυγαριάν.

προφυλαγμένα από τὸν βορρᾶν εὐρίσκομεν πεῦκα καὶ ἐλαίας. Ἄλλ' εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ βαθυπέδου τὸ κλίμα εἶναι ἡπειρωτικὸν καὶ πολὺ ψυχρὸν κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ θερμοκρασία εἰς τὸ Σουφλί καὶ εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν κατέρχεται τὸν χειμῶνα καὶ 20 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Τὸ θέρος ὅμως εἶναι θερμὸν, ὥστε τὸ κλίμα εἶναι κατάλληλον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν δημητριακῶν. Δι' αὐτὸ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῆς Θράκης εἶναι γεωργοί, ἡ δὲ Θράκη παράγει πολλὰ σιτηρὰ. Εἰς ὑγρὰ καὶ βαλτώδη μέρη εὐδοκιμεῖ καὶ τὸ βαμβάκι, τὸ ρύζι καὶ τὸ σιγάμι.

Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου εὐδοκιμεῖ πολὺ καὶ ἡ μορέα. Ἀπέραντοι μορεῶνες ἀπλώνονται εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου, τοῦ Διδυμοτείχου καὶ τῆς Νέας Ὀρεστιάδος. Ἐκεῖ κάθε οἰκογένεια ἔχει τὸν μορεῶνά της, ὅπως ἄλλοι ἔχουν τὸ ἀμπέλι. Ὅπως δὲ ἄλλοι κατὰ τὸν τρυγητὸν ὄλοι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, τρέχουν εἰς τὰ ἀμπέλια, ἔτσι εἰς τὰ μέρη αὐτά, κατὰ τοὺς μῆνας Ἀπρίλιον καὶ Μάϊον τρέχουν εἰς τοὺς μορεῶνας, διὰ νὰ κόψουν φύλλα καὶ νὰ θρέψουν τοὺς μεταξοσκώληκας.

Ἡ δυτικὴ Θράκη ἔρχεται πρώτη εἰς τὴν παραγωγὴν μεταξῆς εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὸ **Σουφλί** μάλιστα (6.700 κάτ.) γίνεται μεγάλη ἀγορὰ κουκουλιῶν, εἰς δὲ τὸ **Διδυμότειχον** (7.290) ὑπάρχουν καὶ ἐργοστάσια μεταξωτῶν ὑφασμάτων. Τὸ Διδυμότειχον ἦτο κατὰ τὴν βυζαντινὴν ἐποχὴν σπουδαία πόλις, διότι ἦτο ὠχυρωμένον μὲ διπλᾶ τείχη (δίδυμον τεῖχος). Κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὅμως ἀνεπτύχθη περισσότερο ἢ Ἄλεξανδρούπολις (18.700 κάτ.), ἡ ὁποία ἐκτίσθη μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σιδηροδρόμου καὶ εἶναι ὁ μόνος ἐμπορικὸς λιμὴν τῆς δυτικῆς Θράκης. Νέα πόλις εἶναι καὶ ἡ **Νέα Ὀρεστιάς** (10.280), εἰς τὴν ὁποίαν κατοικοῦν πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Ἀδριανούπολιν.

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ

Ἡ δυτικὴ Θράκη διαιρεῖται εἰς τρεῖς νομοὺς: 1) τὸν νομὸν **Ξάνθης** μὲ ἔδραν τοῦ νομάρχου τὴν **Ξάνθην**, 2) τὸν νομὸν **Ροδόπης** μὲ ἔδραν τὴν **Κομοτηνὴν** καὶ 3) τὸν νομὸν Ἐβρου μὲ ἔδραν τὴν **Ἀλεξανδρούπολιν**.

Ε'. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΘΡΑΚΗΣ

	Είδη καλλιέργειας		Καλλιεργούμενα έκτάσεις εις στρέμματα	Βάρος τῆς παραγωγῆς εις μετρικούς τόνους		
	Γεωργικὴ παραγωγή τοῦ ἔτους 1961	Σιτηρὰ		1.643.000	210.000	
	*Ορυζα		1.000	400		
	*Όσπρια		150.000	13.000		
	Γεώμηλα		20.000	9.400		
	Λαχανικά		35.000	—		
	Καπνὸς		95.000	6.200		
	Βάμβαξ		80.000	5.300		
	*Αμπέλοι		40.000	9.650		
	*Ελαῖαι		13.000	3.800		
	Μωρέαι (κουκούλια)		20.500	350		
	*Ελαιον		—	275		
Κτηνοτροφία *Αριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες, ἀγελάδες, βούβαλοι	*Ἴπποι	*Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	165.650	6.500	3.460	502.000	292.000	25.000
Νομοὶ	*Επιφάνεια εις τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εις χιλιάδας)		
		ἐν ὄλῳ	κατὰ τ. χλμ.			
Ξάνθης	1,793	89,594	50	Ξάνθη 26,3		
Ροδόπης	2.543	109.200	42,9	Κομοτηνὴ 28,3		
*Ἐβρου	4,242	157.760	37,2	*Αλεξανδρούπολις 18,7 Σουφλί 7, Διδυμότειχον 7,3 Νέα *Ορεστιάς 10,3 Φέραϊ 4,5.		
*Όλη ἡ δυτ. Θράκη	8,578	356.554	41,5			

***Ασκήσεις.** — 1. Σχεδίασε τὸ σχῆμα τῆς δυτικῆς Θράκης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸ τὰς πόλεις καὶ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν ἀπὸ τὸν σταθμὸν τοῦ Νέστου ἕως τὴν Ἀδριανούπολιν. Σχεδίασε καὶ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην ἕως τὴν Τσατάλτζαν. — 2. Τὰ χλωρὰ κουκούλια, ποὺ παρήχθησαν τὸ 1961 εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ἐξῆγγιζαν 650.000 χιλιόγραμμα. Ἀπὸ αὐτὰ 350.000 χιλιόγραμμα παρήγαγεν ὁ νομὸς *Ε-

βρου. Τί ποσοστόν ἀπὸ ὀλόκληρον τὴν παραγωγὴν ἀναλογεῖ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν; — 3. Σύγκρινε τὴν δυτικὴν Θωράκην μὲ τὴν Ἑπειρον κατὰ τὴν ἔκτασιν, κατὰ τὴν παραγωγὴν καὶ κατὰ τὴν κτηνοτροφίαν. — 4. Διατί ἡ Δυτικὴ Θωράκη ἔχει τριπλασίους βοῦς καὶ ἀγελάδας ἀπὸ τὴν Ἑπειρον, ἀλλὰ ἡμίονους 3 φορὰς ὀλιγωτέρους ἀπὸ αὐτήν; Καὶ βουβάλους ἢ μὲν Ἑπειρος ἔχει ἐν ἔλφ 72, ἢ δὲ Δυτ. Θωράκη 20.078. Πῶς ἐξηγεῖται ἡ διαφορὰ αὐτή;

Γ'. Η ΝΗΣΙΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. Ποίας χώρας βρέχει τὸ Αἰγαῖον πέλαγος πρὸς Βορρᾶν καὶ ποίας πρὸς Δυσμᾶς; Ποία ξένη χώρα ἐκτείνεται πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Αἰγαίου; Ποῖα νῆσοι κλείουν τὸ Αἰγαῖον πρὸς Νότον; — 2. Μὲ ποίας θαλάσσας συγκοινωνεῖ τὸ Αἰγαῖον πρὸς τὰ ΒΑ; Μὲ ποίας πρὸς τὰ ΝΔ καὶ ΝΑ; — 3. Ποῖα νῆσοι εὐρίσκονται εἰς τὸ βόρειον μέρος τοῦ Αἰγαίου; — Ποῖα ἀπὸ αὐτὰς ἀνήκουν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ποῖα εἰς τὴν Τουρκίαν; — Ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας νήσους τοῦ Αἰγαίου. — 5. Ποίας νήσους τοῦ Αἰγαίου κατεῖχεν ἡ Ἰταλία καὶ μὲ ποῖον ὄνομα τὰς διακρίνομεν;

Α'. ΠΩΣ ΕΓΙΝΕ ΤΟ ΑΙΓΑΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὁμοιάζει μὲ κλειστὴν θάλασσαν, διότι ἀπὸ τρεῖς μὲν πλευρὰς τὸ περιβάλλει ξηρὰ, ἀπὸ τὴν νοτίαν δὲ πλευρὰν του τὸ κλείει μία μακρὰ σειρὰ νήσων (Κύθηρα — Ἀντικύθηρα — Κρήτη — Κάσος — Κάρπαθος — Ρόδος).

Τὸ πέλαγος αὐτὸ φαίνεται ὡς νὰ εἶναι σπαρμένον μὲ νήσους. Πόθεν λοιπὸν προέρχεται τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν νήσων;

Κάποτε ἡ Ἑλλὰς ἦτο ἠνωμένη μὲ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὅπου σήμερον εἶναι τὰ νερὰ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὑπῆρχε ξηρὰ. Ἄλλ' ἡ ξηρὰ αὐτὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐχαμήλωσεν, «ἐβούλιαξε»: τὰ νερὰ τῆς θαλάσσης ἐσκέπασαν τὰ χαμηλότερα μέρη· τὰ ὑψηλότερα, καθὼς καὶ τὰ βουνά, ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· αὐτὰ εἶναι αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου.

Β'. ΑΙ ΠΑΡΑΛΙΑΙ ΚΑΙ Η ΘΕΣΙΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, καθὼς εἴπομεν, εἶναι γεμάτον ἀπὸ νήσους.

Αί νήσοι αὐταὶ ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ γέφυραν μεταξύ Ἑλλάδος καὶ Μικρῆς Ἀσίας καὶ διευκολύνουν πολὺ τὰ ταξίδια. Ἔτσι τὸ πέλαγος αὐτό, ἀντὶ νὰ χωρίζη, ἐνώνει τὰς χώρας, ποὺ βρέχει μὲ τὰ νερά του.

Ἐκτὸς αὐτοῦ τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου εἶναι πλούσια εἰς κόλπους καὶ τὰ πλοῖα εὐρίσκουν ἀσφαλεῖς λιμένας. Ἔτσι ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον διευκολύνονται καὶ πολλοὶ ἐμπορικὸι λιμένες ἀνεπτύχθησαν εἰς τὰ παράλια τοῦ Αἰγαίου (Πειραιεὺς, Βόλος, Θεσσαλονίκη, Καβάλα κ.τ.λ.).

Ἐπὶ πλέον τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι μὲν κλειστὴ θάλασσα, ἀλλ' ἔχει τρεῖς φυσικὰς ἐξόδους· ἡ μία εἶναι εἰς τὰ ΒΑ πρὸς τὴν Προποντίδα καὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ αἱ ἄλλαι δύο εἰς τὰ ΝΑ καὶ εἰς τὰ ΝΔ πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἔτσι τὸ Αἰγαῖον ἀποτελεῖ μίαν μεγάλην ὁδόν, ἡ ὁποία συνδέει τὴν Μεσόγειον μὲ τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Ἡ γεωγραφικὴ λοιπὸν θέσις τοῦ Αἰγαίου συντελεῖ, ὥστε νὰ εἶναι τοῦτο ἡ σπουδαιότερα θάλασσα τῆς Ἑλλάδος.

Γ'. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ἀναλόγως τῆς θέσεως, τὴν ὁποίαν ἔχουν αἱ νήσοι εἰς τὸ Αἰγαῖον, τὰς διαιροῦμεν εἰς βορείας, εἰς δυτικὰς, εἰς ἀνατολικὰς καὶ εἰς νοτίας νήσους.

1. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Αἱ νήσοι τοῦ βορείου Αἰγαίου εἶναι πέντε: ἡ **Θάσος** (16.000 κάτ.), ἡ **Σαμοθράκη** (4.000), ἡ **Λήμνος** (23.000), ἡ **Ἴμβρος** (10.000) καὶ ἡ **Τένεδος** (3.000).

Τὸ κλίμα εἰς τὰ βόρεια τοῦ Αἰγαίου κατὰ τὸν χειμῶνα εἶναι ψυχρὸν, ἐπειδὴ ἐπικρατοῦν οἱ ψυχροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι. Ἔνεκα τούτου εἰς τὰς νήσους αὐτὰς μερικὰ ἀπὸ τὰ ἀειθαλῆ φυτὰ, καθὼς ἡ λεμονέα καὶ ἡ πορτοκαλέα, δὲν εὐδοκιμοῦν.

Ἡ **Θάσος** καὶ ἡ **Σαμοθράκη** εἶναι πολὺ ὄρειναι. Τὰ βουνά των εἶναι ὑψηλά καὶ τὰ στολίζουσιν ὠραῖα δάση ἀπὸ πεῦκα, πρίνουσ, ἔλατα καὶ δρυῖ. Δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοί των, προπάντων τῆς Σαμοθράκης, ζοῦν κυρίως ἀπὸ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπόριον τῶν ξυλανθράκων. Ἡ Θάσος ἔχει καὶ λευκότερα μάρμαρα καὶ μεταλλεύματα ψευδαργύρου. Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς εἶναι ἡ **Παναγία** καὶ ὁ **Θεολόγος** (2.000) καὶ τὰ **Λιμενάρια** (2.000).

Ἡ Λήμνος ἔχει βουνὰ χαμηλά, ἀλλ' εἶναι τελείως γυμνά ἀπὸ δάση, διότι οἱ κάτοικοί της τρέφουν πολλὰ ποίμνια καὶ προτιμοῦν νὰ ἔχουν βοσκοτόπους. Εἰς τὰς κοιλάδας εὐδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἄμπελος, ἡ συκὴ καὶ ἡ ἀμυγδαλῆ, εἰς δὲ τὰ πεδινὰ μέρη παράγεται κριθὴ καὶ βάμβραξ ἀρίστης ποιότητος. Ἐκλεκτὸν εἶναι καὶ τὸ μέλι τῆς Λήμνου.

109. Σπίτι χωρικὸ τῆς Λήμνου με « ἀξάτα » (ἐξώστην) καὶ « κουβούκλι » διὰ τὸν φούρνον.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ **Κάστρον** (3.500 κάτ.). Εἰς τὴν νοτιὰν πλευρὰν της ὑπάρχει ἕνας μεγάλος καὶ ἀσφαλῆς λιμὴν, ὁ λιμὴν τοῦ **Μούδρου**. Αὐτὸς κατὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἐχρησίμευσεν ὡς ὀρμητήριον τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.

Αἱ δύο ἄλλαι νῆσοι, ἡ Ἴμβρος καὶ ἡ Τένεδος, ἔχουν μὲν Ἑλληνικώτατον πληθυσμόν, ἀλλ' ἀνήκουν τῶρα εἰς τὴν Τουρκίαν. Ἡ Ἴμβρος παράγει τὰ ἴδια προϊόντα μετὰ τὴν Λήμνον, ἡ δὲ **Τένεδος**, παράγει κυρίως οἶνον.

2. Αἱ νῆσοι τοῦ Δυτικοῦ Αἰγαίου

Τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ Αἰγαίου πελάγους περιλαμβάνει τὴν **Εὐβοίαν** καὶ δύο συμπλέγματα νήσων, τὰς **βορείας Σποράδας** καὶ τὰς **Κυκλάδας**.

1. Ἡ Εὐβοία.

(Ἐπιφάνεια : 3.620 τ. γλμ. Κάτοικοι 166.000)

Μία στενὴ λωρὶς θαλάσσης χωρίζει τὴν Εὐβοίαν ἀπὸ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, ὁ πορθμὸς τοῦ Εὐρίπου. Τὸ πλάτος του εἶναι 40 μέτρα καὶ τὸ βάθος του 8 μέτρα. Δι' αὐτὸ κατεσκεύασαν ἐκεῖ μίαν σιδηρᾶν γέφυραν καὶ ἔτσι ἡ νῆσος ἐνώνεται μετὰ τὴν ἀπέναντι ἡρᾶν.

Ἡ γέφυρα αὐτὴ εἶναι κινητὴ, δηλ. ἀνοίγει καὶ κλείει ἔτσι ἀφή-

110. Ἡ Χαλκίς καὶ τὸ στενὸν τοῦ Εὐβοίου μετὰ τὴν κινητὴν γέφυραν.
(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπ. Ὑπογρ. Συγκοινωνίας)

νει τὰ πλοῖα νὰ περάσουν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου εἰς τὸ ἄλλο. Συμβαίνει ὁμως ἐκεῖ ἓνα περιέργον φαινόμενον : ἐπὶ 6 1/2 ὥρας τὰ νερά τρέχουν ὡς ποταμὸς ὀρμητικὸς ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ πρὸς τὸ νότιον καὶ ἐπὶ ἄλλας 6 1/2 ὥρας ἀναβαίνουν ἀντιθέτως ἀπὸ τὸ νότιον μέρος πρὸς τὸ βόρειον. Δι' αὐτὸ τὰ πλοῖα εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ περιμένουν, ἕως ὅτου ἡρεμήσουν τὰ νερά καὶ ἀλλάξη τὸ ρεῦμα. Ἄλλως δὲν ἠμποροῦν νὰ περάσουν. Τὸ φαινόμενον αὐτὸ λέγεται π α λ ῖ ρ ρ ο ι α.

Ὅπως μᾶς δεικνύει ὁ χάρτης (βλ. εἰκ. 59), ἡ Εὐβοία ὁμοιάζει κατὰ τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους μετὰ τὴν ἀνατολικὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Εἶναι μὲν ὀρεινὴ, ἀλλ' ἔχει καὶ μικρὰς καὶ εὐφόρους πεδιάδας. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπ' αὐτὰς εἶναι ἡ **πεδιάς τῆς Χαλκίδος**, ἡ ὁποία μετὰ τὸ ἀρχαῖόν της ὄνομα λέγεται **Ληλάντιον πεδίον**, καὶ ἡ **πεδιάς τοῦ Ξηροχωρίου**. Ἐκεῖ οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν τὰ σιτηρά, τὰ ὄσπρια, τὴν ἄμπελον, τὴν ἐλαίαν, τὴν συκὴν, τὴν λεμονέαν καὶ τὴν πορτοκαλέαν. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἴνοι τῆς Χαλκίδος, περίφημα τὰ σῦκα τῆς Κύμης, ἄφθονα δὲ τὰ καρύδια καὶ τὰ λεμόνια ὅλης τῆς νήσου.

Τὰ ὄρη τῆς Εὐβοίας εἶναι ὑψηλὰ καὶ ἀπόκρημα (**Δίρφυς**, **Ὀχη**, **Κανδήλι**). Τὰ περισσότερα στολίζονται μετὰ ὠραία δάση,

ἔχουν δὲ καὶ βοσκὴν διὰ τὰ ποιμνία. Προπάντων ἡ περιοχὴ τῆς Καρύστου προμηθεύει πολλὰ σφάγια εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἀθηναίων.

Καὶ ὄρυκτὰ ἔχουν τὰ βουνὰ τῆς Εὐβοίας πολλά, καθὼς π.χ. λιγνίτην εἰς τὴν Κύμην καὶ τὸ Ἀλιβέριον, λευκόλιθον εἰς τὴν Λίμνην, χρώμιον κ.τ.λ.

111. Χωρική τῆς Ἀγίας Ἀννης, μετὰ τὴν πολυκέντητον τοπικὴν ἐνδυμασίαν.
(Φωτογρ. Ν. Ζωγράφου)

Καθὼς εἶδομεν, ἡ Εὐβοία εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου πλησιάζει τόσον πολὺ πρὸς τὴν Στερεάν, ὥστε μὲ μίαν γέφυραν ἐνώνεται μὲ αὐτὴν. Δι' αὐτὸ ὄλαι αἱ ὁδοὶ τῆς νήσου διευθύνονται πρὸς τὸ σημεῖον αὐτὸ καὶ ἐκεῖ ἀνεπτύχθη ἡ μεγαλύτερα τῆς πόλις, ἡ **Χαλκίς** (24.745 κάτ.).

Εἰς αὐτὴν συγκεντρώνονται τὰ περισσότερα προϊόντα τῆς νήσου καὶ στέλλονται, εἴτε μὲ τὰ πλοῖα εἴτε μὲ τὸν σιδηρόδρομον εἰς ἄλλας πόλεις, διότι ἡ Χαλκίς ἔχει καὶ σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν μὲ τὰς Ἀθήνας. Εἶναι δὲ ὠραία πόλις μὲ δροσερὸν κλίμα. Ἡ κίνησις τῆς αὐξάνει κατὰ τὸ θέρος, ἐπειδὴ πολλοὶ πηγαίνουν τότε εἰς τὴν **Αἰδηψὸν** (1860) διὰ λουτρά.

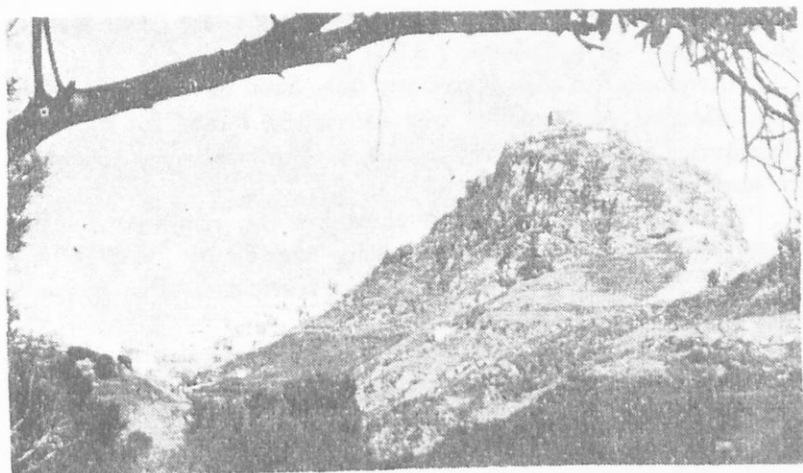
Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς νήσου εἶναι : ἡ **Κύμη** (3.250), ἡ **Ἰστιαία** (Ξηροχώριον 4.000), ἡ **Λίμνη** (2.394), ἡ **Ἀγία Ἄννα**, τὸ **Ἀλιβέριον** (3.500), ἡ **Κάρυστος** (3.335).

Ἡ Εὐβοία ἀποτελεῖ ἰδιαιτέρον νομόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει καὶ ἡ νῆσος Σκῦρος.

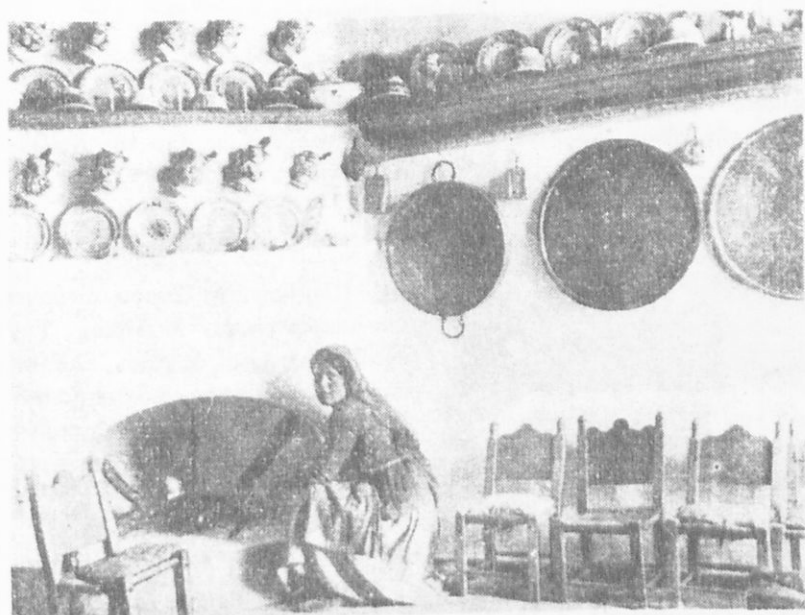
2. Αἱ βόρειαι Σποράδες.

(13.500 κάτοικοι)

Πρὸς βορρᾶν τῆς Εὐβοίας εὐρίσκονται διάφοροι νῆσοι. Αἱ με-

112. Ἀποψις τῆς Σικύρου.

113. Ἐσωτερικὸν Σκυριανοῦ σπιτιοῦ μὲ τὰ ὠραῖα καὶ χαρακτηριστικὰ ἐπιπλὰ καὶ σκευή, προῖοντα τῆς τοπικῆς λαϊκῆς βιοτεχνίας.

γαλύτεραι από αὐτὰς εἶναι ἡ **Σκυῖρος** (3.000 κάτ.), ἡ **Σκόπελος** (3.000) καὶ ἡ **Σκίαθος** (3.200).

Αἱ νῆσοι αὐταὶ εἶναι βραχῶδεις, ἀλλ' ὅπου ὑπάρχει χῶμα εἶναι πολὺ εὐφοροί. Τὰ προϊόντα των εἶναι οἶνος, ἔλαιον καὶ ὀπωρικά. Προπάντων τὰ ἀχλάδια τῆς Σκοπέλου εἶναι περίφημα, καθὼς καὶ τὸ τυρὶ τῆς Σκύρου.

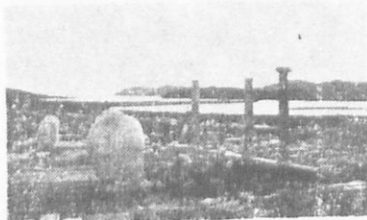
Ἡ Σκυῖρος φημίζεται καὶ διὰ τὰ σπίτια της, τὰ ὁποῖα εἶναι μὲν μικρά, ἀλλ' ἔχουν ὠραίαν ἐσωτερικὴν διακόσμησιν. Καὶ τὰ ἔπιπλα καὶ τὰ σκεύη των, καθὼς καὶ τὰ κεντήματα, εἶναι δείγματα ὠραίας λαϊκῆς τέχνης.

Οἱ κάτοικοι τῶν νήσων αὐτῶν ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν ἀλιείαν, ἰδίως τῶν ἀστακῶν. Διοικητικῶς ἡ Σκόπελος καὶ ἡ Σκίαθος ἀνήκουν εἰς τὸν νομὸν Μαγνησίας.

3. Αἱ Κυκλάδες.

(100.000 κάτοικοι)

1. *Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν εὐρίσκονται αἱ Κυκλάδες νῆσοι; Ποῖον μέρος τοῦ Αἰγαίου Πελάγους κατέχουν;* — 2. *Εὗρε τὴν νῆσον Σῦρον καὶ ὀνόμασε τὰς μεγαλυτέρας ἀπὸ τὰς Κυκλάδας νήσους.*

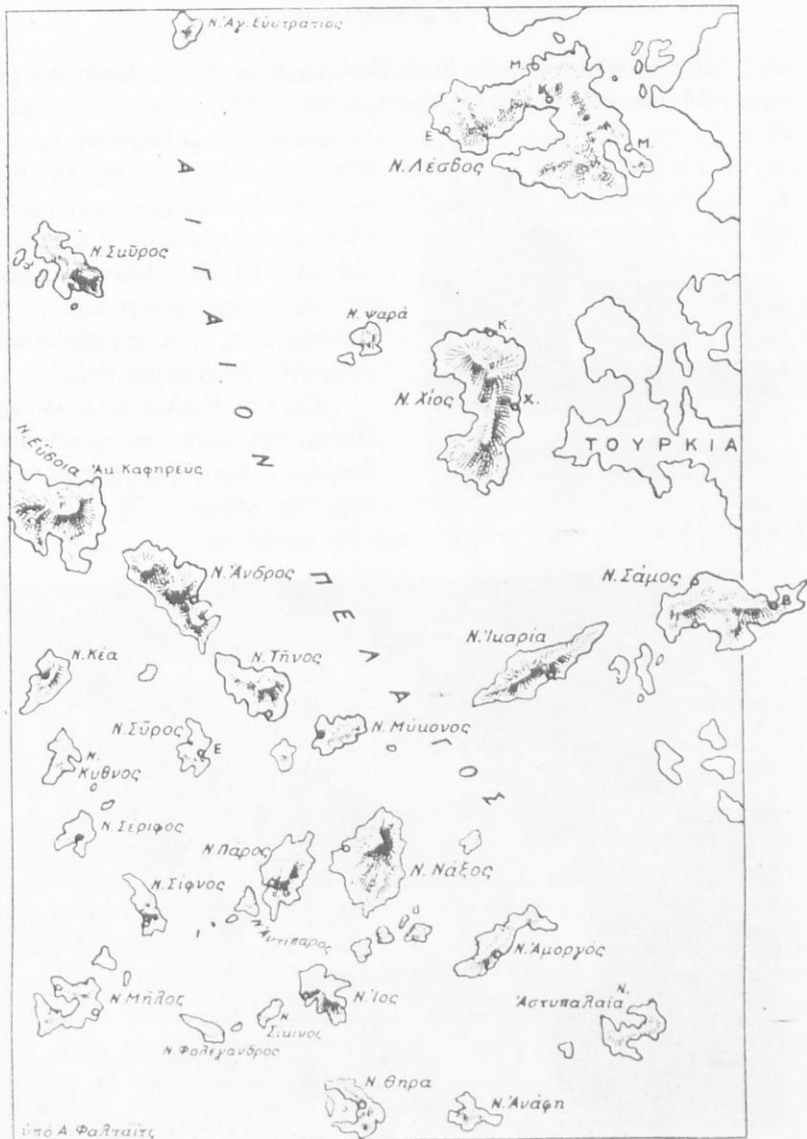
114. Ἐρείπια τῆς Δήλου.

α') Ὀνόμα.

Πλησίον τῆς Σύρου ὑπάρχει μία μικρὰ νῆσος, ἡ **Δῆλος**. Τὴν νησίδα αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες τὴν ἐθεώρουν ἱεράν, διότι ἐπίστευαν, ὅτι εἰς αὐτὴν ἐγεννήθησαν δύο θεοί, ὁ Ἀπόλλων καὶ ἡ Ἄρτεμις.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ὅλαι αἱ ἄλλαι νῆσοι ἀποτελοῦν τρόπον τινὰ κύκλον γύρω εἰς τὴν ἱεράν νῆσον, δι' αὐτὸ τὰς ὠνόμασαν **Κυκλάδας**.

Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ τὰς Κυκλάδας εἶναι: ἡ **Κέα**, ἡ **Κύθνος**, ἡ **Σέριφος**, ἡ **Σίφνος**, ἡ **Μῆλος**, ἡ **Σῦρος**, ἡ **Πάρος**, ἡ **Ἴος**, ἡ **Θήρα** (Σαντορίνη), ἡ **Ἄνδρος**, ἡ **Τῆνος**, ἡ **Μύκονος**, ἡ **Νάξος**, ἡ **Ἀμοργός**.

115. Χάρτης τών Κυκλάδων.

β') Κ λ ῖ μ α .

Εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κυκλάδων ὁ χειμῶν εἶναι γλυκύτερος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας καὶ τὸ θέρος δροσερώτερον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸν χειμῶνα

116. Ἡ Μύκονος
μὲ τοὺς ὠραίους ἀνεμομύλους.

φυσοῦν συχνὰ οἱ βόρειοι ἄνεμοι, αἱ Κυκλάδες δὲν ἔχουν πολλὰς βροχάς. Εἰς μερικὰς μάλιστα νήσους τὸ κλίμα εἶναι ξηρότερον καὶ ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ὑπάρχουν πηγαί, δι' αὐτὸ οἱ κάτοικοι εἰς τὰς περισσοτέρας νήσους μαζεύουν τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς εἰς στέρας

Εἰς τὰς Κυκλάδας ἐκτὸς τῆς ἐλαίας, τῆς συκῆς καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν εὐδοκίμει ἡ σταφιδάμπελος τὴν καλλιέργουσαν κυρίως εἰς

τὴν Νάξον, τὴν μεγαλυτέραν ἀπὸ τὰς Κυκλάδας.

117. Ἡ Τήνος μὲ τὴν Μονὴν τῆς Εὐαγγελιστρίας (ἀπὸ ἀεροπλάνου), ὅπου κατ' ἔτος συρρέουν χιλιάδες προσκυνητῶν.

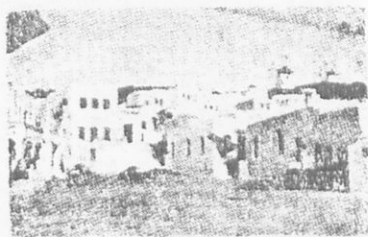
γ') Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.

Αἱ Κυκλάδες εἶναι ὄρειναι καὶ πετρώδεις· δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους των γίνονται ναυτικοὶ καὶ ἄλιεῖς. Ὅσοι καταγίνονται μὲ τὴν γεωργίαν καλλιεργοῦν τὴν κριθὴν καὶ τὸν σίτον, τὰ ὄσπρια, ἰδίως τὰ ρεβίθια, τὴν ἄμπελον, τὸν καπνὸν καὶ τὰ λαχανικά. Τὰ λαχανικά μάλιστα τῆς Σύρου γίνονται πρῶιμα καὶ τὰ πωλοῦν μὲ καλὴν τιμὴν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκλεκτοὶ εἶναι οἱ οἶνοι τῆς Νάξου καὶ τῆς Σαντορίνης, τὰ πορτοκάλια καὶ μανδραρίνια τῆς Ἄνδρου, ἡ φάβα τῆς Σαντορίνης, τὸ τυρὶ τῆς Νάξου, τῆς Ἀμοργοῦ καὶ τῆς Μυκόνου.

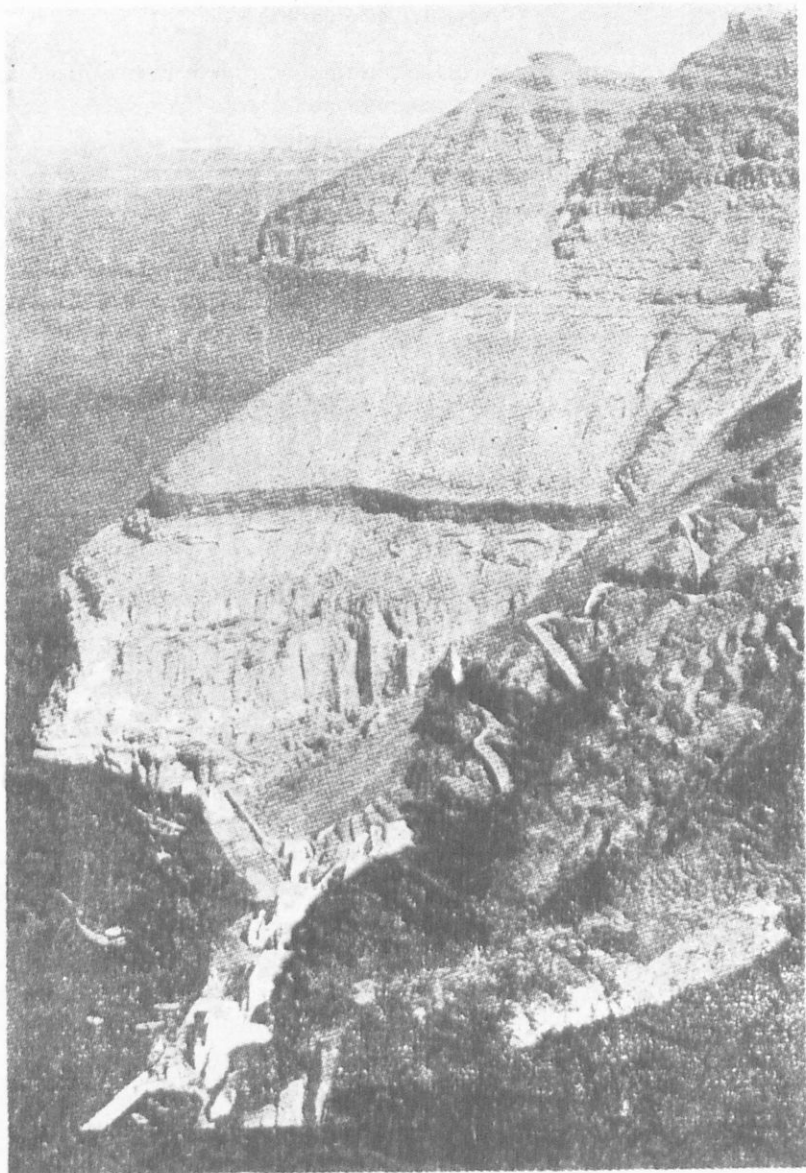
Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοίκους εὐρίσκουν ἐργασίαν καὶ εἰς τὰ λατομεῖα καὶ τὰ μεταλλεῖα τῶν νήσων.

Διότι πολλαὶ ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφός των πολλὰ καὶ διάφορα ὄρυκτά. Π.χ. εἰς τὴν Νάξον ἐξάγουν σμύριδα, ἡ ὁποία εἶναι μοναδικὴ εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὴν Σέριφον, τὴν Κύθον καὶ τὴν Σίφνον ἐξάγουν μεταλλεύματα σιδήρου, εἰς τὴν Σίφνον καὶ τὴν Μύκονον μεταλλεύματα μολύβδου, εἰς τὴν Μῆλον θεῖον καὶ μυλόπετρες, εἰς τὴν Πάρον λευκὰ μάρμαρα κ.λ.π.

Ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ὄρυκτὰ τῶν Κυκλάδων εἶναι ἡ θηραϊκὴ γῆ, τὴν ὁποίαν ἐξάγουν εἰς τὴν Θήραν καὶ τὴν χρησιμοποιοῦν διὰ τὴν κατασκευὴν τσιμέντων, πλίνθων κ. ἄ. Ἡ γῆ αὕτῃ εἶναι πολὺ ἑλαφρὰ καὶ ὁμοιάζει μὲ στάκτην· προῆλθεν ἀπὸ παλαιὰς ἐκρήξεις τοῦ ἡφαιστείου, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει εἰς τὸ μέσον τοῦ κόλπου τῆς Θήρας. Ἐκεῖ δηλαδὴ ὑπάρχει ἓν ἄνοιγμα τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ ὁποῖον, ὡς ἀπὸ μίαν καπνοδόχον, βγαίνουν καπνὸς καὶ ἀέρια πνιγηρά· κάποτε καὶ στάκτη καὶ πέτρες καυτὲς ἐκσφενδονίζονται καὶ πίπτουν μακρὰν ὡς βροχή. Τότε λέγομεν, ὅτι τὸ ἡφαιστεῖον ἐνεργεῖ ἢ εὐρίσκεται ἐν ἐκρήξει. Αἱ τελευταῖαι του ἐκρήξεις εἶναι τοῦ 1925, τοῦ 1928 καὶ τοῦ 1939.

118. Σίφνος. Τὰ σπίτια εἰς τὰς Κυκλάδας ἔχουν ἐπίπεδον στέγην (δῶμα), στρωμένην μὲ πηλὸν καὶ εἶναι κατάλευκα.

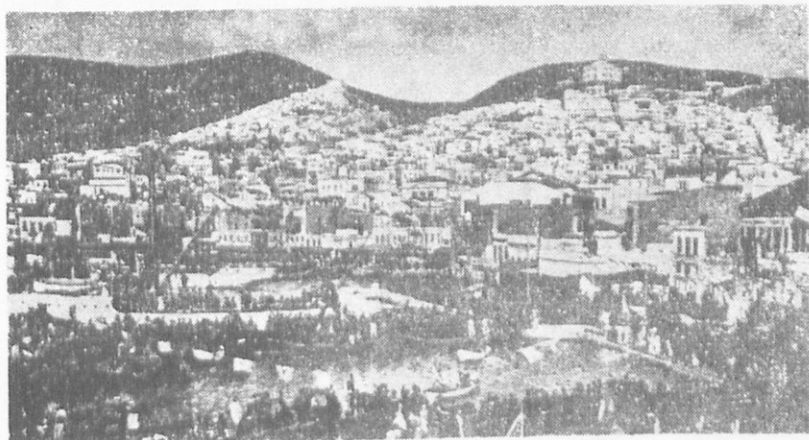

119. Ὁ λιμὴν τῆς Θήρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἀναβαίνουν εἰς τὰ χωρία
μὲ σκαλοπάτια. Εἰς τὰ σκοτεινόχρωμα τοιχώματα διακρίνονται τὰ
διάφορα στρώματα τῆς λάβας.

δ') Ὁ πληθυσμὸς τῶν Κυκλάδων.

Μεγαλύτερα κατὰ τὴν ἑκτασιν ἀπὸ ὅλας τὰς Κυκλάδας εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ **Νάξος** (16.700 κάτ.), ἀκολουθοῦν δὲ κατὰ σειρὰν ἡ **Ἄνδρος** (12.930), ἡ **Τήνος** ((9.300), ἡ **Πάρος** (8.500), ἡ **Μήλος** (9.820), ἡ **Ἄμοργός** (2.500), ἡ **Μύκονος** (3.000).

Περισσότερους ὅμως κατοίκους ἔχει ἡ **Σύρος** (23.540), ἡ ὁποία ἔχει καλὸν λιμένα καὶ θέσιν κεντρικὴν ἀνάμεσα εἰς τὰς Κυ-

120. Ἡ Ἐρμούπολις.

κλάδας. Δι' αὐτὸ ἡ **Ἐρμούπολις** (14.400), ἡ πρωτεύουσα τῆς Σύρου, εἶναι κέντρον ἐμπορικῆς καὶ ναυτιλιακῆς κινήσεως καὶ πρωτεύουσα ὁλοκλήρου τοῦ νομοῦ Κυκλάδων. Ἄλλοτε μάλιστα ὁ λιμὴν τῆς Σύρου ἀπετέλει σπουδαῖον σταθμὸν τῆς συγκοινωνίας, εἰς τὸν ὁποῖον προσήγγιζαν καὶ πολλὰ ξένα πλοῖα· ἀλλ' ἀφ' οὗτου ἀνεπτύχθη ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς, ἡ κίνησις τῆς Σύρου ὠλιγόστευσε. Ἡ Ἐρμούπολις εἶναι κτισμένη ἀμφιθεατρικῶς καὶ ἔχει εὐρύχωρον λιμένα. ἔχει ναυπηγεῖα καὶ δεξαμενάς, εἰς τὰς ὁποίας καθαρίζονται καὶ μεγάλα ἀτμόπλοια, ἔχει δὲ καὶ πολλὰ ἐργοστάσια, καθὼς ὑφαντουργεῖα, βυρσοδεφεία, ὑαλουργεῖα, ἐργοστάσια κατασκευῆς λουκουμίων κ.ἄ.

Πυκνὸν πληθυσμὸν (12.921) ἔχει καὶ ἡ **Θήρα**, διότι ἔχει ἔδαφος πολὺ εὐφορον καὶ εἶναι ὄλη κατάφυτος ἀπὸ ἀμπέλια.

Αί νήσοι τοῦ ἀνατολικοῦ Αἰγαίου εἶναι 4: ἡ **Λέσβος** (117.400 κάτοικοι), ἡ **Χίος** (62.223), ἡ **Σάμος** (41.128) καὶ ἡ **Ίκαρία** (10.900).

1. Ἡ Λέσβος

Ἡ Λέσβος, ἐνῶν κατὰ τὴν ἑκτασιν εἶναι μικροτέρα ἀπὸ τὸ ἡμισυ τῆς Εὐβοίας, κατὰ τὸν πληθυσμὸν εἶναι ἴση μὲ αὐτὴν, διότι δὲν εἶναι τόσοσ ὄρεινῆ, ὅσον ἡ Εὐβοία. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς, ὁ **Ὀλυμπος**, εἶναι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὑμηττόν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ ἔδαφος τῆς Λέσβου εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινὸν καὶ πολὺ εὐφορον, δι' αὐτὸ ἡ νῆσος αὐτὴ ἤμπορεῖ νὰ συντηρῆ πικνὸν πληθυσμὸν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὸ κλίμα τῆς εἶναι γλυκὺ, ὅλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος ἀπὸ ἐλαίας, πεῦκα, βαλανιδιές καὶ ἄλλα δένδρα. Ἡ ἐλαία φυτρώνει μόνη τῆς εἰς τοὺς λόφους καὶ ἀποτελεῖ ὀλόκληρα δάση. Ὠραῖον θέαμα παρουσιάζουν προπάντων οἱ κόλποι τῆς **Γέρας** καὶ τῆς **Καλλονῆς**, ἐπειδὴ τοὺς περιστοιχίζουσι καταπράσινοι λόφοι. Ἡ Λέσβος παράγει σιτηρὰ πολλὰ, ὄσπρια, ἄφθονον ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, μέταξαν. Πολλὰ εἶναι καὶ τὰ προϊόντα τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς ἀλιείας, καθὼς καὶ τὰ ὀρυκτὰ (μόλυβδος, λευκόλιθος).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Μυτιλήνη** (25.760 κάτ.) συγκεντρώνει ὅλην τὴν ἐμπορικὴν κίνησιν. Αὕτη, καθὼς καὶ τὸ **Πλωμάριον** (5.170), ἔχει καὶ μεγάλα ἐργοστάσια ἐλαιουργίας καὶ σαπωνοποιίας. Πολλὰ καὶ σπουδαῖα εἶναι καὶ αἱ ἄλλαι κωμοπόλεις τῆς νήσου: Ἡ **Ἐρεσσός**, ἡ **Καλλονή**, ἡ **Ἀγιάσος** ἡ **Μήθυμνα** καὶ ὁ **Πολύχνιτος** (5.130), ὅπου ὑπάρχουσι σπουδαῖα ἱαματικὰ πηγαὶ καὶ μεγάλη ἀλυκὴ.

2. Ἡ Χίος.

Ἡ Χίος εἶναι περισσότερον ὄρεινῆ καὶ πετρώδης ἀπὸ τὴν Λέσβον, ἀλλ' ἔχει πολλὰς εὐφόρους κοιλάδας. Δι' αὐτὸ καὶ αὐτὴ ἔχει πικνὸν πληθυσμὸν. Εἶναι δὲ καὶ οἱ κάτοικοί τῆς πολὺ φιλόπονοι καὶ καλλιεργοῦν τὸ ἔδαφος καλῶς.

121. 'Ο λιμὴν τῆς Χίου (ἀπὸ ἀεροπλάνου).

(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑληρ. Ὑπουρ. Συγκοινωνίας)

Τὸ κλίμα τῆς Χίου εἶναι γλυκὺ. Δι' αὐτὸ εὐδοκιμοῦν πολὺ ἡ ἔλαια, ἡ λεμονέα, ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ τὰ ἄλλα ὀπωροφόρα. Προπάντων τὰ πεδινὰ μέρη τῆς δυτικῆς παραλίας στολίζονται μὲ κήπους ἀπὸ πορτοκαλέας καὶ μανδαρινέας καὶ ἄλλα δένδρα.

Εἰς τὸ νότιον τμήμα τῆς νήσου (**Μαστιχοχώρια**) φέται ἓν εἶδος σχίνου, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐξάγεται ἡ περίφημος **μαστίχα** τῆς Χίου. Οἱ κάτοικοι καλλιεργοῦν καὶ τὰ σιτηρὰ καὶ τὴν ἄμπελον.

Ἡ ὠραία πρωτεύουσα τῆς νήσου **Χίος** ἢ **Χώρα** (24.000 κάτ.) ἔχει καλὸν λιμένα καὶ ἐργοστάσια ἐλαιουργίας καὶ κατασκευῆς γλυκῶν. Κωμοπόλεις ἡ νήσος ἔχει πολλὰς, καθὼς τὰ **Καρδάμυλα** (1.320 κάτ.), τὸ **Πυργὶ** καὶ τὴν **Βολισσόν**.

Οἱ Χῖοι διεκρίθησαν ἀνεκάθεν ὡς ἔμποροι. Ὁ Ἄνδρέας Συγγρός, ὁ ὁποῖος ἐπλούτισε μὲ τὸ ἐμπόριον καὶ ἔκαμε τόσας εὐεργεσίας εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλου, κατήγετο ἀπὸ τὴν Χίον. Ἀπὸ τὴν Χίον δὲ κατήγετο καὶ ὁ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Ἀδαμάντιος Κοραΐς.

Εἰς τὰ ΒΑ τῆς Χίου εὐρίσκονται αἱ μικραὶ νῆσοι **Οἰνουσαί**.

122. Ὁ ἀνδριάς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον.
("Ἔργον Τόμπτου)

Οἱ κάτοικοί των (1.560) εἶναι καλοὶ ναυτικοί.

Εἰς τὰ ΒΔ τῆς Χίου εὐρίσκεται ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος νῆσος **Ψαρά** μὲ 576 μόνον κατοίκους. Ἄλλοτε ὅμως τὰ Ψαρά εἶχον πολυάριθμον ναυτικόν καὶ μὲ αὐτὸ ἠγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821, ὅπως ἡ Ὑδρα καὶ αἱ Σπέτσαι, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ πυρπολητὴς Κανάρης ἦτο Ψαριανός.

3. Ἡ Σάμος.

Στενὸς πορθμὸς χωρίζει τὴν Σάμον ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐν τούτοις οἱ Σάμιοι τὸ 1821 κατῴρθωσαν νὰ ἀποκρούσουν τοὺς Τούρκους, πού ἐπεχείρησαν νὰ ἀποβιβασθοῦν εἰς τὴν νήσόν των, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν ἐπανάστασιν. Δι' αὐτὸ ἡ Σάμος ἀπὸ τὸ 1832 ἕως τὸ 1912 ἦτο μὲν ὑποτελής εἰς τὴν Τουρκίαν, ἀλλ' ἀπετέλει αὐτόνομον ἡγεμονίαν. Τέλος τὸ 1912 ἠνώθη μὲ τὴν Ἑλλάδα μαζὶ μὲ τὰς ἄλλας νήσους.

Ἡ Σάμος ἂν καὶ ἔχει ὑψηλὰ ὄρη (**Κερκετεύς**, 1440 μ.), εἶναι ὄλη κατάφυτος. Παντοῦ βλέπει κανεὶς ἐλαιῶνας καὶ ἀμπέλους καὶ δάση πεύκων καὶ δρυῶν. Προπάντων καλλιεργεῖται ἡ πεδιάς τοῦ **Μαρθοκάμπου**. Τὰ προϊόντα τῆς εἶναι πολλὰ καὶ ἐκλεκτά: οἶνος μοσχᾶτος, μυρωδάτος καπνός, ἔλαιον καὶ ἔσπεριδοειδῆ.

Λιμένες ἐμπορικοὶ εἶναι κυρίως τρεῖς: ὁ **Λιμὴν Βαθέος** (5500 κάτ.), τὸ **Καρλόβασι** (5.300) καὶ τὸ **Τηγάνιον** (1.710). Ὁ λιμὴν Βαθέος εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου καὶ ἔχει τὸν εὐρυχωρότερον λιμένα τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ Βαθὺ ὑπάρχουν καπνεργοστάσια, εἰς δὲ τὸ Καρλόβασι βυρσοδεφεῖα.

4. Ἡ Ἰκαρία

Ἡ Ἰκαρία κεῖται πρὸς Δυσμᾶς τῆς Σάμου καὶ ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες, χωρὶς καλοῦς λιμένας. Εἶναι νῆσος ὄρεινὴ καὶ κατάφυτος ἀπὸ

πεῦκα· δι' αὐτὸ πολλοὶ ἀπὸ τοῦς κατοίκους τῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν ξυλανθράκων. Τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς νήσου εἶναι ὀπωρικά, σῦκα, οἶνος, ὀλίγοι δημητριακοὶ καρποὶ καὶ μέλι. Ἐπειδὴ ὁμως τὰ προϊόντα αὐτὰ εἶναι ὀλιγοστά, διὰ τοῦτο ἡ Ἰκαρία ἔχει ὀλίγους κατοίκους (11.000).

4. Η ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

(Ἐπιφάνεια : 2.663 τ. χλμ. Κάτοικοι 123.021)

1. *Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὰς νήσους Ρόδον, Κάρπαθον καὶ Κάσον καὶ ὀνόμασε τὰς ἄλλας νήσους, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνονται μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῆς Σάμου. Εὔρε καὶ τὸ Καστελλόριζον. — 2. Εἰς ποίαν διεθθονσιν ἀπὸ τὰς Κυκλάδας εὐρίσκεται τὸ σύμπλεγμα αὐτὸ τῶν νήσων; Ποῖον μέρος τοῦ Αἰγαίου πελάγους κατέχει τοῦτο; — 3. Ποία χώρα εὐρίσκεται πρὸς Α τῆς Δωδεκανήσου; — 4. Εὔρε τὸν κόλπον τοῦ Γέροντα (ἀπέναντι τῆς Λέρου). Ποία μεγάλη ναυμαχία ἐγένεεν εἰς τὸν κόλπον αὐτὸν κατὰ τὸν Ἰερὸν Ἀγῶνα;*

α') Ὄνομα καὶ ἱστορία.

Πρὸς Νότον τῆς Σάμου καὶ τῆς Ἰκαρίας τὸ Αἰγαῖον πέλαγος εἶναι ἐσπαρμένον μὲ πλῆθος νήσων καὶ νησίδων. Αὗται λέγονται μὲ τὸ ἀρχαῖον τῶν ὀνομα **νότιαι Σποράδες** καὶ μὲ τὸ νεώτερον ὄνομα Δωδεκάνησος, διότι αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι δώδεκα, αἱ ἐξῆς : **Πάτμος, Λέρος, Κάλυμνος, Κῶς, Ἀστυπάλαια, Νίσυρος, Τῆλος, Χάλκη, Σύμη, Ρόδος, Κάρπαθος, Κάσος.** Εἰς αὐτὰς πρέπει νὰ προσθῆσωμεν καὶ μίαν μικρὰν καὶ μακρινὴν νῆσον, τὸ **Καστελλόριζον** (ἀρχ. Μεγίστη).

Ἡ Δωδεκάνησος ἐπὶ 640 ἔτη εὐρίσκετο ὑπὸ ζυγόν. Κατ' ἀρχὰς Φράγκοι κατακτηταί, κατόπιν οἱ Τοῦρκοι καὶ τελευταῖοι οἱ Ἰταλοὶ κατεῖχον τὴν Δωδεκάνησον, ἂν καὶ οἱ κάτοικοί τῆς ἦσαν ὅλοι ἀνεκαθεν Ἕλληνες : ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος, ὁ πρωτεργάτης τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας, ἦτο Πάτμιος· οἱ Κάσιοι μὲ τὰ καράβια τῶν ἠγωνίσθησαν κατὰ τὸ 1821 καὶ ἐθυσίασθησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ὅπως οἱ Ψαριανοί.

Ἡ Ἰταλία τὸ 1912 ἀπέσπασε τὴν Δωδεκάνησον ἀπὸ τὴν Τουρκίαν, πρὸς τὴν ὁποῖαν εἶχε τότε πόλεμον, καὶ κατεκράτησε τὰς νήσους,

χωρίς να ἔχη κανέν δικαίωμα ἐπ' αὐτῶν. Ἐπεδίωξε μάλιστα μέ κάθε τρόπον νά ἐξοντώσῃ τόν Ἑλληνικόν πληθυσμόν των καί νά ἐξιταλίση τὰς νήσους: ἀπηγόρευσε τήν διδασκαλίαν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐξώρισε τοὺς Ἑλληνας διδασκάλους καί προύχοντας, ἐφυλάκιζε τοὺς ἱερεῖς, ἀπηλλοτριῶνε τὰ εὐφορα μέρη τῶν νήσων καί ἐγκαθιστοῦσε Ἴταλοὺς ἀποίκους. Ἄλλ' οἱ Δωδεκανήσιοι παρ' ὅλους τοὺς διωγμοὺς παρέμειναν Ἕλληνες τήν ψυχὴν καί τήν γλῶσσαν.

Τέλος τήν 28ην Ὀκτωβρίου 1940 ἡ Ἰταλία ἐπετέθη δολίως καί κατὰ τῆς Ἑλλάδος, διὰ νά ὑποδουλώσῃ τήν πατρίδα μας καί νά κυριαρχήσῃ εἰς ὀλόκληρον τὸ Αἰγαῖον. Τότε ὁ Ἑλληνικὸς στρατός, ἂν καί ἦτο μικρότερος εἰς ἀριθμὸν καί ἀτελῶς ὦπλισμένος, ἐνίκησε τὰς Ἰταλικὰς μεραρχίας εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου καί τῆς Βορείου Ἠπείρου καί κατεδίωξε τὸν ἐχθρὸν σχεδὸν ἕως τήν Ἀδριατικὴν θάλασσαν. Ἄν οἱ Γερμανοὶ δὲν ἤρχοντο μέ τεραστίας δυνάμεις εἰς βοήθειαν τῶν Ἰταλῶν, ὁ στρατός μας θὰ ἔρριπτε τοὺς Ἰταλοὺς εἰς τήν θάλασσαν. Ὁ πρῶτος Ἕλληνας ἀξιωματικός, ὁ εὐρὼν ἡρωικὸν θάνατον εἰς τὰς μάχας τῆς Πίνδου, ἦτο Δωδεκανήσιος: Ὁ Ἀλέξανδρος Διάκος.

Μὲ τήν λαμπρὰν αὐτὴν νίκην κατὰ τῶν Ἰταλῶν ὁ στρατός μας δὲν ἀπέκτησε μόνον ἀθάνατον δόξαν, ἀλλὰ καί ἐξησφάλισε τήν ἀπελευθέρωσιν τῆς Δωδεκανήσου ἀπὸ τὸν ἀπαίσιον Ἰταλικὸν ζυγόν. Μὲ τήν συνθηκολόγησιν τῆς Ἰταλίας (συνθήκη Παρισίων 1946) ἡ Δωδεκάνησος ἀπηλευθερώθη καί τήν 7ην Μαρτίου 1948 ἐνεσωματώθη εἰς τήν μητέρα Ἑλλάδα.

β') Κλίμα καὶ ὕδατα. Βλάστησις.

Τὸ κλίμα τῆς Δωδεκανήσου εἶναι πολὺ εὐκρατον: αἱ θερμοκρασίαι κατὰ τὸ θέρος δὲν εἶναι ὑψηλαί, διότι μετριάζονται ἀπὸ τὴν αὐραν τῆς θαλάσσης, ὁ δὲ χειμὼν εἶναι ὄψιμος καί πολὺ γλυκὺς.

Κατὰ τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι προκαλοῦν μακρὰν περίοδον ξηρασίας. Κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι φέρουν πολλὰς βροχάς.

Ἡ Δωδεκάνησος δέχεται περισσοτέρας (σχεδὸν διπλασίας) βροχὰς παρὰ αἱ Κυκλάδες δι' αὐτὸ αἱ μεγαλύτεραι νῆσοι (Ρόδος, Κῶς, Κάρπαθος) ἔχουν πολλὰ πηγαῖα ὕδατα καί σκεπάζονται μέ ὠραία δάση πεύκων, κέδρων κλπ. Εἰς τὰ δάση τῆς Ρόδου βόσκουν

καί πολλά ἐλάφια. Ἄλλ' αἱ βροχαί εἶναι ραγδαῖαι καί δι' αὐτὸ οἱ χειμαρροί, ποὺ σχηματίζονται, κατατρώγουν πολὺ τὸ ἔδαφος καί ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας εἰς τὴν γεωργίαν.

Ὁ χειμὼν εἶναι εὐνοϊκὸς διὰ τὴν βλάστησιν· εὐδοκίμοῦν πολὺ ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, τὰ ἐσπεριδοειδῆ, εἰς δὲ τοὺς κήπους τῆς Ρόδου καί τῆς Κῶ ὁ φοῖνιξ καί ἡ βανανέα δίδουν ὠρίμους καί εὐχύμους καρπούς.

γ') Ἔδαφος. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.

Αἱ νῆσοι τοῦ συμπλέγματος τῆς Δωδεκανήσου εἶναι, ὅπως καί αἱ Κυκλάδες, ὄρειναι. Ὅπως ἐκεῖ ἡ Θήρα, ἔτσι ἐδῶ ἡ Νίσυρος, ἔχει εἰς τὸ κέντρον τῆς κρατῆρα ἠφαιστείου, τὸ ὅποῖον ὁμως εἶναι τώρα «ἐσβεσμένον». Εἰς τὴν παραλίαν τῆς Νισύρου, ὡς καί τῆς Κῶ καί τῆς Ρόδου, ὑπάρχουν θερμαὶ μεταλλικαὶ πηγαί, συχνὰ δὲ αἱ νῆσοι αὐταὶ ὑποφέρουν ἀπὸ σεισμούς.

Ἡ σύστασις τῶν πετρωμάτων ὄλων τῶν νήσων δὲν εἶναι ἡ ἴδια. Ὑπάρχουν σκληρὰ πετρώματα (μάρμαρα, ἀσβεστόλιθοι) καί αὐτὰ ἀποτελοῦν τοὺς κυριωτέρους ὄρεινους ὄγκους, (Ἄττάβυρος εἰς τὴν Ρόδον, Δίκαιος εἰς τὴν Κῶν)· ἀλλ' ὑπάρχουν καί μαλακώτερα πετρώματα (σχιστόλιθοι, ἀμμόλιθοι, φλύσχης, ἠφαιστειακοὶ τόφοι, Θηραϊκὴ γῆ), τὰ ὅποια εὐκολώτερα διαβιβρώσκονται ἀπὸ τὴν βροχὴν καί τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ἐπίδρασιν καί ἀποσαθροῦνται. Δι' αὐτὸ εἰς πολλὰς νήσους, ὡς εἰς τὴν Ρόδον, Κῶν, Κάρπαθον, Λέρον καί Τῆλον, αἱ κοιλάδες μεταξὺ τῶν βουνῶν καί αἱ ἄκται (ἰδίᾳ εἰς τὴν Ρόδον καί Κῶν) σκεπάζονται μὲ παχέα στρώματα, ποὺ ἐσχηματίσθησαν ἀπὸ προσχώσεις καί εἶναι κατάλληλα διὰ τὴν γεωργίαν.

Δι' αὐτὸ ἡ κυρία ἀσχολία τῶν κατοίκων τῶν μεγαλυτέρων νήσων εἶναι ἡ γεωργία, μολοντί οἱ κάτοικοι δὲν ἐδιδάχθησαν νεωτέρας μεθόδους καλλιέργειας καί τὰ εἰσοδήματά των εἶναι μικρά. Καλλιεργοῦνται τὰ σιτηρά, τὰ ὄσπρια, προπάντων τὰ ρεβίθια, τὰ λαχανικά, ἡ ἄμπελος, ἡ ἐλαία, τὰ ἐσπεριδοειδῆ καί ἄλλα ὀπωροφόρα δένδρα (ροδακινέα, βερυκοκέα κ.τ.λ.).

Ἡ Νίσυρος εἶναι καταπράσινος ἀπὸ τὰς ἐλαίας καί τὰς ἀμυγδαλᾶς. Τὰ ἀμύδαλα εἶναι ἐπίσης τὸ κύριον εἰσόδημα καί τῶν κα-

τοίκων τῆς Τήλου. Νοστιμώτατα εἶναι καὶ τὰ μανδαρίνια τῆς Καλύμνου καὶ γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή ἀπὸ αὐτά.

Μερικαὶ ὁμως ἀπὸ τὰς νήσους, ὡς ἡ Κάλυμνος, ἡ Σύμη, ἡ Χάλκη, ἡ Ἄστυπάλαια, ἡ Κάσος, τὸ Καστελλόριζον, εἶναι πολὺ πετρῶδεις. Δι' αὐτὸ ὁ πληθυσμὸς των καταγίνεται περισσότερο εἰς τὴν **ναυτιλίαν**, τὴν **ἀλιείαν** καὶ μάλιστα τὴν **σπογγαλιείαν**. Ἐκατοντάδες σπογγαλιευτικὰ πλοῖα ἀπὸ τὰς νήσους αὐτὰς πλέουν τὸ θέρος εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Κυρηναϊκῆς καὶ τῆς Τριπολίτιδος καὶ καταγίνονται εἰς τὴν ἀλιείαν τῶν σπόγγων καὶ τὴν κατεργασίαν των. Δι' αὐτὸ ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευτικὸν κέντρον τῆς Μεσογείου καὶ ἐξάγει τὰ 25% τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς σπόγγων. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἡ ποιότης τῶν σπόγγων εἶναι ἀρίστη, πωλοῦνται εἰς τὴν Ἀγγλίαν μὲ καλὴν τιμὴν.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς τῶν νήσων ἀσχολοῦνται καὶ εἰς τὴν **βοσκήν τῶν ποιμνίων** καὶ τὴν τυροκομίαν, ὡς καὶ τὴν μελισσοκομίαν καὶ σπηροτροφίαν. Μερικαὶ ἀπὸ τὰς νήσους ἔχουν ὑπὸ τὸ ἔδαφος των διάφορα **ὄρυκτά**, καθὼς χρώμιον, σίδηρον, μόλυβδον, χαλκόν, λευκόλιθον κτλ. Ἀπὸ τὴν Νίσυρον ἐξάγεται θεῖον, ἀπὸ τὴν Κῶν Θηραϊκὴ γῆ, ἀπὸ τὴν Κάσον γύψος. Ἄλυκὴ ὑπάρχει μόνον μία εἰς τὴν Κῶν.

δ') Ὁ πληθυσμὸς τῆς Δωδεκανήσου.

Ἡ **Ρόδος** εἶναι $1\frac{1}{2}$ φοράς μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν Χίον, καὶ ἐνῶ εἶναι πολὺ εὐφωρότερα ἀπὸ αὐτήν, ἔχει μόνον 68.873 κατοικοὺς. Ὁμοίως ἡ Κῶς ἔχει 19.957 κατοικοὺς, ἐνῶ ἡ Λευκάς, ποὺ ἔχει ἴσην ἕκτασιν μὲ αὐτήν, κατοικεῖται ἀπὸ 27.000 ψυχάς.

Καὶ ὁλόκληρος ἡ Δωδεκάνησος, ἡ ὁποία τὸ 1912 εἶχε πληθυσμὸν 150.000, σήμερον ἔχει μόνον 123.000. Δηλαδὴ μέσα εἰς 32 ἔτη Ἰταλικῆς κατοχῆς ὁ πληθυσμὸς τῶν νήσων ἀντὶ νὰ αὐξήσῃ, ὡς ἦτο φυσικόν, ἠλαττώθη κατὰ 19%. Διότι πολλοὶ Δωδεκανήσιοι εἶχον ἐξορισθῆ ἢ ἀναγκασθῆ νὰ μεταναστεύσουν ἀπὸ τὰς πιέσεις τῶν Ἰταλῶν. Ἔτσι ἀποδεικνύεται διὰ μίαν ἀκόμη φοράν, ὅτι ὁ τόπος, ποὺ δουλεύει εἰς ξένην κυριαρχίαν, ὄχι μόνον δὲν προοδεύει, ἀλλὰ καὶ ὀπισθοδρομεῖ.

Μεγαλυτέρα κατὰ τὴν ἕκτασιν εἶναι ἡ Ρόδος, ἀκολουθοῦν δὲ

κατὰ σειράν ἢ **Κῶς** (19.987 κάτ.), ἢ **Κάρπαθος** (8.129), ἢ **Κάλυμνος**, (14.250), ἢ **Ἀστυπάλαια** (1.600), ἢ **Κάσος** (1.450), ἢ **Τήλος** (800), ἢ **Σύμη** (3.200), ἢ **Λέρος** (6.700), ἢ **Νίσυρος** (1.800), ἢ **Πάτμος** (2.700), ἢ **Χάλκη** (525), οἱ **Λειψοὶ** (865), τὸ **Καστελλόριζον** (480).

Ἡ πρωτεύουσα τῆς Ρόδου ἔχει 28.000 κατοίκους καὶ εἶναι τὸ ἐμπορικὸν καὶ διοικητικὸν κέντρον ὀλοκλήρου τῆς Δωδεκανήσου. Ἡ νέα πόλις ἔχει ὠραίαν ρυμοτομίαν καὶ ὠραίας οἰκοδομὰς μὲ καταπρασίνοὺς κήπους. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Ρόδου εἶναι συγκεντρωμένα πολλὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τέχνης.

Αἱ κυριώτεραι κωμοπόλεις τῆς Ρόδου εἶναι ὁ **Ἀρχάγγελος** (2.920), τ' **Ἀφάντου** (2.550), τὰ **Τριάντα** (2.900), ἢ **Κρεμαστή** (2.000), τὸ **Παραδείσι** (1.800) καὶ ἡ ὠραία **Λίνδος**. Διὰ τὰς φυσικὰς καλλονὰς τῆς καὶ τὰ κειμήλια τῆς ἀρχαίας καὶ λαϊκῆς τέχνης προσελκύει πολλοὺς περιηγητάς. Ἔχει δὲ δύο ἀεροδρόμια καὶ τακτικὴν ἀεροπορικὴν συγκοινωνίαν.

Περίφημος διὰ τὴν πλουσίαν βλάστησιν καὶ διὰ τοὺς σπουδαίους ἀρχαιολογικοὺς τῆς χώρους εἶναι καὶ ἡ **Κῶς**, ἡ πατρίς τοῦ Ἴπποκράτους, τοῦ μεγαλυτέρου ἱατροῦ τῆς Ἀρχαιότητος. Ἡ πρωτεύουσά τῆς (8.140) ἔχει ἀσφαλῆ λιμένα καὶ ὠραίους κήπους.

Ἡ νῆσος Πάτμος εἶναι ὀνομαστή, διότι εἰς αὐτὴν ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ἔγραψε τὴν Ἀποκάλυψιν. Εἰς τὴν νῆσον αὐτὴν ἤκμασε καὶ ἡ περίφημος Πάτμιος Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή.

Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Δωδεκανήσου εἶναι Ἕλληνας. Μόνον εἰς τὴν Ρόδον καὶ τὴν Κῶν ὑπάρχουν περὶ τὰς 4.000 Τοῦρκοι. Ἡ Δωδεκάνησος ἀποτελεῖ Γενικὴν Διοίκησιν καὶ διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας: 1) τῆς Ρόδου, 2) τῆς Καρπάθου, 3) τῆς Κῶ καὶ 4) τῆς Καλύμνου.

Ἀσκήσεις. — 1. Κατὰ τὸ 1946 ἡ Ἑλλὰς εἰσέπραξεν ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν καπνῶν 30.000.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν ἐλαιῶν 2.000.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν σταφίδων 1.580.000 δολλάρια, ἀπὸ τὴν ἐξαγωγὴν σπόγγων 1.550.000 δολλάρια. Ποίαν θέσιν εἰς τὸ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον τῆς Ἑλλάδος κατέχουν οἱ σπόγγοι; — 2. Κυψέλαι ὑπῆρχον τὸ 1961 εἰς τὴν Δωδεκάνησον 28.000. Αὗται παρήγα-

γον 180.000 χιλιόγραμμα μέλι και 4.700 χλγρμ. κηρόν. Ποία ή αξία τής παραγωγής αυτής με βάση τας τιμάς τών ειδών αυτών εις τόν τόπον σας; — 3. Έδρε πόσοι κάτοικοι αναλογούν εις 1 τετραγωνικόν χλμ. εις τήν Ρόδον (επιφάνεια 1404 τ. χλμ. Κάτοικοι 64.000) και πόσοι εις τήν Κάλυμνον (επιφάνεια 107 τ. χλμ. Κάτοικοι 14.250). Πώς εξηγείται ή διαφορά;

*Επισκόπησις τής παραγωγής και τής κτηνοτροφίας τών νήσων του Αιγαίου (Κυκλάδων, Λέσβου, Σάμου, Χίου και Δωδεκανήσου).

		Είδη καλλιεργείας	Καλλιεργούμενοι έκτάσεις εις στρέμματα	Βάρος τής παραγωγής εις μετρικούς τόνους		
Γεωργική παραγωγή έτους 1961		Σιτηρά	550.000	42.000		
		*Όσπρια	95.000	5.500		
		Γεώμηλα	45.000	37.000		
		Λαχανικά	120.000	—		
		Καπνός	20.000	1.350		
		Βάμβαξ	55.000	3.800		
		*Αμπελοι	135.000	36.000		
		Σταφιδάμπελοι	3.300	600		
		Πορτοκάλια, λεμόνια, μανταρίνια	18.000	23.000		
		*Ελαίαι	630.000	225.000		
	*Ελαιον	—	55.000			
Κτηνοτροφία *Αριθμός ζώων έτους 1961	Βόες και άγελάδες	*Ίπποι	*Ημίονοι	Πρόβατα	Αίγες	Χοίροι
	59.000	8.720	17.600	357.000	308.000	24.000

3. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΝΟΤΙΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

1. 'Η Κ ρ ή τ η.

(*Επιφάνεια : 8.331. Κάτοικοι 483.258)

1. *Ορισε τήν θέσιν τής Κρήτης. — 2. Ποια πελάγη τήν βρέχουν και ποίους κόλπους σχηματίζουν; — 3. *Ονόμασε τας μεγαλύτερας χειρσονήσους και τὰ άκρωτήριά των. — 4. Ποια είναι τὰ κυριώτερα όρη

123 - 124. Χάρτης τῆς Κρήτης καὶ τομὴ αὐτῆς ἀπὸ Δ πρὸς Α.

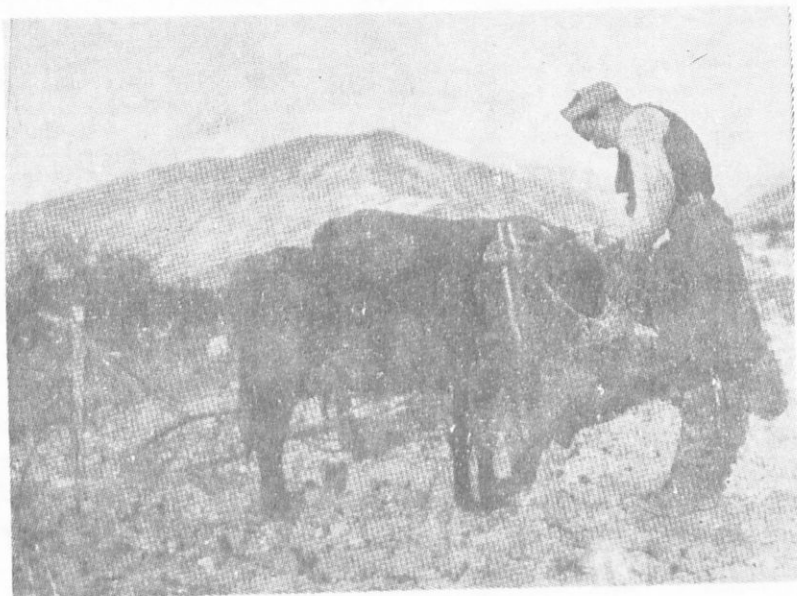
τῆς Κρήτης καὶ ποῖον τὸ ὕψος των; Σύγκρινε τὸ ὕψος τῆς Ἰδῆς μετὰ τὸ ὑψηλότερον βουνὸν τῆς περιοχῆς σας. — 5. Ποῖαν πεδιάδα διαρροεῖ ὁ Αθηαῖος ποταμὸς; — 6. Δεῖξε εἰς τὸν χάρτην τὰς πόλεις: Χανιά, Ρέθυμνον, Ἡράκλειον καὶ Ἅγιον Νικόλαον. Ὅρισε τὴν θέσιν των.

α) Ἑκτασις. Μορφή τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κρήτη εἶναι ἡ μεγαλύτερα ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς νήσους μετὰ τὴν Κύπρον, σχεδὸν δύο καὶ ἡμίσειαν φοράς μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν.

Ἡ Κρήτη μετὰ τὰς νήσους, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται εἰς τὰ βορειοδυτικὰ (Κύθηρα, Ἀντικύθηρα) καὶ εἰς τὰ βορειοανατολικά αὐτῆς (Κάσος, Κάρπαθος, Ρόδος), σχηματίζει ἓν τόξον νησιωτικόν, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὡς νὰ κλείη τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀπὸ Νότου. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν ἄκρον τοῦ τόξου αὐτοῦ ἐγγίζει τὴν Πελοπόννησον κατὰ τὸ ἀκρωτήριον Μαλέας, τὸ δὲ ἀνατολικὸν πλησιάζει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Δι' αὐτὸ καὶ τὰ ὄρη τῆς Κρήτης, τὰ ὁποῖα ἐκτείνονται εἰς μίαν γραμμὴν ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, τὰ θεωροῦμεν ὡς συνέχειαν τῶν ὄρεων τῆς Πελοποννήσου.

Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης (*Λευκά ὄρη, Ίδη, Δίκητη*) εἶναι ὑψηλὰ καὶ κατέχουν κυρίως τὸ ἐσωτερικὸν τῆς νήσου. Τὸ ὑψηλότερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἡ Ίδη, ἡ ὁποία λέγεται καὶ Ψηλορείτης (2.450 μ.). Ἐπειδὴ δὲ ἀποτελοῦν μίαν συνεχῆ ὄροσειράν, τὰ ὄρη δυσκολεύουν πολὺ τὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῆς βορείας καὶ τῆς νοτίας παραλίας καὶ μόνον εἰς τὰς μεταξὺ τῶν τριῶν ὀρέων ράχεις ὑπάρχουν ὑψηλὰ

125. Κρητικὸς ζευγολάτης εἰς ἓν ὄροπέδιον τῆς νήσου.
(Φωτογραφία Ν. Ζωγράφου)

διαβάσεις. Δι' αὐτὸ ἡ συγκοινωνία εἰς τὰς περιοχὰς αὐτὰς γίνεται μὲ ἡμίονους. Εἶναι δὲ αἱ ἡμίονοι τῆς Κρήτης μεγάλης ἀντοχῆς καὶ ἀπὸ τὰς ὠραιότερας τοῦ εἴδους.

Τὰ ὄρη τῆς Κρήτης πρὸς μὲν τὴν νοτίαν παραλίαν πίπτουν ἀποτόμως, πρὸς δὲ τὴν βορείαν παραλίαν κατέρχονται ὁμαλῶς. Δι' αὐτὸ ἡ μὲν νοτία ἀκτὴ εἶναι ἀπότομος καὶ ἀπλησίαστος, ἡ δὲ βορεία εἶναι χαμηλὴ καὶ σχηματίζει πολλοὺς κόλπους. Φυσικὸν ὁμως λιμένα ἔχει μόνον ἓνα, τὸν λιμένα τῆς **Σούδας**. Τὸ ἔδαφος λοιπὸν τῆς Κρήτης εἶναι ὄρεινόν, ἀλλ' ἔχει ἀρκετὰ ὄροπέδια, καθὼς τὸ **Λασιῆθι**

καί τόν **Όμαλόν**, καί χαμηλά καί εὐφορα μέρη. Ἡ μεγαλυτέρα πεδιάς εἶναι ἡ **Μεσαρά**, τὴν ὁποίαν ἀπὸ Βορρᾶ μὲν κλείει ἡ ὑψηλὴ Ἴδη, ἀπὸ Νότου δὲ μία μικρὰ καί χαμηλὴ παραλιακὴ ὄροσειρά. Δι' αὐτὸ καί ὁ μεγαλύτερος ποταμὸς τῆς νήσου εἶναι ὁ **Ληθαῖος**, ὁ ὁποῖος διαρρέει τὴν πεδιάδα αὐτῆν.

β') Κλίμα καὶ ὕδατα. Βλάστησις.

Τὸ κλίμα τῆς Κρήτης εἶναι εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν, ἀλλὰ τὸν περισσότερον καιρὸν δὲν βρέχει. Βρέχει κυρίως ἀπὸ τὸν Νοέμβριον ἕως τὸν Μάρτιον (μεσογειακὸν κλίμα). Δι' αὐτὸ ἡ Κρήτη δὲν ἔχει πολλὰ δάση. Εἰς τὰ χαμηλότερα μέρη τῶν βουνῶν ὑπάρχουν πεῦκα, καστανεῖαι, πλάτανοι, χαρουπιές καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα ἔλατα καὶ κέδροι. Εἰς τὴν Ἴδην καὶ εἰς τὰ Λευκὰ ὄρη ζοῦν καὶ αἴγαγροι (ἀγρίμια).

Τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης εἶναι κατάλληλον διὰ κάθε καλλιέργειαν, οἱ δὲ Κρήτες τὸ καλλιεργοῦν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ φιλοπονίαν. Ὅλα τὰ Κρητικὰ προϊόντα εἶναι ἐξαιρετα, καθὼς τὸ ἔλαιον, τὰ πορτοκάλια, τὰ μανδαρίνια, τὰ κίτρα, τὰ κάστανα, τὰ χαρουπία. Τὸ κυριώτερον ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ ἔλαιον. Δι' αὐτὸ γίνεται μεγάλη ἐξαγωγή ἐλαίου ἀπὸ τὴν Κρήτην καὶ εἶναι ἀνεπτυγμένη ἡ βιομηχανία τοῦ σάπωνος.

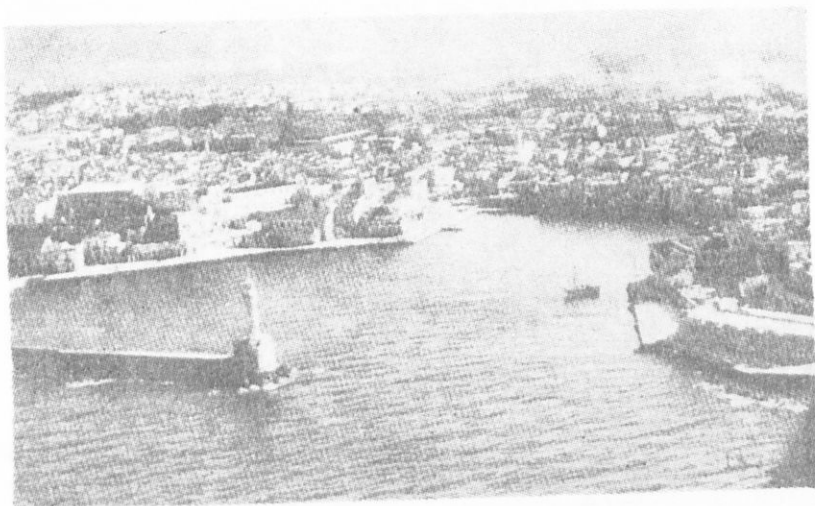
Ἡ Κρήτη παράγει καὶ ἐκλεκτοὺς οἴνους, ξανθὴν σταφίδα (σουλτανίνα), κριθήν, ὄσπρια, πατάτες κτλ. Περίφημα εἶναι καὶ τὰ τυριά καὶ ἡ μυζήθρα τῆς Κρήτης.

γ') Πόλεις. Ἱστορία.

Πόλεις μεγάλαι ὑπάρχουν εἰς τὴν βορείαν πλευράν: τὰ **Χανιά** (38.500 κάτ.), τὸ **Ἡράκλειον** (63.458) καὶ τὸ **Ρέθυμνον** (15.000). Τὰ Χανιά ἔχουν λαμπρὰν ρυμοτομίαν, τεχνητὸν λιμένα καὶ ὠραίας ἐξοχάς. Τὸ Ἡράκλειον ὅμως, ἐπειδὴ ἔχει μεγαλυτέραν καὶ εὐφορωτέραν περιοχὴν, παρουσιάζει μεγαλυτέραν ἐμπορικὴν καὶ βιομηχανικὴν κίνησιν. Ἐχει καὶ μουσεῖον εἰς τὸ ὁποῖον φυλάσσονται λείψανα ἀπὸ τὸν παλαιότατον Κρητικὸν πολιτισμόν, διότι πλησίον τοῦ Ἡρακλείου, εἰς τὴν **Κνωσόν**, εὐρέθησαν ἐρείπια ἀπὸ παλαιότατα ἀνάκτορα. Αἱ τοιχογραφίαι, ποῦ ἐσώθησαν, τὰ ἀγ-

γεῖα καὶ ἡ ὄλη ἀρχιτεκτονικὴ προκαλοῦν τὸν θαυμασμόν μας.
 Εἰς τὴν ἀνατολικὴν Κρήτην εἶναι ὁ "Ἅγιος Νικόλαος, ἡ Ση-
 τεῖα καὶ ἡ 'Ιεράπετρα.

Εἰς τὰ ΝΑ τοῦ Ρεθύμνου εὐρίσκεται ἡ ἱστορικὴ Μονὴ τοῦ 'Αρ-
 καδίου. Τὸ 1866 οἱ Κρηῖτες εἶχον ἐπαναστατήσῃ κατὰ τῶν Τούρ-
 κων, 300 δὲ ἐπαναστάται ὑπερήσπιζον μὲ ὀλίγους καλογήρους τὴν

126. Τὰ Χανιά, ἡ ὠραία πρωτεύουσα τῆς Κρήτης.

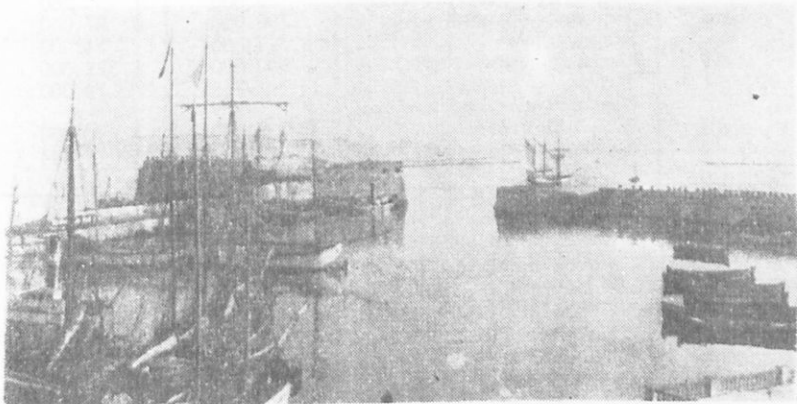
(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑπουρ. Συγκοινωνίας)

Μονήν, ὅπου εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. Τουρκικὸς στρα-
 τὸς 20 χιλιάδων ἀνδρῶν ἐπολιόρκησε τὴν Μονήν. Ἐν τούτοις, μόνον
 ὅταν ἔφεραν κανόνια ἀπὸ τὸ Ρέθυμνον καὶ κατέρριψαν τὴν πύλην τῆς
 Μονῆς, κατῶρθωσαν οἱ Τούρκοι νὰ εἰσέλθουν. Τότε οἱ Κρητικοί, διὰ
 νὰ μὴ πέσουν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὴν πυριτι-
 δαποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν εἰς τὸν ἀέρα.

Τοιαύτας ἐπαναστάσεις ἔκαμεν ἡ Κρήτη κατὰ τῶν Τούρκων
 πολλὰς. Ὁ πόλεμος δὲν ἔπαυεν εἰς τὴν Κρήτην σχεδὸν ποτέ. Δι'
 αὐτὸ ὁ πληθυσμὸς τῆς μεγαλονήσου εἶχεν ὀλιγοστεύσει πολὺ. Τέλος
 τὸ 1897 ἡ Κρήτη ἐκηρύχθη αὐτόνομος πολιτεία, τὸ δὲ 1912 ἠνώθη
 μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Ἀπὸ τότε ἡ Κρήτη προώδευσε πολὺ. Δρό-

μοι κατεσκευάσθησαν, τὰ δὲ προϊόντα τῆς νήσου εὐρίσκουν καλὴν ἀγορὰν εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἄλλοῦ. Τελευταίως τὸ Ἡράκλειον καὶ τὰ Χανιά συνεδέθησαν ἀεροπορικῶς μετὰ τὰς Ἀθήνας.

Ἡ Κρήτη ἀπετέλει ἄλλοτε Γενικὴν Διοίκησιν μετὰ ἔδραν τὰ Χανιά. Τώρα διαιρεῖται εἰς τέσσαρας νομούς: 1) τὸν **νομὸν Χανίων** μετὰ ἔδραν τὰ Χανιά, 2) τὸν **νομὸν Ρεθύμνης** μετὰ ἔδραν τὸ Ρέθυμνον, 3) τὸν **νομὸν Ἡρακλείου** μετὰ ἔδραν τὸ Ἡράκλειον καὶ 4) τὸν **νομὸν Λασηθίου** μετὰ ἔδραν τὸν Ἅγιον Νικόλαον.

127. Ὁ λιμὴν τοῦ Ἡρακλείου (λιμὴν τεχνητός).

(Φωτογραφία Ν. Ζωγράφου)

Ἀσκήσεις.—1. Κάμε ἐν σχέδιον τῆς νήσου Κρήτης καὶ σημείωσε εἰς αὐτὸ τὰς σπουδαιότερας πόλεις. — 2. Ποῖα εἶναι τὰ κυριώτερα γεωργικὰ προϊόντα τῆς Κρήτης; Σύγκρινε τὴν παραγωγὴν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν παραγωγὴν τῆς Πελοποννήσου. — Σύγκρινε τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Κρήτης μετὰ τὴν κτηνοτροφίαν τῆς Δυτικῆς Θράκης. Διατί ἡ Κρήτη ἔχει ὀλιγωτέρους ἵππους, ἀλλὰ περισσοτέρας ἡμίονους ἀπὸ τὴν Δυτικὴν Θράκην;

δ') 'Επισκόπησις τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς κτηνοτροφίας τῆς Κρήτης.

	Εἶδη καλλιέργειας	Καλλιεργούμενοι ἑκτάσεις εἰς στρέμματα	Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικούς τόνους			
Γεωργικὴ παραγωγή τοῦ ἔτους 1961	Σιτηρὰ	755.000	52.000			
	*Ὄρυζα	—	—			
	*Ὄσπρια	125.000	7.000			
	Γεώμηλα	90.000	38.500			
	Λαχανικά	115.000	—			
	Καπνὸς	5.000	260			
	*Ἀμπελοὶ (οἰνάμπελοι)	190.000	87.000			
	Σταφιδάμπελοι	327.000	54.000			
	*Ἐλαῖαι (δι' ἔλαιοποίησης)	990.000	322.000			
	*Ἐλαῖον	—	74.000			
	Πορτοκάλια λεμόνια, μανδάρνια	36.600	43.000			
Κίτρα	2.400	1.444				
Κτηνοτροφία Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες καὶ ἀγελάδες	*Ἴππιοι	*Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	34.060	4.600	16.600	512.000	304.000	49.000

Δ'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΝΗΣΩΝ ΤΟΥ ΑἴΓΑΙΟΥ

Νομοὶ	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν δ'ω	κατὰ τ. χλμ.	
Εὐβοίας	3.908	166.097	42,5	Χαλκίς 25, Ψαχνὰ 4,5, Ἰστιαία 4, Κύμη 3,2, Λίμνη 2,4 Κάρυστος 3,3, Σκόπελος 3, Σκιάθος 3, Σκύρος 2,5, Ἀλιβέριον 3,5.
Κυκλάδων	2.572	99.958	38,9	*Ερμούπολις 14,5, *Ἄνδρος 2,4 Τήνος 3, Μύκονος 3, Πάρος 2, Νάξος 2,5, Κέα, Μήλος, Θήρα 1,5.
Λέσβου	2.154	140.250	65,1	Μυτιλήνη 25,8 *Ἀγιάσος 5, Πλωμάριον 5, *Ἁγία Παρασκευὴ 3,7 Πολύχυτος 5, Μήθυμα 1,8 Ἐρεσσὸς 2,7 Κάστρον (Λήμνου) 3,5.

Νομοί	Έπιφάνεια εις τ.χλμ.	Πληθυσμός		Αι σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εις χιλιάδας)
		έν όλω	κατά τ. χλμ.	
Χίου	904	62.223	68,8	Χίος 24 , Καρδάμυλα 1,3, Βροντάδος 4,7 Πυργί 2, Οίνουσαι 1,5.
Σάμου	778	52.022	66,9	Λιμνή Βαθέας 5,5 , Βαθύ 3, Καρλόβασι 5,3 Μυτιληνοί 3,5, Μαραθόκαμπος 2,2, Άγιος Κήρυκος (Ίκαρίας) 1,
Δωδεκανήσου	2.663	123.121	46,2	Ρόδος 28 , Κάλυμνος 10,2 Κως 8,1 Πάτμος 2,5, Λέρος 6,5, Σύμη 3, Άστυπαλαία 1,5, Κάρπαθος 1,5, Κάσος 1,5.
Χανίων	2.376	131.021	55,2	Χανιά 38,5 , Καστέλλι 2, Βάμος 1, Μουρνιά 2,6
Ρεθύμνης	1.496	69.943	46,8	Ρέθυμνον 15 , Άνώγεια 2,5.
Ήρακλείου	2.641	208.374	78,9	Ήράκλειον 64 , Άρχάναι 4, Άρκαλοχώρι 2, Άνω Βιάννος 1,8 Νέα Άλικαρνασσός 5,7
Λασηθίου	1.818	73.880	40,6	Άγιος Νικόλαος 4 , Νεάπολις 3, Ίεράπετρα 6,5, Σητεία 5,3, Κριτσά 2,4
Αι νήσοι Αιγαίου	21.310	1.126.828	52,9	

2. ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ

Α'. ΤΟ ΙΟΝΙΟΝ ΠΕΛΑΓΟΣ

Ένω αι νήσοι, τας οποίας εξητάσαμεν έως τώρα, είναι εσπαρμέναι άτάκτως εις τὸ Αιγαῖον πέλαγος, αι νήσοι τοῦ Ἰονίου πελάγους εὔρισκονται ὅλαι εις μίαν σειράν, ἡ οποία διευθύνεται ἀπὸ τὰ ΒΔ πρὸς τὰ ΝΑ· ἔχει δηλ. τὴν ἰδίαν διεύθυνσιν με τὰς κυριωτέρας ὄροσειράς τῆς Ἑλλάδος καὶ με τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς. Καὶ ὁ πυθμὴν τῆς θαλάσσης, εις τὸν ὁποῖον ἐπικάθηται, δὲν προχωρεῖ

κάτω από τὰ 200 μ. Τούναντιον ὀλίγον ἔξω ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ὁ πυθμὴν τοῦ Ἰονίου πελάγους φθάνει εἰς μεγάλα βάρθη· εἰς τὰ ΝΔ μάλιστα τοῦ ἀκρωτηρίου Ἀκρίτα τῆς Μεσσηνίας ἔχει βάθος 4.400 μέτρων (φρέαρ τῶν Οἰνουσῶν). Αὐτὸ δὲ εἶναι καὶ τὸ μέγιστον βάθος τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω συμπεραίνομεν, ὅτι ἄλλοτε εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Ἑλλάδος ὑψώνετο μία μακροτάτη ὄροσειρά, ἣ ὁποία κατόπιν ἐβυθίσθη. Τὰ ὑψηλότερα μέρη τῆς ὄροσειρᾶς ἔμειναν ἐπάνω ἀπὸ τὰ νερὰ καὶ ἀποτελοῦν τὰς **Ἰονίους Νήσους**.

Β'. ΑΙ ΙΟΝΙΟΙ ΝΗΣΟΙ

Αἱ κυριώτεραι ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους εἶναι ἑπτὰ· δι' αὐτὸ καὶ λέγονται μὲ μίαν λέξιν **Ἑπτάνησος**. Αἱ νῆσοι αὐταὶ εἶναι : ἡ **Κέρκυρα**, οἱ **Παξοί**, ἡ **Λευκάς**, ἡ **Ἰθάκη**, ἡ **Κεφαλληνία**, ἡ **Ζάκυνθος** καὶ τὰ **Κύθηρα**.

1. Ἡ Κέρκυρα

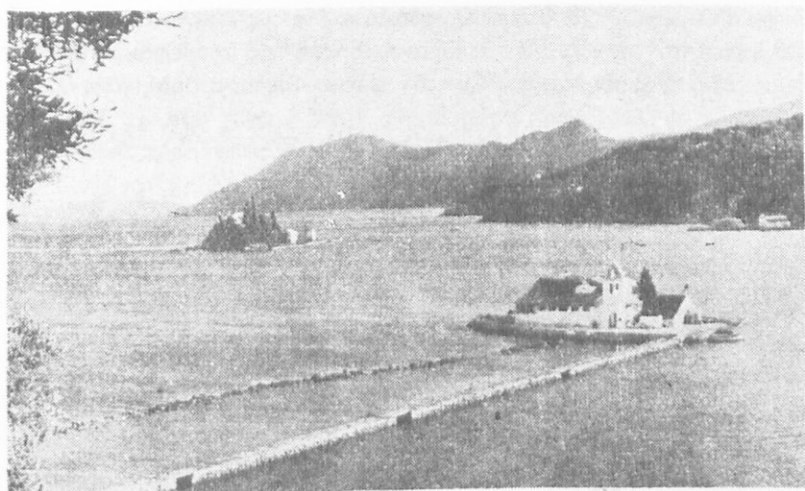
(101.770 κάτοικοι)

Ἡ Κέρκυρα δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν τῆς Ἠπείρου· εἰς τὸ βόρειον μάλιστα ἄκρον τῆς, τὸ στενόν, ποὺ τὴν χωρίζει, ἔχει πλάτος δύο καὶ ἡμίσεος χιλιομέτρων.

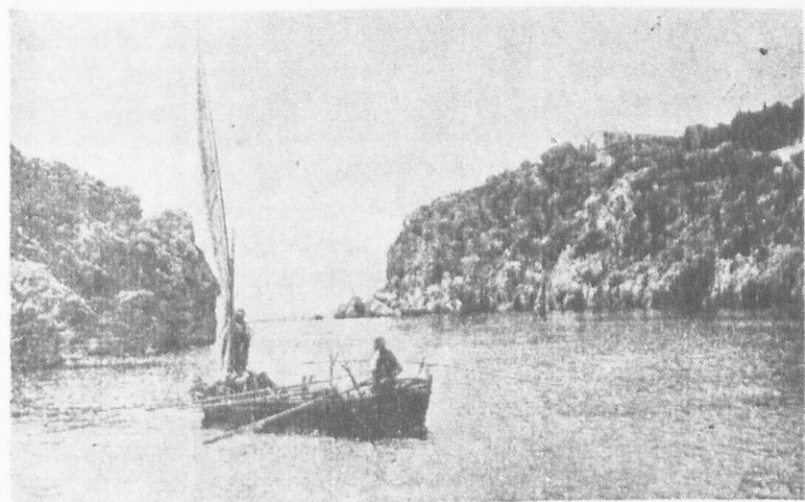
Τὸ ἔδαφος τῆς Κερκύρας εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον πεδινόν. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος εἶναι κατὰ τι χαμηλότερον ἀπὸ τὸν Ὑμηττόν. Ἐπειδὴ δὲ δέχεται καὶ πολλὰς βροχὰς (120 ἑκατοστόμετρα τὸ ἔτος), ὅλη ἡ νῆσος εἶναι κατάφυτος. Τὸ ἡμισυ τοῦ ἔδαφους τῆς τὸ σκεπάζουν οἱ ἐλαιῶνες (4.000.000 δένδρα), μεγάλας δὲ ἐκτάσεις καταλαμβάνουν ἡ πορτοκαλέα, ἡ λεμονέα καὶ ἡ ἄμπελος. Καλλιεργοῦν ὁμως οἱ κάτοικοι καὶ τὰ σιτηρὰ, τὰ γεώμηλα καὶ τὰ λαχανικά.

Λόγω τῆς εὐφορίας τῆς ἡ Κέρκυρα ἔχει πυκνὸν πληθυσμόν· δηλαδὴ ἀναλογοῦν 158 κάτοικοι εἰς ἓν τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ ἔδαφους τῆς. (Πόσοι ἀναλογοῦν εἰς 1 τετραγωνικὸν χιλιόμετρον τοῦ νομοῦ σας ;) Ἔχει δὲ καὶ θέσιν σπουδαίαν διὰ τὴν συγκοινωνίαν μας μὲ τὴν Ἰταλίαν.

Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου **Κέρκυρα** (27.000) ἔχει ὠραῖον καὶ

128. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῶν Βλαχερνῶν, παρὰ τὸ στόμιον τῆς λιμνοθαλάσσης τῆς Κερκύρας.

129. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα τῆς Κερκύρας.

άσφαλη λιμένα. Έχει δε και εργοστάσια έλαιουργίας, σαπωνοποιίας και λιθοτυπογραφίας. Με τας ώραιάς έξοχάς της προσελκύει πολλούς ξένους δια παραθερισμόν. Έχει δε τέλειον δίκτυον άμαξιτών οδών.

2. Οι Παξοί.

(2.700 κάτοικοι)

Αί νήσοι **Παξός** και **Άντίπαξος** είναι μικραί, άλλ' έχουν αρκετούς κατοίκους, οί όποιοί ασχολοῦνται κυρίως εις τήν καλλιέργειαν τής έλαίας. Η κυριωτέρα πόλις λέγεται **Γάιος** (376).

3. Η Λευκάς.

(29.000 κάτοικοι)

Στενός πορθμός, ένα αύλάκι 17 μ. πλάτους και 5,50 μ. βάθους, χωρίζει τήν Λευκάδα από τήν Άκαρνανίαν.

Η νήσος αύτή είναι όρεινή. Τά όρη της είναι ύψηλά, αί δε παραλίαι της πολύ απόκρημνοι. Τά άκρωτήριον **Λευκάτας** (Κάβος τής Κυρᾶς) έχει ύψος 660 μ., επάνω από τήν επιφάνειαν τής θαλάσσης.

Η Άνατολική πλευρά τής νήσου έχει πολλούς έλαιώνας και πολλά άμπέλια. Τά κρασιά τής Λευκάδος φημιζονται δια τó χρώμα και τήν γεῦσίν των. Η νήσος παράγει και σταφίδα και καπνόν και όσπρια. Έχει και δύο μεγάλας άλυκάς. Η πρωτεύουσα **Λευκάς** (ή **Άγία Μαύρα**) έχει 6.550 κατοίκους.

4. Η Ίθάκη.

(6.520 κάτοικοι)

Η Ίθάκη είναι πολύ όρεινή και βραχώδης. Με τήν εργατικότητα τών κατοίκων της είναι φυτευμένη και επάνω εις τά βραχώδη άκόμη μέρη. Όλίγον έλαιον και έκλεκτοί οίνοι είναι τά προϊόντα τής νήσου· δι' αύτό οί κάτοικοι ασχολοῦνται εις τήν ναυτιλίαν. Πρωτεύουσα τής νήσου είναι τó **Βαθύ** (κάτ. 2.635).

5. Η Κεφαλληνία.

(46.315 κάτοικοι)

Η Κεφαλληνία είναι ή μεγαλυτέρα, αλλά και ή περισσότερον

ὄρεινή ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους. Τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς εἶναι ὁ **Αἶνος** (ὑψὸς 1.600 μ.), τὸν ὁποῖον ἀπὸ τὰ 900 μ. καὶ ἄνω σκεπάζουν ὠραῖα δάση ἐλάτης.

Εἰς τὴν νοτιαν πλευρὰν τῆς νήσου ὑπάρχει ἕνας βαθὺς κόλπος, ὁ ὁποῖος χωρίζει μίαν στενὴν χερσόνησον, τὴν **Πάλην**.

Πεδινὰ μέρη ὑπάρχουν ὀλίγα. Δι' αὐτὸ τὰ προϊόντα τῆς νήσου δὲν εἶναι πολλὰ· τὰ κυριώτερα εἶναι: οἶνοι ἐκλεκτοί, σταφίς, ἔ-

130. Τὸ Ἄργοςτόλιον (ἀπὸ ἀεροπλάνου)
(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπηρ. Ὑποργ. Συγκοινωνίας)

λαιον, σιτηρὰ καὶ πολλὰ ὄσπρια (φακὴ). Ἐπειδὴ τὸ ἔδαφος τῆς νήσου εἶναι ὄρεινόν, πολλοὶ Κεφαλλῆνες ξενιτεύονται καὶ προοδεύουν εἰς τὸ ἐμπόριον.

Πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι τὸ Ἄργοςτόλιον (7.325), τὸ ὁποῖον ἔχει ὠραίας οἰκοδομὰς καὶ καθαροὺς δρόμους. Ἀπέναντι αὐτοῦ εἶναι τὸ Ληξούριον (4.000) ἐπὶ τῆς χερσονήσου Πάλης.

6. Ἡ Ζάκυνθος.

(35.500 κάτοικοι)

Τὴν νῆσον αὐτὴν οἱ ξένοι τὴν ὀνομάζουσι « ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς », διότι εἶναι κατάφυτος ἀπὸ κήπους καὶ ἀμπέλους.

Τὸ βόρειον μέρος τῆς νήσου εἶναι ὄρεινόν, ἀλλ' εἰς τὰ νοτιο-ανατολικά της ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς. Ἔχει κλίμα γλυκὺ καὶ πολλὰς βροχάς. Δι' αὐτὸ ἡ νῆσος εἶναι πολὺ εὐφορος καὶ ἔχει πυκνὸν πληθυσμὸν (100 κάτ. κατὰ 1 τετρ. χλμ.). Παράγει σταφίδα, οἶνον, ἔλαιον, καθὼς καὶ ὄσπρια, σῖτον, λεμόνια κτλ. καὶ ἔχει ἀνεπτυγμένην σαπωνοποιίαν. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου ἔχει 9.520 κατοίκους καὶ ὠραῖον λιμένα.

Τὸ γλυκὺ κλίμα καὶ ἡ ὠραία φύσις τῆς νήσου συνετέλεσαν, ὥστε οἱ κάτοικοι νὰ ἔχουν χαρακτῆρα φαιδρὸν, εἶναι δὲ οἱ Ζακύνθιοι, καθὼς καὶ οἱ Κερκυραῖοι, πολὺ φιλόμουσοι.

7. Τὰ Κύθηρα

(5.520 κάτοικοι)

Ἡ νῆσος αὐτὴ εὐρίσκεται ἀπέναντι τοῦ ἀκρωτηρίου Μαλέα τῆς Λακωνικῆς καὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον ὄρεινῆ. Τὰ παράλια της εἶναι ἀπότομα καὶ βραχώδη, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον της ἔχει ἓν ὑψηλὸν ὄροπέδιον. Αὐτὸ, καθὼς καὶ αἱ κοιλάδες, παράγουσι ἀρκετὰ καὶ ἐλεκτὰ προϊόντα: ἔλαιον, οἶνον, σῦκα, λεμόνια, ἀμύγδαλα, κρόμμυα καὶ ὀλίγα δημητριακά. Ἡ πρωτεύουσα τῆς νήσου εἶναι κτισμένη ἐπάνω εἰς μίαν ὑψηλὴν ράχιν.

Ἡ νῆσος ὑπάγεται εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς.

Γ'. ΙΣΤΟΡΙΑ

Αἱ Ἴονιοι νῆσοι ὑπῆρξαν εὐτυχεῖς, διότι δὲν ἐγνώρισαν ποτὲ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἐπὶ αἰῶνας τὰς κατεῖχον οἱ Ἑνετοί. Ἀπὸ αὐτοὺς τὰς παρέλαβον οἱ Γάλλοι καὶ κατόπιν οἱ Ἀγγλοὶ. Αὐτοὶ τέλος τὰς παρεχώρησαν τὸ 1864 εἰς τὴν Ἑλλάδα. Δι' αὐτὸ ὑπῆρξαν τὸ καταφύγιον τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τοὺς κατεδίωκον οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἐκαλλιέργησαν τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας ἐνωρίτερον ἀπὸ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας. Εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐγεννήθη ὁ ποιητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ μας Ὕμνου Διονύσιος Σολωμός, εἰς δὲ τὴν Λευκάδα ὁ ποιητὴς Ἀριστοτέλης Βαλαωρίτης.

Δ'. 'Επισκόπησις τῆς παραγωγῆς καὶ κτηνοτροφίας
τῶν Ἰονίων νήσων.

	Εἶδη καλλιεργείας			Καλλιεργούμεναι ἐκτάσεις εἰς στρέμματα	Βάρος τῆς παραγωγῆς εἰς μετρικοὺς τόνους	
	Γεωργικὴ παραγωγὴ ἔτους 1961	Σιτηρὰ			155.000	
	*Ὄσπρια			38.000		1.650
	Γεώμηλα			26.000		13.000
	Λαχανικά			35.000		—
	Καπνὸς			190		6
	Βάμβαξ			560		30
	*Ἀμπελοὶ			90.000		1.980
	Σταφιδάμπελοὶ			26.000		4.880
	*Ἐσπεριδοειδή ..			10.000		14.650
	*Ἐλαῖαι			—		135.000
	*Ἐλαῖον			—		25.000
Κτηνοτροφία Ἀριθμὸς ζώων ἔτους 1961	Βόες καὶ ἀγελάδες	*Ἴπποὶ	*Ἡμίονοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
	13.250	7.250	2.271	140.000	95.000	6.000

Ε'. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΟΥ

Νομοὶ	'Επιφάνεια εἰς τ. χλμ.	Πληθυσμὸς		Σπουδαιότεραι πόλεις (κάτοικοι εἰς χιλιάδας)
		ἐν ὄλῳ	κατὰ τ. χλμ.	
Κερκύρας	641	101.770	158,8	Κέρκυρα 27, Γάϊος.0,4
Κεφαλληνίας	935	46.310	49,5	*Ἀργοστόλιον 7,3 Ληξούριον 4.
Ζακύνθου	406	35.510	87,5	Ζάκυνθος 9,5.
Λευκάδος	325	28.980	89,2	Λευκάς 6,5 Βαθὺ (Ἰθάκης) 2,6
Ἴονιοι νήσοι	2.307	212.574		

*** Ἀσκήσεις.** — 1. Εἰς ποίους λιμένας προσεγγίζει τὸ πλοῖον, ὅταν ταξειδεύῃ ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ ἕως τὴν Κέρκυραν; — 2. Ἐῶρε εἰς τοὺς πί-

νακας τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν τῶν Κυκλάδων καὶ σύγκρινέ τα μὲ τὰς Ἰονίους νήσους. — 3. Εἰς τὰς Κυκλάδας τὸ 1961 ὑπῆρχον 662 Ἴπποι καὶ 6.660 ἡμίονοι, εἰς δὲ τὰς Ἰονίους νήσους 7.285 Ἴπποι καὶ 2.270 ἡμίονοι. Πῶς ἐξηγεῖς αὐτὴν τὴν διαφορὰν;

3. ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΝΗΣΟΙ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκτὸς τῶν νήσων Ἰμβρου καὶ Τενέδου, αἱ ὁποῖαι, καθὼς εἴδομεν ἀνωτέρω (σελ. 142), ἀνήκουν εἰς τὴν Τουρκίαν, καὶ ἄλλη Ἑλληνικὴ νῆσος, ἡ **Κύπρος**, δὲν περιλαμβάνεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους.

Ἡ Κύπρος.

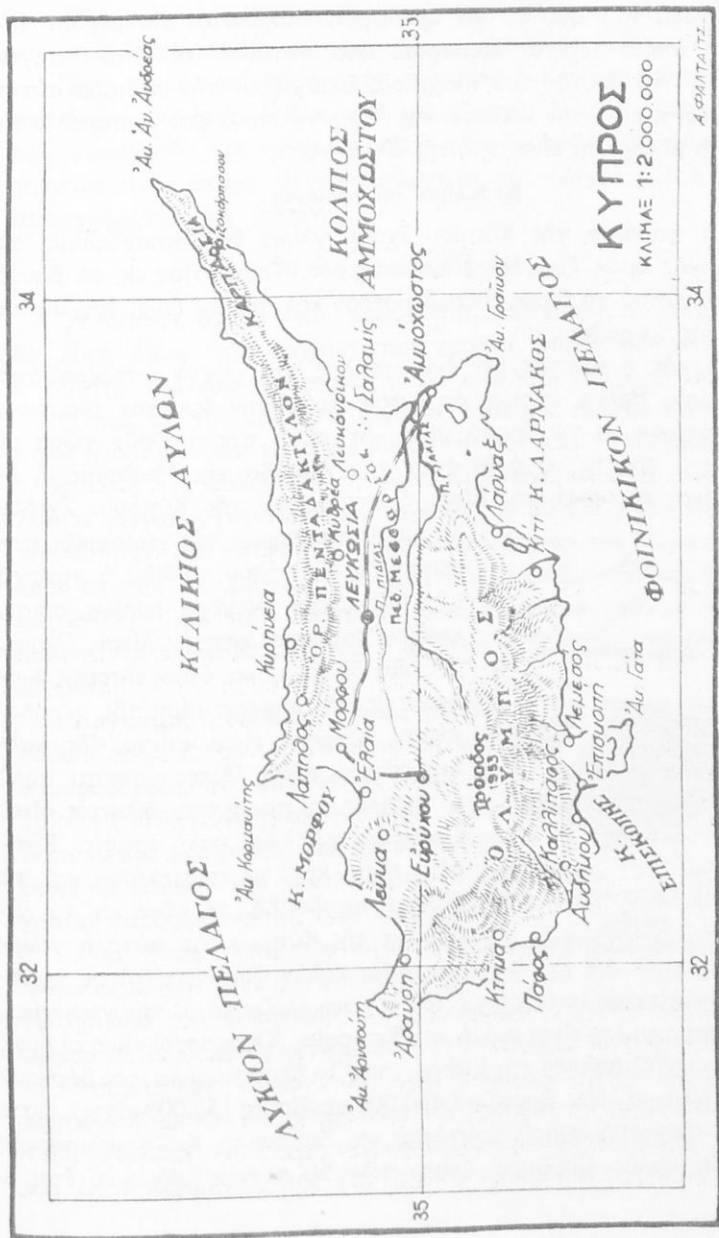
(Ἐπιφάνεια: 9.282 τετρ. χιλιόμετρα. Κάτοικοι 568.705)

1. Εἰς ποίαν διεύθυνσιν ἀπὸ τὴν Δωδεκάνησον εὐρίσκεται ἡ Κύπρος; — 2. Εἰς ποῖον μέρος τῆς Μεσογείου θαλάσσης εὐρίσκεται αὕτη; — 3. Ὄνόμασε τοὺς μεγαλύτερους κόλπους, τὰς χερσονήσους καὶ τὰ ἀκρωτήρια τῆς Κύπρου. — 4. Ποῖα εἶναι τὰ ὑψηλότερα ὄρη τῆς; Σύγκρινέ τα μὲ τὰ ὄρη τῆς Κρήτης. — 5. Ποῦ εἶναι ἡ μεγαλύτερα πεδιάς τῆς νήσου; — 6. Ὄνόμασε τοὺς μεγαλύτερους ποταμούς τῆς. — 7. Ὅρισε τὴν θέσιν τῶν πόλεων: Λευκωσία, Κυρήνεια, Ἀμμόχωστος, Λάραξ, Λεμεσός, Πάφος ἢ Κτήμα. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἔχουν σιδηροδρομικὴν συγκοινωνίαν; Ποῖα ἔχει ἀεροδρόμιον;

α) Ἐκτασις. Μορφή τοῦ ἐδάφους.

Ἡ Κύπρος εἶναι μεγαλύτερα κατὰ τὴν ἔκτασιν ἀπὸ τὴν Κρήτην. Εἶναι δὲ καὶ ὀλιγώτερον ὄρεινὴ καὶ τραχεῖα ἀπὸ αὐτὴν.

Δύο μακρὰ ὄροσειραὶ ἐκτείνονται εἰς τὴν Κύπρον ἀπὸ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολάς, ἡ μία χαμηλότερα εἰς τὴν βορείαν πλευρὰν (τὸ **Πενταδάκτυλον** ὄρος, ὕψος 1045 μ.) καὶ ἡ ἄλλη ὑψηλότερα εἰς τὸ νότιον τμήμα τῆς νήσου (Ὀλύμπος ἢ Τρώωδος, ὕψος 2140 μ.). Δάση ἀπὸ πεῦκα σκεπάζουν τὰ πλάγια τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ κορυφή του εἶναι πάντοτε χιονισμένη καὶ λέγεται Χιονίστρα. Εἰς ἄλλας ὀλιγώτερον ὑψηλὰς κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου (βουνὸν τοῦ Κύκκου, ὕψ. 1460 μ., βουνὸν τοῦ Μαχαιρᾶ, ὕψ. 1550 μ.) ὑπάρχουν παλαιὰ ὀνομαστὰ μοναστήρια, τὰ ὁποῖα ἰδρῦθησαν ὑπὸ βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Χάρτης τῆς Κύπρου.

Μεταξύ τῶν δύο αὐτῶν ὄροσειρῶν ἀπλώνεται μία μεγάλη πεδιάς, ἡ ὁποία λέγεται **Μεσαριά**. Δύο ποταμοί, οἱ ὁποῖοι πηγάζουν ἀπὸ τὸ βουνὸν τοῦ Μαχαιρᾶ, διασχίζουν τὴν πεδιάδα αὐτὴν καὶ χύνονται εἰς τὸν κόλπον τῆς Ἀμμοχώστου. Καὶ ἡ παραλία εἰς ὅλον τὸ μῆκος της εἶναι πεδινή, ἀλλὰ στενή.

β) Κλίμα καὶ προϊόντα.

Τὰ παράλια τῆς Κύπρου ἔχουν γλυκὺ θαλάσσιον κλίμα, τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως ἔχει θέρος πολὺ θερμὸν. Τοῦναντίον εἰς τὰ βουνὰ τοῦ Ὀλύμπου τὸ θέρος εἶναι δροσερὸν καὶ πολλοὶ ξένοι πηγαίνουν ἐκεῖ πρὸς παραθερισμὸν.

Βροχὰς ἡ Κύπρος δὲν ἔχει πολλὰς, καὶ συχνὰ ὑποφέρει ἀπὸ ἀνομβρίαν. Βρέχει κυρίως ἀπὸ τὸν Νοέμβριον ἕως τὸν Μάρτιον, περισσότερον εἰς τὰ ὄρεινά μέρη. Δι' αὐτὸ προσπαθοῦν τώρα μὲ ἀρτεσιανὰ φρέατα νὰ ἀρδεύσουν τὴν πεδιάδα τῆς Μεσαριᾶς, ἡ ὁποία εἶναι εὐφορωτάτη. Εἶναι ὁ σιτοβολῶν τῆς Κύπρου. Σχεδὸν τὸ ἥμισυ ὀλοκλήρου τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς νήσου τὸ δίδει ἡ περιοχή τῆς Μεσαριᾶς. Παράγει κυρίως σῖτον, κριθήν, βάμβακα, καπνόν, λίνον, ἔλαιον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κλίμα, ὅπως εἴπομεν, διαφέρει εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς μεγαλονήσου, διάφορα εἶναι καὶ τὰ εἶδη καλλιέργειας εἰς αὐτά. Ἀναπτύσσεται πολὺ ἡ ἄμπελος καὶ παράγεται ἐκλεκτὸς οἶνος (κουμανταρία) καὶ καλὴ σταφίς. Ἐξαιρέτα εἶναι καὶ τὰ πορτοκάλια καὶ τὰ ἄλλα ἐσπεριδοειδῆ, τὰ σῦκα καὶ τὰ χαρούπια τῆς Κύπρου. Δι' αὐτὸ ἡ γεωργία δίδει καλὸν εἰσόδημα καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς κατοίκους (τὰ $\frac{2}{3}$) ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργίαν.

Κατανομὴ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.
1 ὀπῶραι, 2 λαχανικά, 3 διάφορα.

Ἀνεπτυγμένη εἶναι καὶ ἡ κτηνοτροφία. Ὀνομαστοὶ εἶναι οἱ ὄνοι, οἱ ἵπποι καὶ οἱ ἥμιονοι τῆς Κύπρου, πολλὰ δὲ τὰ ποίμνια πού βόσκουν εἰς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν (410.000 πρόβατα, 150.000 αἴγες), ὥστε γίνεται ἐξαγωγή τυροῦ, βουτύρου καὶ δερμάτων. Καὶ ἡ μελισσοκομία δίδει καλὸν εἰσόδημα (ἄνω τῶν 50 τόννων μέλι κατ' ἔτος).

Πλούσιον εις μέταλλα εἶναι καὶ τὸ ὑπέδαφος καὶ πολλὰ εἶναι τὰ μεταλλεῖα χαλκοῦ, σιδηροπυρίτου, ἀμιάντου κ.ἄ.

Ἐχει λοιπὸν πολλὰς πηγὰς πλοῦτου ἢ Κύπρος, ἀλλὰ δὲν ἔγιναν ἀκόμη τὰ ἔργα ἐκεῖνα, πού χρειάζονται διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν γεωργικῶν τῆς προϊόντων καὶ τῶν ὀρυκτῶν. Δι' αὐτὸ ἡ βιομηχανία εἶναι ἀκόμη εἰς τὰ σπάργανα καὶ ὀλίγοι μόνον ἐργάται ἀπασχολοῦνται εἰς αὐτήν.

γ) Ὁ ἑλληνισμὸς τῆς Κύπρου.

Ἡ Κύπρος, ἂν καὶ εἶναι τόσον ἀπομακρυσμένη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, εἶναι ὅμως ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων νῆσος ἑλληνική, καθὼς ἡ Κρήτη, ἡ Δωδεκάνησος καὶ αἱ ἄλλαι νῆσοι τοῦ Αἰγαίου.

Ὅπως εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, ἔτσι καὶ εἰς τὴν Κύπρον κάθε πόλις ἦτο αὐτόνομος καὶ εἶχεν ἰδικόν τῆς βασιλεία. Περίφημος ὑπῆρξεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σαλαμίνας τῆς Κύπρου Εὐαγόρας ὁ Α'. Οὗτος ἐπολέμησε γενναίως ἐναντίον τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι εἶχαν κατακτήσει τὴν Κύπρον. Καὶ κατόπιν οἱ Κύπριοι ἐβοήθησαν τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν ἐκστρατείαν του κατὰ τῶν Περσῶν. Ἐπειτα ἡ Κύπρος κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου ἀνῆκεν εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος, πού ἦτο κράτος ἑλληνικόν.

Ἀργότερα ἡ Κύπρος ὑπέφερε πολὺ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀράβων, ἀλλὰ ἔμελλε νὰ ὑποφέρῃ περισσότερον ἀπὸ τοὺς Φράγκους σταυροφόρους, πού ἐπήγαιναν δῆθεν νὰ ἐλευθερώσουν τοὺς Ἀγίους τόπους (1191). Φράγκοι καὶ Βενετοὶ ἔμειναν ἐπὶ 380 χρόνια εἰς τὴν Κύπρον καὶ μετεχειρίσθησαν τοὺς Κυπρίους ὡς δούλους. Ἀπὸ τοὺς Βενετοὺς ἐπῆραν τὴν μεγαλόνησον οἱ Τοῦρκοι τὸ 1571 καὶ ἐπὶ 300 χρόνια κατετυράνησαν τοὺς κατοίκους.

Παρ' ὅλας αὐτὰς τὰς ἐπιδρομὰς καὶ κατακτήσεις οἱ Κύπριοι διεφύλαξαν τὴν ἐθνικὴν των γλῶσσαν καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμά των, διετήρησαν τὸν Ἑλληνικὸν των χαρακτήρα. Τὴν θυσίαν πού προσέφεραν οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἐλευθερίας, τὴν προσέφεραν καὶ οἱ Κύπριοι. Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1821 ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κυπριανός, οἱ μητροπολίται καὶ 70 προύχοντες τῆς Κύπρου ἀπηγχονίσθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κατοικίαν ἡ νῆσος περιέπεσεν εἰς παρακμὴν. Τέλος τὸ 1878 ἡ Κύπρος ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν

τουρκικὸν ζυγόν. Κατόπιν μιᾶς συνθήκης συμμαχίας ἡ Τουρκία παρέχωρησε τὴν Κύπρον εἰς τὴν Ἑγγλίαν.

Οἱ Ἕγγλοι ἐκυβέρνησαν τὴν Κύπρον ὡς ἀποικίαν ἐπὶ 80 ἔτη. Ἐν τούτοις ἡ Κύπρος καὶ ὑπὸ τὴν Ἑγγλικὴν διοίκησιν δὲν ἔκαμε μεγάλας προόδους, διότι δὲν εἶχεν ἐλευθερίαν. Οἱ Κύπριοι ἕνα μόνον πόθον εἶχαν καὶ ἔχουν, νὰ ἐνωθοῦν μετὰ τὴν μητέρα Ἑλλάδα. Τὸ 1931 ἐξηγέρθησαν ζητοῦντες τὴν «Ἐνωσιν», ἀλλ' οἱ Ἕγγλοι ἐφήρμοσαν ἐναντίον των σκληρὰ μέτρα (ἐξορίας, φυλακίσεις κ.τ.λ.). Τέλος τὸ 1954 οἱ Κύπριοι ἔλαβαν εἰς χεῖρας τὰ ὄπλα καὶ μετὰ ἀρχηγὸν τὸν Διγενῆ ἔγραψαν σελίδας ἡρωϊσμοῦ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν. Καὶ δὲν ἐπέτυχαν μὲν τὴν «Ἐνωσιν» ποῦ ἐποθοῦσαν, ἀλλὰ ἐξησφάλισαν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς νήσου των.

Ἡ μακροχρόνιος τουρκικὴ κατοχὴ δὲν ἔφερε μόνον ὀπισθοδρομῆσιν εἰς τὸν πολιτισμὸν τῆς μεγαλονήσου, ἀλλὰ καὶ ἐλάττωσιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς. Ἐνῶ κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους οἱ κάτοικοί τῆς ἔφθασαν τὸ ἐν ἑκατομμύριον, ἐπὶ τουρκοκρατίας ὀλιγόστευσαν παραπολύ. Πολλοὶ εἶχαν μεταναστεύσει εἰς τὴν Αἴγυπτον (25 χιλιάδες) καὶ εἰς ἄλλας χώρας. Ὅταν οἱ Ἕγγλοι παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Τούρκους τὴν διοίκησιν τῆς νήσου, ὁ πληθυσμὸς τῆς μόλις ἔφθανε τὰς 170 χιλιάδας, ἀλλὰ ἕνα μέρος (45.458, περίπου τὸ 1/5) ἦσαν Τοῦρκοι. Ἐκτοτε ὁ πληθυσμὸς συνεχῶς αὐξάνει, ἡ δὲ ἀναλογία τῶν Τούρκων μόλις φθάνει 18%. Κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1960 οἱ μὲν Ἕλληνες ἦσαν 441.656 (ἦτοι 77%), οἱ δὲ Τοῦρκοι 104.942 (ἦτοι 18%). Ἐκτὸς αὐτῶν, 26.963 (ἦτοι ποσοστὸν 5%) ἦσαν Ἀρμένιοι, Ἰουδαῖοι, Ἕγγλοι κλπ.

Ἴδου ὁ πίναξ κατανομῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου κατὰ τὰς ἐπίσημους ἀπογραφάς:

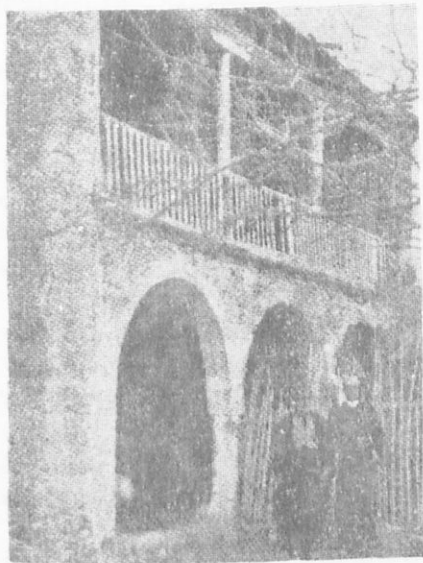
Ἔτη ἀπογραφῆς	Σύνολον	Ἑλληνες Ὀρθόδοξοι		Τούρκοι		Ἄλλαι ἐθνότητες	
		Ἀριθμὸς	Ποσοστὸν	Ἀριθμὸς	Ποσοστ.	Ἀριθμὸς	Ποσοστ.
1881	186.173	137.631	73,9%	45.458	24,4%	3.084	1,7%
1891	209.286	158.585	75,8%	47.926	22,9%	2.775	1,3%
1901	237.022	182.739	77,1%	51.309	21,7%	2.974	1,2%
1911	274.108	214.480	78,2%	56.428	20,6%	3.200	1,2%
1921	310.715	244.887	78,8%	61.339	19,8%	4.489	1,4%
1931	347.959	279.247	80,2%	62.860	18,1%	5.852	1,7%
1946	450.114	361.199	80,3%	80.548	17,9%	8.367	1,8%
1960	573.566	441.656	77 %	104.942	18,3%	26.968	4,7%

Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς τελευταίας ἀπογραφῆς 417.500 (64%) κατοικοῦν εἰς χωρία καὶ κωμοπόλεις καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀγροτικὸν πληθυσμὸν, 156.130 κατοικοῦν εἰς πόλεις καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀστικὸν πληθυσμὸν τῆς μεγαλονήσου.

Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκονται εἰς ἑλληνικὰς χεῖρας, ἀλλὰ δὲν ἔχουν ἀκόμη ἀναπτυχθῆ ἀνάλογα πρὸς τοὺς φυσικοὺς πόρους τῆς νήσου.

δ) Αἱ κυριώτεραι πόλεις.

Πρωτεύουσα τῆς Κύπρου εἶναι ἡ **Λευκωσία**, (47.200 κάτ.), ἡ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τὸ μέσον τῆς νήσου. Πυκναὶ δενδροστοιχίαι ἀπὸ

132. Χωρικὸ σπίτι τῆς Κύπρου.

131. Χωρικὴ τῆς Κύπρου.

ἀκακίας καὶ εὐκαλύπτους περιβάλλουν τὴν πόλιν, ἡ ὁποία ἔχει καὶ ὠραῖον δημόσιον κῆπον καὶ πολλὰ κοινοτικά ἰδρύματα (Παγκύπριον Γυμνάσιον, διδασκαλεῖον, παρθεναγωγεῖα, τεχνικὰς σχολὰς, πτωχοκομεῖον, ὄρφανοτροφεῖον κ. τ. λ.).

Ἡ Λευκωσία συνδέεται σιδηροδρομικῶς μὲ τὸ ἐπίγειον αὐτῆς, τὴν Ἀμμόχωστον (35.000 κάτ.). Αὕτη ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον ἐμπορικὸν λιμένα τῆς νήσου, διασώζει δὲ λείψανα μεσαιωνικῶν ἀνακτόρων καὶ ναῶν

ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Φραγκικῆς κατοχῆς τῆς Κύπρου. Ἡ πόλις ὑπὸ τῶν ξένων λέγεται Φαμαγκούστα.

*Ἄλλαι σπουδαῖαι πόλεις τῆς νήσου εἶναι : ἡ **Λεμεσός**, ἡ ὁποία ἔχει 45.000 κατοίκους μὲ γυμνάσιον, τρεῖς ἀστικές σχολὰς καὶ δύο παρθεναγωγεῖα, ἡ **Λάρναξ** (20.000 κάτ.) μὲ ἐμπορικὸν λύκειον καὶ ἱερατικὴν σχολὴν, ἡ **Κυρήνεια** (9.500) μὲ γυμνάσιον καὶ παρθεναγωγεῖον, τὸ **Κτῆμα** ἢ Πάφος (9.000).

Τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως εἰς ὄλην τὴν νήσον ἀνέρχονται εἰς 575, ἀπέναντι 247 τουρκικῶν.

ε) Ἡ Κύπρος ἀπὸ τοῦ 1959 ἀποτελεῖ ἀνεξάρτητον Δημοκρατίαν. Πρῶτος πρόεδρος αὐτῆς ἐξελέγη ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μακάριος, ὁ ὁποῖος ὡς ἐθνάρχης τῶν Κυπρίων ἠγωνίσθη διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου. Διοικητικῶς ἡ Κύπρος διαιρεῖται εἰς 6 περιφέρειας, ὡς ἑξῆς :

Ἐπαρχίαι	Ἐπιφάνεια εἰς τετρ. μίλια	Πληθυσμὸς	Σπουδαιότεραι πόλεις
Λευκωσίας	1.048	204.283	Λευκωσία 47,2 Κυθρέα, Μόρφου, Λεύκα, Εὐρύχου.
Κυρηνείας	247	30.946	Κυρήνεια 9,5 , Λάπηθος, Δίκωμον.
Ἀμμοχώστου	764	114.309	Ἀμμόχωστος 35 , Λευκόνοικον.
Λάρνακος	436	58.619	Λάρναξ 20 , Ἀθιένου, Λεύκαρα, Δεκέλεια.
Λεμεσοῦ	539	107.262	Λεμεσός 44 , Πλάτρεις.
Πάφου	538	58.147	Πάφος 9 , Πόλις.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α΄. ΘΕΣΙΣ. ΟΡΙΑ. ΕΚΤΑΣΙΣ.

1. Μὲ ποῖα κράτη συνορεύει ἡ Ἑλλάς πρὸς Β καὶ πρὸς Α ; Περιέγραψε τὴν μεθόριον γραμμὴν τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ Δ πρὸς Α. — 2. Ποῖα σύνορα εἶχεν ἡ Ἑλλάς τὸ 1920 ; Ποῖαι Ἑλληνικαὶ πόλεις μένουσιν ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορα τῆς Ἑλλάδος ; Ποῖαι Ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ ποῖαι νῆσοι ἀνήκουσιν εἰς ξένα κράτη ; — 3. Ποῖαι θάλασσαι περιβάλλουσιν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Α, ἀπὸ Ν καὶ ἀπὸ Δ ; — 4. Ποῖα χώρα εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Αἰγαίου ; Ποῖα εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Ἑλλάδος ἀκτὴν τοῦ Ἰονίου καὶ ποῖα εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς Κρήτης ἀκτὴν τῆς Μεσογείου ; — 5. Εὗρε εἰς τὸν χῶρον τῆς Εὐρώπης τὴν Ἑλλάδα καὶ παρατήρησε εἰς ποῖον μέρος τῆς Εὐρώπης εὐρίσκεται.

Ἡ Ἑλλάς κατέχει τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς Χερσονήσου, ἡ ὁποία λέγεται καὶ Βαλκανικὴ ἢ Χερσόνησος τοῦ Αἴμου. Καθὼς δὲ ὁ χάρτης μᾶς δεικνύει, ἡ Ἑλληνικὴ Χερσόνησος εὐρίσκεται εἰς τὸ νοτιοανατολικὸν ἄκρον τῆς Εὐρώπης.

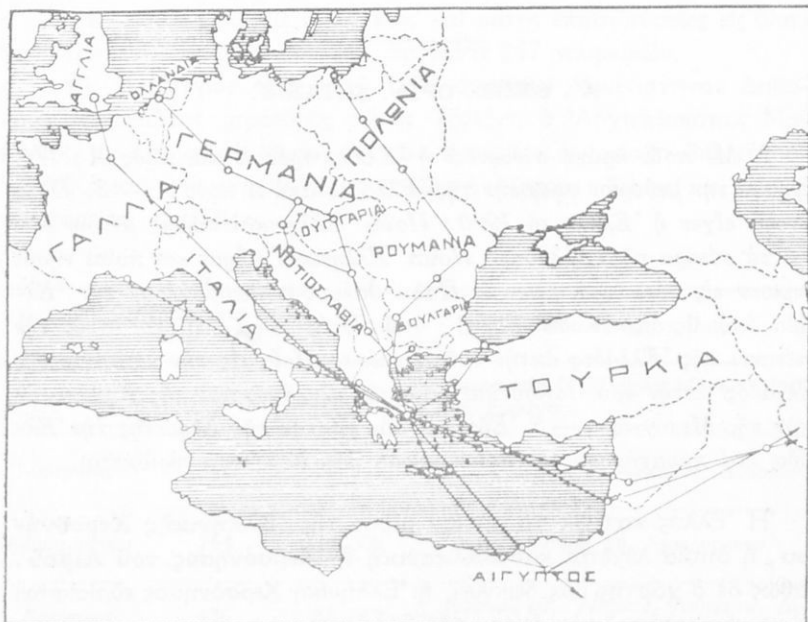
Ἡ ὀροθετικὴ γραμμὴ τῆς Ἑλλάδος δεικνύει ἕως τοῦ ἐκτείνεται πρὸς Βορρᾶν καὶ πρὸς Ἀνατολὰς τὸ Κράτος μας.

Σήμερον ὁ Ἔβρος ἀποτελεῖ τὸ πρὸς Α ὄριον τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ πρὸ ὀλίγων ἀκόμη ἐτῶν ἡ Ἑλλάς ἔφθανεν ἕως τὸν Εὐξείνιον Πόντον καὶ ἕως τὴν Προποντίδα καὶ κατεῖχε τὴν περιφέρειαν τῆς Σμύρνης. Μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάνης (1923) ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴν Σμύρνην, καθὼς καὶ τὰς νήσους Ἰμβρον καὶ Τένεδον. Ὁμοίως ἡ Ἑλλάς ἔχασε τὴν Βόρειον Ἠπειρον, τὴν ὁποίαν κατέχει τῶρα ἡ Ἀλβανία, μολοντί ὁ στρατὸς μας ἔγραψε τὸ 1940 νέας σελίδας δόξης εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πίνδου καὶ τῆς Ἀλβανίας. Μὲ

τὴν συνθήκην τῶν Παρισίων (1946) μόνον ἡ Δωδεκάνησος ἤλευθερώθη.

Σήμερον ἡ ἐπιφάνεια τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου εἶναι περίπου 131.944 τ. χλμ. Ἀπὸ αὐτὰ 106.000 τ. χλμ. εἶναι στερεὰ καὶ 25.000 τ. χλμ. εἶναι νῆσοι.

Καθὼς δεικνύει ὁ χάρτης, ἡ Ἑλλάς εὐρίσκεται εἰς τὴν ἀνατολικὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ἡ ὁποία τὴν περιβάλλει ἀπὸ

133. Ἡ Ἑλλάς καὶ αἱ συγκοινωναί.

τρεις πλευράς. Ἡ θέσις αὐτὴ δίδει εἰς τὴν Ἑλλάδα πολλὰ καὶ σπουδαῖα πλεονεκτήματα.

1) Οἱ θαλάσσιοι ἄνεμοι ἔχουν ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος καὶ μετριάζουν τὸ ψῦχος τοῦ χειμῶνος καὶ τὴν ζέστην τοῦ θέρους· ἔτσι βοηθοῦν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν, τῶν ζώων καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

2) Ἔχει ἐμπρὸς τῆς ἀνοικτῆς τὴν θαλασσίαν ὁδόν, ἡ ὁποία εἶναι εὐθηνή. Ἔτσι ἡ Ἑλλάς ἔμπορεῖ νὰ στέλλῃ εὐκόλως τὰ προϊ-

όντα της εἰς ξένους τόπους καὶ νὰ προμηθεύεται ἀπὸ αὐτοὺς ὅ,τι χρειάζεται.

3) Οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὰς συγκοινωνίας τῆς Εὐρώπης· διότι εὐρίσκονται εἰς τὸ μέσον τῶν μεγάλων γραμμῶν, αἱ ὁποῖαι φέρουν ἀπὸ τὴν δυτικὴν καὶ κεντρικὴν Εὐρώπην πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν πρὸς τὸν Εὐξείνιον Πόντον. Δι' αὐτὸ οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια τῆς Ἑλλάδος εἶναι σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ πλοῖα καὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα.

4) Ἐπειδὴ ἡ Ἑλλάς ἔχει τὴν θάλασσαν πλησίον, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κατοικοὺς της καταγίνονται εἰς τὴν ἀλιεῖαν καὶ τὴν ναυτιλίαν.

Ἀπὸ ὅλα αὐτὰ βλέπομεν, ὅτι ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς Ἑλλάδος εἶναι εὐνοϊκὴ διὰ τὸ κλίμα καὶ τὴν βλάστησιν, καθὼς καὶ διὰ τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς ἀσχολίας τῶν κατοίκων.

Β'. ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ὀνόμασε τὰ ὄρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσα ἔχουν ὕψος ἄνω τῶν 2.000 μ. καὶ κατὰταξέ τα κατὰ τὸ ὕψος των. — 2. Ποῖαν διεύθυνσιν ἔχουν γενικῶς τὰ ὄρη τῆς δυτικῆς πλευρᾶς τῆς Ἑλλάδος καὶ ποῖαν τὰ ὄρη τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς; — 3. Ποῖαι πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος ὁμοιάζουν μὲ λεκάνας; Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν ἄλλοτε λίμναι καὶ πῶς τὰ νερά των ἐχύθησαν εἰς τὴν θάλασσαν;

Ἡ Ἑλλάς ἔχει πολλὰ καὶ ὑψηλὰ ὄρη, ἀλλ' ἔχει καὶ πεδιάδας καὶ κοιλάδας εὐφόρους· ἔχει παράλια ὄμαλά, ἀλλὰ καὶ παράλια μὲ πολλοὺς κόλπους καὶ χερσονήσους. Ἡ Ἑλλάς λοιπὸν ἔχει μεγάλην ποιικίαν εἰς τὴν μορφήν τοῦ ἐδάφους της.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν πῶς προῆλθεν ἡ ποικιλία αὐτή, πρέπει νὰ μάθωμεν, πῶς ἐσχηματίσθησαν αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι καὶ νῆσοι· καὶ πρῶτον, πῶς ἐσχηματίσθη ὁ στερεὸς φλοιὸς τῆς Γῆς.

Θὰ ἔχετε ἀκούσει, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι μία πελωρία σφαῖρα καὶ ὅτι εἰς τὸ ἐσωτερικόν της ὑπάρχει τόσοσὺν μεγάλῃ θερμότητι, ὥστε ὅλα τὰ ὑλικά τῆς Γῆς εἶναι λειωμένα. Καὶ τὸ ἐξωτερικόν της, τὸ ὁποῖον εἶναι στερεόν, εἶναι σχετικῶς πολὺ λεπτόν, λεπτότερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι

ὁ φλοιὸς εἰς ἓνα πορτοκάλι. Δηλαδή, ἂν παραστήσωμεν τὴν Γῆν μὲ μίαν σφαῖραν, ἢ ὅποια ἔχει ἀκτίνα 1 μέτρου, ὁ φλοιὸς τῆς Γῆς εἰς τὴν σφαῖραν αὐτὴν θὰ παρασταθῇ μὲ ἓνα μόνον ἑκατοστὸν τοῦ μέτρου.

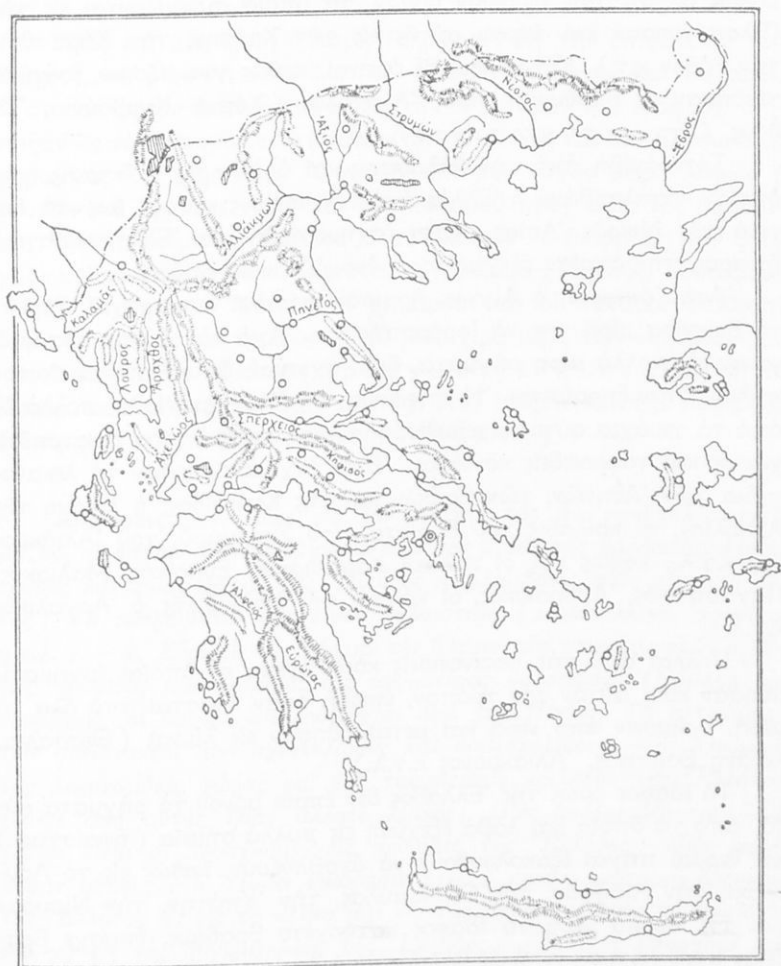
Ἐπῆρξε μάλιστα ἐποχὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Γῆ δὲν εἶχε καθόλου φλοιόν, ἀλλ' ἦτο ὅλη ὡς μία σφαῖρα ἀπὸ λειωμένα ὑλικά, τὰ ὁποῖα ἀκτινοβολοῦσαν, ὅπως ὁ λειωμένος σίδηρος. Ἡ Γῆ τότε ἔλαμπεν εἰς τὸν οὐρανόν, ὡς μικρὸς ἥλιος, ἀλλ' ἔπειτα, ἐνῶ ἐστρέφετο ὀλόγυρά της εἰς τὸ κατάφυχρον χάος τοῦ οὐρανοῦ, ἤρχισε νὰ ψύχεται καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐσχημάτισεν ἀπέξω ἓνα λεπτότατον φλοιόν. Ἔτσι ἡ Γῆ ἔγινε σκιερὸν σῶμα.

Ἦτο ὅμως ἀκόμη πολὺ θερμὴ, καθὼς καὶ ἡ ἀτμόσφαιρα, πού ἦτο γύρω της. Ἀλλ' ὅταν καὶ αὐτὴ μὲ τὸν καιρὸν ἐψύχθη ἀρκετά, τότε ἤρχισαν νὰ συμπυκνώνωνται οἱ ὑδρατμοὶ καὶ νὰ πίπτουν ὡς βροχὴ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς Γῆς. Ἦσαν βροχαὶ αἰώνιοι καὶ χειμαρρῶδεις, ὥστε τὰ νερὰ ἐσκέπασαν ὅλον τὸ πρόσωπον τῆς Γῆς. Ἔτσι ἐσχηματίσθη μία παγκόσμιος θάλασσα.

Ἡ Γῆ ὅμως ἐξηκολούθει νὰ ψύχεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν της καὶ νὰ συστέλλεται, ἐνῶ ὁ φλοιός, πού τὴν ἐσκέπαζεν ἀπέξω, δὲν ἦτο ἀκόμη τόσο στερεός, ὅσον εἶναι σήμερον. Δι' αὐτὸ οὗτος ἤρχισεν, ἀλλοῦ μὲν νὰ δ ι α ρ ρ η γ ν ὕ ε τ α ι καὶ νὰ κατακαθίζη, ἀλλοῦ δὲ νὰ ρ υ τ ι δ ὶ ν ε τ α ι, νὰ σχηματίζη δηλ. πτυχάς, ὅπως ἀκριβῶς ἡ φλούδα τοῦ μήλου, ὅταν ξηραίνεται. Ἔτσι ἐφάνησαν ἐπάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης αἱ πρῶται ν ἑ α ι γ α ἰ α ι ὡς ἐπιμήκεις νῆσοι. Τότε καὶ εἰς τὰ μέρη, ὅπου εἶναι σήμερον ἡ Ἑλλάς, ἐσχηματίσθησαν δύο κρυσταλλοπαγεῖς ὄγκοι, οἱ ὁποῖοι ἐξῆλθον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ὡς νῆσοι, μία ἐκεῖ ὅπου εἶναι σήμερον αἱ Κυκλάδες καὶ ἄλλη βορειότερον μεταξύ Ὀλύμπου καὶ Ροδόπης.

Ἡ ἐπιφάνειά των ἕως τότε εἶχε παραμείνει ἐπὶ ἑκατομμύρια ἐτῶν εἰς τὸν βυθὸν τῆς παγκοσμίου θαλάσσης. Μέσα εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν ἔζων ἑκατομμύρια κογχύλια, ζώφια, ὄστρακόδερμα. Ὄταν αὐτὰ ἀπέθνησκον, κατεκρημνίζοντο εἰς τὸν πυθμένα τῆς θαλάσσης καὶ ἐσχημάτιζον πυκνὸν στρώμα ἀπὸ ἀσβεστώδη ὕλην (ἄ σ β ε σ τ ο - λ ἰ θ ο υ ς). Ἀλλὰ καὶ λάσπη καὶ ἄμμοι συνεσωρεύοντο εἰς τὸν πυθμένα τῶν θαλασσῶν καὶ ἀπετέλουν στρώματα μεγάλου πάχους. Καὶ αὐτὰ μὲ τὸν καιρὸν ἐσκληρύνθησαν καὶ ἐσχημάτισαν πετρώ-

ματα (άμμολίθους, άργιλικούς σχιστολίθους κ.τ.λ.). Όλα αυτά τὰ πετρώματα, έπειδή έσχηματίσθησαν μέσα εἰς τὰ ύδατα, λέγονται ύδατογενή.

134. Αἱ κυριώτεραι όροσειραὶ καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος.

Ἐφοῦ έπέρασαν έκατομμύρια έτῶν, έγιναν πάλιν μεγάλαι πτωχώσεις εἰς τὸν φλοιὸν τῆς Γῆς. Αὗται ἦσαν γενικαὶ καθ' ὅλην τὴν έπι-

φάνειαν τῆς Γῆς καὶ ἐγέννησαν τὰς Ἄλπεις καὶ ἄλλα ὑψηλὰ ὄρη (Ἄλπικαὶ πτυχώσεις). Τότε ἐγεννήθησαν ὡς συνέχεια εἰς τὰς Ἄλπεις καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ ὄροσειραὶ, ἡ Πίνδος καὶ ἡ μακρὰ ἄλυσις τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, τὰ ὁποῖα συνεχίζονται εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ πέραν αὐτῆς εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Κάρπαθον, τὴν Ρόδον κ.τ.λ. Καὶ κλάδοι δὲ ὄρεινοὶ, καθὼς γνωρίζομεν, ἐσχηματίσθησαν μὲ διευθύνσιν πρὸς Ἀνατολὰς (Χάσια - Καμβούνια, Ὁθρυς, Οἶτη — πτυχωσιγενῆ ὄρη).

Τότε ἀνέβη ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ ὀλόκληρος ἡ ἕκτασις, τὴν ὁποῖαν καταλαμβάνει ἡ Ἑλλάς ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ἕως τὰ δυτικὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἔτσι ἐσχηματίσθη μία Ἑλληνοασιατικὴ ἥπειρος, τὴν ὁποῖαν οἱ γεωλόγοι ὀνομάζουν **Αἰγίδα**.

Ἀφοῦ ἀνεφάνη ἡ Αἰγίς, ἤρχισαν μεγάλαι διαταραχαὶ· ἔπρεπε τὰ διάφορα μέρη τῆς νὰ ἰσοροπήσουν. Ἀπὸ τὸν λόγον αὐτὸν ἐγίναν εἰς πολλὰ μέρη ρήγματα, δηλ. σχισμαί, ὅπως γίνεται εἰς τὸν πηλόν, ὅταν ξηραίνεται. Ἡ ἐπιφάνεια τῆς Γῆς ἐτεμαχίσθη, πολλὰ δὲ ἀπὸ τὰ τεμάχια αὐτὰ κατεβυθίσθησαν καὶ ἐσχημάτισαν λεκανοειδεῖς χώρας καὶ ταφροειδεῖς κοιλάδας. Ἔτσι ἐσχηματίσθησαν τὰ λεκανοπέδια τῶν Ἀθηνῶν, τῶν Θηβῶν καὶ τῆς Κωπαίδος, ἡ λεκάνη τῆς Αἰτωλίας, αἱ κοιλάδες τοῦ Εὐρώτα, τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀλιάκμονος κ.τ.λ., καθὼς καὶ οἱ κόλποι Κορινθιακός, Εὐβοϊκός, Μαλιακός, Παγασητικός, Ἀμβρακικός, οἱ κόλποι τῆς Χαλκιδικῆς, ὁ Ἀργολικὸς κ.τ.λ.

Πολλοὶ ἀπὸ τὰς λεκανοειδεῖς κοιλότητας, αἱ ὁποῖαι ἐσχηματίσθησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐπειδὴ ἦσαν κλεισταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, ἐγένισαν ἀπὸ νερὰ καὶ μετεβλήθησαν εἰς λίμνας (Θεσσαλία, λεκάνη Βοιωτίας, Ἀλιάκμονος κ.τ.λ.).

Τὸ ἔδαφος ὁμως τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔπαθε μόνον τὰ ρήγματα αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ λάβα ἐξεχύθη εἰς πολλὰ σημεῖα (ἠφαιστεια) καὶ θερμαὶ πηγαὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ἀναβλύζουν, καθὼς εἰς τὸ Λουτράκι, τὴν Αἰδηψόν, τὰς Θερμοπύλας, τὴν Ὑπάτην, τὴν Νίσυρον κ.ἄ. Εἰς πολλὰ μέρη τὸ ἔδαφος κατήρχετο βραδέως, ἔπασχε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα τὸ ἐσκέπαζε μὲ τὰ νερὰ τῆς.

Αὐτὸ συνέβη προπάντων εἰς τὸ μέρος τῆς Αἰγίδος, τὸ ὁποῖον ἐξετείνετο ἀπὸ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἕως τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὅλη ἡ ἕκτασις αὐτὴ ἔπαθε βραδεῖαν καθίζησιν, ἡ δὲ θάλασσα εἰσε-

χώρησε καὶ τὴν ἐσκέπασεν. Ἐξω ἀπὸ τὰ νερὰ ἔμειναν μόνον τὰ ὑψηλὰ μέρη· ἔτσι ἐσχηματίσθη τὸ Αἰγαῖον πέλαγος μετὰ τὰς νήσους του.

Τέλος καὶ μία ἄλλη δύναμις ἐνήργησεν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, τὰ ρέοντα ὕδατα. Ρύακες, χεῖμαρροι καὶ ποταμοί, οἱ ὅποιοι ἔρρεον ἀκατάπανστα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, διήνοιξαν εἰς τὰς πλευρὰς τῶν βουνῶν ἄλλοῦ στενὰς καὶ ἄλλοῦ πλατείας φάραγγας καὶ χαράδρας. Ὅπου δὲ ὑπῆρχε τυχὸν σειρὰ λόφων ἢ βουνῶν καὶ ἔφραττε τὸν ροῦν τοῦ ποταμοῦ πρὸς ὄλας τὰς διευθύνσεις, ἐκεῖ τὸ ρεῦμα κατῶρθωσε μετὰ τὸν καιρὸν νὰ διαρρήξη τὸν φραγμὸν καὶ νὰ διανοίξη στενὴν ποταμίαν κοιλάδα (Πηνεῖος, Ἀλιάκμων, Ἀξιός, Στρυμών). Ἐπειτα οἱ χεῖμαρροι καὶ οἱ ποταμοὶ ἀπέθεσαν ἄμμους, χαλίκια καὶ πηλοὺς εἰς τὰ βαθύτερα μέρη τῶν κοιλάδων καὶ τῶν λεκανοειδῶν χώρων (π ρ ο σ χ ω σ ι γ ε ν ῆ π ε δ ί α) ἢ τὰ ἐξεφόρτωσαν εἰς τὰς ἐκβολὰς των καὶ ἔτσι ἐπεξέτειναν τὴν παραλίαν (Σπερχειός, Ἀχελῷος, Ἀλφειός, Ἀξιός κ.τ.λ.).

Ἀσκήσεις.— 1. *Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὰς δύο κρυσταλλοπαγεῖς μάζας, αἱ ὁποῖαι πρῶται ἐβγῆκαν ἀπὸ τὸν βυθὸν τῆς θαλάσσης. Ποίας νήσους καὶ ποίας χώρας τῆς Ἑλλάδος περιλαμβάνει κάθε μία ἀπὸ αὐτάς; Τὰ πετρώματά των εἶναι παλαιότερα (κρυσταλλικά, γρανῖται κ.τ.λ.).* — 2. *Εὔρε εἰς τὸν χάρτην τὴν ἄλυσιν τῶν πτυχωσιγενῶν ὀρέων τῆς Ἑλλάδος καὶ ὀνόμασε τὰς κυριωτέρας ὄροσειράς. Ὀνόμασε τὰς ὄροσειράς, αἱ ὁποῖαι διακλαδίζονται ἀπὸ τὴν Πίνδον. Τὰ πετρώματά των συνίστανται ἀπὸ σχιστολίθους καὶ ἀσβεστολίθους.* — 3. *Ὀνόμασε τὰς λεκανοειδεῖς χώρας καὶ τὰς ταφροειδεῖς κοιλάδας τῆς Ἑλλάδος. Ποῖαι ἀπὸ αὐτὰς ἦσαν ἄλλοτε λίμναι; Πῶς ἀπεξηράνθησαν;* — 4. *Ποῖαι εἶναι οἱ προσχωσιγενεῖς πεδιάδες τῆς Ἑλλάδος; Πῶς προέκυψαν αὐταί;* — 5. *Ποῖαν ἐπίδρασιν ἔχει ἡ μακρὰ κεντρικὴ ὄροσειρὰ τῆς Ἑλλάδος α) εἰς τὸ κλίμα καὶ εἰς τὰς βροχάς, β) εἰς τὰ προϊόντα καὶ γ) εἰς τὰς συγκοινωνίας τῆς Ἑλλάδος;* — 6. *Ποῦ ὑπάρχουν παραθαλάσσιαι ὄροσειραὶ καὶ ποῖα εἶναι ἡ ἐπίδρασις των εἰς τὸ κλίμα καὶ εἰς τὰ ὕδατα τοῦ ἐσωτερικοῦ;* — 7. *Ποῖαι πεδιάδες εἶναι ἀνοικταὶ πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ποῖα πλεονεκτήματα ἔχουν;*

Γ' . ΠΟΤΑΜΟΙ ΚΑΙ ΛΙΜΝΑΙ

1. Ὀνόμασε τοὺς μεγαλυτέρους ποταμοὺς τῆς Ἑλλάδος. — 2. Ἐῤρε τὸν Ζυγὸν τοῦ Μετσόβου καὶ ὀνόμασε τοὺς ποταμοὺς, οἱ ὅποιοι πηγάζουν ἀπὸ αὐτόν. Εἰς ποίαν θάλασσαν χύνεται ἕκαστος ἀπὸ τοὺς ποταμοὺς αὐτούς; — 3. Περιέγραψε τὸν ροῦν τοῦ Πηνειοῦ ἀπὸ τὰς πηγὰς του ἕως τὴν ἐκβολὴν του. — 4. Περιέγραψε ὁμοίως τὸν ροῦν τοῦ Σπερχειοῦ, τοῦ Ἀχελῷου, τοῦ Ἀράχθου, τοῦ Ἀλιάζμονος, τοῦ Ἀξιοῦ, τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Νέστου. — 5. Ποίαν διεύθυνσιν ἀκολουθοῦν γενικῶς οἱ ποταμοὶ τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, ποίαν οἱ ποταμοὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ ποίαν οἱ Μακεδονικοὶ ποταμοί; — 6. Ποῖοι ποταμοὶ ἐσχημάτισαν εἰς τὰς ἐκβολὰς των λιμνοθαλάσσας; — 7. Ποῖα ποτάμια κοιλάδες ἔχουν σπουδαιότητα διὰ τὴν συγκοινωνίαν; — 8. Ποῖα εἶναι αἱ μεγαλύτεραι λίμναι τῆς Ἑλλάδος; Ὅρισε τὴν θέσιν ἐκάστης.

Ἐνας ποταμὸς ἔχει πολλὰ νερά: α) ἂν αἱ πηγαὶ του εἶναι ἄφθονοι, β) ἂν ἡ ἔκτασις, ἀπὸ τὴν ὅποιαν μαζεύει τὰ νερά του, εἶναι μεγάλη καὶ γ) ἂν τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει εἰς τὴν περιοχὴν του, εἶναι πολὺ.

Πηγαὶ ὑπάρχουν προπάντων εἰς τὰ βουνά. Δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ πηγάζουν συνήθως ἀπὸ τὰ βουνά. Ἐπειδὴ δὲ τὰ νερά, ὅταν τρέχουν, ἀκολουθοῦν τὴν κλίσιν τοῦ ἐδάφους, δι' αὐτὸ οἱ ποταμοὶ εἰς μὲν τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ρέουν ἀπὸ Δ πρὸς Α, εἰς δὲ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ Β πρὸς Ν.

Ὅμοίως οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης ἔχουν διεύθυνσιν ἀπὸ Β πρὸς Ν, διότι τὸ ἔδαφος των ἔχει κλίσιν πρὸς τὴν λεκάνην τοῦ Αἰγαίου. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κοιλάδες των διευθύνονται πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου, διὰ τοῦτο εἶναι σπουδαιότατοι διὰ τὴν συγκοινωνίαν (Ἀξιός, Στρυμών, Νέστος, Ἐβρος).

Γενικῶς τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὀλίγον καὶ διότι αἱ βροχαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶναι ὀλίγαι καὶ διότι γίνονται μεγάλη ἐξάτμισις ὕδατος. Ἐξ ἄλλου καὶ τὰ νερά πολλῶν ποταμῶν χάνονται εἰς καταβόθρας.

Τὰ νερά τῶν ποταμῶν μας τὰ χρησιμοποιοῦν: α) διὰ τὸ πότισμα τῶν ἀγρῶν καὶ τῶν κήπων καὶ β) διὰ νὰ κινοῦν νερομύλους καὶ τὰς μηχανὰς τῶν ἐργοστασίων (π.χ. ὁ Ἐδεσσαῖος εἰς τὴν Ἐδεσ-

σαν, ὁ Γλαῦκος εἰς τὴν περιοχὴν Πατρῶν, ἡ Ἔρκυνα εἰς τὴν Λεβά-
δειαν, ὁ Λοῦρος εἰς τὴν Φιλιππιάδα κ.ο.κ.).

Ποῖον εἶναι τὸ ἔργον ἑνὸς ποταμοῦ εἰς τὰς ἐκβολὰς του; Πότε
ὁ ποταμὸς φέρει βλάβην εἰς τὴν ὑγείαν καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν ἀν-
θρώπων;

Καὶ αἱ λίμναι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν πάντοτε τὴν ἰδίαν ἔκτα-
σιν, διότι τὰ νερά των ἐκρέουν εἰς καταβόθρας. Ἐπειδὴ δὲ πλησίον
εἰς τὰς ὄχθας των σχηματίζονται ἔλη, αἱ λίμναι περισσότερο βλά-
πτουν παρά ὠφελοῦν. Δι' αὐτὸ τὸ Κράτος μας ἀπεξήρανε τὰς λί-
μνας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν βαλτώδεις, ὡς τὰς λίμνας τῶν Γιαντισῶν καὶ
τῶν Φιλίππων εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ξυριάδα λίμνην εἰς τὴν Στε-
ρεὰν Ἑλλάδα, τὴν Κάρλαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν κ.ἄ. Ἔτσι καὶ ἐδάφη
ἐκερδίσαμεν κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ ὕδατα διὰ τὸ πό-
τισμα τῶν ἀγρῶν.

Δ'. Κ Λ Ι Μ Α

Ὅλοι οἱ τόποι τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔχουν τὸ ἴδιον κλίμα. Π.χ. εἰς
τὴν βόρειον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ ὄρεινά μέρη ὅλης τῆς Ἑλλάδος ἡ
θερμοκρασία κατὰ τὸν χειμῶνα κατέρχεται συχνὰ ὑπὸ τὸ μηδέν·
ἀντιθέτως εἰς τὴν νότιον Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰ παράλια μέρη ἡ χιών
εἶναι σπάνιον φαινόμενον.

Ἐπίσης τὸ θέρος εἰς τὰς πεδιάδας εἶναι πολὺ θερμὸν· ἡ θερμο-
κρασία κατὰ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας φθάνει ἐκεῖ συνήθως 32 ἕως 36
βαθμοῦς. Ἀντιθέτως εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ παράλια ἡ ζέστη με-
τριάζεται ἀπὸ τὴν δροσερὰν αὔραν τῆς θαλάσσης.

Καὶ τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει κατ' ἔτος εἰς τὰ
διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, δὲν εἶναι τὸ ἴδιον. Αἱ διαφοραὶ αὗται φαί-
νονται εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα, ὅπου σημειώνονται ἡ θερμο-
κρασία, οἱ ἄνεμοι καὶ αἱ βροχαὶ διαφόρων τό-
πων τῆς Ἑλλάδος.

Αἱ πόλεις εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα ἔχουν καταταχθῆ κατὰ
ζώνας, δηλ. χωριστὰ αἱ πόλεις τῆς ἀνατολικῆς καὶ χωριστὰ αἱ πό-
λεις τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς δυτικῆς Ἑλλάδος. Ποία ἀπὸ τὰς ζώνας
αὐτὰς ἔχει τὸν μαλακώτερον χειμῶνα καὶ ποία τὸν ψυχρότερον;
Ποία περιοχὴ δέχεται τὰς περισσοτέρας βροχὰς καὶ ποία τὰς ὀλι-
γωτέρας;

Πόλεις	Ύψος από θαλάσσης	Μέση θερμο- κρασία			Διαφορά με- ταξύ θερμο- κρασίας θερ- μοτάτου και ψυχροτάτου μηνός	Μέσον ύψος βροχής του έτους εις εκα- τοστόμετρα	Ἐπικρα- τεῖ ἀνε- μος
		Ἰαν.	Ἰουλ.	τοῦ ἔτους			
Κέρκυρα	30 μ.	10,2	25,9	17,7	15,7	118	Νότιος
Ἄργοςτόλ.	11 μ.	11,0	26,2	18,1	15,2	86	ΒΔ Νότ.
Ζάκυνθος	3 μ.	11,5	26,6	18,7	15,1	112	ΒΔ
Καλάμαι	32 μ.	10,9	27,1	18,8	16,2	83	Βόρειος
Ἰωάννινα	485 μ.	5,0	24,0	14,0	19,0	126	ΒΔ
Πάτραι	5 μ.	10,3	27,1	18,4	16,8	70	Βόρειος
Φλώρινα	620 μ.	1,0	22,2	11,7	23,2	73	
Λάρισα	75 μ.	5,5	26,5	15,9	21,0	50	Δυτικός
Δελφοί	557 μ.	7,0	25,6	16,0	18,6	58	
Τρίπολις	664 μ.	4,6	22,8	13,3	18,2	83	ΝΔ
Σπάρτη	170 μ.	9,4	27,2	17,7	18,7	77	Βόρειος
Θεσ/νίκη	2 μ.	5,0	26,2	15,8	21,2	44	ΝΔ
Βόλος	8 μ.	7,4	26,0	16,8	18,6	50	ΒΔ
Ἀθήναι	107 μ.	8,6	27,3	17,6	18,7	38	ΒΑ
Ναύπλιον	9 μ.	10,0	26,7	18,0	16,7	44	ΒΑ
Σύρος	24 μ.	11,7	26,7	18,7	15,0	50	Βόρειος
Θήρα	225 μ.	10,4	24,8	17,4	14,4	36	ΒΔ
Χανιά	40 μ.	10,8	25,7	17,9	14,9	66	Βόρειος
Ἀλεξανδρ. Σάμος	3 μ. 5 μ.	5,0 10,6	25,4 25,2	15,5	20,4 18,1	55 78	Βόρειος ΒΑ

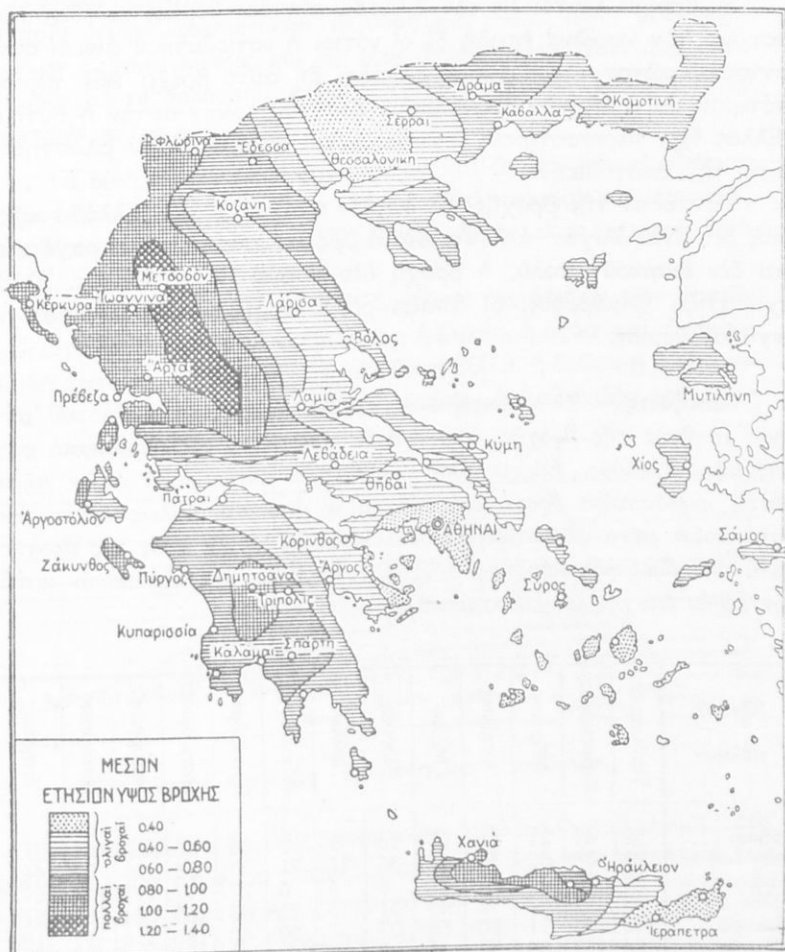
Ἀπὸ τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς συμπεραίνομεν, ὅτι ἡ ἐπίδρασις τῆς θαλάσσης εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα εἶναι μεγαλυτέρα παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικὴν. Δηλαδή εἰς τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα τὸ θέρος εἶναι δροσερώτερον καὶ ὁ χειμὼν μαλακώτερος ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Ἑλλάδα.

Καὶ τὸ ὕδωρ τῆς βροχῆς, τὸ ὁποῖον πίπτει καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ἑλλάδος, εἶναι μόλις τὸ ἡμισυ ἀπὸ τὸ ὕδωρ, τὸ ὁποῖον πίπτει εἰς τὸ δυτικὸν μέρος.

Θερμὰ θέρη καὶ χειμῶνας ψυχροὺς (κλίμα ἠπειρωτικὸν) ἔχει τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας, προπάντων αἱ πεδιάδες, ποὺ εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς θαλάσσης.

Μεγάλην ἐπίδρασιν εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος ἔχουν καὶ οἱ ἄνεμοι, οἱ ὁποῖοι ἐπικρατοῦν κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχάς. Κατὰ

τὸ θέρος ἐπικρατοῦν οἱ ξηροὶ βορειοανατολικοὶ ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι φυσοῦν κανονικὰ καὶ λέγονται ἕ τ η σ ῖ α ι (μελτέμια).

135. Χάρτης τῶν βροχῶν.

Κατὰ τὸ φθινόπωρον εἶναι συχνότεροι οἱ νότιοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι ἔρχονται ἀπὸ τὴν θάλασσαν καὶ φέρουν βροχάς. Τέλος κατὰ

τὸν χειμῶνα ἐπικρατοῦν πάλιν οἱ βόρειοι ἄνεμοι, οἱ ὅποιοι εἶναι ψυχροί· φυσοῦν ὁμῶς τότε καὶ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ὑγροὶ ἄνεμοι.

Αἱ βροχαὶ λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα πίπτουν κυρίως τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα· ἐπειδὴ δὲ οἱ νότιοι ἢ νοτιοδυτικοὶ ἄνεμοι συναντοῦν πρῶτον τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα, δι' αὐτὸ βρέχει ἐκεῖ περισσότερο παρὰ εἰς τὴν ἀνατολικήν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἡ δυτικὴ Ἑλλάς ἔχει περισσοτέρους ποταμούς καὶ περισσοτέραν βλάστησιν ἀπὸ τὴν ἀνατολικήν.

Τὸ ποσὸν τῆς βροχῆς τὸ ὅποιον πίπτει εἰς τὴν Ἑλλάδα κατ' ἔτος δὲν εἶναι ὀλίγον· ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ βροχαὶ συνήθως εἶναι ραγδαῖαι καὶ δὲν διακοῦν πολὺ, ἡ βροχὴ δὲν εἰσδύει εἰς τὸ ἔδαφος, ἀλλὰ σχηματίζει χειμάρρους, οἱ ὅποιοι ρέουν ὀρμητικῶς καὶ ἐπιφέρουν μεγάλας ζημίας.

Ἀσκήσεις.— Ὁ κατωτέρω πίναξ δεικνύει εἰς χιλιοστὰ τοῦ μέτρου τὸ ὕψος τῆς βροχῆς, ποὺ πίπτει κάθε μῆνα εἰς ὀρισμένας πόλεις τῆς Ἑλλάδος. Εὑρετε ἀπὸ τὸν πίνακα αὐτὸν κατὰ ποῖον μῆνα πίπτει περισσοτέρα βροχὴ εἰς κάθε μίαν ἀπὸ τὰς πόλεις αὐτάς καὶ κατὰ ποῖον μῆνα ὀλιγωτέρα; Πόσον εἶναι τὸ μέσον ὕψος τῆς βροχῆς κατὰ τὴν βροχερὰν ἐποχὴν (Ὀκτώβριον - Μάρτιον) καὶ πόσον κατὰ τὴν ξηρὰν ἐποχὴν εἰς ἐκάστην πόλιν;

*Όνομα πόλεων	*Ιανουάριος	Φεβρουάριος	Μάρτιος	*Απρίλιος	Μαῖος	*Ιούνιος	*Ιούλιος	Αύγουστος	Σεπτέμβριος	*Οκτώβριος	Νοέμβριος	Δεκέμβριος	*Ετησίως
*Αθήναι	52	41	21	21	22	18	5	8	16	40	69	64	377
Θεσ/νίκη	29	28	32	38	48	36	27	21	33	56	56	39	443
Πάτραι	90	78	67	54	37	8	4	6	27	97	115	114	697
Βόλος	49	51	47	32	43	31	15	24	32	63	74	53	514
Κέρκυρα	158	146	91	80	52	27	7	20	60	188	156	197	1182
Ζάκυνθος	184	137	84	57	31	8	2	12	31	121	220	232	1119
Χανιά	113	95	67	29	16	8	1	4	21	35	127	155	671
Τρίπολις	127	102	67	57	41	41	14	16	23	79	123	123	826
*Άλεξανδρ.	145	28	20	64	80	60	11	0,4	19	19	44	62	544
Σάμος	347	90	29	45	22	0,2	0	0	0	29	37	184	783

Ε'. ΦΥΤΑ ΚΑΙ ΖΩΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Ποια περιοχαι τῆς Ἑλλάδος ἔχουν τὰ περισσότερα δάση; Ἀπὸ ποια δένδρα ἀποτελοῦνται τὰ δάση μας; — 2. Ποια φυτὰ καλλιεργοῦμεν εἰς τοὺς κήπους καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς μας; Ποια ἀπὸ αὐτὰ εὐδοκιμοῦν μὲ τὸ θαλάσσιον κλίμα; Ποια εὐδοκιμοῦν μᾶλλον μὲ τὸ ἠπειρωτικὸν κλίμα;

1. Τὰ δένδρα, καὶ τὰ πλέον σκληρὰ καὶ ἄγρια, διὰ νὰ ζήσουν, χρειάζονται κάποιαν θερμότητα· δι' αὐτὸ αἱ κορυφαὶ τῶν βουνῶν, ὅσαι φθάνουν ἐπάνω ἀπὸ 1800-2000 μέτρα, εἶναι γυμναὶ ἀπὸ δένδρα.

Κάτω ἀπὸ τὸ ὄριον αὐτὸ ἀρχίζουν τὰ δένδρα τῶν δασῶν μας. Πρῶτα ἔρχονται εἰς τὰ ὑψηλὰ μέρη ἡ ἐλάτη, ἡ ὄξυα καὶ ἡ πεύκη ἡ ὑψηλὴ, κατόπιν δὲ ἀκολουθοῦν ἀπὸ ὕψος 800 μ. ἡ δρυς καὶ ἡ καστα- νέα καὶ ἀπὸ ὕψος 500 περίπου μ. ἡ πεύκη, ἡ βαλανιδέα καὶ ἄλλα δένδρα (πρίνος, δάφνη, μύρτος κλπ.).

136. Ζῶναι βλαστήσεως (σχηματογραφικὴ παράστασις)

Εἰς τὴν Ἑλλάδα λοιπὸν διακρίνομεν ἀναλόγως τοῦ ὕψους τρεῖς ζῶνας βλαστήσεως, τὴν κατωτέραν (ἀπὸ τὴν παραλίαν ἕως τὰ 800 μ.), τὴν ὀρεινὴν (ἀπὸ τὰ 800 ἕως τὰ 1800 μ.) καὶ τὴν Ἀλπικὴν ζώνην (ἄνω τῶν 1800 μ.).

Εἰς τὴν βλάστησιν τῶν φυτῶν πλὴν τοῦ ὕψους ἐπιδρᾶ καὶ ἡ ἀπόστασις, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται ἕνας τόπος ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι εἰς τὴν κατωτέραν ζώνην, ὅταν ἕνας τόπος δὲν ἀπέχη πολὺ ἀπὸ τὴν θάλασσαν, εὐδοκιμοῦν τὰ ἀειθαλῆ καὶ μάλιστα ἡ ἐλαία καὶ ἡ συκῆ (εἰκ. 137).

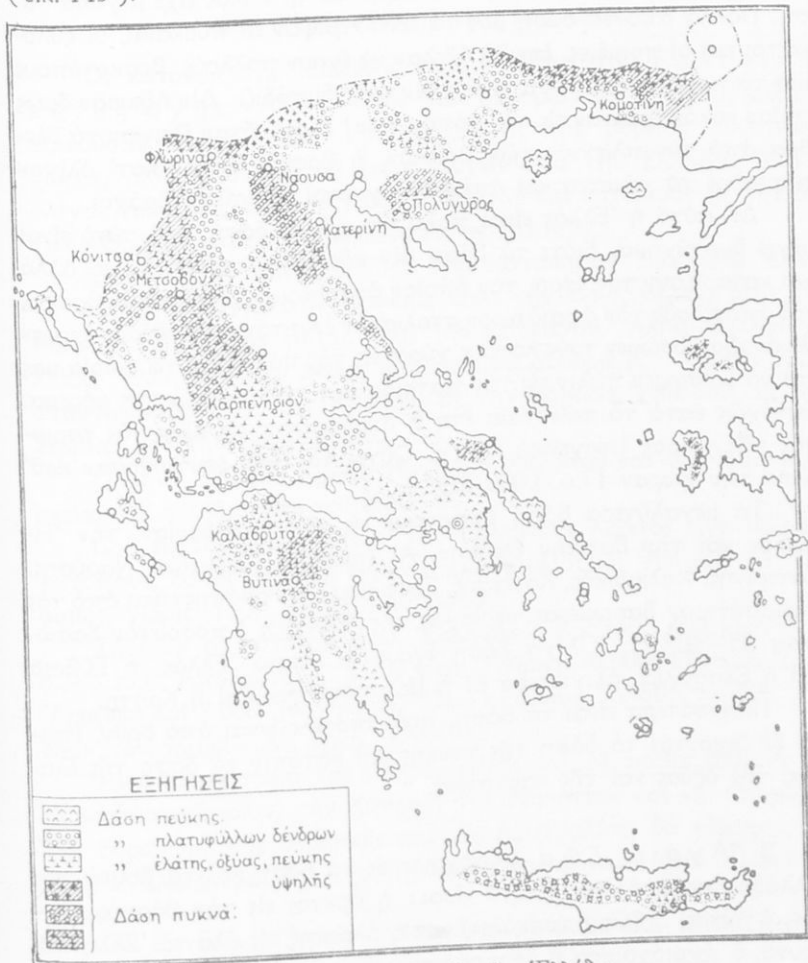
Ἡ ἑλαία, ἡ συκῆ, ἡ ἀμυγδαλῆ καὶ ἄλλα ὄπωροφόρα εὐδοκιμοῦν εἰς τὸ ξηρὸν κλίμα· ἡ ἑλαία μάλιστα ζῆ εἰς κάθε ἔδαφος καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἀπότομα καὶ βραχώδη μέρη (Κυνουρία, Μάνη, Κρήτη). Τὰ

137. Χάρτης τῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος, ὅπου φύεται καὶ καλλιεργεῖται ἡ ἑλαία.

ἔσπεριδοειδῆ όμως (λεμονέα, πορτοκαλέα, μανδραρινέα) ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ μεγαλύτεραν θερμότητα καὶ ὑγρασίαν. Δι' αὐτὸ εὐδοκιμοῦν μόνον εἰς θερμὰ μέρη (νότια καὶ δυτικὰ παράλια καὶ νήσους) καὶ χρειάζονται πότισμα. Τέλος ἡ σταφίς περιορίζεται εἰς τὰ

νότια, τὰ δυτικά καὶ βόρεια παράλια τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὰ παράλια τῆς Αἰτωλοακαρνανίας καὶ εἰς τὰς νοτίας νήσους τοῦ Ἰονίου (εἰκ. 145).

138. Χάρτης τῶν δασῶν τῆς Ἑλλάδος.

2. Δυστυχῶς ἡ πατρίς μας εἶναι πτωχὴ εἰς δάση· διότι μόνον μικρὸν ποσοστὸν ἀπὸ δλην τὴν ἐπιφάνειάν της (21,5%) σκεπά-

ζεται από δάση, ενώ άλλου, π.χ. εις τὴν Σερβίαν, τὰ δάση κατέχουν τὰ 36% ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς χώρας.

Καὶ ὁμως εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν καὶ ἡ Ἑλλάς εἶχε μεγάλα δάση. Πολλὰ ἀπὸ τὰ δάση μας τὰ κατέστρεψαν αἱ πυρκαϊαί, οἱ ξυλοκόποι καὶ οἱ ποιμένες, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ἔχουν πολλοὺς βοσκοτόπους διὰ τὰ ποίμνιά των. Τότε κανεὶς δὲν τοὺς ἠμπούδιζε. Δὲν ἤξευραν ὁμως ποῖον κακὸν ἔκαμναν εἰς τὸν τόπον των! Διότι, ὅταν ἔλειψαν τὰ δένδρα ἀπὸ τὰς πλαγιάς τῶν βουνῶν, ἡ βροχὴ ὀλίγον κατ' ὀλίγον παρέσυρε τὰ χρώματα καὶ ἀπέμειναν γυμνοὶ οἱ μαῦροι βράχοι.

Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλάς εἶναι πολὺ πτωχὴ εἰς δάση. Καὶ αὐτὸ εἶναι μέγα δυστύχημα, διότι τὰ δάση δὲν μᾶς δίδουν μόνον ξύλα, ἀλλὰ καὶ καθαρίζουν τὸν ἀέρα, τὸν ὁποῖον ἀναπνέομεν, προκαλοῦν βροχὰς καὶ ἀποτελοῦν τὸν ὠραιότερον στολισμὸν ἑνὸς τόπου. Καθῆκον ἔχομεν νὰ ἀναδασώσωμεν τοὺς λόφους γύρω εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία μας καὶ νὰ δώσωμεν πάλιν εἰς τὴν πατρίδα μας τὸ πράσινόν της φόρεμα. Εὐτυχῶς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἀναδάσωσις εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς χώρας ἐνεργεῖται καλῶς. Οὕτω τὸ 1960 ἐφυτεύθησαν καθ' ὅλην τὴν χώραν 17.633.000 δένδρα.

Τὰ μεγαλύτερα δάση ὑπάρχουν εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν δυτικὴν Θράκην. Αἱ ἐπαρχίαι Γρεβενῶν, Ναούσης, Κατερίνης, Χαλκιδικῆς, Κονίτσης, Σουφλίου καὶ Ροδόπης εἶναι ἀπὸ τὰς περισσότερον δασωμένας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος (ποσοστὸν δασώσεως 35 - 40%). Ὀλίγα δάση ἔχουν ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, ἡ Εὐβοία καὶ ἡ Θεσσαλία, ὀλιγώτερα δὲ ἡ Πελοπόννησος καὶ ἡ Κρήτη.

Περισσότερα εἶναι τὰ δάση, πού ἀποτελοῦνται ἀπὸ δρῦν, ἔπειτα δὲ ἔρχονται τὰ δάση τῆς πεύκης καὶ κατόπιν τὰ δάση τῆς ἐλάτης, τῆς ὄξυας καὶ τῆς καστανέας.

3. Ἄγρια ζῷα ὑπάρχουν εἰς τὰ δάση καὶ τὰ βουνὰ τῆς Ἑλλάδος πολὺ ὀλίγα. Ταῦτα εἶναι: ἡ ἄρκτος εἰς τὴν βόρειον Πίνδον, ὁ λύκος, ὁ θῶς (τσακάλι) καὶ ἡ ἀλώπηξ εἰς ὅλα τὰ Ἑλληνικὰ βουνὰ, ὁ ἀγριόχοιρος, ἡ ἔλαφος καὶ ἡ δορκὰς (ζαρκάδι) εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἑλλάδος, ὁ αἶγαγρος (ἀγριόγιδο) εἰς τὰς κορυφὰς τῆς Ἰδης καὶ εἰς μικρὰς νήσους, λαγοὶ κ.ἄ.

Πολὺ περισσότερα εἶναι τὰ ἄγρια πτηνὰ, πού ζοῦν εἰς τὸν

τόπον μας. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: πέρδικες, ἀγριοπερι-
στεραί, τρυγόνες, φασιανοί, πελαργοί, ἀετοί, ἰέρακες, κόρακες κ.ἄ.

ΣΤ' . ΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος εἶναι σχεδὸν ὅλοι Ἑλληνικῆς
καταγωγῆς. Ἄλλοτε ἐντὸς τῶν συνόρων τοῦ Κράτους μας κα-
τοικοῦσαν καὶ Τοῦρκοι, προπάντων εἰς τὰς βορείας Ἑλληνικὰς
χώρας, ἀλλ' αὐτοὶ πρὸ 40 ἐτῶν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Μόνον
ὀλίγοι Τοῦρκοι (περίπου 75.000) ἔμειναν καὶ κατοικοῦν εἰς τὴν δυ-
τικὴν Θράκην καὶ εἰς τὰς νήσους Ρόδον καὶ Κῶν.

Εἰς τὴν θέσιν των ἤλθον καὶ ἐγκατεστάθησαν 1.225.000 Ἑλλη-
νες ἀπὸ τὴν ἀνατολικὴν Θράκην, ἀπὸ τὴν Βουλγαρίαν, ἀπὸ τὴν
Μικρὰν Ἀσίαν, τὸν Πόντον καὶ τὸν Καυκάσον. Ἀλλὰ πολλαὶ χι-
λιάδες Ἑλλήνων ζοῦν ἀκόμη ἔξω ἀπὸ τὰ σύνορά μας, εἰς τὴν Κων-
σταντινούπολιν, εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὴν Βόρειον Ἡπειρον, εἰς τὴν
Σερβίαν καὶ τὴν Βουλγαρίαν.

"Ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἔχομεν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ τὴν ἰδίαν θρη-
σκείαν καὶ τὰ ἴδια ἦθη καὶ ἔθιμα.

Πρὸ ἑκατὸν εἴκοσι ἐτῶν τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος εἶχε 850.000
κατοίκους, ὅσους δηλαδὴ ἔχουν σήμερον οἱ δῆμοι Ἀθηνῶν καὶ Πει-
ραιῶς, χωρὶς τοὺς πέριξ συνοικισμούς.

Σήμερον οἱ κάτοικοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους ἀνέρχονται εἰς
8.388.553. Ἀπὸ αὐτοὺς 75.000 εἶναι Τοῦρκοι, 6.000 Ἑβραῖοι, 7.000
Ἀρμένιοι καὶ 7.000 Ἀθίγγανοι. Ὅλοι οἱ ἄλλοι, δηλαδὴ τὰ 98% ἀπὸ
ὄλον τὸν πληθυσμόν, εἶναι Ἕλληνες.

"Ἄν ὑπολογίσωμεν καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς μας, οἱ ὅποιοι ζοῦν εἰς τὴν
Κωνσταντινούπολιν, τὴν Κύπρον, τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὰς χώρας
τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Αὐστραλίας, θὰ εὕρωμεν, ὅτι
ὄλος ὁ Ἑλληνισμὸς ἐπὶ τῆς Γῆς εἶναι περισσότερος ἀπὸ 10 ἑκατομ-
μύρια.

Θὰ ἐξετάσωμεν τώρα ποῖα εἶναι αἱ ἀσχολίαι, μὲ τὰς ὁποίας
συντηρεῖται ὁ σημερινὸς πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος.

Ζ' . ΑΣΧΟΛΙΑΙ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ

1. *Εὔρε εἰς τοὺς πίνακας τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῶν δια-
φόρων Ἑλληνικῶν χωρῶν πόσα στρέμματα ἐκαλλιεργήθησαν τὸ 1961*

μέ σιτηρά και πόσα με άλλα είδη της καλλιέργειας. Πόσα εκατομμύρια στρεμμάτων εκαλλιεργήθησαν εν όλω ; — 2. Εύρε εις τους πίνακας αυτούς εις πόσα εκατομμύρια μετρικῶν τόννων ἔφθασεν ἡ παραγωγή τῶν σιτηρῶν κατὰ τὸ 1961 και εις πόσα ἡ παραγωγή τῆς δούξης, τοῦ καπνοῦ, τοῦ βάμβακος, τῆς σταφίδος κ.τ.λ. — 3. Ὑπολόγισε τὴν ἀξίαν τῆς παραγωγῆς ἐκάστου ἀπὸ τὰ εἶδη αὐτὰ κατὰ τὴν τρέχουσαν τιμὴν.

1. Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Α

Κανὲν ἐπάγγελμα εις τὸν τόπον μας δὲν εἶναι τόσον διαδεδομένον, ὅσον τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ και τοῦ βοσκοῦ. Μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς και με τὴν κτηνοτροφίαν ζῆ τὸ μεγαλύτερον μέρος, ἄνω τοῦ ἡμίσεος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (53,4%). Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλάς εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον χώρα γεωργική.

Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος, καθὼς εἶδομεν, διαφέρει ἀπὸ ἕνα τόπον εις ἄλλον· δι' αὐτὸ και τὰ προϊόντα τῶν διαφόρων περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι διάφορα. Π.χ. ἡ Θεσσαλία, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη, ἡ Βοιωτία, ἡ Ἀρκαδία ἔχουν κλίμα ἡπειρωτικόν· δι' αὐτὸ ἐκεῖ εὐδοκίμουν τὰ σιτηρά και τὰ ὄσπρια, τὰ ὁποῖα χρειάζονται θέρος θερμὸν με ξηροὺς τοὺς μῆνας τοῦ θερισμοῦ. Ἀντιθέτως τὰ παράλια μας και αἱ νῆσοί μας ἔχουν θαλάσσιον κλίμα· δι' αὐτὸ εὐδοκίμουν ἡ ἐλαία, ἡ λεμονέα, ἡ πορτοκαλέα και εις ὠρισμένα μέρη ἡ σταφιδάμπελος.

*Ἄλλα μέρη τῆς πατρίδος μας ἔχουν ἔδαφος κατάλληλον δι' ὠρισμένον εἶδος καλλιέργειας· ἔτσι εις τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν και τὴν δυτικὴν Θράκην, εις τὸ Ἀγρίνιον και τὴν Σάμον, οἱ κάτοικοι ἐπιδίδονται περισσότερον εις τὴν καλλιέργειαν τοῦ καπνοῦ· εις τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῶν Σερρῶν και τῆς Θεσσαλονίκης εις τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος· εις τὴν περιφέρειαν τοῦ Σουφλίου εις τὴν καλλιέργειαν τῆς μορέας κ.τ.λ. Ὡστε ὁ τόπος μας παράγει πολλὰ και διάφορα προϊόντα και δι' αὐτὸ ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυριωτέρα ἀσχολία τῶν κατοίκων.

Κ α λ λ ι ἔ ρ γ ε ι α ι .

1. Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὄλη ἡ ἑκτασις, τὴν ὁποίαν ἐκαλλιεργοῦσαν οἱ χωρικοὶ μας, ἔφθανε τὰ 23.000.000 στρέμματα. Ἀπὸ αὐτὰ

τὰ 15.000.000 στρέμματα τὰ ἔσπερναν σιτάρι, κριθάρι, βρώμην, ἀραβόσιτον καὶ λοιπὰ σιτηρά. Ἄλλ' ἢ ποσότης τοῦ σίτου, πού παρήγετο εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἀρκοῦσε, διὰ νὰ τραφοῦν τὰ 7.000.000 τῶν κατοίκων, ὅσος ἦτο τὸ 1937 ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἐχρειαζόμεθα περισσότερον σιτάρι καὶ ἓνα μεγάλο ποσὸν (τὰ 40% ἀπὸ ὅ,τι ἐχρειαζόμεθα) τὸ εἰσήγομεν ἀπὸ ξένους τόπους. Τὸ ἴδιον συνέβαινε μὲ τὰ ὄσπρια, τὰ γεώμηλα καὶ τὴν ὄρυζαν.

Παραγωγή.

Κατανάλωσις.

139. Πόσα σιτηρά παρήχθησαν καὶ πόσα ἐξωδεύθησαν τὸ 1935 εἰς τὴν Ἑλλάδα (ἡ ἀξία των εἰς δραχμάς).

Ὁ τόπος μας παρήγε ὀλιγώτερα ἀπὸ ὅσα ἐχρειαζόμεθα καὶ μεγάλα ποσὰ εἰσήγον οἱ ἔμποροὶ μας ἀπέξω.

Καὶ ὅμως ὑπῆρχον τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα τόσα χέρσα καὶ βαλτώδη μέρη, ὥστε, ἂν ἐκαλλιεργοῦντο καὶ αὐτά, ὁ τόπος μας δὲν θὰ εἶχε ἀνάγκην νὰ εἰσάγη ἀπέξω τόσα γεωργικὰ προϊόντα καὶ νὰ πληρώνη τόσα ἑκατομμύρια. Μόνον διὰ φασόλια ἐπληρώσαμεν τὸ 1937 εἰς τοὺς ξένους 169 ἑκατομμύρια καὶ μόνον διὰ ὄρυζαν 204 ἑκατομμύρια δραχμάς. Φαντασθῆτε πόσα διὰ σιτάρι καὶ καλαμπόκι.

• Δι' αὐτὸ τὸ Κράτος μας ἀνέλαβε ἀπὸ τότε νὰ ἀποξηράνη τὰ ἔλη εἰς τὴν Μακεδονίαν, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ ἄλλου καὶ νὰ προφυλάξη τὰς πεδιάδας μας ἀπὸ τὰς πλημμύρας τῶν ποταμῶν. Ἔγιναν μεγάλα ἔργα καὶ μὲ αὐτὰ ἑκατομμύρια στρέμματα εὐφόρου γῆς ἐδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν.

Ἐπίσης μὲ τὰς φροντίδας τοῦ Κράτους καὶ μὲ τὰς ὁδηγίας τῶν γεωπόνων οἱ γεωργοὶ μας ἔμαθαν νὰ ὀργάνουν βαθύτερα τὴν γῆν,

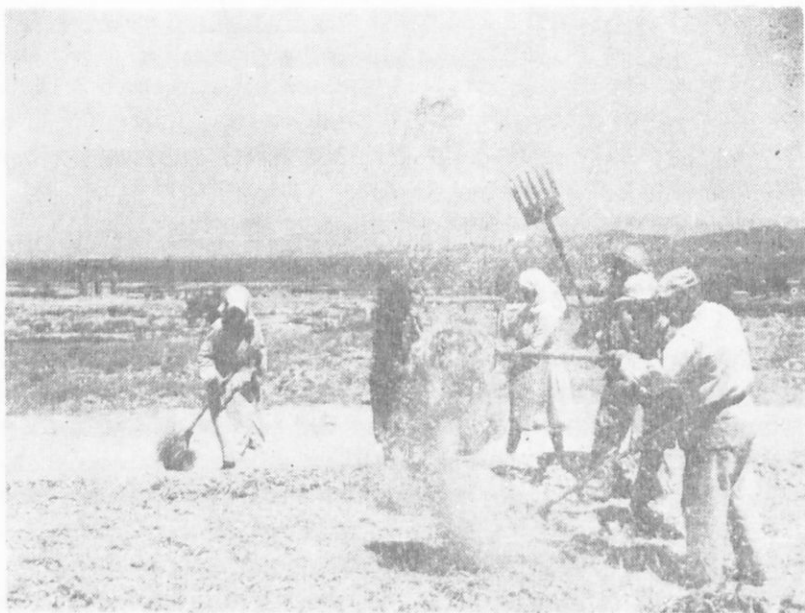

140. Θερσιμός.

νά μεταχειρίζονται μηχανάς και λιπάσματα και νά άπολυμαίνουν τόν σπόρον.

Κατ' αυτόν τόν τρόπον ή καλλιεργήσιμος γή από έτους εις έτος ηύξανε και τò 1961 έφθασε τὰ 37.750.000 στρέμματα. Άπό αυτά τὰ 17.650.000 στρέμματα οί χωρικοί μας τὰ έσπειραν σιτάρι, κριθάρι, ρύζι και άλλα σιτηρά. Η παραγωγή σίτου, ή όποία τò 1936 ήτο 768.000 τόννοι, τò 1958 έφθασε τούς 1.786.000 τόννους. Και ή παραγωγή όρύζης, ή όποία τò 1936 ήτο 4.000 τόννοι, τò

1958 έφθασε τούς 67.000 τόννους. Όμοίως ηύξήθη ή παραγωγή

141. Τò «λίχισμα», μία από τας έργασίας του άλωνίσματος.

ὄσπριων καὶ γεωμήλων, ὥστε ἡ πατρίς μας ἀπέκτησεν ἐπάρκειαν εἰς τὰ εἶδη αὐτὰ τῆς τροφῆς τοῦ λαοῦ της.

2. Ἄλλα σπουδαῖα προϊόντα τῶν ἀγρῶν μας εἶναι ὁ κ α π ν ὅ ς καὶ ὁ β ά μ β α ξ.

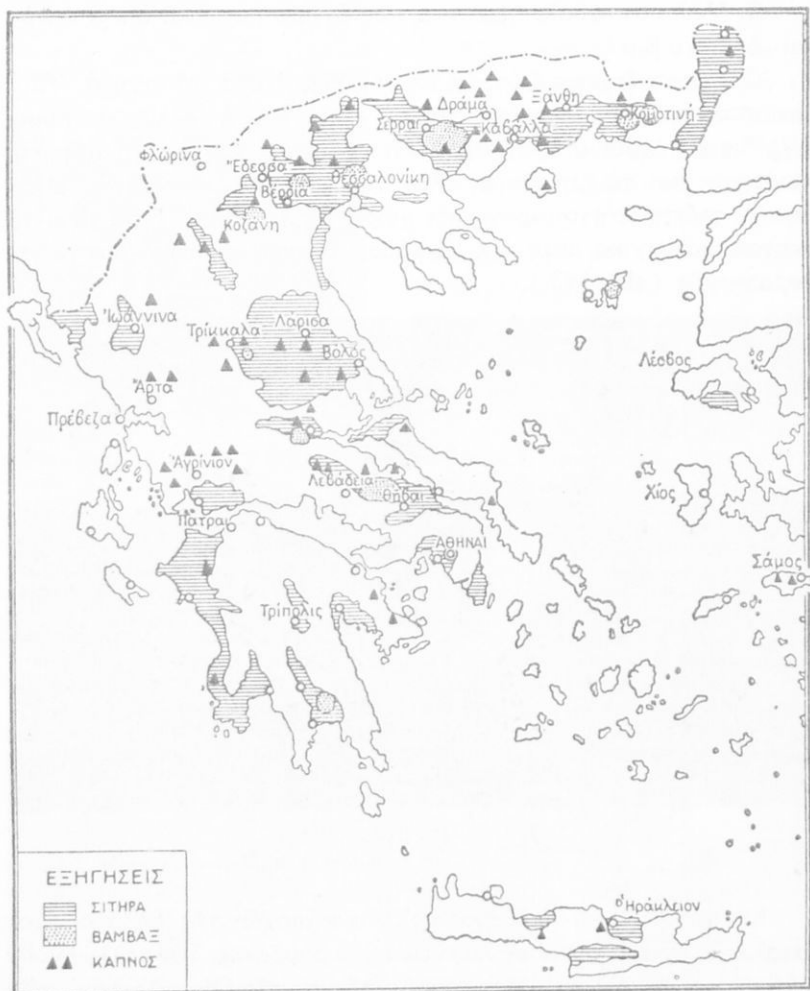
Ὁ καπνὸς ἔρχεται δεύτερος εἰς τὴν ἀξίαν μετὰ τὰ σιτηρά. Ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν καπνῶν κατὰ τὸ ἔτος 1961 ἡ Ἑλλάς εἰσέπραξε 2 1/2 δισεκατομμύρια δραχμᾶς. Διότι τὰ καπνὰ μας εἶναι ἐξαιρετικῆς ποιότητος καὶ τὰ ζητοῦν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Δι' αὐτὸ ἡ Ἑλλάς εἶναι ἡ πρώτη καπνοπαραγωγὸς χώρα τῆς Εὐρώπης. Ποῖα εἶναι τὰ καπνοπαραγωγικὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, βλέπεις εἰς τὸν χάρτην τῆς παραγωγῆς (εἰκ. 143).

142. Συλλογὴ βάμβακος.
(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

Καὶ τὸ κλίμα καὶ τὸ ἔδαφος πολλῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδος εἶναι καταλληλότετα διὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ βάμβακος. Τὸν καλλιεργοῦν προπάντων εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Λεβαδείας, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Σερρῶν καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, καθὼς εἰς τὴν Λήμνον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ παραγωγή τοῦ Ἑλληνικοῦ βάμβακος ἠῤῥησεν. Ἐνῶ τὸ 1931 οἱ γεωργοὶ μας ἐκαλλιέργησαν μὲ βάμβακα 180.000 στρέμματα, τὸ 1937 ἐκαλλιέργησαν 820.000 στρέμματα. Ἔτσι καὶ αὐτοὶ

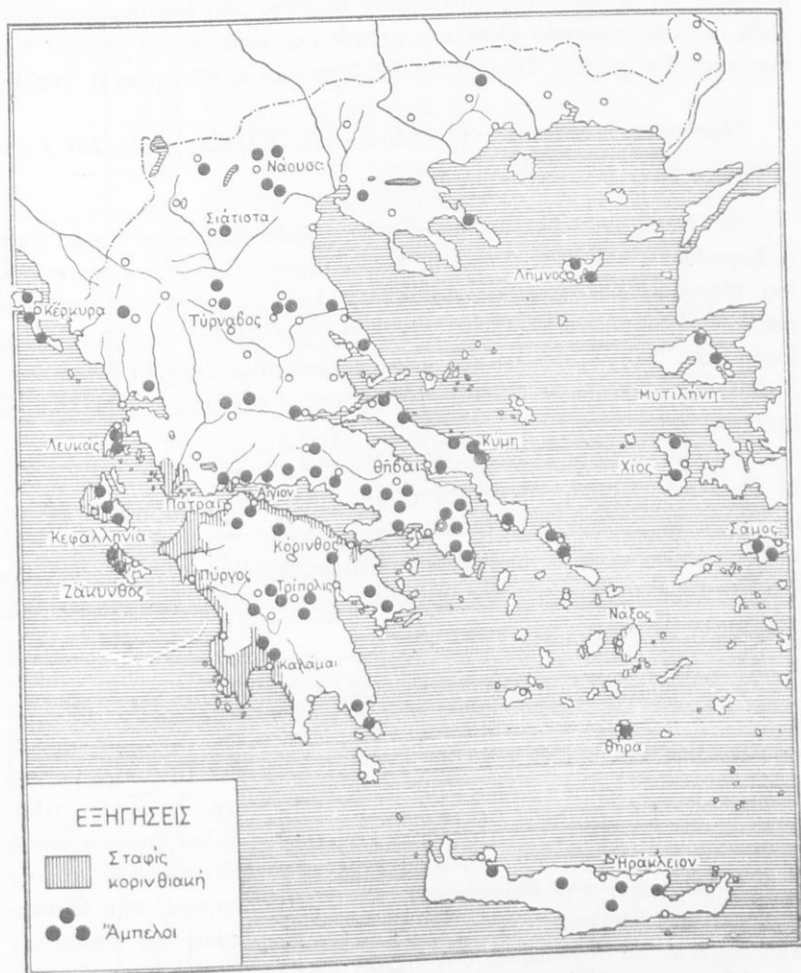
ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν ἑδεκαπλασίασαν τὸ εἰσόδημά των καὶ ἡ βιομηχανία μας ἐχρησιμοποίησεν Ἑλληνικὸν βάμβακα (βλ. εἰκ. 143).

143. Χάρτης καλλιεργείας σιτηρῶν, κηπευτοῦ καὶ βάμβακος.

*Ἀπὸ τὸ 1954 μάλιστα ἡ αὐξησις εἶναι πολὺ μεγαλύτερα. Τὸ 1961 ἑκαλλιεργήθησαν 2.166.000 στρέμματα, ἀπὸ τὴν πώλησιν δὲ βάμ-

βακος εις ξένας χώρας ή 'Ελλάς εισέπραξε κατά τὸ ἔτος τοῦτο 730 ἑκατομμύρια δραχμάς.

143α. Χάρτης καλλιέργειας τῆς ἀμπέλου.

3. Τετάρτη εις σημασίαν ἔρχεται ἡ ἐλαιοπαραγωγή. Ὑπολογίζουν, ὅτι τὰ ἐλαιόδενδρα τῆς Ἑλλάδος εἶναι 80 ἑκατομμύρια.

Τὸ ἔλαιον καὶ αἱ ἔλαιαί μας εἶναι ἀπὸ τὰς θρεπτικωτέρας τροφάς μας. Τὸ ποσόν, ποῦ περισσεύει, τὸ πωλοῦν εἰς τὸ ἐξωτερικόν· ἔτσι ὁ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ ἔλαιον περίπου 300 ἑκατομμύρια δραχμᾶς. Εἰς παραγωγὴν ἔλαιου ἡ πατρίς μας εἶναι τρίτη μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Πρώτη εἶναι ἡ Ἰσπανία καὶ δευτέρα ἡ Ἰταλία.

Ἄσκησις. — *Ἐῦρε εἰς τὸν χάρτην τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 137) τὰς περιοχάς, αἱ ὁποῖαι παράγουν ἔλαιον.*

4. Τέλος, κατ' ἐξοχὴν Ἑλληνικὸν προϊόν εἶναι αἱ σταφίδες, ἡ Κορινθιακὴ καὶ ἡ σουλτανίνα. Κανὲν μέρος τοῦ κόσμου δὲν παράγει τόσον καλὰς σταφίδας, ὅσον ἡ Ἑλλάς. Δι' αὐτὸ τὰς σταφίδας μας τὰς ἀγοράζουν εἰς ξένας χώρας, καθὼς εἰς τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Γερμανίαν, τὴν Ἀμερικὴν, καὶ πολὺ χρῆμα εἰσέρχεται ἀπὸ τὴν πώλησιν τῶν σταφίδων εἰς τὸν τόπον μας (περίπου 1.300.000.000 δραχμαὶ κατ' ἔτος).

Μεγάλῃ ἐπίσης εἶναι ἡ ἀξία τῶν οἴνων μας. Ἰδίως φημίζονται οἱ οἶνοι τῆς Σάμου, τῆς Ἀχαΐας, τῆς Λευκάδος, τῆς Τεγέας καθὼς καὶ μερικῶν τόπων τῆς Μακεδονίας (Σιατίστης, Ναούσης). Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἤρχισαν νὰ ἐξάγουν καὶ νωπὰς σταφυλάς, προπάντων ξανθὴν σουλτανίνα, καὶ τὰς πωλοῦν μὲ πολὺ καλὴν τιμὴν (103.000 τόννοι τὸ 1959).

5. Σπουδαῖα εἶναι καὶ τὰ ἄλλα προϊόντα τῆς γεωργίας μας, καθὼς τὸ σησάμιον, τὸ ὁποῖον παράγεται εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θράκην καὶ τὴν Θεσσαλίαν, τὰ τεῦτλα διὰ τὴν παραγωγὴν ζαχαρέως, τὰ ἐσπεριδοειδῆ (πορτοκάλια, λεμόνια, μανδάρinia), τὰ σῦκα, τὰ κάστανα καὶ οἱ ἄλλοι ξηροὶ καρποί.

Τέλος ἡ καλλιέργεια τῆς μορέας εἶναι ἀνεπτυγμένη εἰς τὴν δυτικὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Πελοπόννησον, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Κρήτην. Ἐκεῖ τρέφουν μετασοσκώληκας καὶ παράγουν μέταξαν. Εἰς τὸ εἶδος αὐτὸ ἡ πατρίς μας ἔρχεται τρίτη μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης, μετὰ τὴν Ρωσίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν.

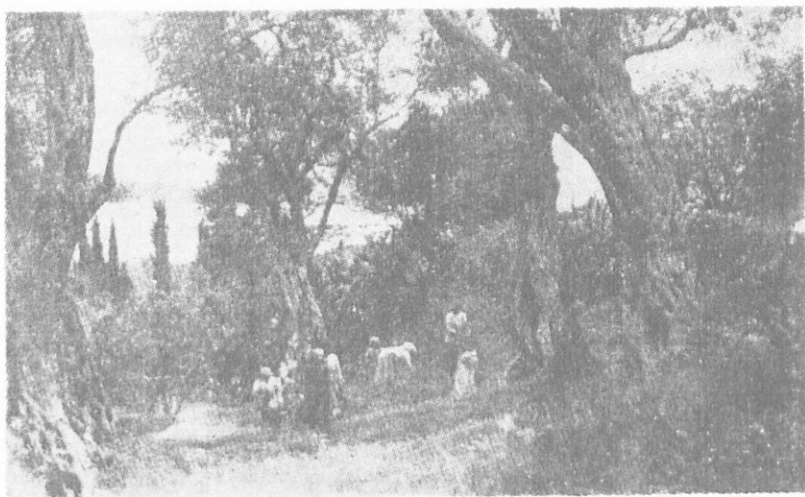
Ἡ γεωργία λοιπὸν εἶναι ἡ κυριώτερα πηγὴ πλούτου διὰ τὴν πατρίδα μας.

6. 'Επισκοπήσις τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς Ἑλλάδος
κατὰ τὴν τελευταίαν 25ετίαν (1937 - 1961)

*Ἐκτασίς : εἰς στρέμματα.

Ποσότης : εἰς μετρικούς τόνους.

Εἶδη καλλιιεργείας	1937		1953		1960		1961	
	*Ἐκτασίς	Ποσότης	*Ἐκτασίς	Ποσότης	*Ἐκτασίς	Ποσότης	*Ἐκτασίς	Ποσότης
Σίτος	8,500,000	768,000	10,450,000	1,400,000	11,420,000	1,666,000	11,730,000	1,528,000
*Αραβόσιτος	2,792,000	322,500	2,690,000	309,000	2,100,000	288,000	1,910,000	228,000
*Ορυζία	20,000	4,000	170,000	66,000	140,000	55,000	220,000	81,250
*Οσπρία	640,000	51,000	970,000	100,000	960,000	112,000	1,610,000	102,741
Γεώμηλα	210,000	148,000	390,000	445,000	380,000	423,000	562,000	402,124
Καπνὸς	930,000	69,000	880,000	63,000	940,000	64,000	1,045,000	74,341
Βάμβαξ	747,000	48,000	890,000	95,000	1,653,000	184,000	2,166,000	288,703
Σταφιδάμπελοι	778,000	190,000	—	123,000	—	120,000	855,000	177,500
Ολνάμπελοι-γλεύκος	1,509,500	373,000	—	420,000	—	307,000	1,420,000	370,000
*Ἐλαίον	—	187,500	—	175,000	—	88,000	4,164,000	261,000
*Ἐλαίαι	—	70,800	—	56,000	—	23,000	—	103,000
*Ἐσπεριδοειδή	—	55,000	—	179,000	—	283,000	345,000	482,000
Σύκα ξηρά	—	29,000	—	30,000	—	24,000	7,000	31,736
Γεωργικά ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα	1938	1948	1953	1958	1960	1961		
*Ἐκσυτήρες (τρακτέρ) τροχοφόροι	825	3,000	6,000	17,700	20,620	23,000		
ἀλυσότροχοι	256	450	600	720	720	730		
*Αλωνιστικά μηχ. . . .	972	1,400	1,750	2,100	2,100	2,150		
Θεραλωνιστικά	10	150	700	1,210	1,860	1,950		

144. Συγκομιδὴ ἐλαιῶν εἰς τὴν Κέρκυραν.

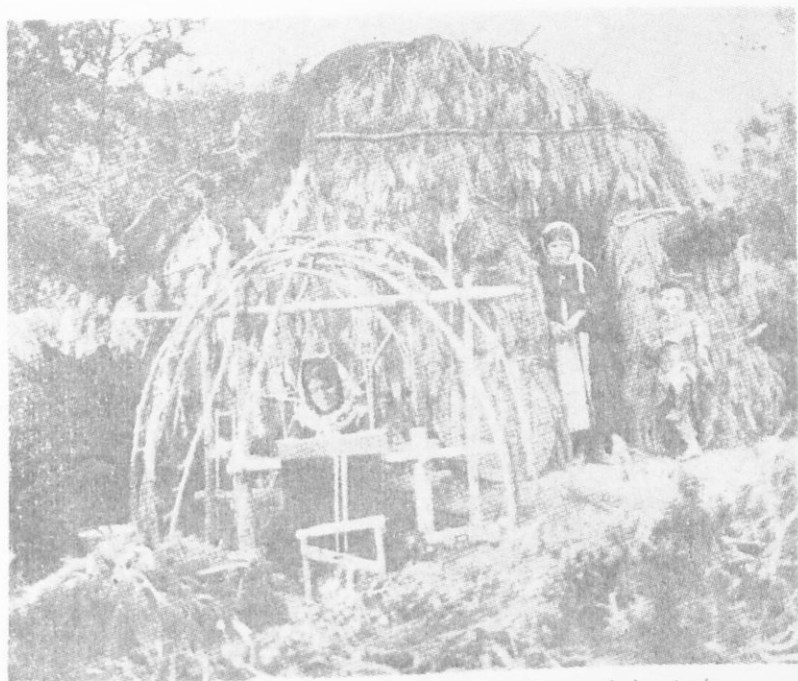

145. Τρυγητός.

2. ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ

Λιβάνδια καὶ βοσκαὶ ὑπάρχουν προπάντων εἰς τὰ βουνά, καθὼς καὶ εἰς τὰ παραποτάμια καὶ τὰ βαλτώδη μέρη. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ χόρτον εἰς τὰ πεδινὰ μέρη μετὰ τὸν Μάϊον ξηραίνεται τελείως, οἱ ποιμένες μας τὴν ἀνοίξιν μεταναστεύουν μὲ τὰ ποιμνία των εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη (νομαδικὴ κτηνοτροφία).

Ἡ Ἑλληνικὴ κτηνοτροφία δίδει εἰς τὸν λαόν μας : α) εἶδη διατροφῆς (κρέας, γάλα, τυρί, βούτυρον, αὐγά), β) πρώτας ὕλας διὰ τὴν βιομηχανίαν (ἔρια, δέρματα) καὶ γ) ζῶα διὰ τὴν ἀρτοτρίασιν τῶν ἀγρῶν καὶ διὰ τὰς μεταφορὰς (βοῦς, ἵππους, ἡμιόνους, ὄνους).

146. Καλύβια ποιμένων εις τὴν Πάρνηθα. Ἐμπρὸς ὁ ἀργαλειός.
(Φωτογραφία Ν. Ζωγράφου)

Δυστυχῶς ἡ κτηνοτροφία μας δὲν ἔπαρκει διὰ τὰς ἀνάγκας μας· δι' αὐτὸ εἴμεθα ἀναγκασμένοι νὰ πληρῶνουμεν κατ' ἔτος εἰς τὸ ἔξωτερικὸν πολλὰ ἑκατομμύρια δραχμῶν, διὰ νὰ προμηθευώμεθα ζῶα, σφάγια, βούτυρον κλπ. Μόνον διὰ ζωντανὰ ζῶα (ἀγελάδας καὶ βοῦς) ἐπληρώσαμεν τὸ 1961 εἰς τὸ ἔξωτερικὸν 500 ἑκατομμύρια δραχμάς!

Αἱ περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος, αἱ περισσότερον κτηνοτροφικαί, εἶναι ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης καὶ ὁ νομὸς Αἰτωλοακαρνανίας. Κατόπιν ἔρχονται κατὰ σειρὰν ἡ Θεσσαλία, ἡ Φθιώτις καὶ ἡ Φωκίς, ἡ Δυτικὴ Μακεδονία, ἡ Ἄρκαδια κ.ἄ.

Ἄσκησις. — *Εὔρε εἰς τοὺς πίνακας τῆς κτηνοτροφίας τοῦ βιβλίου σου πόσα εἶναι ἐν ὄλῳ τὰ πρόβατα, αἱ αἴγες, οἱ βόες, οἱ ἵπποι καὶ αἱ ἡμίονοι τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν.*

147. Τὸ ἄρμεγμα εἰς ἓνα μαντρί τῆς Μακεδονίας.

Ἄριθμὸς ζώων κατὰ τὴν περίοδον 1937 - 1960

Ἔτη	Βόες (ταῦροι ἢ ἀγέλ.)	Βού- βαλοι	Ἴπποιοι	Ἡμίον.	ὄνοι	Πρόβατα	Αἴγες	Χοῖροι
1937	1.004.000	67.000	372.000	188.000	411.000	8.451.000	5.288.000	465.000
1948	709.000	60.000	237.000	150.000	370.000	6.767.000	3.527.000	509.000
1953	904.000	72.000	305.000	193.000	475.000	7.784.000	4.139.000	603.000
1963	1.068.546	71.000	327.000	222.000	507.000	8.962.163	4.602.924	546.758

Διατὶ ἠλαττώθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ζώων κατὰ τὸ ἔτος 1948 τόσον πολὺ ;

3. Α Λ Ι Ε Ι Α

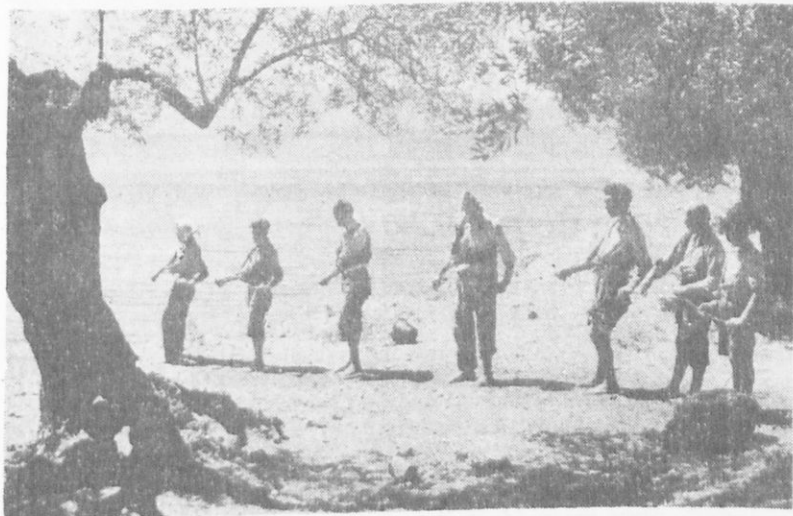
Αἱ θάλασσαί τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως οἱ κόλποι, ἔχουν πολλὰ καὶ νόστιμα ψάρια. Οἱ ψαράδες μας εἶναι πολὺ ἐπιδέξιοι καὶ ψαρεύουν καὶ εἰς τὰ ἀνοικτὰ καὶ εἰς τοὺς κόλπους. Ἔτσι μᾶς προμηθεύουν καλὴν καὶ ἐκλεκτὴν τροφήν.

Πολὺ ψάρευμα γίνεται προπάντων εἰς τοὺς κλεισταὺς κόλπους (Εὐβοϊκόν, Κορινθιακόν, Ἀμβρακικόν) καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Θρά-

κης και τῆς Μακεδονίας, τὰ ὁποῖα ἔχουν μικρὸν βάθος. Τὰ ψάρια τοῦ Σαρωνικοῦ εἶναι μὲν ὀλίγα, ἀλλὰ νοστιμώτατα (μπαρμποῦνια, λιθρίνια, τσιπουῦρες). Ἐπίσης μερικὰ λίμναι, π. χ. τῆς Καστορίας, τῶν Ἰωαννίνων, ἡ Πρέσπα κ. ἄ. ἔχουν μεγάλα καὶ νόστιμα ψάρια.

Τὰ προϊόντα τῆς ἀλιείας μας δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ τὴν κατανάλωσιν. Δι' αὐτὸ εἰσάγομεν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν μεγάλα φορτία ἀπὸ κατεψυγμένα καὶ παστὰ ψάρια. Μόνον διὰ βακαλάον, ρέγγες καὶ σαρδέλλες ἐπληρώσαμεν τὸ 1960 περίπου 200 ἑκατομμύρια δραχμὰς!

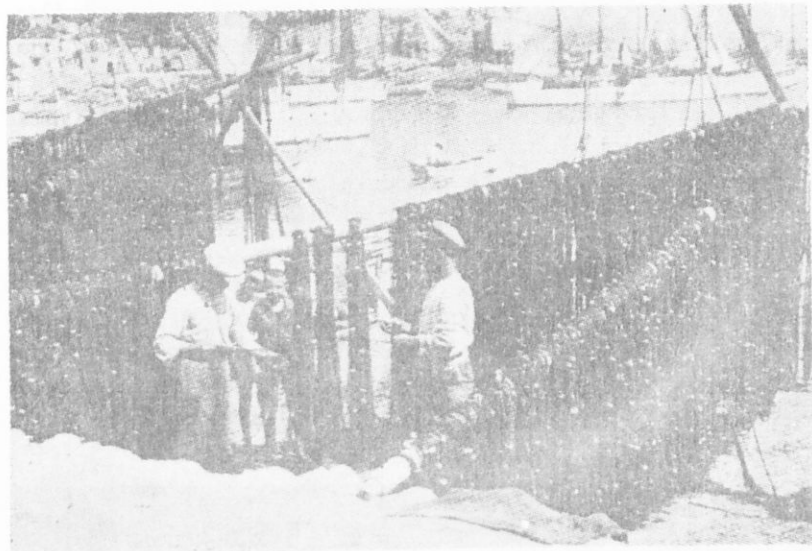
Μεγάλην καταστροφὴν εἰς τὴν ἰχθυοπαραγωγὴν φέρουν ὅσοι ψαρεύουν μὲ δυναμίτιδα. Αὐτοὶ εἶναι ἡ κυρία αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ἔχομεν ἀρκετὰ ψάρια, ἐνῶ ἔχομεν γύρω μας τόσην θάλασσαν. Ἐν τούτοις καὶ ἡ ἀλιεία εἰς τὰς θαλάσσας μας ἐσημείωσε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλην πρόοδον. Ἐνῶ τὸ 1955 τὰ μηχανοκίνητα σκάφη τῆς ἀλιείας ἦσαν ἐν ὄλῳ 2.623, ταῦτα τὸ 1961 ἔφθασαν τὸν ἀριθμὸν 5871 καὶ οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν ἀλιείαν ὑπερέβησαν τοὺς 53.000. Καὶ ἐνῶ τὸ 1938 εἶχαν ἀλιευθῆ ἐν ὄλῳ 30.000 τόννοι ψάρια, τὸ 1961 ἀλιεύθησαν 80.000 τόννοι.

148. Ψάρεμα μὲ τὴν τράτα.

(Φωτογραφία Δ. Χαρισιμίδη)

Ἄρκετόν εἰσόδημα φέρει εἰς τὸν τόπον μας καὶ ἡ σπογγαλιεία. Οἱ Ἕλληνες σπογγαλιεῖς (Ἵδραῖοι, Αἰγινήται, Δωδεκανήσιοι) ἀλιεύουν σπόγγους κυρίως εἰς τὰ παράλια τῆς βορείας Ἀφρικῆς. Ἡ Ἑλλάς εἶναι τὸ μεγαλύτερον σπογγαλιευτικὸν κέντρον

149. Τὸ στέγνωμα τῶν δικτύων.

(Φωτογραφία Μεγαλοοικονόμου)

τῆς Μεσογείου. Τὰ σπογγαλιευτικὰ μας σκάφη, πού εἰργάσθησαν τὸ 1961, ἦσαν 87 μὲ πλήρωμα 740 ἀνδρῶν, παρήγαγον δὲ 70.000 κιλά σπόγγων.

4. Δ Α Σ Ο Κ Ο Μ Ι Α

Πλούσιαι εἰς δάση εἶναι, ὡς εἶδομεν, αἱ βόρειαι χῶραι τῆς Ἑλλάδος (Μακεδονία, Ἡπειρος, Θράκη), καθὼς καὶ μερικαὶ περιοχαὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος (Πίνδος, Καλάβρυτα, Βυτίνα).

Ἀπὸ τὰ δάση τῆς ἐλάτης καὶ τῆς ὀξύας παράγουν κυρίως ξυλεία ν δι' οἰκοδομὰς καὶ δι' ἐπιπλα, ἀπὸ τὰ δάση δὲ τῆς δρυός, τῆς πεύκης κ.τ.λ. παράγουν ξυλάνθρακας καὶ καυσόξυλα. Ἄλλ' ἐνῶ καύσιμον ὕλην τὰ δάση μᾶς δίδουν ἀρκετήν, ἀντιθέτως ἡ ξυλεία πού ἐξάγε-

ται από τὰ δάση μας δὲν εἶναι ἀρκετή. Δι' αὐτὸ ἡ χώρα μας εἰσάγει μεγάλας ποσότητας ξένης ξυλείας.

Οἱ Ἕλληνες χωρικοί, οἱ ὅποιοι ἔχουν ὡς ἐπάγγελμα τὴν ὕλο-
τομίαν, ἀνέρχονται εἰς 5.000.

5. Ο Ρ Υ Κ Τ Ω Ρ Υ Χ Ι Α

Τὰ ὀρυκτὰ προϊόντα τῆς Ἑλλάδος εἶναι πολλὰ καὶ διάφορα. Τὰ κυριώτερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι: σίδηρος, (Σέριφος, Κύθνος, Λαύριον) καὶ σιδηροπυρίτης (Χαλκιδική, Ἑρμιόνη), μόλυβδος (Λαύριον Σίφνος), ψευδάργυρος (Θάσος, Λαύριον), χρώμιον (Φάρσαλα, Δομοκός), λευκόλιθος (Εὐβοία), σμύρις (Νάξος), λιγνίτης (Κύμη καὶ Ἀλιβέριον τῆς Εὐβοίας, Ὠρωπός, Μέγαρα, Μεγαλόπολις, Σέρραι, Φλώρινα, Πτολεμαῖς, Κατερίνη).

Ὅλα σχεδὸν τὰ προϊόντα τῶν μεταλλείων μας τὰ ἐξάγομεν εἰς τὸ ἐξωτερικόν· διότι ὁ τόπος μας δὲν ἔχει γαιάνθρακας, οἱ ὅποιοι χρειάζονται διὰ τὴν χώνευσιν τῶν μετάλλων.

Εἰς τὰ μεταλλεῖά μας ἀσχολοῦνται περίπου 20.000 ἐργάται, ὁ δὲ τόπος μας εἰσπράττει κατ' ἔτος ἀπὸ μεταλλεύματα περίπου 250 ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Τέλος τὰ προϊόντα τῶν λατομείων μας εἶναι μάρμαρα λευκὰ καὶ πολύχρωμα (Πεντέλη, Πάρος, Θάσος, Σκῦρος, Τήνος, Χίος κ.ἄ.), Θηραϊκὴ γῆ (Θήρα, Κῶς), γύψος (Αἰτωλικόν, Κρήτη, Ζάκυνθος, Κάσος) καὶ μυλόπετρες (Μῆλος).

6. Β Ι Ο Μ Η Χ Α Ν Ι Α

Διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ βιομηχανία εἰς ἓνα τόπον, χρειάζονται κυρίως πρῶτα ὕλαι, δηλ. φυσικὰ προϊόντα καὶ ἄνθρακες διὰ τὴν κίνησιν τῶν μηχανῶν. Τοὺς ἄνθρακας ἡμπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ ἡ δύναμις, ἡ ὁποία παράγεται ἀπὸ τὴν πτῶσιν τῶν ὑδάτων (λευκὸς ἄνθραξ).

Ἡ Ἑλλὰς πρώτας ὕλας ἔχει ἀρκετάς, ἀφοῦ παράγει ἄφθονα γεωργικὰ καὶ ὀρυκτὰ προϊόντα. Καὶ δὲν ἔχει μὲν λιθάνθρακας, ἔχει ὅμως πολλοὺς καὶ καλοὺς λιγνίτας εἰς τὸ Ἀλιβέριον, τὴν Πτολεμαῖδα, τὴν Μεγαλόπολιν. ἔχει καὶ πολλὰς πτώσεις ὑδάτων εἰς τοὺς ποταμοὺς Γλαῦκον, Λοῦρον, Ἐδεσσαῖον, Μέγδοβαν, Ἀχελῶον

κ.ά. Ἐκεῖ ἰδρύθησαν ἐργοστάσια, εἰς τὰ ὁποῖα παράγεται ἠλεκτρικὸν ρεῦμα, τὸ ὁποῖον διανέμεται εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία πρὸς δημοσίαν χρῆσιν (φωτισμὸν, οἰκιακὴν καὶ βιομηχανικὴν χρῆσιν). Μὲ τὰ ὑδροηλεκτρικὰ καὶ θερμικὰ ἐργοστάσια, ποὺ ἰδρύθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα 10 ἔτη, ἡ παραγωγή ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἐτριπλασιάσθη, θὰ αὐξηθῆ δὲ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἀκόμη περισσότερον.

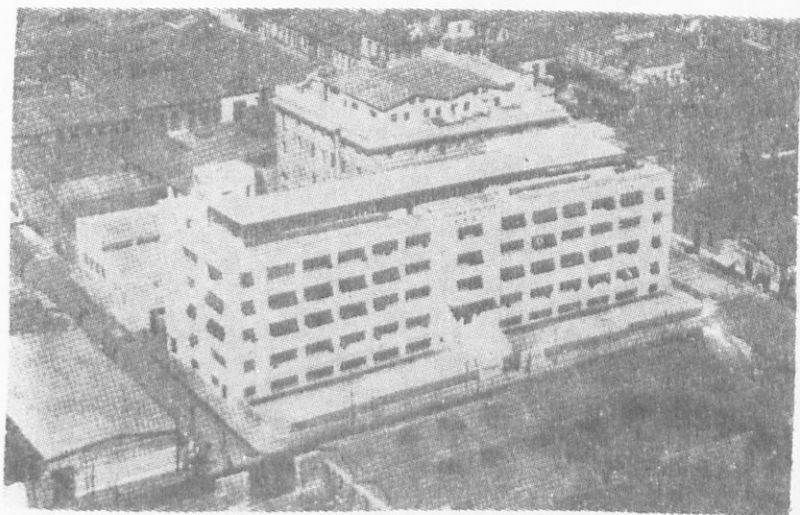
Προσέτι ἡ Ἑλλὰς ἔχει θέσιν παραλίαν καὶ ἠμπορεῖ νὰ προμηθεύεται εὐθηνὰ διὰ θαλάσσης μηχανάς, πρώτας ὕλας κλπ. Ἐπίσης ἔχει καὶ πολλὰς ἐργατικὰς χεῖρας. Οἱ Ἕλληνες ἐργάται εἶναι εὐφυεῖς καὶ ἐπιδέξιοι, ἂν δὲ μορφωθοῦν καὶ τεχνικῶς, θὰ γίνουν ἴσοι μὲ τοὺς καλυτέρους ξένους τεχνίτας. Ἡ βιομηχανία καὶ ἡ βιοτεχνία μας ἀπασχολοῦν περίπου 500.000 ἐργάτας.

Τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς Ἑλληνικῆς βιομηχανίας εἶναι ὁ Πειραιεὺς, ἡ Ἐλευσίς, αἱ Ἀθηναὶ καὶ αἱ μεγαλύτεραι

150. Καταρράχται τῆς Ἐδέσσης. Δύναμις κινητήριος, ποὺ ἀρχίζει τώρα νὰ χρησιμοποιηθῆται.

(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑληρ. Ὑπογρ. Συγκοινωνίας)

151. Ἐν ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα καπνεργοστάσια τοῦ Πειραιῶς, εἰς τὸ ὅποιον ἐργάζονται 1500 ἐργάται.

(Φωτογραφία Τοπογρ. Ὑπηρε. Ὑπουργ. Συγκοινωνίας)

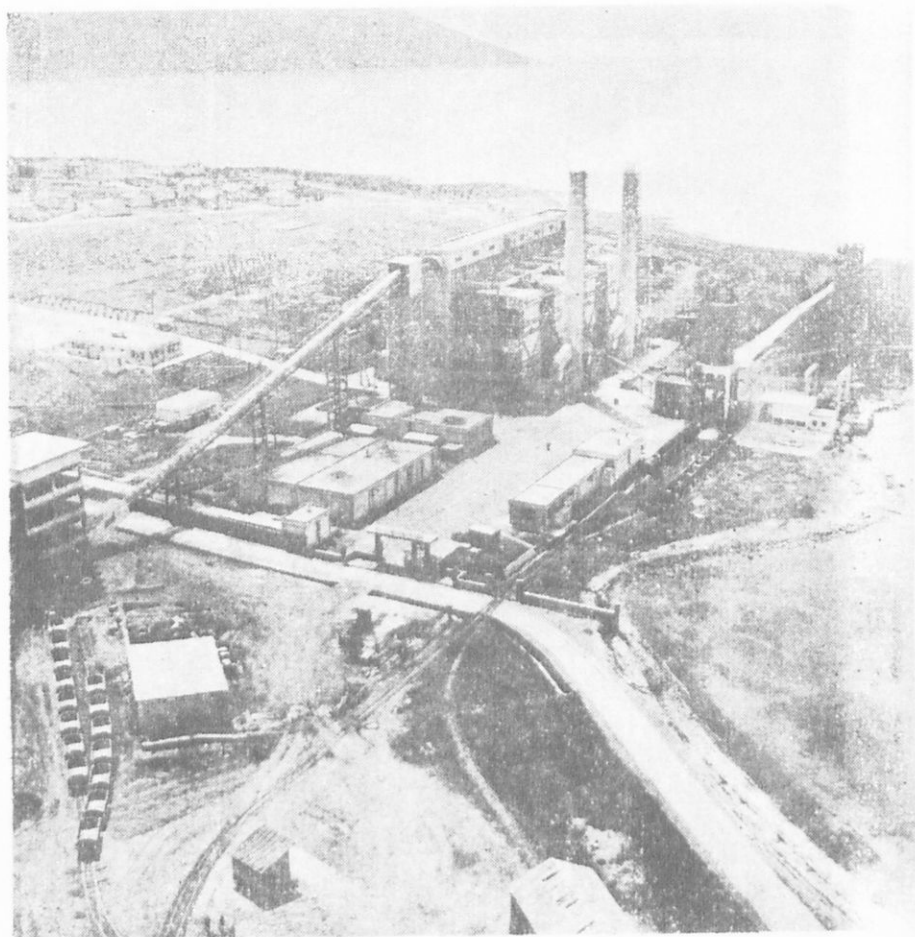
παράλεια πόλεις (Θεσσαλονίκη, Πάτραι, Βόλος, Καλάμαι, Καβάλα), καθὼς καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ Βερμίου (Νάουσα, Ἐδεσσα, Βέροια).

Ἡ βιομηχανία μας ἐπεξεργάζεται κυρίως γεωργικὰ καὶ κτηνοτροφικὰ προϊόντα. Τὰ περισσότερα ἐργοστάσιά μας παράγουν εἰς τὴν διατροφῆς (ἀλευροβιομηχανία, οἴνοποιία, ἐλαιουργία κ.τ.λ.).

Δευτέρα εἰς σπουδαιότητα ἔρχεται ἡ βιομηχανία κλωστικῆς καὶ ὑφαντουργίας (βαμβακουργία, ἐριουργία, ταπητουργία, μεταξουργία). Τὰ προϊόντα τῆς ὑφαντουργίας μας συναγωνίζονται μὲ τὰ προϊόντα τοῦ ἐξωτερικοῦ. Κατόπιν ἀκολουθοῦν ἡ βυρ-

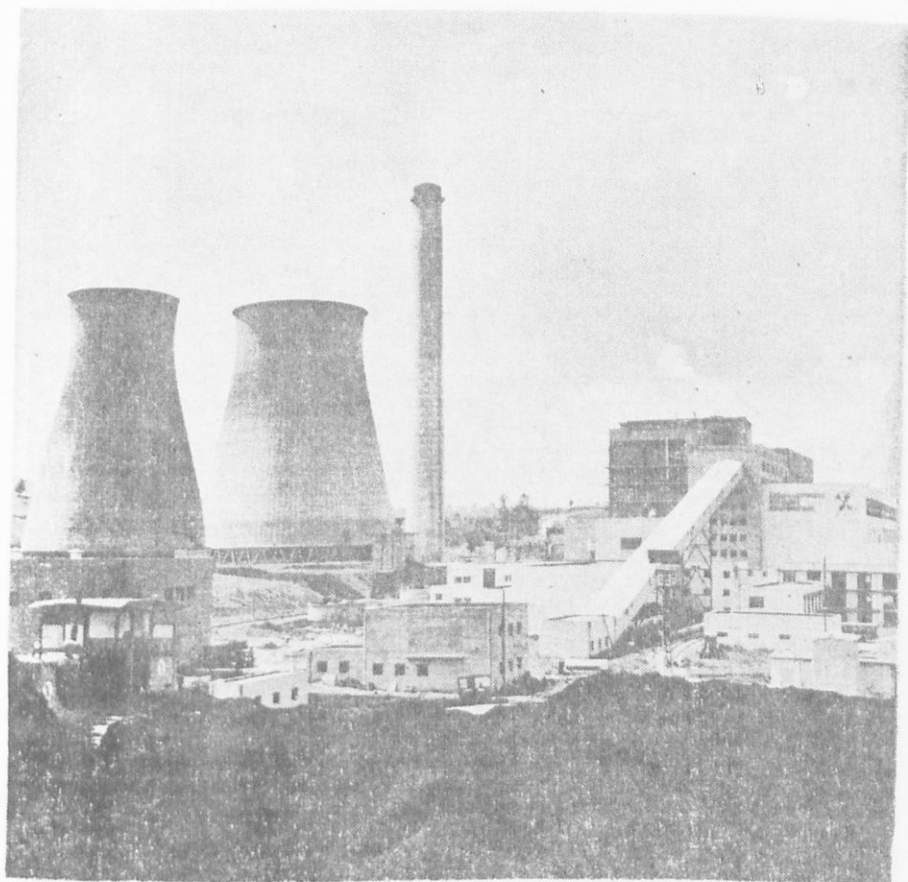

152. Ὁ ἀργαλειὸς εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριώτερας ἐνασχολήσεις τῶν γυναικῶν εἰς τὰ χωρὶα καὶ τὰς κωμοπόλεις μας.

Εικ. 153. 'Ατμοηλεκτρικός Σταθμός 'Αλιβερίου.

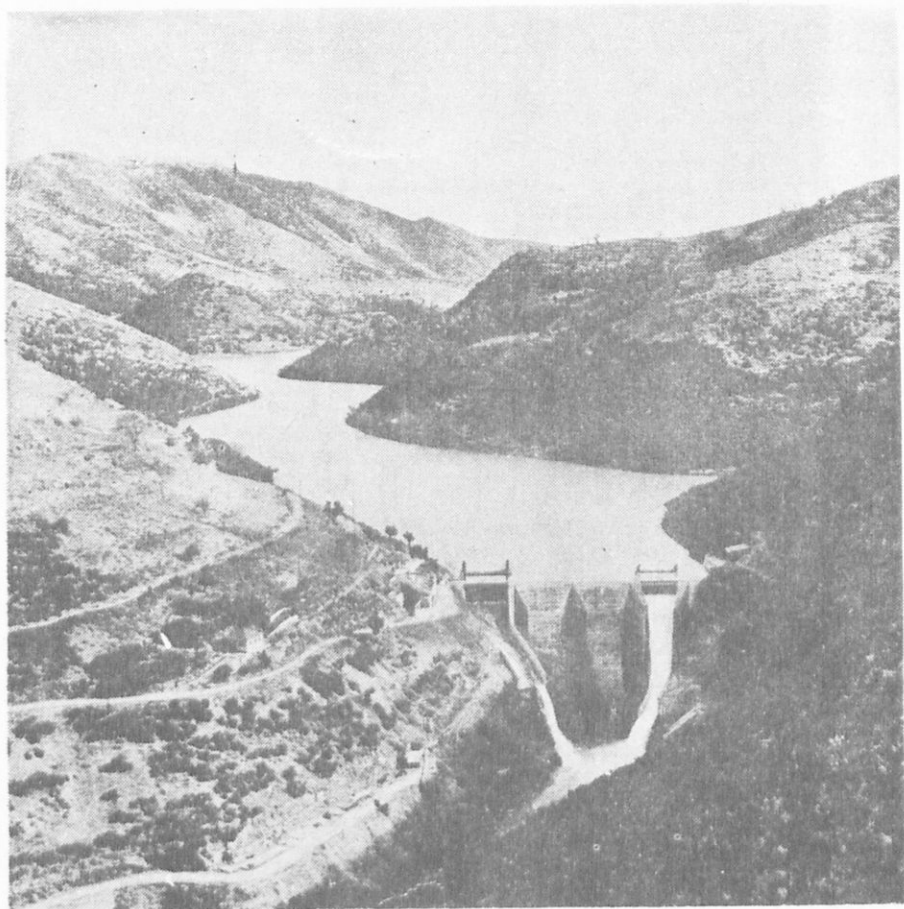
Είναι το πρώτον εργοστάσιον παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος, το όποιον η Δημοσία 'Επιχείρησις 'Ηλεκτρισμού (ΔΕΗ) κατεσκεύασεν εις το 'Αλιβέριον τῆς Εύβοιας. Αἱ μηχαναί του κινούνται με τόν ἀτμόν, πού παράγεται ἀπό τήν καύσιν λιγνιτῶν τοῦ λιγνιτωρυχείου 'Αλιβερίου. Λειτουργεῖ ἀπό τό 1953..

Εικ. 154. 'Ατμοηλεκτρικός Σταθμός Πτολεμαίδος.

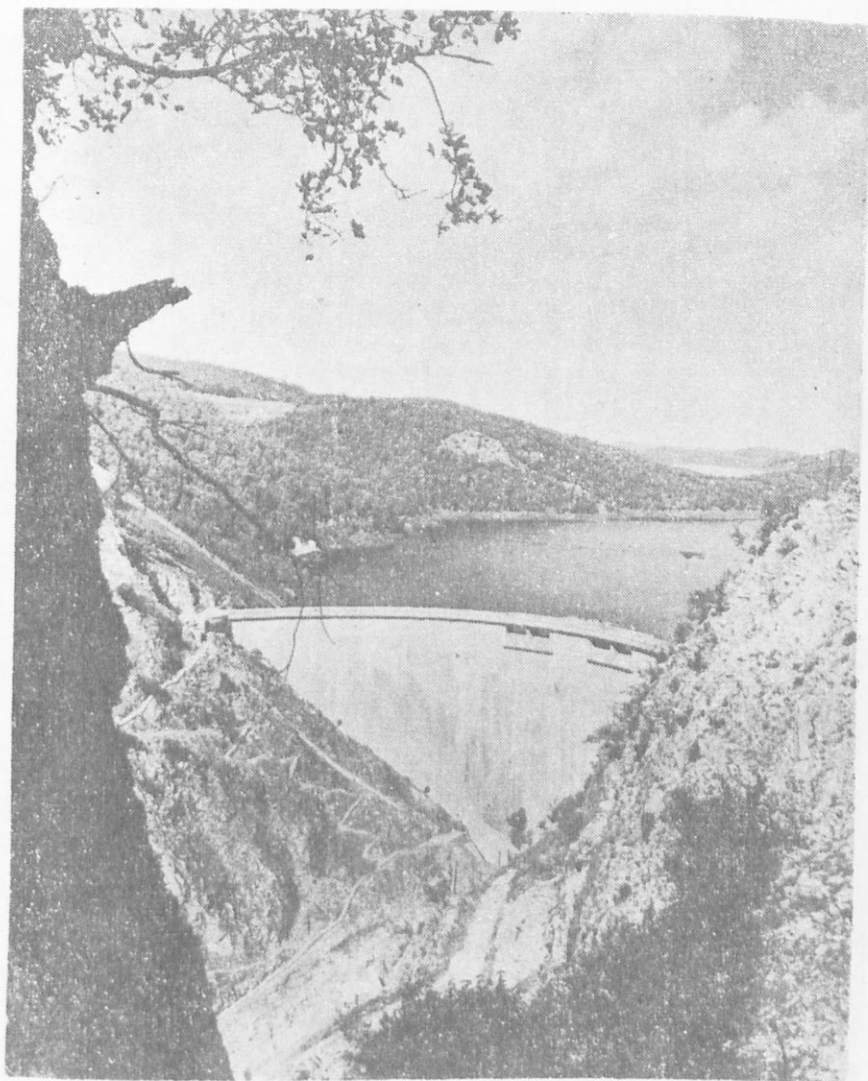
Ἡ καύσιμος ὕλη ἐξορύσσεται εἰς τὰ ἐκεῖ ὑπάρχοντα πλούσια λιγνιτωρυχεῖα. Δύο μεγάλα ἐργοστάσια μεταδίδουν εἰς τὸ Ἐθνικὸν δίκτυον ἤλεκτρικὸν ρεῦμα διὰ φῶς καὶ κίνησιν. Λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ 1960.

Ὅμοιον ἀτμοηλεκτρικὸν ἐργοστάσιον πρόκειται νὰ κατασκευασθῇ ὑπὸ τῆς ΔΕΗ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μεγαλοπόλεως, ὅπου τελευταίως ἀνεκαλύφθησαν μεγάλα κοιτάσματα λιγνιτῶν ἀρίστης ποιότητος.

Εικ. 155. Τὸ φράγμα τοῦ ποταμοῦ Λάδωνος (εἰς τὴν κεντρικὴν Πελοπόννησον).

Ἔχει ὕψος 57 μ. καὶ μῆκος 105 μ. καὶ δημιουργεῖ τεχνητὴν λίμνην. Μὲ τὴν πτώσιν τῶν ὑδάτων τῆς κινουμένης αἰ μὴχαναὶ τοῦ ἐργοστασίου παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Ἔτσι ἡ ὀρμὴ τοῦ ποταμοῦ μετατρέπεται εἰς ἐνέργειαν χρήσιμον διὰ τὴν ἐθνικὴν μας οἰκονομίαν. Λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1955. Ὅμοιον ὑδροηλεκτρικὸν ἐργοστάσιον λειτουργεῖ εἰς τὴν Ἠπειρὸν μὲ τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ Λούρου.

Είχ. 156. Τὸ φράγμα τοῦ Ταυρωποῦ (Μέγδοβα).

Ἔχει ὕψος 83 μ. καὶ μῆκος 220 μ. Μὲ τὰ νερά τῆς λίμνης λειτουργεῖ μέγα ὑδροηλεκτρικὸν ἐργοστάσιον καὶ συγχρόνως ἀρδεύεται περιοχὴ 100 000 στρεμμάτων τῆς κεντρικῆς Θεσσαλίας· διότι μὲ τεχνικὰ ἔργα τὰ νερά τοῦ Μέγδοβα δὲν χύνονται πλέον εἰς τὸν Ἀχελῶον, ἀλλ' εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Θεσσαλίας. Λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1960.

Ειχ. 157. 'Ο ύδροηλεκτρικός σταθμός "Άγρια (πλησίον τῆς "Εδέσσης)

"Ανωθεν αὐτοῦ διακρίνεται ὁ ἀγωγὸς πτώσεως τῶν ὑδάτων τῆς τεχνητῆς λίμνης. Λειτουργεῖ ἀπὸ τὸ 1954. "Ετοιμάζεται ὅμοιον ὑδροηλεκτρικὸν ἐργοστάσιον εἰς τὴν "Εδεσσαν.

Εικ. 158. Μία άποψις τής μεγάλης σήραγγος (μήκους 808 μ. και πλάτους 12,60 μ.), δια τής οποίας έχει γίνει έκτροπή τών υδάτων του ποταμού Άχελώου δια να κατασκευασθῆ εἰς τήν καθορισθεῖσαν θέσιν τὸ μεγάλο χωμάτινον φράγμα. Τοῦτο ἔχει ὕψος 153 μ. καὶ θ' εἶναι τὸ ὑψηλότερον φράγμα εἰς δλόκληρον τήν Εὐρώπην. Ἡ τεχνητὴ λίμνη, πού ἐδημιουργήθη, θὰ εἶναι 110 φορές μεγαλύτερα ἀπὸ τήν λίμνην τοῦ Μαραθῶνος. Προβλέπεται ἐδῶ ἡ κατασκευὴ τριῶν ὕδροηλεκτρικῶν ἐργοστασίων, μετὰ τὰ ὁποῖα ἡ συνολικὴ παραγωγή ἡλεκτρικῆς ἐνεργείας τῆς χώρας μας θὰ ὑπερδιπλασιασθῆ.

λαοί, καθώς καπνόν, βάμβακα, σταφίδα καὶ οἴνους, ἔλαιον καὶ ἐλαίας, σπόγγους, μεταλλεύματα, ρητίνην, τάπητας κ.ἄ. Αὐτὰ οἱ ἔμποροί μας τὰ ἐξάγουν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Ἔτσι γίνεται τὸ ἐ ξ α γ ω γ ι κ ὸ ν ἔ μ π ὸ ρ ι ο ν τῆς Ἑλλάδος.

Ἄσκησις. — Παρατήρησε τὴν σχηματογραφικὴν παράστασιν τοῦ ἔμποριον τῆς Ἑλλάδος (εἰκ. 159). Εὗρε τὴν διαφορὰν τῆς ἀξίας τοῦ ἐξαγωγικοῦ μας ἔμποριον ἀπὸ τὸ εἰσαγωγικὸν δι' ἕκαστον ἔτος. Κατὰ ποῖον ἔτος ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἦτο μικροτέρα; — Τί συμπεραίνεις ἀπὸ τὰ ποσοστὰ πὸν παρουσιάζει ἡ ἀξία τῶν κυριωτέρων εἰδῶν τοῦ εἰσαγωγικοῦ καὶ ἐξαγωγικοῦ ἔμποριον μας; (εἰκ. 160). Διὰ ποῖα πράγματα πληρῶνομεν περισσότερο χρήματα εἰς τοὺς ξένους; — Κατὰ τὸ 1963 ἡ εἰσαγωγή ἔφθασε τὰ 24129 ἑκατομμ. δραχ. ἡ δὲ ἐξαγωγή τὰ 8703 ἑκατ. Ποία ἡ ἀναλογία μεταξὺ των;

8. ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΙ

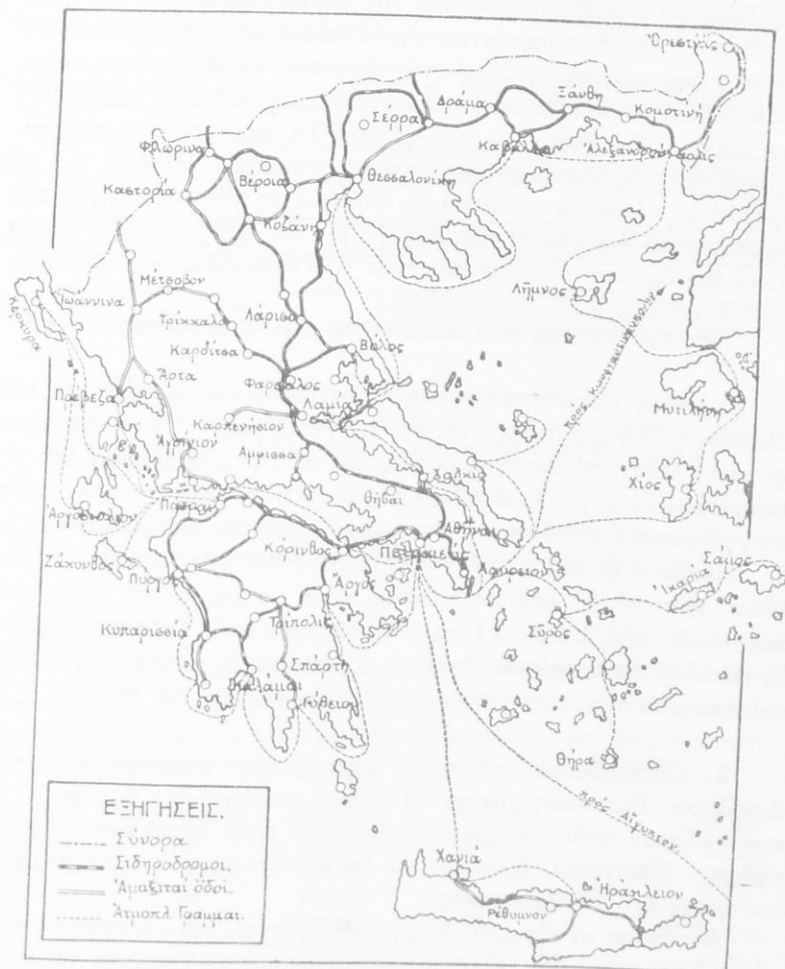
Ἡ Ἑλλάς, καθώς εἶδομεν, ἔχει ἀνεπτυγμένον ἔμποριον. Δι' αὐτὸ ἔχει ἀνάγκην καὶ ἀπὸ πυκνὸν δίκτυον ὁδῶν καὶ ἀπὸ ἄφθονα μέσσα συγκοινωνίας.

Ἡ Ἑλλάς βρέχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Ἔτσι ἔχει εὐκόλον τὴν θαλασσίαν συγκοινωνίαν. Ὁ ἔμπορικὸς μας στόλος ἀποτελεῖται ἀπὸ 1165 ἀτμόπλοια καὶ πολλὰ ἰστιοφόρα. Ἐρχεται τρίτος μεταξὺ τῶν ἔμπορικῶν στόλων ὅλου τοῦ κόσμου. Τὸ ἔμπορικὸν ναυτικὸν μας δὲν ἐξυπηρετεῖ μόνον τὴν συγκοινωνίαν τῶν παραλίων καὶ τῶν νήσων μας, ἀλλὰ καὶ τὴν συγκοινωνίαν μας μετὰ τὰς ξένας χώρας. Ἡ Ἑλληνικὴ σημαία διασχίζει μετὰ τόλμην τὰς θαλάσσας καὶ τοὺς ὠκεανούς πρὸς ὅλας τὰς διευθύνσεις.

Ἀντιθέτως, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας δὲν ἔχομεν παντοῦ καλὴν συγκοινωνίαν. Τὸ δίκτυον τῶν Ἑλληνικῶν σιδηροδρόμων, καθώς καὶ οἱ δρόμοι μας, δὲν εἶναι ἀρκετοί, διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὰς ἀνάγκας τοῦ τόπου. Κατὰ τὰ τελευταῖα ὅμως ἔτη τὸ Κράτος μας κατεσκεύασεν εἰς πολλὰ μέρη καλοὺς δρόμους. Τώρα δὲ μετὰ τὰ αὐτὰ κίνητα τὰ μέρη αὐτὰ ἀπέκτησαν τακτικὴν συγκοινωνίαν.

Πυκνὸν δίκτυον σιδηροδρόμων ἔχει ἡ Πελοπόννησος, ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Κεντρικὴ Μακεδονία. Ἀδικημένη ἀπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν εἶναι ἡ Ἠπειρος καὶ ἡ δυτικὴ Στερεά. Κέντρα τῶν σιδηροδρομικῶν συγκοινωνιῶν εἶναι ὁ Πειραιεὺς καὶ ἡ Θεσσαλονίκη.

Με τὸ δίκτυον τῶν κρατικῶν σιδηροδρόμων ἡ Ἑλλάς ἐπικοινωνεῖ σιδηροδρομικῶς μετὰ τὴν δυτικὴν καὶ τὴν Κεντρικὴν Εὐρώπην.

161. Χάρτης τῶν συγκοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος.

Δύο ἐπιβατικαὶ ἀμαξοστοιχίαι καὶ τέσσαρες ἐμπορικαὶ ἀναχωροῦν καθ' ἑκάστην ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ διευθύνονται πρὸς τὴν Εὐρώπην.

Τὸ πυκνότερον δίκτυον ἀμαξιτῶν ὁδῶν ἔχουν αἱ Ἰόνιοι νῆσοι καὶ ἡ Πελοπόννησος.

Τέλος τὰ ἀεροπλάνα ἐκτελοῦν τὴν συγκοινωνίαν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας πρὸς τὰ μεγαλύτερα κέντρα τῆς Ἑλλάδος, δηλ. τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Λάρισαν, τὴν Κοζάνην, τὴν Δράμαν, τὴν Ἀλεξανδρούπολιν, τὰ Ἰωάννινα, τὸ Ἀγρίνιον, τὴν Κέρκυραν, τὰς Πάτρας, τὴν Μυτιλήνην, Σάμον, Κῶν, Ρόδον καὶ τὴν Κρήτην. Τὰ ἀεροδρόμια δὲ τοῦ Ἑλληνικοῦ καὶ τῆς Θεσσαλονίκης εἶναι καὶ σπουδαῖοι σταθμοὶ διὰ τὰ ἀεροπλάνα, τὰ ὁποῖα συνδέουν τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς χώρας τῆς Ἀσίας (βλ. εἰκ. 133). Ὁρθῶς ἐλέχθη ὅτι τὸ ἀεροδρόμιον τῶν Ἀθηνῶν ἔγινε τὸ σταυροδρόμι τῆς Εὐρώπης.

Η΄. ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΚΑΙ ΠΥΚΝΟΤΗΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ

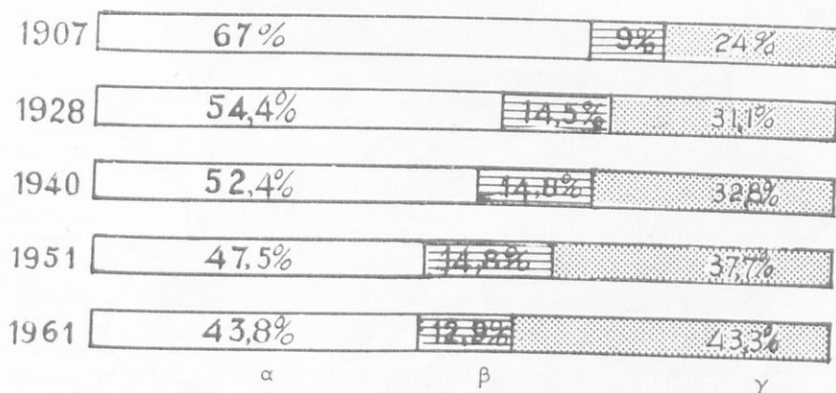
1. Καθὼς εἶδομεν, τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος (53,4%) ἀσχολεῖται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ἐλίειαν, τὸ μικρότερον δὲ μέρος εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον (20%). Οἱ ὑπόλοιποι κάτοικοι ἐπιδίδονται εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα (οἰκοδόμησιν, μεταφοράς, ὄρυχεῖα, ὑπηρεσίας κτλ.).

Σύμφωνα μὲ αὐτὰ, πλέον τοῦ ἡμίσεος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἦτοι τὰ 57 ἑκατοστὰ αὐτοῦ, ζοῦν εἰς χωρία καὶ κώμας καὶ ἀποτελοῦν τὸν ἀ γ ρ ο τ ι κ ὸ ν πληθυσμὸν τοῦ Κράτους, σχεδὸν δὲ τὸ ἄλλο ἡμισυ αὐτοῦ, ἦτοι τὰ 43 ἑκατοστὰ, κατοικεῖ εἰς πόλεις καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἀ σ τ ι κ ὸ ν πληθυσμὸν αὐτοῦ (εἰκ. 162).

2. Ὁ πληθυσμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι ἐξ ἴσου μοιρασμένος εἰς τὰς διαφόρους Ἑλληνικὰς χώρας. Αἱ ὄρειναι περιοχαὶ δὲν ἔμπορουν νὰ συντηρήσουν πολὺν πληθυσμὸν· δι' αὐτὸ εἶναι ἀραιοὶ κατοικημένοι, καθὼς ἡ Εὐρυτανία, ἡ Φωκίς, τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Χαλκιδικῆς, καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Καστορίας.

Ἀντιθέτως αἱ εὐφοροὶ γεωργικαὶ περιοχαί, καὶ μάλιστα τὰ κέντρα τῆς βιομηχανίας, εἶναι πυκνὰ κατοικημένα. Τοιαῦται περιοχαὶ εἶναι: αἱ περιοχαὶ τῶν Ἀθηνῶν, τοῦ Πειραιῶς, τῆς Θεσσαλονίκης, τῶν Πατρῶν καὶ τοῦ Βόλου, αἱ νῆσοι τοῦ Ἰονίου Κέρκυρα, Λευκὰς καὶ Ζάκυνθος, οἱ νομοὶ τῆς Δυτικῆς Πελοποννήσου, ὁ νομὸς Ἡρακλείου καὶ ἡ Χίος. Πυκνὸν πληθυσμὸν ἔχουν σχετικῶς καὶ αἱ νῆσοι Λέσβος

καί Σάμος καί οἱ νομοί Ἀττικῆς, Μαγνησίας, Καρδίτσης, Πιερίας, Ἡμαθίας, Σερρῶν καί Καβάλλας.

α = πληθυσμός χωρίων (ἀγροτικός πληθυσμός)

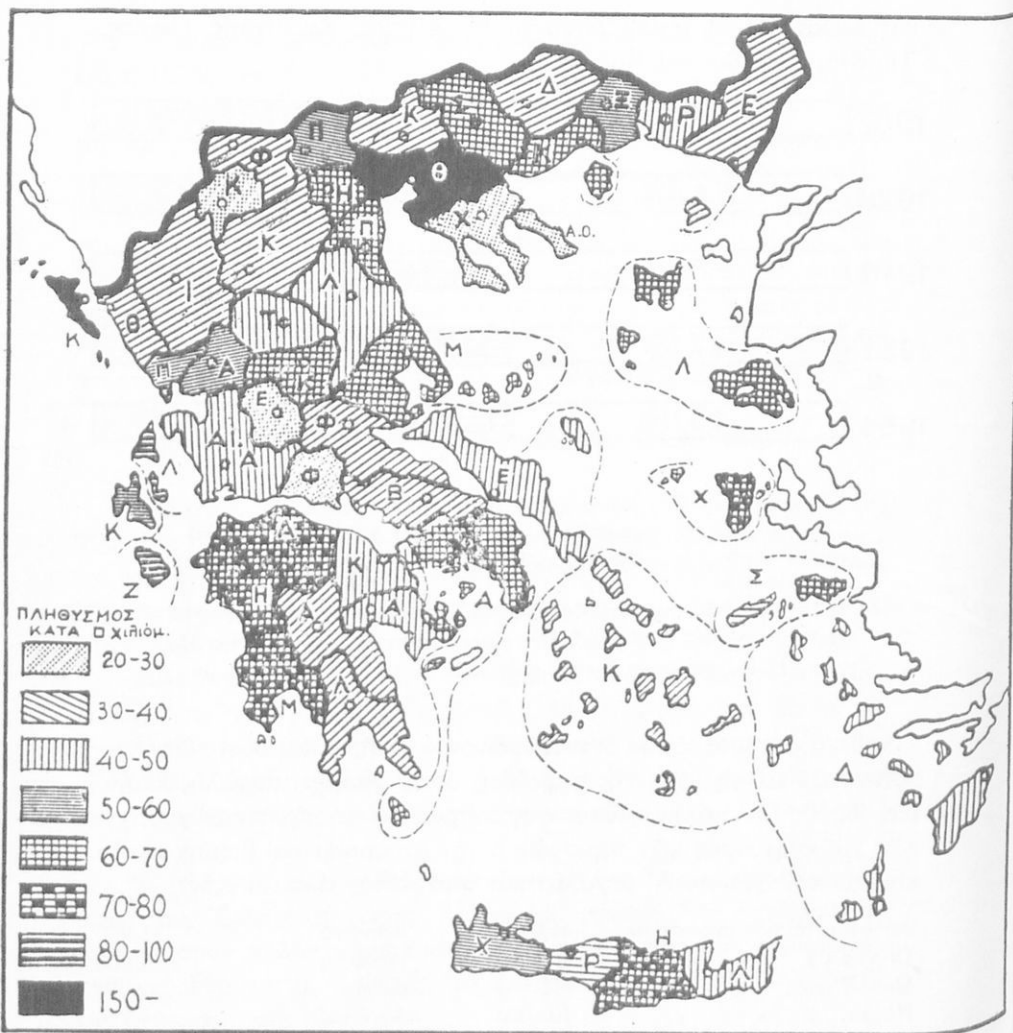
β = πληθυσμός κωμοπόλεων (2.000-5.000 κατ.) (ἡμιαστικός)

γ = πληθυσμός πόλεων (5.000 καί ἄνω) (ἀστικός πληθυσμός)

162. Ἀγροτικός καί ἀστικός πληθυσμός κατά διαφόρους ἀπογραφάς. Ποῖον μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἐλαττώνεται συνεχῶς καί ἐκ ποίων λόγων; Ποῖαν σημασίαν ἔχει ἡ ἐλάττωσις αὐτή διὰ τὸν τόπον μας;

3. Εἰς σημεῖα, ὅπου διασταυρῶνται σπουδαῖαι ὁδοὶ τῶν συγκοινωνιῶν καί εἰς μέρη τῆς παραλίας, ὅπου ὑπάρχει ἀσφαλῆς λιμῆν, ἐκεῖ ἰδρῦθησαν πόλεις. Αὗται συγκεντρῶνουν τὰ προϊόντα γεωργικῶν καί κτηνοτροφικῶν περιοχῶν ἢ τὴν ἐμπορικὴν καί βιομηχανικὴν κίνησιν τοῦ τόπου. Αἱ μεγαλύτεραι ἀπὸ αὐτὰς εἶναι αἱ ἑξῆς:

*Ἀθῆναι μετὰ τῶν προαστίων	1.444.709	*Ἰωάννινα	35.000
Πειραιεὺς » » »	468.000	Κατερίνη	28.000
Θεσσαλονίκη » » »	478.148	Δράμα	32.200
Πάτραι » » »	103.000	*Ἀγρίνιον	24.770
*Ἡράκλειον » » »	70.000	Χίος	24.050
Βόλος » » »	65.000	Κομοτηνὴ	28.350
Λάρισα	55.390	Τρίκαλα	27.880
Καβάλα	44.517	Ρόδος	27.400
Χανιά	38.500	Κέρκυρα	27.000
Καλάμαι	38.200	Ξάνθη	26.380
Σέρραι	40.000	Βέροια	25.770

163. Χάρτης πυκνότητας του πληθυσμού της Ελλάδος κατά την απογραφήν του έτους 1961.

Μυτιλήνη	26.000	Νάουσα	15.500
Χαλκίς	24.000	Ἄμαλιάς	15.470
Καρδίτσα	23.700	Μέγαρα	15.450
Αἴγιον	17.800	Ρέθυμνον	15.000
Κοζάνη	21.500	Πτολεμαῖς	12.750
Λαμία	21.500	Λεβάδεια	12.600
Πύργος	20.600	Φλώρινα	11.930
Γιαννιτσά	19.700	Ἀχαρναί	11.300
*Ἀλεξανδρούπολις	18.700	Μεσολόγγιον	11.270
Τρίπολις	18.500	Πρέβεζα	11.180
*Ἄρτα	16.900	Σαλαμίς	11.160
*Ἄργος	16.700	Κιλκίς	10.960
*Ερμούπολις	17.000	Τύρναβος	10.800
Κόρινθος	15.900	Σπάρτη	10.400
Θήβαι	15.800	Ὀρεστιάς	10.280
*Ἐδεσσα	15.534	Κάλυμνος	10.210
*Ἐλευσίς	15.530	Καστοριά	10.160

Θ' . ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ὅταν τὸ 1821 οἱ Ἕλληνες ἐπανεστάτησαν κατὰ τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους καὶ ὁ ἱερός ἀγὼν των ἤρχισε νὰ ἐπικρατῆ, ἐξέλεξαν χωριστὰ κάθε τόπος ἀντιπροσώπου, οἱ ὅποιοι συνῆλθον εἰς τὴν Ἐπίδαιρον τῆς Πελοποννήσου. Αὐτοὶ ἐξ ὀνόματος ὄλου τοῦ Ἔθνους, ποὺ ἠγωνίζετο, διεκήρυξαν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἔλαβον ἀποφάσεις διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις· αὐτὴ ἦτο ἡ Ἀ' Ἐθνοσυνέλευσις τῶν Ἑλλήνων. Ὅταν ἓνας λαὸς μόνος ἀποφασίζει διὰ τὰς ὑποθέσεις του, ἀποτελεῖ ἐλευθέραν Πολιτείαν.

Καὶ ἄλλαι Ἐθνοσυνελεύσεις ἔγιναν κατόπιν, αἱ ὅποιαὶ καθώρισαν τὰς γενικὰς ἀρχάς, δι.λ. τὸ Σύνταγμα, κατὰ τὸ ὅποιον κυβερνᾶται ὁ τόπος, καὶ ἐξέλεξαν Βασιλέα.

Πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἔγινεν ὁ Ἰω. Καποδίστριας, πρῶτος δὲ Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων ὁ Ὄθων. Ὑστερα ἀπὸ αὐτὸν ἐβασίλευσεν ὁ Γεώργιος Α'.

Ἄλλ' ὅσας προόδους καὶ ἂν ἔκαμεν ἡ Ἑλλάς, δὲν ἦτο εὐτυχής. Τὰ ὄριά της εἶχαν χαραχθῆ πολὺ στενά, εἰς τὴν Ὄθρυν, ἐνῶ τὸ

ὄνειρον τῶν Ἑλλήνων ἦτο νὰ ἀπελευθερώσουν ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἄλλους ὑποδούλους ἀδελφούς. Δι' αὐτὸ ἦτο μεγάλος ὁ ἐνθουσιασμός τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τὸ 1864 ἡ Ἀγγλία παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰς Ἰονίους νήσους, τὰς ὁποίας αὐτὴ κατεῖχε.

164. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἑλλάς.

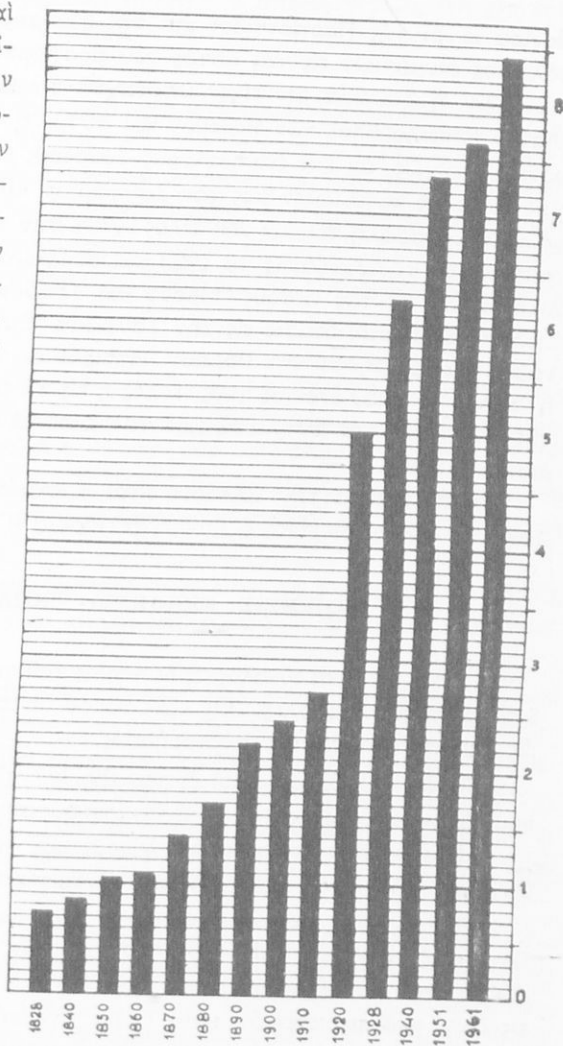
Μετὰ ἄλλα 17 ἔτη ἡ Ἑλλάς μὲ τὴν ὑποστήριξιν τῆς Ἀγγλίας ἀπέκτησε τὴν **Θεσσαλίαν** καὶ τὸ **ΝΑ μέρος τῆς Ἡπείρου**.

Καὶ μόνη τῆς ἐπεχείρησεν ἡ Ἑλλάς τὸ 1897 νὰ ἀπελευθερώσῃ τὴν **Κρήτην** καὶ τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας. Ἀτυχῶς ἦτο ἀνέτοιμος, ἐνῶ οἱ Τούρκοι ἦσαν πολλοὶ καὶ τελείως ἐξωπλισμένοι. Ἐνίκηθη, ἀλλὰ τὸ πάθημά τῆς ἐχρησιμεύσεν ὡς μάθημα. Ἐτοιμάσθη, ἐπῆρεν ὡς συμμάχους τοὺς ἄλλους λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς καὶ ἔτσι τὸ 1912 ἐνίκησε τοὺς Τούρκους καὶ ἠλευθέρωσε τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἡπει-

ρον, τὴν Κρήτην καὶ τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Τὴν νίκην τῆς αὐτῆς ἐστερέωσε μὲ δευτέραν νίκην ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, οἱ ὅποιοι ἤθελαν νὰ ἀρπάξουν ὅλην τὴν Μακεδονίαν. Τότε ἕνας δολοφόνος ἐφόνησεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην τὸν βασιλέα Γεώργιον τὸν Α'. Βασιλεὺς ἐγένετο ὁ Διάδοχος, ὁ Στρατηλάτης Κωνσταντῖνος (1913).

Διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ ἡ Ἑλλάς καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφούς της, ἔλαβε μέρος εἰς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον (1916 - 1918) καὶ ἀφοῦ ἠγωνίσθη πολὺ, ἀπέκτησε τὴν Σμύρνην καὶ μέγα μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τὴν Ὀρθόκην ἕως τὰ πρόθυρα τῆς Κωνσταντινουπόλεως (Συνθήκη Σεβρῶν 1919).

*Ἐτσι ἐξεπληρώνοντο σχεδὸν τὰ ὄνειρα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ ἡ Ἑλλάς ἠπλώετο εἰς τὰς ἀκτὰς τεσσάρων θαλασσῶν, ἀπὸ τοῦ

165. Πῶς ἠὔξησεν ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἐντὸς 133 ἐτῶν.

166. Το αρχαίον θέατρον τῆς Δωδώνης, ὅπου ἀνεβίωσαν αἱ παραστάσεις τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν δραμάτων.

NΟΜΟΙ

1. *Αργολίδος
2. Κορινθίας
3. *Αρκαδίας
4. Λακωνίας
5. Μεσσηνίας
6. *Ηλείας
7. *Αχαΐας
8. *Αττικής
9. Βοιωτίας
10. Φθιώτιδος
11. Φωκίδος
12. Αιτωλίας και *Ακαρνανίας
13. Εύρυτανίας
14. *Αρτης
15. Πρεβέζης
16. Θεσπρωτίας
17. *Ιωαννίνων
18. Καρδίτσης
19. Τρικκάλων
20. Μαγνησίας
21. Λαρίσης
22. Κοζάνης
23. Καστοριάς
24. Φλωρίνης
25. Πέλλης
26. *Ημαθίας
27. Πιερίας
28. Θεσσαλονίκης
29. Κιλκίς
30. Χαλκιδικής
31. Σερρών
32. Δράμας
33. Καβάλας
34. Ξάνθης
35. Ροδόπης
36. *Εβρου
37. Εύβοίας
38. Κυκλάδων
39. Λέσβου
40. Χίου
41. Σάμου
42. Δωδεκανήσου
43. Χανίων
44. Ρεθύμνης
45. *Ηρακλείου
46. Λασηθίου
47. Κερκύρας
48. Λευκάδος
49. Κεφαλληνίας
50. Ζακύνθου

ΙΑ' . ΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΗ

1. Ἡ ἔλευθερία τῆς πατρίδος μας τὸ 1940, ὡς εἶδομεν (σελ. 156) διέτρεξε μεγάλο κίνδυνον ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν ξένων στρατῶν (Ἰταλῶν, Γερμανῶν, Βουλγάρων). Κατὰ τὴν ξενικὴν κατοχὴν οἱ Ἕλληνες ἀντέταξαν εἰς τοὺς κατακτητὰς θαρραλέαν ἀντίστασιν. Καὶ εὐθὺς κατόπιν ἠγωνίσθησαν σκληρά, διὰ νὰ ἀπαλλάξουν τὴν πατρίδα των ἀπὸ τὴν ἀνταρσίαν τῶν κομμουνιστῶν (1947 - 1949).

Διὰ νὰ ἐξασφαλίση καὶ εἰς τὸ μέλλον τὴν ἔλευθερίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν τῆς χώρας ἀπὸ ὁμοίους κινδύνους, ἡ Ἑλλάς συνεδέθη διὰ συμμαχίας μὲ τὰ ἄλλα φιλελεύθερα κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Βορείας Ἀμερικῆς, τὰ ὁποῖα στηρίζουν τὰ θεμέλια τοῦ πολιτισμοῦ των, ὡς καὶ ἡ Ἑλλάς, εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν καὶ χριστιανικὸν πολιτισμόν.

Τὰ κράτη αὐτὰ τὸ 1949 ὑπέγραψαν ἀμυντικὸν Σύμφωνον καὶ ἔτσι ἰδρύθη τὸ **NATO** ἤτοι ἡ **Ὁργάνωσις τοῦ Βορειοατλαντικοῦ Συμφώνου**, εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ δύο ἔτη προσεχώρησε καὶ ἡ Ἑλλάς. Ὅλα τὰ κράτη, ποὺ ἀνήκουν εἰς τὸ NATO, ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ διατηροῦν ἐτοιμοπολέμους τὰς στρατιωτικὰς των δυνάμεις, διὰ νὰ ἠμποροῦν ἀπὸ κοινοῦ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν ἔλευθερίαν καὶ τὰ δημοκρατικὰ των πολιτεύματα, ἂν ὑποστοῦν ἐπίθεσιν ἀπὸ οἰονδήποτε ἔχθρον.

Μὲ τὴν συμμαχίαν της αὐτὴν καὶ ἡ Ἑλλάς συμβάλλει εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἔλευθερίας εἰς τὴν Εὐρώπην.

2. Ἐκτὸς αὐτοῦ τὰ κράτη τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης σκοπεύουν νὰ ἀποτελέσουν καὶ μίαν πολιτικὴν Ἐνωσιν, δηλ. μίαν Ὁμοσπονδίαν, εἰς τὴν ὁποίαν κάθε κράτος θὰ διατηρῇ τὴν αὐτονομίαν του, ἀλλὰ θὰ συνεργάζεται ἐν ἰσότητι μὲ τὰ ἄλλα κράτη διὰ τὴν γενικὴν πρόοδον καὶ εὐημερίαν τῶν λαῶν των. Πρὸς τοῦτο ἱδρυσαν τὸ 1949 τὸ **Συμβούλιον τῆς Εὐρώπης**, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἔδραν του εἰς τὸ Στρασβούργον τῆς Γαλλίας. Ἐκεῖ συνέρχονται τακτικὰ ὑπουργοὶ τῶν κρατῶν αὐτῶν καὶ μία Συμβουλευτικὴ Συνέλευσις, ἡ ὁποία συζητεῖ καὶ προετοιμάζει τὴν Ὁμοσπονδιακὴν Ἐνωσιν τῆς Εὐρώπης. Καὶ εἰς τὸ Συμβούλιον αὐτὸ μετέχει μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους της ἡ Ἑλλάς μὲ πλήρη ἰσοτιμίαν πρὸς τὰς ἄλλας χώρας.

3. Ἐπειδὴ ἡ πρόοδος καὶ ἡ εὐημερία ἑνὸς λαοῦ ἐξαρτᾶται κατὰ πρῶτον λόγον ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς χώρας, ἐξ κράτη (Γαλλία, Βέλγιον, Ὁλλανδία, Λουξεμβούργον, Δυτικὴ Γερμανία καὶ Ἰταλία) ἐσυμφώνησαν νὰ καταργήσουν βαθμιαίως τοὺς τελωνειακοὺς δασμοὺς καὶ νὰ διευκολύνουν τὰς ἐμπορικὰς συναλλαγὰς μεταξύ των. Ἔτσι ἰδρύθη τὸ 1957 ἡ λεγομένη « **Εὐρωπαϊκὴ Οἰκονομικὴ Κοινότης** » (ΕΟΚ), μὲ τὴν ὁποίαν συνεδέθη τὸ ἐπόμενον ἔτος καὶ ἡ Ἑλλάς, χωρὶς ὅμως νὰ εἶναι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς « πλῆρες » αὐτῆς μέλος. Ἀλλὰ ἀπὸ τῶρα δικαιούται ἡ Ἑλλάς νὰ εἰσάγῃ εἰς τὰς χώρας τῆς ΕΟΚ ἀγροτικὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα (καπνόν, βάμβακα, σταφίδα, ὀρυκτὰ κ.τ.λ.) μὲ δασμοὺς μικροτέρους κατὰ 30% - 50% ἀπὸ τοὺς δασμοὺς, μὲ τοὺς ὁποίους τὰ προϊόντα τῆς ἐπεβαρύνοντο ἕως τῶρα εἰς τὰ τελωνεῖα τῶν χωρῶν τῆς ΕΟΚ.

Ἀργότερα ὅμως (μετὰ 22 ἔτη), ὅτε ἡ Ἑλλάς θὰ γίνῃ « πλῆρες » μέλος τῆς ΕΟΚ, θὰ ἀφήνῃ καὶ αὐτὴ τὰ ἐμπορεύματα τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς ΕΟΚ νὰ εἰσάγονται ἐλευθέρως εἰς τὰς ἑλληνικὰς ἀγοράς. Αὐτὸ προϋποθέτει, ὅτι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ βιομηχανία θ' ἀναπτυχθῇ ἀναλόγως πρὸς τὰς βιομηχανίας τῶν ἄλλων χωρῶν, διὰ νὰ ἡμπορῇ νὰ συναγωνίζεταί εἰς ποιότητα καὶ εἰς τιμὰς τὰ προϊόντα τῆς ξένης βιομηχανίας. Πρὸς τοῦτο δὲν ἀρκεῖ νὰ ἐφοδιασθοῦν τὰ ἐργοστάσια μας μὲ νεώτατα μηχανήματα, ἀλλὰ καὶ μὲ μορφωμένους τεχνίτας, τῶρα μάλιστα ὅπου ἡ βιομηχανία ἐργάζεται μὲ νέας μεθόδους καὶ μέσα ἐπιστημονικά. Δι' αὐτὸ καὶ ἰδρύονται τῶρα καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα τεχνικαὶ σχολαί, ὅπου οἱ μαθηταὶ θὰ ἀποκτοῦν τὰς ἀπαραίτητους γνώσεις, διὰ νὰ γίνουν καλοὶ καὶ ἀποδοτικοὶ τεχνῖται.

Ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ ἐξαγωγικόν μας ἐμπόριον μὲ τὰς χώρας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος δὲν εἶναι εὐνοϊκόν. Ἐνῶ π.χ. τὸ 1961 ἐφέραμεν ἀπὸ τὰς χώρας αὐτὰς ἐμπορεύματα ἀξίας ἄνω τῶν 8 δισεκατομμυρίων δραχμῶν, τὰ ἐμπορεύματα ποὺ ἐστείλαμεν εἰς αὐτὰς μόλις ἔφθασαν τὰ 2 δισεκατομμύρια δραχμῶν.

Θὰ χρειασθῇ λοιπὸν νὰ ἀναπτύξωμεν μεγάλην δραστηριότητα, νὰ κατασκευάσωμεν καὶ ἄλλα ὑδροηλεκτρικὰ καὶ θερμικὰ ἔργα, διὰ ν' αὐξήσωμεν εἰς τὸ ἔπακρον τὴν ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν καὶ ἔτσι νὰ φθάσωμεν τὸν βαθμὸν τῆς παραγωγικότητος τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας θὰ δοθῇ καὶ εἰς τὸν λαόν μας ἀρκετὴ ἐνασχόλησις καὶ ἔτσι θὰ σταματήσῃ τὸ ρεῦμα τῆς

μεταναστεύσεως, τὸ ὁποῖον ἀποστερεῖ τὴν πατρίδα μας ἀπὸ τὰ ἱκανώτερα παιδιὰ της. Καὶ γενικῶς ἡ ζωὴ τοῦ λαοῦ μας θὰ ὑψωθῆ εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς εὐημερίας καὶ τῆς προόδου, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκονται οἱ ἄλλοι βιομηχανικῶς προηγμένοι λαοὶ τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α *

Ἐκ τῶν ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ περιλαμβανομένων εἰκόνων αἱ κάτωθι 57 ἐλήφθησαν ἐκ τῶν βραβευθεισῶν Γεωγραφικῶν τῆς Ἑλλάδος τῶν κ.κ. Παναγῆ Δημητράτου, Ἰω. Σαρρεῆ, Ἰω. Πετροχειλοῦ καὶ Κ. Πολυζῶη, ὡς ἀκολουθῶς :

1. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Παναγῆ Δημητράτου.

1. Τὸ Ζάππειον μὲ τὸν Λυκαβηττὸν εἰς τὸ βᾶθος (18).
2. Τὸ φράγμα τῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνος (30).
3. Ἡ διῶρυξ τῆς Κορίνθου (35).
4. Ἄπλωμα σταφίδος πρὸς ἀποξηρανσιν εἰς ἓνα ἀλώνι (41).
5. Ἄπλωμα σταφίδος κάτω ἀπὸ ὑπόστεγα (42).
6. Ὁ λιμὴν τῶν Πατρῶν (43).
7. Ἡ Μονὴ τῆς Ἀγίας Λαύρας (50).
8. Μάνη (54).
9. Δρόμος εἰς τὸ Γύθειον (55).
10. Δελφοί. Ὁ θησαυρὸς τῶν Ἀθηναίων (60).
11. Τὸ σπῖτι ἔπου ἐγεννήθη ὁ Ἀθανάσιος Διάκος (65).
12. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ Ἀθανασίου Διακού εἰς τὴν Λαμίαν (66).
13. Παλαιὰ γέφυρα πλησίον τῆς Κονίτσης (76).
14. Τὸ γεφύρι τῆς Ἄρτας (80).
15. Τὰ Τέμπη (83).
16. Αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Ἀξιῶ (93).
17. Ἐδεσσα. Ὁ ποταμὸς Ἐδεσσαῖος (Βόδας) ῥεεῖ διὰ μέσου τῆς πόλεως (98).
18. Ὁ λευκὸς Πύργος εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (100).
19. Ἡ Παναγία Χαλικῶν τῆς Θεσσαλονίκης (101).
20. Οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι Θεσσαλονίκης (102).
21. Ὁ Νέστος (104).
22. Ἡ Χαλκὶς καὶ τὸ στενὸν τοῦ Εὐρίπου μὲ τὴν κινητὴν γέφυραν (110).
23. Ἐσωτερικὸν Σκυριανοῦ σπιτιοῦ (113).
24. Ἡ Μύκκος μὲ τοὺς ὠραίους ἀνεμομύλους (116).
25. Ὁ λιμὴν τῆς Θήρας (119).
26. Ὁ ἀνδριὰς τοῦ πυρπολητοῦ Κανάρη εἰς τὴν Χίον (122).
27. Ἡ Παλαιοκαστρίτσα (129).
28. Συγκομιδὴ ἐλαίων εἰς τὴν Κέρκυραν (144).

* Ὁ ἐντὸς παρενθέσεως ἀριθμὸς δηλοῖ τὸν ἐν τῷ βιβλίῳ αὐξοῖα ἀριθμὸν τῆς εἰκόνος.

29. Τρυγητός (145).
30. Καλύβα ποιμένων εις την Πάρνηθα. Ἐμπρός ὁ ἀργαλειός (146).

II. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Σαρρῆ.

1. Ὁ Παρθενών (24).
2. Δημητσάνα, ἡ ἱστορική κωμόπολις τῆς Ἀρκαδίας (38).
3. Ἐρείπια ἀπὸ ἑνα ναὸν τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου (46).
4. Τὸ μέγα Σπήλαιον (48).
5. Ὁ Μυστρᾶς (52).
6. Μονεμβασιά (56).
7. Μία πλαγιά τοῦ Παρνασσοῦ εις ὕψος 1200 μ. με ὠραῖα ἔλατα (63).
8. Ἡ κορυφή τοῦ Τυμφρηστοῦ (68).
9. Ἡ κορυφή τοῦ ὄρους Λάκμου (75).
10. Τὰ Μετέωρα (85).
11. Φλώρινα (89).
12. Καταρράκτης Ναούσης (96).
13. Μερικὴ ἀποψὶς τῆς Ξάνθης (107).
14. Ἀποψὶς τῆς Σκύρου (112).
15. Ἐρείπια τῆς Δήλου (114).
16. Σίφνος (118).
17. Ἡ Ἐρμούπολις (120).

III. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Κ. Πολυζώη.

1. Ἡ κοιλάς τοῦ Εὐρώτα με τὸν Ταῦγετον χιονισμένον εις τὸ βάθος (51).
2. Ἡ Παντάνασσα (53).
3. Μία ἀπὸ τὰς ὑψηλοτέρας κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου χιονισμένη (84).
4. Ἡ Ἁγία Κυριακὴ τῆς Ζαγοράς (86).
5. Ὁ Ἄθως (103).
6. Κρητικὸς ζευγολάτης εις ἓν ὄροπέδιον τῆς νήσου (125).
7. Ὁ ἀργαλειός εἶναι μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας ἑνασχολήσεις τῶν γυναικῶν μας (152).

IV. Ἐκ τῆς βραβευθείσης Γεωγραφίας Ἰω. Πετροχείλου.

1. Ὁ ὀδοντωτὸς σιδηρόδρομος τῶν Καλαβρυτῶν (49).
2. Τὸ Ποντικονήσι καὶ τὸ νησάκι τῆς Μονῆς τῶν Βλαχερνῶν (128).
3. Τὸ ἄρμεγμα εις ἓνα μαντρί τῆς Μακεδονίας (147).

Αἱ λοιπαὶ εἰκόνες καὶ τὰ σχέδια τοῦ βιβλίου τούτου ἀνήκουσιν εις τὴν τοῦ ἁγίου Ἀ' βραβείου « Γεωγραφίαν τῆς Ἑλλάδος » τοῦ Γεωργίου Α. Μέγα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Τι είναι γεωγραφία και πώς μανθάνομεν αὐτήν	Σελ. 5	3. Εἰκόνες καὶ χάρται (φω- τογραφίαι, σχέδια, κλι- μας, χάρται)	Σελ. 7
2. Μετρήσεις	6	4. Ὁ χάρτης τῆς Ἑλλάδος	16

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Α' . — Ἡ νοτιὰ Ἑλλάς .

1. Ἀττικὴ	20	α') Ἡ ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάς	74
2. Πελοπόννησος	44	β') Ἡ κεντρικὴ καὶ ἡ δυ- τικὴ Στερεὰ Ἑλλάς	81
3. Στερεὰ Ἑλλάς (ἐκτὸς τῆς Ἀττικῆς)	72		

Β' . — Ἡ βορεῖα Ἑλλάς .

1. Ἡπειρος	96	β') Ἡ Κεντρικὴ Μακεδ.	117
2. Θεσσαλία	100	γ') Ἡ Ἀνατολικὴ Μακε- δονία	127
4. Μακεδονία	110	4. Θράκη	134
α') Ἡ Δυτικὴ Μακεδονία	112		

Γ' . — Ἡ νησιωτικὴ Ἑλλάς .

1. Αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου	140	3. Ἑλληνικαὶ νῆσοι ὑπὸ ξέ- νην κατοχὴν	174
2. Αἱ Ἰόνιοι νῆσοι	168		

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

1. Θέσις. Ὅρια. Ἐκτασις	181	στ') βιομηχανία	211
2. Μορφή τοῦ ἐδάφους	183	ζ') ἐμπόριον	220
3. Ποταμοὶ καὶ λίμναι	188	η') συγκοινωνίαι	216
4. Κλίμα	189	8. Κατανομὴ καὶ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ	218
5. Φυτὰ καὶ ζῶα τῆς Ἑλλάδος	193	9. Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλ- λάδος καὶ ἡ ἀνάπτυξις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους	220
6. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος . .	196	10. Διοικήσις. Ἐκκλησία. Ἐκπαίδευσις	224
7. Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων	197	ΙΑ' Ἑλλάς καὶ Εὐρώπη	226
α') γεωργία	198		
β') κτηνοτροφία	206		
γ') ἀλιεία	208		
δ') δασοκομία	210		
ε') ὀρυκτωρυχία	211		

ΠΙΝΑΞ ΧΑΡΤΩΝ

	Σελίς
1. Ἀττικῆς	15
2. Ἑλλάδος	19
3. Ἀττικῆς	21
4. Πελοποννήσου	45
5. Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ Εὐβοίας	73
6. Ἡπείρου καὶ Ἴονίων νήσων	92
7. Θεσσαλίας	102
8. Μακεδονίας	111
9. Δυτικῆς Θράκης	135
10. Κυκλάδων	147
11. Κρήτης	161
12. Κύπρου	175
13. Θέσις τῆς Ἑλλάδος διὰ συγκοινωνίας	182
14. Αἱ κυριώτεραι ὄροσειραι καὶ τὰ ποτάμια συστήματα τῆς Ἑλλάδος ..	185
15. Χάρτης τῶν βροχῶν	191
16. » Καλλιεργείας τῆς ἐλαίας	194
17. » Δασῶν τῆς Ἑλλάδος	195
18. » Καλλιεργείας σιτηρῶν, καπνοῦ καὶ βάμβακος	202
19. » Καλλιεργείας τῆς ἀμπέλου	203
20. » Συγκοινωνιῶν τῆς Ἑλλάδος	217
21. Πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1961	221
22. Πῶς ἐμεγάλωσεν ἡ Ἑλλάς	222
23. Χάρτης τῆς νέας διοικητικῆς διαιρέσεως τῆς Ἑλλάδος (ἐκτὸς κειμένου)	

Πάντες οἱ γεωφυσικοὶ χάρται τοῦ παρόντος βιβλίου ἐσχεδιάσθησαν ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Φαλάττις.

ΕΛΛΑΣ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

0020557407
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΣΤ., 1968 (X) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 195.000 - ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ 1641/18-7-68 & 1701/31-7-68

ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε. - ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ 4 - ΑΘΗΝΑΙ 110

